

**T.C.
KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TURİZM İŞLETMECİLİĞİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**İNANÇ TURİZMİ POTANSİYELİ AÇISINDAN
KIRKLARELİ İL VE İLÇELERİNİN
DEĞERLENDİRİLMESİ**

YUSUF İNCE

**TEZ DANIŞMANI:
Yrd. Doç. Dr. KAPLAN UĞURLU**

EYLÜL – 2017

T.C.
KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencisi Yusuf İNCE'nin "*İnanç Turizmi Potansiyeli Açısından Kırklareli İl Ve İlçelerinin Değerlendirilmesi*" başlıklı tezi .../.../ ... tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Yrd. Doç. Dr. Yasin ÇAKIREL
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Bu tezin Yüksek Lisans derecesi elde etmek için gerekli olan koşulları sağladığımı onaylarım.

Yrd. Doç. Dr. Nilüfer VATANSEVER TOYLAN
Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı Başkanı

Bu tezi okuyarak içerik ve nitelik açısından incelediğimizi ve Yüksek Lisans derecesi almak için yeterli olduğunu onaylıyoruz.

Yrd. Doç. Dr. Kaplan UĞURLU
Tez Danışmanı

Jüri Üyeleri:

Yrd. Doç. Dr. Bayram AKAY	Kırklareli Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Kaplan UĞURLU	Kırklareli Üniversitesi
Doç. Dr. Burhanettin ZENGİN	Sakarya Üniversitesi

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde bizzat elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada özgün olmayan tüm kaynaklara eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ediyorum.

(İmza)

Yusuf İNCE

(Tarih)

ÖZ

İNANÇ TURİZMİ POTANSİYELİ AÇISINDAN KIRKLARELİ İL VE İLÇELERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

İnce, Yusuf

Yüksek Lisans, Turizm İşletmeciliği

Tez Yöneticisi: Yrd. Doç. Dr. Kaplan Uğurlu

Eylül 2017

İnanç turizmi potansiyeli açısından Kırklareli il ve ilçelerinin değerlendirilmesi isimli yüksek lisans tez çalışmasının amacı Kırklareli il ve ilçelerinde bulunan tarihi ve turistik önem arz eden camilerin, kiliselerin, sinagog ve türbelerin durumunu ortaya koymak ve bu inanç varlıklarının inanç turizmi açısından bir potansiyel oluşturup oluşturmadıklarının araştırılmasıdır. Çalışmanın birinci bölümünde turizm kavramı ve çeşitleri ve turizmin tarihsel gelişimi, ikinci bölümde ise inanç ve turizm ilişkisine değinilmiş, inanç turizminin tanımı ve özellikleri ele alınmış, inanç turizmi açısından dinlerde seyahat incelenmiş ve inanç turizmi kapsamında Türkiye’de ve Dünyada bulunan önemli olan yerler ele alınmıştır. Çalışmanın üçüncü bölümünde ise Kırklareli ili ile ilgili genel ve kültürel bilgilere yer verilmiştir. Çalışmanın dördüncü bölümü olan uygulama bölümünde nitel araştırma yöntemlerinden mülakat tekniği ile Nisan-Mayıs 2017 döneminde Kırklareli il ve ilçelerinde 32 katılımcı ile yarı yapılandırılmış mülakat gerçekleştirilmiştir. Elde edilen bulgular Kırklareli il ve ilçelerinde inanç turizmine ait kullanılabilir varlıkların büyük bir potansiyel oluşturduğunu araştırmaya katılan katılımcıların bu potansiyelin farkında olduğunun ancak bu alanların yeterince korunup restorasyonlarının yapılmadığını tanıtım ve pazarlama faaliyetlerine daha fazla önem verilmesi gerektiğini ortaya koymuştur.

Anahtar Kelimeler: Turizm, İnanç Turizmi, Din Turizmi, Kırklareli.

ABSTRACT

The Evaluation of Kırklareli Province in Terms of Religious Tourism
Potential

Ince, Yusuf

Master of Arts, Tourism Management

Supervisor: Assoc. Dr. Kaplan Uğurlu

September 2017

This study, the evaluation of Kırklareli Province in Terms of Religious Tourism Potential, aims to find out the current condition of the historical and touristic mosques, churches, shuls and tombs in Kırklareli province and to explore whether those religious places have potential in terms of religious tourism or not. Concept of tourism, its varieties and historical development of tourism is mentioned at the first part of the study and at the second part, the relationship between religion and tourism is mentioned, the description and features of religious tourism are handled, religious travels are analyzed in terms of religious tourism and important religious tourism places in world and Turkey are studied. At the third part of study, last and cultural information about Kırklareli Province is given. In application part, by interviewing technic, a method of qualitative research, semi-structured interview was made by 32 participants around Kırklareli in April-May 2017. Obtained indications show that Kırklareli province has a great potential in terms of Religious tourism, participants of research are aware of places however those places are not protected and restored enough and it is found out that more promotion and marketing activities must be done.

Key Words: Tourism, Belief Tourism, Religious Tourism, Kırklareli

ÖNSÖZ

Bu tezin oluşmasında en büyük paya sahip olan, bana her konuda yardımcı olan, zamanını, ilgisini esirgemeyen, tezimin oluşmasını sağlayan hocam Yrd. Doç. Dr. Kaplan Uğurlu'ya sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Eğitim hayatım boyunca başından sonuna kadar her zaman bana destek olan maddi ve manevi olarak yardımlarını hiç eksik etmeyen anneme, babama ve kız kardeşlerime çok teşekkür ederim. Aynı zamanda tez yazma sürecinde varlığı ile beni mutlu eden ve her zaman yanımda olan kıymetli eşime çok teşekkür ederim.

Yusuf İnce
Eylül, 2017
Kırklareli

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	iv
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR	xii
TABLolar	xiii
ŞEKİLLER	xiv

GİRİŞ	1
-------------	---

BİRİNCİ BÖLÜM

TURİZM KAVRAMI VE ÇEŞİTLERİ.....	3
1.1. TURİZM TANIMI.....	3
1.2. TURİZMİN TARİHSEL GELİŞİMİ	8
1.3. TURİZM ÇEŞİTLERİ	9
1.3.1. Katılanların Amaçlarına Göre Turizm	10
1.3.1.1. Av Turizmi	10
1.3.1.2. Dağ ve Kış Turizmi	11
1.3.1.3. Deniz turizmi.....	11
1.3.1.4. Dinlenme Turizmi	12
1.3.1.5. İnanç Turizmi	12
1.3.1.6. Kongre Turizmi	13
1.3.1.7. Kültür Turizmi	13
1.3.1.8. Sağlık Turizmi.....	14
1.3.1.9. Spor Turizmi	14
1.3.1.10. Termal Turizm	14
1.3.2. Katılanların Sayısına Göre Turizm	15

1.3.2.1. Bireysel Turizm.....	15
1.3.2.2. Kitle Turizmi	15
1.3.2.3. Grup Turizmi.....	16
1.3.3. Katılanların Yaşlarına Göre Turizm.....	16
1.3.3.1. Gençlik Turizmi	16
1.3.3.2. Yetişkin Turizmi	16
1.3.3.3. Üçüncü Yaş Turizmi	17
1.3.4. Katılanların Gelir Düzeyine Göre Turizm	17
1.3.4.1. Sosyal Turizm	18
1.3.4.2. Lüks Turizm	18
1.3.5. Ziyaret Edilen Yere Göre Turizm	18
1.3.5.1. İç Turizm.....	19
1.3.5.2. Dış Turizm	19

İKİNCİ BÖLÜM

İNANÇ TURİZMİ.....	20
2.1. İNANÇ KAVRAMI VE DİN İLİŞKİSİ	20
2.2. İNANÇ VE KÜLTÜR İLİŞKİSİ	26
2.3. İNANCIN BİREYSEL VE TOPLUMSAL YAŞANTIYA ETKİLERİ	27
2.4. DİNLERDE SEYAHAT VE İNANÇ MERKEZLERİ.....	30
2.4.1. Yahudilikte Seyahat	31
2.4.1.1. Yahudi Dininin Türkiye'deki Başlıca Çekim Merkezleri	32
2.4.2. Hristiyanlıkta Seyahat	33
2.4.2.1. Hristiyanlık Dininin Türkiye'deki Başlıca Çekim Merkezleri	35
2.4.3. İslamiyet'te Seyahat	38
2.4.3.1. Hac, Umre ve Ziyaret	40
2.5. İNANÇ VE TURİZM İLİŞKİSİ	41
2.5.1. İnanç Turizminin Tanımı	42
2.5.2. İnanç Turizmine Katılma Nedenleri.....	43
2.5.3. İnanç Turizmi Çeşitleri	45

2.5.3.1. Aktif (İç) İnanç Turizmi.....	46
2.5.3.2. Pasif (Dış) İnanç Turizmi.....	46
2.6. DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE İNANÇ TURİZMİ.....	47
2.6.1. Dünya’da İnanç Turizmi	47
2.6.2. Türkiye’de İnanç Turizmi	53

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KIRKLARELİ’NDE İNANÇ ÇEKİM MERKEZLERİ 66

3.1. KIRKLARELİ’NİN COĞRAFİ KONUMU VE ÖZELLİKLERİ.....	66
3.2. KIRKLARELİ’NİN TARİHSEL GELİŞİMİ	66
3.3. KIRKLARELİ’NİN SOSYAL VE KÜLTÜREL ÖZELLİKLERİ.....	68
3.4. KIRKLARELİ’NİN EKONOMİK ÖZELLİKLERİ.....	69
3.5. KIRKLARELİ’NDE TARİH BOYUNCA SÜREGELMİŞ İNANÇLAR	70
3.6. KIRKLARELİ’NDE İNANÇ TURİZMİ ÇEKİM UNSURLARI	76
3.6.1. Babaeski	79
3.6.1.1. Bolca Nine.....	79
3.6.1.2. Cedit Ali Paşa Camii.....	80
3.6.1.3. Derman Ana	80
3.6.1.4. Derman Baba.....	81
3.6.1.5. Eskici Baba.....	81
3.6.1.6. Gül Veren Baba.....	82
3.6.1.7. Helvacı Baba	82
3.6.1.8. Osman Baba	82
3.6.1.9. Sinan Baba	83
3.6.2. Demirköy	83
3.6.2.1. Derviş Ali Baba.....	83
3.6.2.2. Liman Baba	84
3.6.3. Kofçaz	84
3.6.3.1. Gül Baba	84
3.6.3.2. Höyük Baba.....	85

3.6.3.3. Mercan Baba	86
3.6.3.4. Topçu Baba	86
3.6.4. Lüleburgaz.....	87
3.6.4.1. Garip Baba	87
3.6.4.2. Hıdır Baba	88
3.6.4.3. Kurt Baba Yatırı.....	88
3.6.4.4. Murat Baba.....	88
3.6.4.5. Mustafa Yapın Yatırı.....	89
3.6.4.6. Sokollu Mehmet Paşa Külliyesi	89
3.6.4.7. Tezveren Baba.....	90
3.6.4.8. Topçu Binbaşı Ermiş.....	90
3.6.4.9. Zindan Baba	91
3.6.5. Merkez.....	92
3.6.5.1. Ariz Baba	92
3.6.5.2. Balaban Baba	92
3.6.5.3. Ferah Baba	92
3.6.5.4. Hamza Baba	93
3.6.5.5. Hızır Bey Camii ve Külliyesi.....	93
3.6.5.6. Hüseyin Baba	94
3.6.5.7. İdris Kalfa Yatırı	94
3.6.5.8. Kırklareli Sinagogu	94
3.6.5.9. Koyun Baba Kilisesi	95
3.6.5.10. Koyun Baba.....	95
3.6.5.11. Mahya Baba	96
3.6.5.12. Trak Tapınakları.....	96
3.6.6. Pınarhisar	99
3.6.6.1. Binbir Oklu Ahmet Bey	99
3.6.6.2. Haydar Baba.....	99
3.6.6.3. Kaynarca Kilisesi (Manastırı)	100
3.6.7. Vize	100
3.6.7.1. Aya Nikola Ayazma ve Manastırı.....	100
3.6.7.2. Gazi Süleyman Paşa Camii (Küçük Ayasofya Kilisesi) .	101

3.6.7.3. Karakoçak Baba	101
3.6.7.4. Mağara Manastırları	102
3.6.7.5. Şeyh Gazanfer Efendi Ziyaret Yeri	102
3.6.7.6. Vize Şeyh Bali Türbesi	102

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İNANÇ TURİZMİ POTANSİYELİ AÇISINDAN KIRKLARELİ İL VE İLÇELERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİNE YÖNELİK ARAŞTIRMA	108
4.1. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ	108
4.2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	108
4.3. ARAŞTIRMANIN EVREN VE ÖRNEKLEMİ	110
4.4. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI	110
4.5. ARAŞTIRMA VERİLERİNİN ANALİZİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ	111
4.5.1. Katılımcı Profiline Değerlendirilmesi	112
4.5.2. Araştırmanın Ana Temalarının Belirlenmesi	114
4.5.3. Temaların Yorumlanması	116
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	133
KAYNAKÇA	139
EKLER.....	153
EK 1: Araştırma Mülakat Formu	153
EK 2: Görüşme Kayıt Tutanağı.....	155
EK 3: Kırklareli İl ve İlçelerinde Bulunan İnanç Varlıklarına Ait Bazı Fotoğraflar	156
EK 4: Dünyada ve Türkiye’de ki İnanç Merkezlerine Ait Fotoğraflar	167

KISALTMALAR

a.s	: Aleyhisselam (Saygı ifadesi)
AIEST	: Uluslararası Bilimsel Turizm Uzmanları Birliği
Çev	: Çeviren
Derl	: Derleyen
Edt	: Editör
Hz.	: Hazretleri
M.s	: Milattan Sonra
md	: Madde
S.a.v	: Sallallahu Aleyhi Vesellem (Salavat-Dua)
ss	: Sayfadan sayfaya
vd	: ve diğerleri
WRTA	: Dünya İnanç Turizmi Örgütü

TABLOLAR

Tablo 1: Turizm İle İlgili Alanyazında (Literatürde) Yapılmış Tanımlar.....	4
Tablo 2: Kırklareli’nde Bulunan Türbe ve Yatırlar	104
Tablo 3: Kırklareli’nde Bulunduğu İlçe ve Köyler Tam Olarak Bilinmeyen Türbe ve Yatırlar	106
Tablo 4: Katılımcıların Cinsiyet Değişkenine Ait Bulguları	112
Tablo 5: Katılımcıların Eğitim Durumu Değişkenine Ait Bulguları.....	112
Tablo 6: Katılımcıların Meslek Değişkenine Ait Bulguları	113
Tablo 7: Katılımcıların Yaş Değişkenine Ait Bulguları.....	113
Tablo 8: Katılımcıların Kırklareli’nde İkamet Etme Sürelerine Ait Bulgular	114
Tablo 9: Temaları Oluşturan Soruların Frekans ve Yüzdeler Dağılımları	115

ŞEKİLLER

Şekil 1: Musevilik İçin ekicilik Yaratan Değerlerin İllere Göre Dağılışı .	33
Şekil 2: Hristiyanlık Dönemi Yapı Türlerinin İllere Göre Dağılışı.....	37
Şekil 3: Dünya'daki İnanç Turizmi rnekleri	47
Şekil 4: Türkiye'de üç Semavi Din Açısından İnanç Turizmi Kapsamında Değerlendirilebilecek Yerlerin İllere Göre Dağılışı.....	54
Şekil 5: Dinlere Göre İnanç Turizmi ekiciliklerinin İllere Göre Dağılışı .	55
Şekil 6: İslamiyet Dönemi Yapı Türlerinin İllere Göre Dağılışı	56
Şekil 7: Kırklareli'nin Marmara Bölgesindeki Konumu	66
Şekil 8: Kırklareli'nde Günümüzde Bulunan İnanç Varlıkları Haritası	78

GİRİŞ

Alternatif turizm günümüzde kitle turizmine karşılık olarak ortaya çıkmış ve son yılların en çok konuşulan konusu olmuştur. Sürdürülebilir turizm kapsamında düşünüldüğü zaman alternatif turizmin kitle turizmine göre çevreyi koruyan yanlarının daha fazla olduğu bilinmektedir. Turizmin farklı zamanlarda, farklı mekanlarda ve farklı amaçlarla yapılması turizmin çeşitlendirilmesi bağlamında alternatifler yaratmıştır. Tek bir turizm çeşidine yönelmenin getireceği zararlar bu vesile ile azaltılabilmektedir. Alternatif turizm kitle turizmine tepki şeklinde, onun alternatifi olarak doğmuştur. Bu nedenle, kitle turizmi "sert (hard)" olarak nitelendirilirken, alternatif turizm "yumuşak (soft)" olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca "yeşil, kırsal ve ekoturizm" gibi isimlerle de tanımlanmaktadır.¹

Alternatif turizm çeşitlerinden biri olan inanç turizminin kavramsal bazda farklı biçimlerde ifade edildiği görülmektedir. Manevi tatmine yönelik turizm, ibadet turizmi, manevi turizm, dini turizm, inanç turizmi gibi kavramlar buna örnek verilebilmektedir. Çalışmada bu olgudan "inanç turizmi" terimiyle bahsedilecektir. İnanç turizminin tanımı, turizmle alakalı olarak yapılmış olan diğer tanımlamalara benzemek ile beraber bir amaç farklılığı da ihtiva etmektedir. Aslına bakılırsa turizm türlerinin pek çoğunun tanımlaması yapılırken bireylerin yaşadıkları ve ikamet ettikleri yerin dışına çıkarak turistik birtakım ürünleri talep etmeleri, konaklamaları gibi olgular turizmdeki amaçlar olarak tanımlarda geçmektedir. Turizm türlerini birbirinde ayırmakta olan diğer unsur ise farklı amaçlarının olmasıdır. Bu kapsamda inanç turizmini şöyle tanımlamak mümkündür: Bireylerin daimi olarak ikamet etmekte oldukları yerlerin haricinde bir yere dinsel inanışları gereği ve inanç merkezlerini görebilmek adına yapmış oldukları turistik seyahatlerdir.² Bu araştırmada alternatif turizm çeşitlerinden biri olan inanç turizmi ele alınmıştır. Birçok medeniyete ve inanışa ev sahipliği yapmış olan Kırklareli bu potansiyeli ile benzer

---

¹ Hasan Tekeli, Turizm Pazarlaması ve Planlaması, Ankara: Detay Yayıncılık, 2001, s.4

² Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2014.

destinasyonlar arasında ismi gecebilecek inanç varlıklarına sahiptir. Çalışmanın uygulama bölümünde nitel araştırma yöntemlerinden mülakat tekniği kullanılarak Kırklareli il ve ilçelerinde 32 katılımcı ile yarı yapılandırılmış mülakat gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada inanç turizmi potansiyeli açısından Kırklareli il ve ilçelerinin değerlendirilmesi ve bölgede bulunan inanç varlıklarının turizm açısından ne durumda oldukları ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

1. BÖLÜM

TURİZM KAVRAMI VE ÇEŞİTLERİ

1.1. Turizm Tanımı

Turizm, günümüzde her ne kadar yeni bir kavram olarak değerlendiriliyor olsa da turizm faaliyetleri insanların ilk yaşadığı dönemlerden bugüne kadar süregelen faaliyetlerdir. İnsanlar besledikleri merak duygusu nedeniyle sürekli olarak buldukları yerlerden başka yerlere seyahat etmişler ve bu durum eski tarihlerde de gerçekleşmiştir. İnsanlar ilk çağlarda ikamet ettikleri yerlerden başka yerlere giderek daha rahat yaşayabilecekleri daha kolay yiyecek bulacakları yerler aramakta idiler. Bu tarz seyahatler farklı dillerde farklı kelimeler ile ifade edilmiş ancak son olarak “turizm” kelimesi ortak kavram olarak kabul görmüştür. Günümüzde birçok insan gerek gezmek gerekse keşfetmek amaçlı yaşadıkları yerlerden farklı yerlere seyahat etmektedir. Seyahate çıkmalarının amaçları dinlenme, eğlence, spor aktivitelerine katılma, tatil, farklı yerleri görme isteği gibi nedenler olmaktadır. Bu yer değişimi esnasında, ulaşım olanaklarından yararlanılmakta ve varılan yerdeki otel, tatil köyü, pansiyon vb. yerlerde konaklamakta, yeme-içme ve eğlence tesislerinden yararlanmakta, şehir içi veya şehir dışı turlara katılmakta ve bölgede bulunan alışveriş merkezlerinde alışveriş yapmaktadırlar.

Turizm kavramının temeli insana dayalı olduğundan toplumsal olay olarak değerlendirilmektedir. Toplumsal konular sosyal bilimler ile alakalı konular olduğundan turizm kavramını sosyal bilimlerin bir alt konusu olarak değerlendirmek mümkündür.³

Turizm kavramı günümüzde, işletme, pazarlama, çevre, eğitim, politik bilimler, ulaşım, coğrafya, tarım, çevrebilim, antropoloji, rekreasyon vb. birçok kavramla yakinen ilişkili olduğundan çok yönlü ve karmaşık bir kavramdır. Bu nedenle turizm kavramı tanımlanırken çeşitli bilim dallarının

---

³ Nazmi Kozak, *Genel Turizm Bilgisi*, Eskişehir: Web-Ofset, 2012, s. 5.

bulgularından faydalanılma zorunluluğu ortaya çıkmakta ve bu durum bazen kavram karmaşasının oluşmasına neden olmaktadır.⁴

Tablo 1: Turizm İle İlgili Alanyazında (Literatürde) Yapılmış Tanımlar.

Yazar	Tanım
Guyer-Feuler (1905)	<i>“İnsanların günden güne artan hava değişimi ve dinlenme gereksinimlerinin, sanat ve doğayla beslenen göz alıcı güzellikleri görme arzularının, doğanın insanlara huzur verdiği fikrine dayanan ve başta ticaret ve sanayinin gelişmesi ile ulaşım araçlarının kusursuz duruma gelmelerinin neticesi olarak ulusların ve toplumların birbirlerine daha fazla yaklaşmasına fırsat tanıyan “modern” çağa özgü bir olaydır.”⁵</i>
Von Schullar ve Picard (1910)	<i>“Başka bir ülkeden, şehir veya bölgeden yabancıların gelmesi ve geçici süre kalmalarıyla ortaya çıkan hareketin ekonomik yönünü ilgilendiren faaliyetlerin tümü” Aynı dönemde bir başka ekonomik yönlü tanım Edmood Picard tarafından yapılmıştır. Picard, “turizmin ana fonksiyonunun ülkeye yabancı döviz kaynaklarının akmasını sağlamak ve turist harcamalarının ekonomiye yaptığı katkıları araştırmak.” olduğunu söylemiştir.⁶</i>

⁴ Kozak, *Genel Turizm Bilgisi*, s. 5.

⁵ Kozak, *age*, s. 5.

⁶ Nazmi Kozak, Meryem Kozak ve Metin Kozak, *Genel Turizm: İlkeler, Kavramlar*, Ankara: Detay Yayıncılık, 2009, s.33.

Turizm İle İlgili Alanyazında (Literatürde) Yapılmış Tanımlar (Devamı)

Hunziker (1951)	<p>“Yabancıların bir bölgeye yaptıkları yolculuklarından ve devamlı kalma, para kanma amacı olmadan konaklamalarından meydana gelen ilişkiler bütünü.” dır. Bu tanımlama turizmi tam manasıyla kavrayamamış ve turizmin; İkinci Dünya Savaşı sonrasında gelişip, sosyal, ekonomik ve kültürel hayatta önemli bir yer kazandığı zamanda daha bilimsel bir tanımlamasının yapılması gerekliliği doğmuştur.⁷</p>
Hunziker ve Krapf (1959)	<p>“Sürekli kalışa dönülmemesi ve gelir sağlayan herhangi bir eylemde bulunmaması koşulları ile yabancıların geçici bir süreliğine kalışlarından meydana gelen ilişkilerin bütünü turizm.”dir. Bu tanımlama içerisinde; turizm maksadıyla yer değiştirme eyleminde aranan “sürekli kalışa dönüşmeme” şartı, zaman ölçütü olarak değerlendirilmektedir. İkinci koşul, “gelir elde etmemektir. Bu durum, gelir sağlayacak herhangi bir girişimde bulunmama deyimiyile tanım içerisinde belirlenmiştir.⁸</p>
Uluslararası Turizm Uzmanları Birliği (1980)	<p>“İnsanların daimi olarak ikamet ettikleri, çalıştıkları ve olağan gereksinimlerini karşıladıkları yerlerin dışına seyahat etmeleri ve genellikle bu yerlerdeki turizm işletmelerinin sunduğu mal ve hizmetleri talep ederek, geçici süreli konaklamalarından meydana gelen olaylar ve</p>

⁷ Kozak vd., *Genel Turizm: İlkeler, Kavramlar*, s.33.

⁸ Kozak vd., *age*, s.34.

Turizm İle İlgili Alanyazında (Literatürde) Yapılmış Tanımlar (Devamı)

	<p><i>ilişkiler bütünü.</i>” şeklinde tanımlanmıştır. Bu tanıma göre; kongre ve iş seyahatleri, kırsaldan metropollere yönelen bütün seyahatler, kısa süreli yapılan seyahatler, sayfiye bölgelerinde ikinci evlerdeki konaklamalar, sağlık turizmi alanına giren seyahatler turizm faaliyetleri kapsamında sayılmaktadır.⁹</p>
McIntosh ve Goldner (1990: 4)	<p>“<i>Turistlere ve diğer ziyaretçilere ev sahipliği yapma sürecinde, turistlerin, iş tedarikçilerinin, turizmle ilgili politikacıların ve özellikle turist ağırlayan bölgedeki toplumun birbirleriyle olan etkileşiminden ortaya çıkan ilişkiler ve olgular bütünüdür.</i>”¹⁰</p>
Kaya (1996: 1)	<p>“<i>Turizm, insanların devamlı ikamet ettikleri, çalıştıkları ve her zamanki olağan ihtiyaçlarını karşıladıkları yerlerin dışına seyahatleri ve buralardaki, genellikle turizm işletmelerinin ürettiği mal ve hizmetleri talep ederek, geçici konaklamalarından doğan olaylar ve ilişkilerin bütünüdür.</i>”¹¹</p>
Yalçın (2006: 8)	<p>“<i>Hızlı sanayileşme ve şehirleşme içerisinde, beden ve ruh sağlığı açısından dinlenme, kendini yenileme</i></p>

⁹ Kozak vd., *age*, s.34.

¹⁰ Robert McIntosh, ve Charles R. Goldner, *Tourism Principles, Practices, Philosophies*, USA: Wiley& Sons Inc., 1990, s. 4.

¹¹ Hüseyin Kaya, *İnanç turizmi*, Bursa: F. Özsan Matbaacılık, 1996, s. 1.

Turizm İle İlgili Alanyazında (Literatürde) Yapılmış Tanımlar (Devamı)

	<i>ve zenginleştirme gereksinimini karşılayan sosyal, kültürel ve beşeri bir hizmettir.”¹²</i>
Avcıkurt (2007: 56)	<i>“Turizm sadece ekonomik bir olay olmamakla birlikte; çevreyle alakalı, siyasi, kültürel ve sosyal yönleri de bulunan toplum ve sosyal yapı üstünde mühim bir rolü olan uluslararası bir faaliyettir.”¹³</i>
Uluslararası Turizm Uzmanları Birliği (2008: 6)	<i>“Yabancıların seyahat ve geçici veya devamlı asli kazanç elde etme faaliyeti için yerleşmeye dönüşmemek koşuluyla, konaklamalarından doğan ilişkilerin ve olayların tümü.”¹⁴</i>
Kozak (2010: 5)	<i>“İnsan psikolojisinin neticesinde ortaya çıkan, yer değiştirme, değişiklik, kaçma, uzaklaşma isteğidir.”¹⁵</i>

Kaynak: Yazar tarafından derlenmiştir.

Turizm kavramı üzerindeki tartışmalar akademik çevrelerde uzun süredir yapıla gelmektedir. Bazı araştırmacılar turizmi sistem olarak kabul ederken bazıları ise sistemden çok turizmi bir endüstri olarak kabul etmektedirler. Turizm kavramının birçok disiplin ve sistem ile yakın ilişkisi bulunmaktadır. Turizm kavramının tek bir tanımının olmamasının nedeni farklı disiplinlerde çalışan araştırmacıların turizmi kendi disiplinlerine özgü niteliklerini göz önünde bulundurarak tanımlamalarından kaynaklanmaktadır.

Turizm, ulaştığı boyutlar ve sergilediği hızlı gelişim açısından ekonomik faaliyet alanı içerisinde son derece önemli bir yer oluşturmakta, çok sayıda ülke turizmden daha fazla kazanç elde etmek için büyük çabalar

¹² Pınar Yalçın, *Türkiye’de Sağlık Turizminde Altyapı Oluşturulma Gereği ve Sağlık Kurumlarına Yönelik Bir Araştırma*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006, s. 8.

¹³ Cevdet Avcıkurt, *Turizm sosyolojisi*. İstanbul: Detay Yayıncılık, 2007, s. 56.

¹⁴ Azize Tunç Hussein ve Firuzan Saç, *Genel Turizm Gelişimi-Geleceği*, Ankara: Siyasal Yayınevi, 2008, s. 6.

¹⁵ Kozak, *Genel Turizm Bilgisi*, s. 5.

harcamaktadır.¹⁶ Bölgesel kalkınma hususunda da turizmin rolü büyüktür. Turizm bu rolüyle kalkınmış ülkeler içerisinde önemli bir sektör haline gelirken, kalkınmakta olan ülkeler içerisinde turistik potansiyeli taşıyan bölgelerin geliştirilmesinde turizm sektörünün kalkınmayı hızlandıran ve tamamlayan etkisi olduğu anlaşılmaktadır.¹⁷ Bugün farklı hizmet ve ürünlerin tüketicilerin takdirine sunulması, mevcut ürün ve hizmetler için taleplerin fazlaşması, yoğunlaşan rekabet şartları, eğitilmiş işsiz insan sayısındaki artış ve yükselen maliyetler gibi konular; ülkelerin turizm stratejilerini etkilemektedir. Bu stratejilerle turizm çeşitleri günden güne artmakta ve farklı boyutlara taşınmaktadır.

1.2. Turizmin Tarihsel Gelişimi

Turizm birçok insan için hayatın bir parçası haline gelmesi çok yakın zamanda olmuştur. 1830'lara kadar asker, denizci, kaşif, tüccar, hacı ve göçmenler dışında kalan insanların ülke içinde veya ülkeden ülkeye yolculuk ettikleri çok sık görülen şeylerden değildi. Bu dönemin seyahat araçları ile seyahat konforsuz, yorucu, tehlikeli ve uzundu. İnsanlar, düşmana karşı korunma, yiyecek ihtiyaçlarını karşılama, ürün alma, satma ya da baskılardan uzaklaşma gibi yaşamak için gerekli belirli durumlar dışında çok sık yolculuğa çıkmazlardı. Gezginlerin yolculukları bile kuşku duyulmasına neden oluyordu, belki yabancı bir ülkenin casusular, belki de ülkenin değerli ticaret sırlarını çalmak için gelmişlerdi. Gezginler, kimliklerini kanıtlayabilmek ve “güvenli geçiş” şanslarını arttırabilmek için yanlarında özel bir belge bulundururlardı. Bu belge, bugün ülkelerarası yolculuklarda kullanılan pasaportun ilk örneklerindendir.¹⁸

“Turizm” sözcüğünü ilk kez 19. yüzyıl da bazı İngiliz'ler Avrupa'ya yaptığı yolculuklar da kullanmaya başlamıştır. II. Dünya Savaşının (1939-45) sonuna kadar, temel ulaşım araçları olarak, günümüzde de uzun

¹⁶ Hasan Olalı ve Alp Timur. *Turizm Ekonomisi*. İzmir: Ofis Matbaacılık, 1998, s. 348.

¹⁷ Özer Alpar, *İnanç Turizminin Bölgesel Ekonomik Kalkınmadaki Rolü Ve Yalvaç İlçesi Örneği*, Isparta: Göller Bölgesi Sempozyumu Bildirileri Kitabı, 2001, s. 42.

¹⁸ Onur Oruç, *Bir Alternatif Turizm Türü Olan Doğa-Atlı Spor Turizminin Kastamonu Örneği Üzerinde İrdelenmesi*, (Yüksek Lisans Tezi), Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 2004, s.13.

denizaşırı yolculuklar için kullanılan gemi kullanılmaktaydı. 1940'ların sonun başlayarak, diğer gelişmelerle birlikte hava ulaşım aracı gelişip yaygınlaşmasının da etkisiyle turist sayısı hızla artmaya başlamıştır.¹⁹ II. Dünya Savaşı akabinde meydana gelen ekonomik, teknolojik, sosyal ve politik alanlardaki gelişmeler neticesiyle turizm hızlı biçimde gelişmiş, günümüz dünyasında da hızla büyümekte olan sektörlerden biri olmuştur. Bu gelişim, gerek turizme katılan kişi sayısı açısından gerekse oluşturduğu ekonomik değer bakımından son derece önemlidir.²⁰

Turizm olayını kavrayabilmek için turizmin tarihsel gelişimini bilmek gerekir. Tarihi bilgiler, insanların ilk çağlardan başlamak üzere çeşitli amaçlarla turizm hareketlerine katıldığını göstermektedir. Savaşları yaratan sebepler ve olaylar incelendiğinde, yeni yerleri kazanmak hırslarının yanında yeni ülkeleri görmek, yeni kıyafetlerle giyime düzen vermek, değişik ırkların ve milletlerin insanlarıyla ilişkiler kurmak, gereksinmelerin doyurulmak istendiği ve bunların sonunda turistik hareketlere yol açtığı kolayca ileri sürülebilir.²¹ Bununla birlikte ulaşım imkânlarının artması seyahat etmeyi kolaylaştırmaktadır. Geçmişte insanlar zorunlu nedenlerden dolayı seyahat ederken günümüzde teknolojik gelişmelerin sağladığı kolaylıklar, iş yasaları ve tatil hakları, boş zaman ve refah düzeyinin yükselmesi, eğlenmek, gezmek, görmek gibi amaçlarla seyahat etmektedirler.

1.3. Turizm Çeşitleri

Gelişmiş ülkelerde turizm faaliyetleri en çok boş zaman ve tatil amacına yönelik olma eğilimindedir. Gelişmekte olan ülkelerde ise turizm, ağırlıklı

---

¹⁹ Oruç, *age*, s.13.

²⁰ Mehmet Sarkım, *Değişen Seyahat Eğilimleri Kapsamında Sürdürülebilir Turizm Anlayışının Turizm Politikaları Üzerine Etkileri*, İzmir: 2. Ulusal İktisat Kongresi, 2008, s.3.

²¹ Kemal Demirci, Gülten Eren Gümüştekin, Derya Ergun Özler ve Ceren Giderler Atalay, *21. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi Bildiriler Kitabı*, Dumlupınar Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, 30 Mayıs-1 Haziran, Kütahya, 2013.

olarak ülke içi seyahatlere y6nelik faaliyetler Şeklinde gerçekleşmektedir.²² Turizm ile ilgili sınıflamalar farklı kaynaklarda farklı baŐlıklar altında yapılmaktadır. Turizm Şekillerini aşağıdaki gibi sınıflandırmak m6mk6nd6r.²³

- Katılanların amaçlarına g6re turizm
- Katılanların sayısına g6re turizm
- Katılanların yaşlarına g6re turizm
- Katılanların gelir d6zeyine g6re turizm
- Ziyaret edilen yere g6re turizm

1.3.1. Katılanların Amaçlarına G6re Turizm

K6lt6r ve turizm bakanlığının resmi internet sitesinde Katılanların amaçlarına g6re turizm eŐitleri: Sağlık ve termal turizmi, Kış turizmi, Yayla turizmi, mağara turizmi, av turizmi, kongre turizmi, golf turizmi, yat turizmi, ipek yolu, inanç turizmi, hava sporları, dağcılık, akarsu-rafting turizmi, su altı dalış, kuŐ g6zlemciliği olarak belirtilmiştir.²⁴

Çalışmanın konusu ve amacına uygun olması itibariyle katılanların amaçlarına g6re turizm kavramını kongre, k6lt6r, inanç, deniz, sağlık, spor, av, dağ, dinlenme ve termal turizm olarak sınıflandırmak m6mk6nd6r. Katılanların amaçlarına g6re turizm faaliyetlerinin sınıflandırmaları aşağıda kısaca incelenmiştir.

1.3.1.1. Av Turizmi

Bilinçli ve belli bir eğitime dayanarak, doğaya zarar vermeden yapılan sadece olgunluğa eriŐmiŐ hayvanların avlanması olayıdır. 6zel dernekler aracılığı ile av meraklıları için d6zenlenen avlanma programlarıdır.²⁵

---

²² S. Medlik, *Otel işletmeciliği* (ev. 6mer L. Met), Bursa: Uludağ 6niversitesi G6lendirme Vakfı Yayınları, 1997, s. 9.

²³ 6cal Usta, *Turizm- Genel ve Yapısal Yaklaşımı*, Ankara: Detay Yayıncılık, 2008, s.13.

²⁴ <http://www.kultur.gov.tr/TR,96269/turizm-cesitleri.html> (Erişim Tarihi: 04.07.2017).

²⁵ Metin Kozak, *Turizm Ekonomisi*, Ankara: Detay Yayıncılık, 2006, s.24

1.3.1.2. Dağ ve Kış Turizmi

Gezi, araştırma, yürüyüş, tırmanma, kış sporları ve iklim kürelerini kapsayan turizm türüdür. 2009 yılı itibariyle Türkiye’de Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından ilan edilen 20 adet kış ve dağ turizmi merkezi bulunmaktadır.²⁶

1.3.1.3. Deniz turizmi

Deniz turizmi genel olarak denizde gerçekleştirilen ve kıyı turizmden farklı olan turizm türlerini ifade etmektedir. Deniz turizmi; yat turizmi, kurvaziyer turizm ve su altı dalış turizmi olmak üzere üçe ayrılmaktadır.

1.3.1.3.1. Yat Turizmi

Yat turizmi; insanların gezi, eğlence, dinlenme maksadıyla yat aracılığıyla doğal, turistik, tarihi değerleri ve farklı yöreleri içeren bir güzergah boyunca gerçekleştirdikleri gezilerdir.²⁷ Başka bir tanımda; ülkelerinden yatlarıyla gelen ve seyahat ettikleri ülkelerden servis sağlayan yatçıların yada başka araçlarla gelip, seyahat ettikleri ülkede kaldıkları süre zarfında yat kiralayan insanların yaptıkları turizm çeşidi şeklindedir.²⁸ Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın tanımına göre yat turizmi; turistlerin yata ulaşmaları ile belli bir gezi sonunda yatı terk etmeleri arasında gerçekleşen faaliyetlerin tümüdür.²⁹

1.3.1.3.2. Kurvaziyer Turizm

Cruise, İngilizcede kelime anlamı olarak gezmek, dolanmak, seyretmek, deniz gezisi anlamına gelmektedir. Kurvaziyer turizm ise bir tatil köyünün niteliklerini de yaşamak isteyen, deniz üzerinde seyahati seven, belirli bir rota dâhilinde farklı yerlerde durarak buralara özgü faaliyetleri gerçekleştirmek isteyen turistler tarafından tercih edilen turizm türüdür.³⁰

---

²⁶ www.kultur.gov.tr, (Erişim Tarihi: 18.11.2016).

²⁷ Artun Çağlayan, *Deniz Turizmi*, 3. İzmir İktisat Turizm Kongresi: 21. Yüzyıla Doğru Türkiye, Marina Yatırım İşletmecileri Derneği Çalışma Grupları Bildirileri, 1992, s.256.

²⁸ Suat Karaküçük, *Rekreasyon: Boş Zamanları Değerlendirme*, Ankara: Gazi Kitabevi, 2008, s.65.

²⁹ <http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR,11525/yat-turizmi.html> (Erişim Tarihi: 18.11.2016)

³⁰ Aslı Albayrak, *Alternatif Turizm*, Ankara: Detay Yayıncılık, 2013, s.209.

Uluslararası Denizcilik Organizasyonu'na göre kurvaziyer turistler bir ülkeye seyahat gemileriyle gelenlerdir. Kurvaziyer gemiler içlerinde restoran, bar, yüzme havuzu, spor, sinema salonu, çocuk parkı veya güzellik merkezini bünyesinde bulundurmakta ve adeta yüzen tatil köyü olarak nitelendirilmektedir.³¹

1.3.1.3.3. Su Altı Dalış Turizmi

Su altı dalış turizmi; su altı dünyasının fauna, flora ve arkeolojik kültür varlıklarını görmek, filme almak, fotoğraflamak ve sportif balık avlama amaçlı olarak gerçekleştirilen tanıtım, sportif ve eğitim amaçlı dalışlar ile kıyıda verilen konaklama ve ağırlama hizmetleri içine alan bir turizm çeşididir.³² Su altı dalış faaliyetlerini gerçekleştirmek için öncelikle dalış yapılacak olan bölgede yetkili merciler tarafından dalış yapılmasına onay verilmelidir. Türkiye'de dalış bölgelerinin yoğun olduğu yerler ise: Antalya, Muğla, Balıkesir, Çanakkale ve Mersin illeri kıyılarında bulunan yerlerdir.³³

1.3.1.4. Dinlenme Turizmi

Dinlenme turizmi genel olarak insanların ruhen ve bedenlen günlük hayatlarında biriktirdikleri yorgunlukları ortadan kaldırmak amacıyla genellikle doğa ve temiz ortamları tercih ederek yaptıkları faaliyetlerdir.³⁴

1.3.1.5. İnanç Turizmi

İnsanlığın varoluşundan beri sürekli olarak bir inanma ihtiyacı mevcuttur. Dünya üzerinde yaşayan milyonlarca insan farklı din ve dini unsurlara inanmaktadır. Bu nedenle inanç kavramı çok farklı boyutlarda değerlendirilebilmektedir.

İnanç turizmi; insanların ikamet ettikleri yerlerden ayrılıp inanç merkezlerine, dini inançlarını yerine getirmek için yaptıkları seyahatler ve

---

³¹ http://www.imo.org.tr/resimler/ekutuphane/pdf/17245_25_15.pdf (Erişim Tarihi: 02.07.2017).

³² Okan Yaşar, Saroz Körfezi Kıyılarında Su Altı Dalış Turizmi, Zeitschrift für die Welt der Tüken, Journal of Word of Turks, 2011, 3(1), 33-55.

³³ <http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR,11517/su-alti-dalis.html> (Erişim Tarihi: 02.07.2017).

³⁴ Suat Karaküçük, Rekreasyon Boş zamanları değerlendirme, Ankara: Gazi Kitabevi, 2005. s.160.

bu seyahatler ile turizm işletmelerinin sundukları mal ve hizmetleri talep ederek, geçici süreli konaklamalarından meydana gelen olaylar ve ilişkilerin tamamı şeklinde tanımlanmaktadır.³⁵

İnanç turizminin amacı insanların inandıkları din ve unsurların merkezlerini ziyaret ederek ibadet ediyor olmalarıdır. Örneğin; Mekke ve Medine bölgesi Müslümanlar için, Kudüs bölgesi ise Museviler, Müslümanlar ve Hristiyanlar için önemli inanç turizm merkezlerindedir.

1.3.1.6. Kongre Turizmi

Ulusal ya da uluslararası özelliği olan kurum ve kuruluşların, örgütlerin, belirli zaman aralıklarında organize ettikleri kongre, sempozyum, seminer, konferans, genel kurum, yuvarlak masa gibi faaliyetlere katılımlar neticesinde ortaya çıkan turizm faaliyetidir.³⁶

1.3.1.7. Kültür Turizmi

İnsanların farklı kültürleri ve kültürel eserleri görmek amacıyla yaptıkları seyahatlerin oluşturduğu bir turizm çeşididir.³⁷ Kültürel değer bakımından Türkiye oldukça zengin bir ülkedir. Kültür turizmi yalnızca kültürel değerlerin görülüp gezilmesini değil aynı zamanda farklı kültürlerden olan insanların etkileşiminin sağlanması açısından oldukça önemlidir. Kültür turizminin etkin olmasını sağlayan kültürel çekicilik öğelerini aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür:³⁸

- Arkeolojik sit ve harabeler, tarihi anıtlar,
- Yerel mimari ve orijinal özellikler,
- Müze ve kütüphaneler,
- Mutfak zenginliği,
- Festivaller ve fuarlar

---

³⁵ Nagihan Oktayer, Nazan Susam, Murat Çak, *Türkiye’de Turizm Ekonomisi*, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, İstanbul: Elma Basım, 2007, s. 134.

³⁶ Usta, *Turizm- Genel ve Yapısal Yaklaşımı*, s. 13.

³⁷ Usta, *Turizm- Genel ve Yapısal Yaklaşımı*, s. 12.

³⁸ Hussein ve Saç, *Genel turizm gelişimi-geleceği*, s. 12.

- Tiyatro ve sinema
- Konser salonları, sanat galerileri vb. aktivitelerdir.

1.3.1.8. Sağlık Turizmi

İnsanların bedensel ve sinirsel yorgunluklarından kurtulmak ya da rahatsızlıklarına fayda sağlayabilmek için yaptıkları turizm hareketleridir.³⁹ Sıcak su, kaplıca, hamam, kür merkezleri ve birtakım tıbbi hizmetlerin verildiği sağlık merkezleri bu amaçlarla ziyaret edilmektedir.⁴⁰

1.3.1.9. Spor Turizmi

Atletizm, su sporları, dağ sporları, buz dansı, futbol, voleybol, basketbol, boks gibi sporlara yapan ve sporla ilgilenen insanların; spor müsabakalarına, olimpiyatlara vb. faaliyetlere katılmak ya da izlemek amacıyla yaptıkları turizm hareketleridir.⁴¹

1.3.1.10. Termal Turizm

Ülkemiz jeomorfolojik (yüzey bilimi) yapısından ötürü jeotermal (jeo-yerküre, termal-ısı) kaynak potansiyeli açısından dünyanın ilk 7'sinde, Avrupa'nın ise 1. sırasında yer almaktadır.⁴² Türkiye yüksek mineralizasyon içeriği ile etkili tedavi edici nitelikleri olan termal su potansiyelinin; tarihi değerler, kültürel birikim ve iklim özellikleriyle birleşmesi neticesinde bulunmaz bir sağlık turizm atmosferi sunmaktadır.⁴³

Türkiye'de 2016 yılı itibariyle Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan termal amacıyla (Sağlık Bakanlığınca kür merkezi uygun görülen) turizm yatırım belgesi alan 44 tesisin 23.218 adet yatak sayısı, turizm işletme belgesine

---

³⁹ <http://www.saglikturizmi.org.tr/tr/saglik-turizmi/genel-bilgi> (Erişim Tarihi: 14.07.2017)

⁴⁰ Ebru Şaman, *Mersin ili inanç turizmi potansiyelinin değerlendirilmesi: Mersin'de inanç turizmine katılanların profili üzerine bir araştırma*. (Yüksek Lisans Tezi), Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009, s. 5.

⁴¹ Usta, *Turizm- Genel ve Yapısal Yaklaşımı*, s. 13.

⁴² http://www1.mmo.org.tr/resimler/dosya_ekler/a0819e9e2f84a52_ek.pdf (Erişim tarihi: 14.07.2017).

⁴³ Derya Polat, *Türkiye'nin Sağlık Turizmi Tanıtımında Perspektifler: Almanya ve Hindistan Örnekleri*, Müdürlüğü (Uzmanlık Tezi), Kültür ve Turizm Bakanlığı Tanıtma Genel, Ankara, 2008, s. 83.

sahip 75 tesisinse 25.353 adet yatak sayısı bulunmaktadır.⁴⁴ 2015’de 600 bin yabancı ve yurttaşımız sağlık maksadıyla turizme katılmışlardır.⁴⁵

1.3.2. Katılanların Sayısına Göre Turizm

Katılanların sayısına göre turizm 3’e ayrılmaktadır. Bunlar, bireysel, kitle ve grup turizmidir. Kişilerin tek tek turizm hareketinde bulunmasına bireysel turizm, birbirleri ile bağlantıları olmayan büyük gruplardan oluşan turizm hareketine kitle turizmi ve aralarında bir takım ortak niteliklere sahip olanlara da grup turizmi denilmektedir.⁴⁶

1.3.2.1. Bireysel Turizm

Globalleşen dünyada sınırların yavaş yavaş ortadan kalkması bireysel turizm hareketlerinin artışında önemli bir etkidir. İnsanlar içinde yaşamış oldukları dünyayı tanımak arzusuyla bütün dünya kültürleriyle buluşmak istemektedirler ve bu bireysel turizmi tetiklemektedir.⁴⁷

Bireysel turizm faaliyetlerine katılanlar incelendiğinde; yüksek gelir sınıfında bulunan gençler, öğrenciler veya yeni mezun kişiler oldukları görülmektedir. Bireysel turizmine katılanların çoğu erkek iken şu anda kadınlarda bireysel turizm hareketi içerisinde yer almaktadırlar.⁴⁸

1.3.2.2. Kitle Turizmi

Kitle turizmi 1960’lardan sonra orta gelirli sınıfın öncülük etmeye başladığı bir turizm türü olmuştur. Sanayi devrimi ile gelir düzeyinde ki artış ve boş zaman fazlalığı özellikle havayolu taşımacılığının toplum kullanımına sunulmasıyla kitlelerin seyahat etmesi ve kitle turizminin kendine özgü bir organizasyon oluşturmasını sağlamıştır.⁴⁹ Kitle turizminin

---

⁴⁴ <http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR,9860/turizm-belgeli-tesisler.html> (Erişim Tarihi:22.08.2017).

⁴⁵ yigm.kulturturizm.gov.tr (Erişim Tarihi: 25.11.2016).

⁴⁶ Nazmi Kozak, Meryem Kozak ve Metin Kozak, *age*, ss.11-12.

⁴⁷ Mustafa Boz, *Turizmin Gelişmesinde Alternatif Turizm Pazarlamasının Önemi*, (Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2004, s. 74.

⁴⁸ Utku Ongun, *Krizlerin Antalya Turizmine Etkileri*, (Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 2004, s. 17.

⁴⁹ Pınar Kısa Ovalı, *Kitle Turizmi ve Ekolojik Turizmin Kavram, Mimari ve Çevresel Etkiler Bakımından Karşılaştırılması*, YTÜ Mim. Fak. E-Dergisi, 2(2), 2007, s. 66.

en önemli özelliği; katılım sağlayan insanların genellikle paket turları seçmeleridir, bu grupların süreklilikleri de bulunmaktadır.⁵⁰

1.3.2.3. Grup Turizmi

Çeşitli toplumsal grupların turizme birlikte katılmaları sonucu meydana gelen turizm türüdür. Öğrenci grupları, meslek organları ve dernek üyeleri grup turizmi hareketine katılanlar arasından örnek olarak gösterilebilirler. Bir turizm hareketinin grup turizmi olabilmesi için katılan sayısının 11 ile 16 kişi arasında olması gerekmektedir. Grup turizmini kitle turizminden ayıran nokta kişi sayısı aralığının belli olması ve katılan grupların sürekliliğinin olmaması gerekmektedir.⁵¹

1.3.3. Katılanların Yaşlarına Göre Turizm

Katılanların yaşlarına göre turizmi; gençlik, yetişkin ve üçüncü yaş turizmi şeklinde sınıflandırabiliriz.

1.3.3.1. Gençlik Turizmi

15-25 yaş aralığındaki gençlerin, özel ve kamu organizasyonlarının sağladığı teşvik ve desteklerde faydalanarak, bireysel ya da grup olarak, ülke içinde veya dışında, kültürel ve dinlenme hedefiyle gerçekleştirdikleri seyahat ve konaklamalardan meydana gelen ekonomik, kültürel ve sosyal bir olaydır.⁵² Gençlik turizmi, gençlerin seyahat yoluyla sosyal ilişkilerde ve kişiliklerinde gelişim göstermelerine yarayan önemli bir faaliyettir.

1.3.3.2. Yetişkin Turizmi

Diğer adı orta yaş turizmi olan yetişkin turizmi; 25-60 yaş aralığındaki insanların katıldıkları turizm faaliyetidir. Genellikle bu kişiler aile ve iş hayatı gibi sorumluluklara sahiptirler.⁵³ Bu sorumluluklar kişilerin seyahat

---

⁵⁰ Ongun, *Krizlerin Antalya Turizmine Etkileri*, s. 17.

⁵¹ Kozak, *Genel Turizm Bilgisi*, s. 20.

⁵² Pınar Yalçın, *Türkiye'de Sağlık Turizminde Altyapı Oluşturulma Gereği ve Sağlık Kurumlarına Yönelik Bir Araştırma*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006, s. 8.

⁵³ <http://www.saglikkitabi.org/orta-yas-turizmi> (Erişim Tarihi: 03.07.2017).

sürelerini ve çeşidini etkilemektedir. Bu kişiler genellikle yaz aylarında ve akraba ziyaretleri amacıyla turizm aktivitelerine katılmaktadırlar.

1.3.3.3. Üçüncü Yaş Turizmi

Genel olarak emekli olmuş 60 yaş ve üzerindeki insanların katıldıkları turizm faaliyetleridir.⁵⁴ Gelişmiş ülkelerde, sağlık şartlarının da gelişmesiyle beraber insanların yaşam süresi uzamış; bunun neticesiyle 65 yaş ve üstündeki insanların toplum içerisindeki oranları artmıştır. İş hayatları bitince çokça boş vakitleri kalmakta ve böylece turizme yönelmektedirler. Genel olarak sağlık, kültür ve inanç turizmleri alanlarına yoğunlaşmaktadırlar.⁵⁵ Yaşlı turizmi olarak da isimlendirilen üçüncü yaş turizminde yaş kriteri önemli bir etkidir. Yaşlılar oldukça geniş terimdir ve kişiyi yaşlılar kategorisine dâhil etmek için kişinin yaşıyla ilgili farklı fikirler vardır. Sniadek'e (2006) göre, yaşlı vatandaş grubu 60 yaş ile başlar ve birkaç alt kategoriye ayrılır: 55-64 emeklilik öncesi ve erken emekli, 65-74 emekli, 75-84 eski emekli veya olgun yetişkin, 85 ve üstü yaşlı. 2010 yılından 2030 yılına kadar olan sürede dünya nüfusunun 6.9 milyardan 8.3 milyara kadar büyüyeceği hesaplanmaktadır. Zamanla gerçekleşen yaşlanma sürecinde yaşlı nüfus oranının diğer yaş gruplarına göre daha hızlı artması beklenmektedir. Dünya genelinde 2030 yılına kadar olan süreçte 60 yaş ve üzerindeki yaş grubunun 600 milyon artış göstererek 1.3 milyara ulaşması hesaplanmaktadır. Dünya genelinde 2010-2015 yılları arasında ortalama yaş 69 iken 2025-2030 yılları arasında bu yaş ortalamasının 72'ye yükselmesi beklenmektedir.⁵⁶

1.3.4. Katılanların Gelir Düzeyine Göre Turizm

Turizm aktivitelerine katılım hususunda etkili diğer bir faktör de insanların toplumsal statüleri, refah seviyeleri ve ekonomik durumlarıdır.

---

⁵⁴ Ruhan İri, *Niğde İlinin Turizm Açısından Pazarlanması*, (Yüksek Lisans Tezi), Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Üretim Yönetim ve Pazarlama Bilim Dalı, Niğde, 2009, s. 42.

⁵⁵ Ogun, *Krizlerin Antalya Turizmine Etkileri*, s. 20.

⁵⁶ <http://www.turizmhaberleri.com/koseyazisi.asp?ID=3306> (Erişim Tarihi:03.07.2017).

Bu türdeki turizm, “sosyal turizm” ve “lüks (selektif) turizm” şeklinde ayrılmaktadır.⁵⁷

1.3.4.1. Sosyal Turizm

Sosyal turizm, ekonomik durumları zayıf olan memur, işçi, öğrenci, bedensel engelli ve emekli gibi kitlelerin özel önlemler ve destekleyiciler yolu ile turizm hareketlerinde bulunmaları amacıyla gerçekleştirilen faaliyetler bütünüdür. Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere sosyal turizmde ölçü olarak “ekonomik güç” esas alınmaktadır.⁵⁸

Uluslararası Çalışma Örgütü’nün (1936) ücretli izinler konusunda ki uluslararası düzeyde ilkeler saptaması ile sosyal turizm daha büyük önem taşımaya başlamıştır. Sosyal turizmin temel özellikleri, düşük fiyat, toplu tüketim ve kar amacının bulunmamasıdır. Sosyal turizminin geliştirilmesi için çeşitli ülkelerde tatil kredileri, seyahat araçlarında özel indirimler, taksitli tatil ve öğrenci yurtlarının tatil döneminde kullanıma açılması sağlanmaktadır.⁵⁹

1.3.4.2. Lüks Turizm

Yüksek gelir düzeyine sahip kişilere yönelik turizm hareketidir. Lüks turizme katılan kişiler, genellikle hızlı ve rahat ulaşımı tercih etmekte ve hava alanlarının ve yat limanlarının bulunduğu destinasyon merkezlerini tercih etmektedirler. Pahalı ve kaliteli ürünleri alırlar ve büyük miktarlarda harcama yaparlar.⁶⁰

1.3.5. Ziyaret Edilen Yere Göre Turizm

Bu başlık; iç ve dış turizm olmak üzere iki alt başlık etrafında incelenmektedir.

---

⁵⁷ Nazmi Kozak, Meryem A.Kozak ve Metin Kozak, age, ss. 15-17.

⁵⁸ İsmail Kızıllık ve Suna Ertuğral, *Sosyal Turizmin Gelişiminde Yerel Yönetimlerin Rolü ve Yapılan Uygulamalar*, Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi, 1(2), 2012, s. 36

⁵⁹ Kozak, *Genel Turizm Bilgisi*, s. 25.

⁶⁰ Atila Hazar, *Meslek Yüksek Okulları İçin Genel Turizm* (1.Baskı), Ankara: Nobel Yayıncılık, 2010, s. 81.

1.3.5.1. İç Turizm

Bir vatandaşın, kendi ülkesinin sınırları içerisinde katıldığı turizm aktivitelerinin tümü iç turizmdir.⁶¹ Pasaport, vize ve benzeri gibi belgelere ihtiyaç duymayan ve döviz ile yabancı dil bilme ihtiyacı bulunmayan bir turizm çeşididir. İç turizm, ulusal gelirin bölgeler arasında dengeli dağılımı konusunda oldukça faydalıdır.⁶² Ayrıca bu turizm türü insanların kendi ülkelerinde bulunan güzellikleri tanınması ve sosyal çevreler edinmesi konusunda kişilere yararlıdır. İç turizmin turizm bilincinin gelişmesi konusunda da oldukça faydalıdır. Bunun nedeni insanlar turizm hareketlerine katıldıkça turistlere olan yaklaşımları da olumlu olarak gelişmektedir.⁶³

1.3.5.2. Dış Turizm

Dış turizm, insanların ikamet ettikleri ülkelerinin sınırından çıkarak turistik aktivitede bulunmalarıdır. Dış turizmde döviz alışverişi, vize ve pasaport gibi işlemler bulunmaktadır. Dış turizm önemli bir döviz getirisi sağlamakta ve aktif-pasif olmak üzere iki türe ayrılmaktadır. Dış aktif turizm yabancı kişilerin ülkemize gelmesi iken dış pasif turizm ise ülke vatandaşımızın yurt dışında herhangi bir ülkeye turistik faaliyet amacıyla gitmesidir. Dış turizm sayesinde ülkeler arası barış ve kültürel kaynaşma sağlanır ve farklı kültürlerle saygı duyma bilincinin oluşması ile toplumsal etki olumlu yönde ilerler.⁶⁴

---

⁶¹ İbrahim Sezer, *Kruvaziyer Turizmde Dikkat Çeken Bir Nokta: Kuşadası Limanı*, Doğu Coğrafya Dergisi, 19(32), 2010, s.8.

⁶² Ayşe Durgun, *Bölgesel Kalkınmada Turizmin Rolü: Isparta Örneği*, (Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Isparta, 2006, s. 18.

⁶³ Metin Kozak, *Turizm Ekonomisi*, (2. Baskı), Ankara: Turhan Kitapevi, 2002, s. 15

⁶⁴ Emre Kater, *Türkiye'nin Turizm Potansiyeli ve Geliştirilebilecek Turizm Alanları: Ankara İli Örneği*, (Uzmanlık Tezi), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü, Ankara, 2008, ss. 9-10.

2. BÖLÜM

İNANÇ TURİZMİ

2.1. İnanç Kavramı ve Din İlişkisi

Bu bölümde literatür de bulunan din ile ilgili farklı tanımlamalara yer verilmiş daha sonra din ile ilgili tanımlardan yola çıkılarak inanç kavramı açıklanarak benzer ve farklı yönleri ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

İnsanlar açısından din mühim bir olgudur ve insanlığın vazgeçilmez bir parçasını oluşturmaktadır. İnsanlık tarihinde dini bir inancı olmayan toplum görülmemiştir. İlk insandan bu yana din kavramı vardır. Bu din olgusu ise bireylerin hayatlarını yönlendiren, telkin ve emirlerde bulunan kuralları ifade etmektedir.⁶⁵

Tarihsel açıdan insanların manevi bünyesinde din olgusu her zaman ilk sıralarda kendine yer bulmuştur. Bu olguyla ilgili araştırma yürüten sosyal bilimcilerin neredeyse hepsi kendi açısından bir tanımlama getirmekte, müşterek bir tanım yapılamamaktadır. Bunun yanında dünya üstünde pek çok din ve bunlara inanan milyarlarca kişinin bulunması da müşterek bir tanımlamayı zorlaştıran unsurlardandır.⁶⁶ Bu sebeple din olgusuyla alakalı bir karmaşa da olduğunu söylemek mümkündür.

Dinin duygu, amel ve imanı kapsayan bir yapısı vardır ve bunun yanında bir bütün halindedir.⁶⁷ Dolayısı ile din ne toplumsal kaynaşma ve dayanışma ne teori ne de yalnızca duygudur. Bu ve bunun gibi pek çok niteliği göz önünde bulundurmadan yapılacak tanımlar bütünlüğü

---

⁶⁵ Tuba Şahiner, *İnanç Turizmi Potansiyeli ve Halkın İnanç Turizmine Bakışı Açısından Karaman, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karaman, 2012, s.26.

⁶⁶ Ayşe Kartopu, *Dinler Tarihinde Dinin Tanımı ile İlgili Farklı Görüşler, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana, 2009, s.12.

⁶⁷ Charles Y. Glock, *Dindarlığın Boyutları Üzerine, Din Sosyolojisi* (Derl., Y. Aktay; M. E. Köktaş), Vadi Yayınları, Ankara, 1998, s.253.

bozmaktadır.⁶⁸ Geniş bir kavram olduğundan bilim dallarının her biri kendisi açısından dini tarif etmektedir. Genel manadaysa dini; davranış ve inanış biçimleriyle insanların aralarındaki ilişkiyi düzenlemekte olup insanların iyi şeyler yapmalarını ve birlikte yaşayabilmelerini sağlamakta olan genel kurallardır biçiminde tanımlamak mümkündür.⁶⁹

Tolstoy'a göre (1999: 74) din sözcüğüne genelde verilen üç farklı mana bulunmaktadır. Birincisi Allah'tan insanlara gönderilmiş olan vahiyler ve bunların neticesinde Allah'a yapılan kulluktur. Bu manayı dine verenler var olan dinlerden bir tanesine inanmakta olan ve kendi dinlerini tek doğru kabul edenlerdir. Dine verilmekte olan ikinci mana, dinin birtakım hurafe inançlar ve bu inançlar kapsamında tapınma biçimleri olduğudur. Bu ise genellikle inançsızların veya tanımlamış oldukları dine inanmayanların verdiği manadır.⁷⁰ Üçüncü manası ise şu şekildedir: Zeki bireylerin gerek rahatları gerekse sıradan insanları yönetebilmek ve onların tutkularını dizginleyebilmek adına geliştirmiş oldukları bir kurallar ve önermeler bütünüdür. Dine bu manayı, ona ilgisiz kalan ancak yararlı bir yönetim aracı olarak görenler vermektedir.

Bahsedilen üç tanımlamanın hepsi dinin özünden ziyade insanların din diye anlatılan şeye beslediği inancı ifade etmektedir. Daha önce de bahsedildiği biçimde araştırmacılar, dindeki ana nitelik olarak gördükleri etmenler doğrultusunda farklı din tanımları yapmaktadırlar. Bu hususta dinin hangi unsurlardan meydana geldiğini veya ne olduğunu araştırmakta olan din bilimciler birbirlerinden farklı görüşleri dile getirmişlerdir. Fakat tartışmalar, itirazlar ve düşünceler daha ziyade her din içerisinde değişik biçimlerde görülen ve kendisine saygı gösterilen, tapınılan, inanılan “*kutsal varlık, yaratıcı*” gibi kavramlara odaklanmaktadır.⁷¹

---

⁶⁸ Mehmet Aydın, *Yezidiler ve İnanç Esasları*, *Belleten Dergisi*, 1987, 52(202), ss.33-77

⁶⁹ Tümer ve Küçük, *Dinler Tarihi*, s.144.

⁷⁰ Lev Nikolayeviç Tolstoy, *Din Nedir?*, (Çev., M. Çiftkaya), Kaknüs Yayınları, İstanbul, 1999, s.74.

⁷¹ Kartopu, *Dinler Tarihinde Dinin Tarihi ile İlgili Farklı Görüşler*, s.15.

Eliade'ye göre (2000: 27) her din tanımlaması dinsel hayat ve kutsalları kutsalı bulunmayan ve dindışı hayat zıtlığı ile açıklamaya çalışmaktadır.⁷² Bunun yanında kutsalı zaman ve mekan açısından tasvir etmektedir ve dindar insanlar bakımından dindışı zaman-kutsal zaman, dindışı mekan-kutsal mekanın varlığından bahsetmektedir. Yine Eliade'ye (2000) göre dindar kişinin gözünde “doğüstü”, “doğa” ya ayrılamaz bir biçimde bağlı olup doğa hiçbir zaman tamamıyla doğal olmamakta, her daim dini bir değer ile yüklü bulunmaktadır. Doğa, her daim onu aşmakta olan bir şeye işaret etmektedir. Örneğin kutsal bir taşın tapınma yapıyor ise bunun sebebi onun taş oluşu değil kutsal oluşudur.

Durkheim'e göre, (2005: 56-68) ise din olgusundaki en bariz faktör kutsallık düşüncesidir.⁷³ Dünya kutsal olan ve olmayan biçiminde iki alana ayrılmış durumdadır. Tanrı ile tanrıya bağlı her şey kutsal olarak görülmekte, bunun haricindekiler kutsal olmamaktadır. Dini düşüncelerdeki ayırt edici nitelik budur. Yine Durkheim'e (2005) göre dinin temellerini teşkil eden diğer bir faktör toplum, grup yahut cemaattir. Dinsel yaşamın görülmüş olduğu tüm yerlerde onun temelinde var olan bir grup da görülmektedir. Toplumlar, dinsel yaşama kaynaklık etmekte olup toplumsal bütünleşmeninse temelini teşkil etmektedir. Durkheim'in yapmış olduğu din tanımında din düşüncesi bir cemaat/kilise fikrinden ayrı düşünülmemektedir.

Tümer (1986: 227), Nigosian tarafından belirlen dinde olması gereken beş faktörü şöyle aktarmadır:⁷⁴

- İçtimai eleman
- İbadetle ilgili eleman
- Hissi eleman

---

⁷² Mircea Eliade, *Dinler Tarihine Giriş*, (Çev., L. Arslan), Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2000.

⁷³ Emile Durkheim, *Dini Hayatın İlk Biçimleri*, (Çev., F. Aydın), Ataç Yayınları, İstanbul, 2005, ss.56-68.

⁷⁴ Tümer ve Küçük, *Dinler Tarihi*, s.227.

- Zihni eleman
- Ferdi tecrübe

Aydın'a göre (1987: 6-7) konu ile alakalı olarak ilahi dinlerde var olan faktörlerle ilgili şu açıklamayı yapmak mümkündür:⁷⁵ İslam, Hristiyanlık ve Yahudilik gibi kitaplı olan dinler söz konusu ise birbirlerine bağlı üç unsur vardır. Bunlar inanç ile ilgili konular, ibadet ile ilgili konular ve ahlak ile ilgili konulardır. İyi bir tanımda dine ait bu üç yöne de önem verilmesi gerekmektedir. Bu açıdan ele alındığında din, içtimai ve ferdi tarafı olan, tatbikat ve fikir bakımından sistemleşmiş, inanan insanlara bir hayat tarzı veren ve onların belirli bir dünya görüşü çevresinde kümelenmesini sağlayan bir kurumdur.⁷⁶

Genel manada din bilimleri bakımından dini meydana getiren unsurlar olarak düşünülen, tüm dinlerde görülebilecek başlıca faktörler ise şöyledir:⁷⁷

- İçtimai bir topluluk ve buna mensup olmak,
- Bir insan ve âlem, ölümden sonra ve yaşam görüşü,
- Yaşam düzeni,
- İlham, dua ve vahiy gibi yollarla insanüstü, kutsal olanla iletişim,
- Kutsal, insanüstü olan varlık ya da doğaüstüyle alakalı duygular,
- Yazısız ya da yazılı bir gelenek,
- Tören, ayin ve ibadetler,
- İnsanüstü ve tabiatüstü varlıklara inanma, kutsal olanla olmayanı ayırma.⁷⁸

Dinlerin tamamında tüm bu etmenlerin tamamı bir arada olmasa dahi bir bölümü mutlaka yer bulmaktadır. Genelde toplumlarda iman (fai-faith)

---

⁷⁵ Aydın, *Hristiyan Kaynaklarına Göre Hristiyanlık*, s.6-7.

⁷⁶ Aydın, *age*, s. 6-8.

⁷⁷ Kartopu, *Dinler Tarihinde Dinin Tanımı ile İlgili Farklı Görüşler*, s.17.

⁷⁸ Gregory D. Alles, *Religion (Further Considerations) md.*, *Encyclopedia of Religion*, (Edt., L. Jones), Thomson, Gale, USA, 2005.

sözcüğüyle inanç (croyence) birbirlerine karıştırılsa da bunlar birbirlerinden ayrı olgulardır. İnanç, zihni bir faaliyetken imansa bir dindeki olgulara ispatı yapılmış gerçekler olarak inanmak ve bunları kabullenmektir.⁷⁹

Din ile inanç kavramları benzer olarak görülmekte ancak bazı temel farklılıklar taşımaktadır. Türkçede inanmak eyleminden türeyen inanç sözcüğü Almancada “glauben”, İngilizcede belief, Fransızcada croyence, Arapçadaysa itikat sözcüklerinin karşılığıdır. Genel manada iman, kanaat ve bilgiyi kapsayan geniş bir olgudur.⁸⁰ Bu nedenle inancın tanımına bir sınır çekmek zordur. Fakat inanç tanımları yapılırken doğrudan veya dolaylı olarak ima edilmesi gereken mana, bir şeyin yanlış ya da doğru olma olasılığı ile ilgili kanaat veya zandan kaynaklanmakta olan çok ya da az bir güven barındıran öznel duygulara dayanmak suretiyle reddediş ya da kabulleniş manasıdır.⁸¹

Barrett & Lanman, (2008: 110); Aksöz, (2009: 21)'e göre iki çeşit inanç bulunmaktadır. Bunların ilki bilinçli bir biçimde bilinmese dahi inanılanlardır. Bunlara *yansıtmacı olmayan inançlar* da denmektedir. Örnek vermek gerekirse kişilerin zihin sahibi olduğu, atların aslandan çok zebraya benzemeleri, nesneyi tutmazsak düşeceği gibi inançlar bu kapsamdadır. Bilinç bunlar için gerekli değildir. İkincisiyse bilinçli olarak tutulan ve onaylanan inançları ifade etmektedir. Bunlarsa *yansıtmacı inançlardır*. Örnek vermek gerekirse sandalyenin kahverengi oluşu, kedilerin köpekler kadar evcil olmaması vs. Bunlar insanın şahsi deneyim, kültür ve tarihine bağlı olmaktadır. Kökü Arapça olan imansa Fransızca foi, Latince fides, İngilizcede faith sözcüklerine karşılık gelmektedir.

İman sözcüğü Arapçada güvenmek manasında e-m-n köküyle türemiş olup gönülden benimsemek, tasdiklemek, güvenmek ve güven vermek gibi manalara gelmektedir. Kuran'da da iman sözcüğü itiraf etme, ikrar,

---

⁷⁹ Osman Pazarlı, *Din Psikolojisi*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1993, s.13.

⁸⁰ Hayati Hökelekli, *Gençlik ve Din İhtiyacı*, Milli Kültür Dergisi, Ankara, 1998, s.61.

⁸¹ Hanifi Özcan, *Epistemolojik Açıdan İman*, İ.F.A.V Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 1997, s.58.

doğrulama, tasdik etme, güvene kavuşturma anlamlarıyla bulunmaktadır.⁸² Eski Ahit'te ise inanma kelimesi (croire), gerçekleşmiş olduğu görülmüş ilahi eylemlerden yola çıkarak tanrıya güven duymak manasındadır.⁸³

İman sözcüğünün kelimenin manasına uygun şekilde bir umutla bağlanma, yakınlaşma, güvenme olayı olduğunu söylemek mümkündür. Bu kapsamda dini inancı bireyin evren ve kendisi üstünde hakim olduğunu kabullendiği, yüce bir güç sahibi, duyular üstü bir varlığa yönelmesi, derin bağlar ile ona bağlanarak mutlak iradesine güvenmesi olarak ifade etmek mümkündür.⁸⁴ İnanç (belief), daha ziyade statik bir terimi ifade etmekte olup inanılmakta olan şeye yönelik kuvvetli bir duygusal durumu içermemektedir. İmansa daha dinamiktir. Tutkulu bir bağlılık oluşturmaktadır.⁸⁵ Bir diğer ifadeyle imanın psikolojik açıdan inanca nazaran daha karmaşık bir yapıya sahip olduğunu söylemek mümkündür. Bunun yanında dinsel hissiyatın kişilik yapısı içerisinde mühim bir yer kapladığı da neredeyse kesindir.⁸⁶

İman olgusunda duygusal taraf, inanç olgusundaysa bilişsel süreçler ağır basmaktadır. İnançtan imana geçildiğinde doğrulama olasılığı kalmamasına karşın teslimiyet, samimilik ve güvenin de daha kuvvetli olduğu görülmektedir.⁸⁷ İslam inancında bireyin algılarının ötesinde bir gerçekliği bulunan olgular, diğer bir ifadeyle “gayb” ile alakalı bir tutum olan inancın temelinde Allah inancı bulunmaktadır. Zaten dini yaşam doğaüstü ve güçlü bir varlığın kabullenilmesiyle başlamaktadır. Birey, Allah'ın mutlak otorite ve hâkimiyetini kabul edip bu ilahi iradeye bağlanarak teslim olmaktadır.⁸⁸ Burada teslimiyet kavramı istekli ve bilinçli

---

⁸² Hatice Eşer, *Üniversite Öğrencilerinde Dini İnanç ve Benlik Saygısı İlişkisi*, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Din Psikolojisi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa, 2005, s.1

⁸³ Antoine Vergote, *Din, İnanç ve İnançsızlık*, (Çev. Veysel Uysal), İFAV Yayınları, İstanbul, 1999, s.175.

⁸⁴ Eşer, *Üniversite Öğrencilerinde Dini İnanç ve Benlik Saygısı İlişkisi*, s.1.

⁸⁵ Walter Houston Clark, *İman Problemi*, (Çev. Ali Rıza Aydın, “Birey ve Diri” (içinde)), Der. A. Rıza Aydın, İnsan Yayınları, İstanbul, 2004, s.64.

⁸⁶ Gordon Allport, *Birey ve Dini*, (Çev. Bilal Sambur), Elis Yayınları, Ankara, 2004, s.140

⁸⁷ Eşer, *Üniversite Öğrencilerinde Dini İnanç ve Benlik Saygısı İlişkisi*, s.2-3.

⁸⁸ Hökelekli, *Gençlik ve Din İhtiyacı*, s.163.

bir boyun eğişi ifade etmektedir. İlgiyle başlayarak kuşku, inanç ve bilgi gibi safhalardan geçmekte olan kişi neticede bunların tamamının üzerinde objektif bir kesinliğe varmaktadır. İmandaki bu kesinlikse her çeşit şüpheyi ortadan kaldırır.⁸⁹

2.2. İnanç ve Kültür İlişkisi

Dini anlayış şeklimiz dünyayı anlamlandırmamıza yardımcı olurken diğer yandan dünyayı algılayışımız, dini anlamamızı ve din anlayışımızı şekillendirmektedir. Çünkü insanın anlam dünyası ile kültür dünyası arasında ayrılmaz türden bir ilişki mevcuttur. Anlam dünyası kültür tarafından şekillenirken diğer yandan insan da kültürü değiştirme kapasitesine sahiptir. Dolayısıyla insani yaratıcılığın bir ürünü olan ve insanın anlam dünyasını şekillendiren kültür, yeniden şekillendirilmeye açıktır.⁹⁰ Diğer bir ifade ile dini anlayış ve inancımız kültürün şekillenmesi ve gelişmesinde ve dünyayı anlamlandırmamızda etkili olurken kültür de dini yorumlamamızda ve onu yaşadığımız hayata aktararak yaşanılabilir hale getirmemizde önemli katkılar sağlamaktadır.

Dünya üzerinde inanılan dinlerin zaman içerisinde birtakım değişikliklere uğradığını söylemek çok da yanlış olmayacaktır. Aynı dine inanan insanların farklı ülke ve bölgelerde milletler ve topluluklar tarafından farklı şekillerde yaşandığını görmek mümkündür. Dinlerde bulunan farklı mezhepler ve bu mezhepleri oluşturan inançlar, ibadetler ve farklı ritüeller dini uygulamaların farklı kültürlere göre değişiklikler gösterdiğini göstermektedir. Dini kültürden kültürü de dinden soyutlamak pek mümkün görünmemektedir çünkü kültürün gelişmesinde dine, dinin yaşanılabilir hale getirilmesinde ise kültüre önemli görevler düşmektedir. Her ikisi arasında bulunan tek fark kültür duygu dünyasına dayalı olarak insanlar tarafından oluşturulurken, dinin Allah tarafından gönderilmiş olmasıdır. Her toplum

---

⁸⁹ Temel Yeşilyurt, *Kuşkuyu Dışlayıcı Bir Süreç Olarak İman*, Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Elazığ, 2000, s.553.

⁹⁰ Recep, Kılıç, “Yahya Kemal’de Din-Kültür ilişkisi”, 4 Kasım 1998’de Türk ocakları genel merkezi tarafından Ankara’da yapılan “Ölümünün 40. Yılı münasebetiyle Türk kimliği ve Yahya kemal Sempozyumu’nda sunulan bildiri metni, Bildiri metinlerini yayına hazırlayan: Yücel Hacaloğlu, Türk yurdu yayınları, Ankara, 1999, s. 88.

inandığı din doğrultusunda kültürel değerler üretir. Bazı araştırmacılara göre din ahlaktan da felsefeden de kültürden de eskidir. Hatta dinin bunların hepsine kaynaklık ettiğini ifade edenler bile vardır.⁹¹

Bir kültür araştırmacısı olan Thomas Stearns Eliot, “Kültür aslında herhangi bir toplumun dininin vücut bulmuş şeklidir”⁹² demektedir. Hatta Eliot bir milletin sahip olduğu dinin ortadan kalkması durumunda kültürlerinin de tamamen yok olabileceğini ifade etmektedir. Buradan hareketle kültür ile din arasında son derece yakın bir ilişki bulunduğu ifade edilebilir. Bundan dolayıdır ki dinde meydana gelebilecek değişiklikler kültürde de kendini gösterecektir. Eliot Avrupa kültürünün temellerini Hristiyanlıktan aldığı anlayışını savunurken Hristiyanlığın ortadan kalkması durumunda Avrupa kültürünün de ortadan kalkacağını iddia etmektedir.⁹³

2.3. İnançın Bireysel ve Toplumsal Yaşantıya Etkileri

Toplumsal yaşantıda önemli bir yer tutan inançlar, sosyal yaşamla ilgili birtakım kurallar koyarak sosyal yapı üzerinde etkili olmaktadır. İnanç toplumların aile yaşantılarını, örf ve adetlerini, dini tören ve ibadetlerini, sanat ile olan ilişkilerini, devletleri yönetim şekillerini ve politikalarını, kültürlerini, bayramlarını ve spor müsabakalarını, bilim ve eğitim hayatlarını, toplumsal ve bireysel ilişkilerini, tutum ve davranışlarını, sağlık ve düşünce sistemlerini belirlemede kısaca hayata dair her şeyin bir anlamda şekillenmesine etki etmektedir.⁹⁴

Kurtkan’a göre örf ve adetler din ile yakın bir ilişki içerisinde. İkel insanlar bazı günlerin uğurlu veya uğursuz olduklarını, bazı şeylere dokunmamak gerektiğini kabul ederek tabular geliştirmişlerdir. Örf ve adetlerin dinin etkisi altında şekillendiğini inkâr etmek sosyolojik körlük demektir.⁹⁵

---

⁹¹ Durmuş Tathoğlu, “Kültür ve Din İlişkisi”, Somuncu Baba Dergisi, <http://somuncubaba.net/dergi/70-sayi/kultur-ve-din-iliskisi/> (Erişim Tarihi:03.07.2017).

⁹² Eliot, Thomas Stearns, Kültür Üzerine Düşünceler, Çev: Sevim Kantarcıoğlu, Ankara, 1987, s.19.

⁹³ Eliot, age, s. 135-136.

⁹⁴ Yümmü, Sezen, Sosyoloji açısından Din, İstanbul, 1998, s.120.

⁹⁵ A.Kurtkan, Bilgiseven, Eğitim Sosyolojisi, İstanbul, 1987, s.114.

Benzer şekilde mimari ve sanatla da yakından ilişkisi bulunan din mimariyi, şiiri, sanatı zenginleştirmiştir. Bazı sanat dalları ait oldukları din ile anılmaktadır. Bunun sebebi dini inanç ve düşüncelerin toplumların sanat hayatlarını etkilemiş olmasıdır. Örnek olarak İslam dininde heykel ve resim sanatının hoş karşılanmaması bu toplumun farklı bir sanat dalı olarak çini, hat sanatı, minyatür ve tezhip gibi farklı sanat dalları ile ilgilenmelerine sebep olmuştur.

Yunan trajedileri, Mevlana'nın mesnevisi, Mısır piramitleri, gibi eserler dini düşüncenin ortaya çıkarmış olduğu eserlerdir.⁹⁶ İnançların devletler üzerinde de aktif rolleri bulunmaktadır. Nitekim Wach dinin devlet üzerindeki etkisini şu şekilde ifade etmektedir. "Din çok çeşitli biçimlerde devleti hukuk, fiiliyat, şekil ve muhteva, bakımından etkiler ve yönlendirir. İlkel kavimlerde hükümdar ilahlara, ruhani krallara, aziz liderlere tanık olmaktayız."⁹⁷ Dinin bu yönlü etkisi Mısır ve Peru'da görülmüştür.

Din şehir, köy ve bölgeler üzerinde de etkili olmakla beraber bu yerlerin meydana gelmesinde ve büyümesinde önemli yer tutmaktadır. Genel olarak insanların ortak bir düşünce tarzını benimseyerek toplanmasıyla oluşan bu yerler zamanla giderek büyüyerek kutsal merkezler (Mekke, Vatikan, Roma vb.) halini almıştır.⁹⁸ Bireylerin inanç ve tutumlarının da din ile yakın bir ilişki içinde olduğu görülmüştür. Carlson (1934) yaptığı bir araştırmada üniversite öğrencilerinin çeşitli sosyal konulara ait fikirlerinin ortaya çıkmasında dinin önemli bir yer tuttuğunu tespit etmiştir.⁹⁹

Genel olarak inancın toplumsal yaşam üzerindeki etkilerine baktığımız zaman da birçok alanda toplumsal kültürü ve yaşama biçimini etkilediği ve yönlendirdiği görülmektedir. Bunlara İslamiyet açısından örnek getirmek gerekirse İslam'ın ahlak boyutu üzerindeki etkisi gösterilebilir. İslam'ın ahlak boyutu Kuranın ve Hz. Muhammed'in tavsiye ettiklerini yapmak ve

---

⁹⁶ Sezen, Sosyoloji açısından Din, s.122.

⁹⁷ Joachim Wach, Din Sosyolojisine Giriş, (çev. B. İnandı), Ank., 1987, s.21.

⁹⁸ Joachim Wach, Din age, s.19.

⁹⁹ D. Krech ve R. Crutchfield, Sosyal Psikoloji (Çev. Erol Güngör), Ötüken Yay., 3. Baskı, İst., 1980, s.205.

yasakladıklarından kaçınmak olarak ifade edilebilir. İslam ahlakında önemli olan bazı prensiplere örnek vermek gerekirse, Hz. Muhammed *“Hiç biriniz kendisi için dilediğini kardeşi için dilemedikçe olgun mümin olamaz”*¹⁰⁰ buyurmuştur. Kuranda bulunan bir ayette ise dürüst olmak ve yalan söylememek ile ilgili olarak *“Ey iman edenler! Allahtan korkun ve doğru söz söyleyin”*¹⁰¹ buyurulmaktadır. İslam insanlar arası ilişkileri düzenleyen boyutu ile de insanların ticari ve hukuki ilişkilerini düzenler. Bu konuda ki ayet ve hadisi şerifler ile ticari ve hukuki konularda Müslümanların uyması gereken kurallar belirlenmiştir.

Örf ve adetlerle ilgili olarak konuşma şeklinden giyinişe, aile içi ilişkilerden komşularla olan ilişkilere varıncaya dek İslam dininin etkileri bulunmaktadır. İslam inancına mensup toplumlardaki örneklerine yer verirse, akraba ilişkileri ve akrabaları ziyaret ile ilgili olarak bir hadisi şerifte *“Sıla i rahim yapanın yani akrabalarını ziyaret edenin Allah ömrünü uzatır ve rızkını genişletir.”*¹⁰² buyurulmaktadır. Aynı şekilde atasözleri de Türk Kültürünün önemli bir unsurudur ve atasözlerinin de dinin pek çok emrini yansıttıkları görülür. *“Komşu hakkı tanrı hakkıdır.”*, *“Doğrunun yardımcısı Allah’tır.”*, *“Aldatayım diyen aldanır.”* gibi atasözlerimizle doğruluk ve dürüstlüğe dair sözler ifade edilmektedir. Hz. İsa insanlar arasındaki karşılıklı ilişkiler hususunda *“Hoşlanmadığına sabretmedikçe, hoşlandığını ele geçiremezsin.”* buyurarak karşılıklı ilişkilerde dikkat edilmesi gereken şeylere vurguda bulunmuştur.¹⁰³ Benzer şekilde Hz. Musa ise *“Eğer kötülük yapıyorsak, mutluluğu boşuna bekleriz. Herkes yaptığı kötülüğün cezasını bir gün mutlaka öder.”* buyurarak davranışların kişilere olumlu ya da olumsuz olarak mutlaka geri döneceğini ifade etmiştir.¹⁰⁴

---

¹⁰⁰ Buhari, İman 7; Müslim İman 71-72.

¹⁰¹ Kuran (AHz.ab) 33/70.

¹⁰² Buhari, Mezalim 3; Müslim, Birr 58.

¹⁰³ <http://www.derinsayfa.com/2013/05/hoslanmadgna-sabretmedikce-hoslandgn.html> (Erişim Tarihi: 28.07.2017).

¹⁰⁴ <http://kusluktayazarlar.com/harikasozler/odul.htm> (Erişim Tarihi: 28.07.2017).

2.4. Dinlerde Seyahat ve İnanç Merkezleri

Bir toplumdaki dini yaşamın merkezinde olan kutsal yerler insanların yaşamlarını yönlendirmekte ve onların yaşamına bir mana katmaktadır. İnsan dini fark etmeksizin en baştan beri doğası gereği bu tarz yerlere gereksinim duyulmuş ve kutsallık hissiyatı baştan beri insanlığın deneyimlerinin bir parçası olmuştur. İnsanlar bu duyguyu ibadethanelerinde daha derinden hissedebilmektedirler. Çünkü kutsal yerler yaratıcıyla insanın bulunduğu, dünya ile ilahi alemin kesiştiği, insanın kendisini ilahi huzurda hissedebildiği mekanlardır.¹⁰⁵ Bir mekanın kutsal olarak görülmesi şu şekilde olmaktadır¹⁰⁶:

- Kutsal kabul edilen yerin Allah tarafından gösterilmesi: Buna en güzel örnek Süleyman Mabedi olacaktır. Kudüs'te bulunan bu mekanın yerini bir melek Hz. Davud'a göstermiştir. Hz. İbrahim'e ise Kabe gösterilmiş, Allah'la Hz. Musa'nın Turi Sina'da konuşmaları da vahiy ile olmuştur.
- Hz. Allah'ın o yerde gücünü izhar etmesi: Kur'an-ı Kerim'e göre Hz. Allah'ın Sina Dağı'na tecelli etmesi ve orada Hz. Musa ile konuşması buna örnek oluşturacaktır. Bu mekan bahsi geçen sebepten ötürü Yahudiler tarafından kutsal kabul edilmiştir.
- Bir yerin insanlar tarafından kutsal sayılması: Din büyüklerinin hatıra eşyalarının korunduğu, bir liderin hayata geldiği, yaşadığı ve dinî faaliyet gerçekleştiği, şehit mezarlarına ev sahipliği yapan yerler kutsal kabul edilmiştir.

Pek çok farklı dinde buna örnek gösterilebilecek yerler bulunmaktadır; Medine, Mekke ve Kudüs Müslümanlar için, başta Benares olmak üzere Hindistan'da bulunan pek çok dini ziyaret ve hac mekânının ise Hindular

---

¹⁰⁵ Ali Erbaş, *İslam Dışı Dinlerde Hac*, Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2002, s.99.

¹⁰⁶ Ali Erbaş, *İslam Dışı Dinlerde Hac*, age, s.99.

için kutsal olması bu konuda verilebilecek en tipik örnekleri oluşturmaktadır.¹⁰⁷

Hac yolculuklarının kültürel, sosyal, politik ve ekonomik konular üzerinde güçlü etkileri mevcuttur. Bu etki global sağlık ve ticareti de ilgilendirmektedir. Ortamsal tesiri ve kapsamı nedeniyle hac önem taşıyan bir olgudur.¹⁰⁸

2.4.1. Yahudilikte Seyahat

Hz. Musa aracılığıyla Yahudilere ilk kutsal kitap olan Tevrat indirilmiştir. Yahudiler, İsrailoğulları ve İbraniler bu dine inanmaktadır. Tarihsel olarak Yahudilik Hz. İbrahim'e (a.s) dek takip edilebilmektedir.¹⁰⁹ Babil'den Harran'a, oradan da Kenan'a hicret eden Hz. İbrahim'in seyahati bu şekilde başlamış olur.

Hz. Musa, Hz. İbrahim ile aynı soya mensuptur. Peygamberlik görevini almasının ardından halkını dine çağırmaya başlar. Tecrübe ettikleri pek çok sıkıntıdan sonra kavmi İsrailoğulları ile birlikte Mısır'ı terk etmek ister. Filistin'e yakın bir çöl olan Sina'ya yerleşen Yahudiler birkaç kuşak süresince dağınık kabileler halinde dağlarda hayatlarını sürdürmüşlerdir.

Hz. Davut hem bir hükümdar hem de bir peygamber olarak Hz. Musa'nın ardından İsrailoğullarının başına geçmiştir. Kudüs'ü fetheden Hz. Davut, Kudüs'ü ülkesinin başkenti ilan etmiştir.¹¹⁰ 40 sene boyunca İsrailoğulları Hz. Davut tarafından yönetilmiştir.¹¹¹ Kudüs'te inşa etmeye başladığı Süleyman Tapınağı bitmeden vefat etmiş, yerine oğlu Hz. Süleyman geçmiştir (M.Ö 970-931). Hz. Süleyman döneminde ticaret

---

¹⁰⁷ Sevil Sargın, *Yalvaç'ta İnanç Turizmi*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2006, 16(2), s.3.

¹⁰⁸ Noga Collins, *Researching Pilgrimage Continuity and Transformations*, *Annals of Tourism Research*, 2010, 37(2), s.441.

¹⁰⁹ İ. Hakkı Kaynak, Mete Sezgin, *İnanç Turizmi Kapsamında Dinlerde Seyahat*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi, 2004, 11(1- 2), ss. 349 -359.

¹¹⁰ <https://www.islamiyet.gen.tr/peygamberlerimiz/Hz.-davut.html> (Erişim tarihi:12.12.2016).

¹¹¹ Günay Tümer, Abdurrahman Küçük, *Dinler Tarihi*, Ocak yayınları, Ankara, 1988, s.124.

gelişirken Filistin zenginleşmiştir.¹¹² Mısır Firavunu ve Sur Kralı Hiram ile iyi ilişkiler tesis etmiştir. Bu durum her iki ülkeyle de kurulan kültürel ve ticari bağların kuvvetlenmesini sağlamıştır. Hz. Süleyman döneminde yabancı hükümdarlar onu ziyarete gelmiş, Kudüs'te yabancılara ait malların ticareti yapılmaya başlanmıştır. Tevrat, Hz. Süleyman'ın geniş bir ticari deniz filosu kurduğundan bahsetmektedir.¹¹³ Hz. Davut tarafından inşasına başlanan Süleyman Tapınağı oğlunun döneminde bitirilmiştir.¹¹⁴

Hem Müslümanlar, hem de Yahudi ve Hristiyanlar için Süleyman Tapınağı kutsaldır. Tapınağın temel duvarlarının bir kısmı bugün Ağlama Duvarı olarak adlandırılmakta ve turistler tarafından ziyaret edilmektedir.

Hz. İbrahim ile kendini gösteren Yahudilik aynı zamanda seyahatlerin de çıkış noktasıdır. Onun Harran'dan başlayan ve Mısır ile Filistin'e uzanan seyahati, inanç turizmi için önem taşımaktadır. İnananlar peygamberlerin hayatlarını sürdürdükleri mekanların mukaddes olduğunu düşünüp, insanlık tarihi süresince bu yerleri ziyaret etmiştir.

2.4.1.1. Yahudi Dininin Türkiye'deki Başlıca Çekim Merkezleri

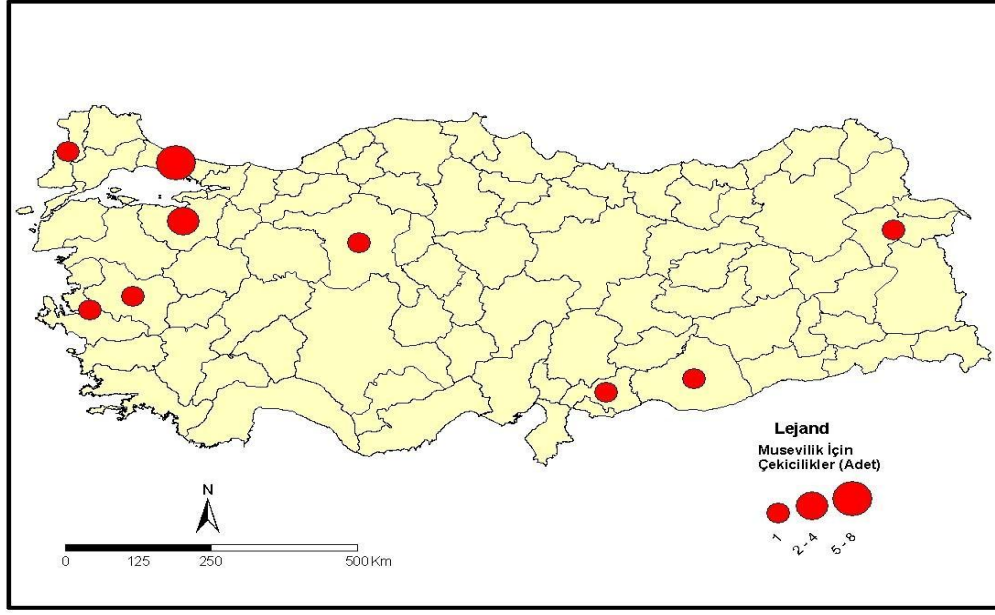
Türkiye'de yaşayan 25 bin kişilik Yahudi nüfusu için ülke sınırları içinde yer alan dini çekim merkezleri hem ilgi çekici bir konudur, hem de bu merkezler bu topluluk üzerinde bir etkiye sahiptir. Tevrat, Türkiye sınırlarına dahil olan pek çok bölgeden bahsetmektedir. Doğu Anadolu'da bulunan Dicle ve Fırat nehirleri bunlardan ikisidir. Bu bölge Tevrat'ta bahsediliyor olması sebebiyle Yahudiler tarafından kutsal kabul edilmektedir. Yahudiler için önemli olan bir başka yer ise Harran'dır. Bugün Yahudi tarihine ait herhangi bir eser bulundurmasa da, Hz. İbrahim'in burada hayatını sürdürmüş olması beldeyi Yahudiler için önemli kılmaktadır. Aynı zamanda İstanbul ve Bursa Yahudilere ait eserlere ev sahipliği yapmaktadır.

---

¹¹² Kaynak, *İnanç Turizmi Kapsamında Dinlerde Seyahat*, s.55.

¹¹³ Tevrat, 1. Krallar, X. 22.

¹¹⁴ Tümer ve Küçük, *Dinler Tarihi*, s.124.

Şekil 1: Musevilik İçin Çekicilik Yaratıcı Değerlerin İllere Göre Dağılışı

Kaynak: Mehmet, Somuncu. Ayşe, Okuyucu. Türkiye’de İnanç turizmi: Bugünkü durum, Sorunlar ve gelecek, International Conference on Religious Tourism and tolerance, Konya:2013, s.632.

2.4.2. Hristiyanlıkta Seyahat

Hız. İsa Yahudi toplumunun içinde Filistin’de doğduğunda, Filistin Roma İmparatorluğu’na aitti. Kendisine inananlarla birlikte, dinini yaymak için seyahat etmiştir. Hız. İsa’nın ardından Hristiyan olan (M.S. 34) Aziz Pavlus için de seyahat dini bir boyuta sahip olmuştur. Seyahat ederek misyonerlik yapan Aziz Pavlus, İlkçağ Hristiyanları arasındaki en büyük misyoner olarak uzun seyahatler gerçekleştirmiştir. Seyahatlerinde gittiği yerlerde küçük Hristiyan grupları oluşturduktan sonra başka bölgelere geçmiştir. Yahudi kurallarının uygulanmasına gerek olmadığını vurgulayan Aziz Pavlus, özellikle Yahudi olmayanları dine çağırmıştır. Bu durum sebebiyle Pavlusçu Hristiyanlar ile Yahudi olan Hristiyanlar arasında sıkıntılar yaşanmıştır.¹¹⁵

Havarilerin ilk toplantısı M.S. 49 senesinde Kudüs’te gerçekleştirilmiştir. Yunanistan’da pek çok Hristiyan topluluğu oluşmuştur.

¹¹⁵ Ramazan Hurç, *Dinler Arası diyalog Bağlamında Hız. Muhammed’in Hristiyanlarla İlişkileri*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2002, 12(2), ss. 367-394.

Hız. İsa'nın havarilerinden biri olan Aziz Petrus; Kudüs, Antakya ve nihayet Roma'da kilisenin başı kabul edilmiştir.¹¹⁶

Hıristiyan kaynaklar, dinin yaygınlaşmasında gezici vaizlerin büyük rol oynadığını söylemektedir. Din daha yaygın bir hale geldikçe Hıristiyan merkezlerinin taşıdığı önem de yükselmiştir. İncil'in yazarlarından Markos'un Antakya ve İskenderiye'de etkili olan kilisesi önemli merkezler arasında yer almaktadır. 4'üncü Yüzyıl'da İstanbul'u Doğu Roma İmparatorluğu'nun başkenti yapan 1'inci Konstantin, burada da önemli kiliseler tesis etmiştir.¹¹⁷ Roma İmparatoru tarafından yayınlanan Milan Fermanı (MS. 313) ile Hıristiyanlık halk tarafından serbestçe yaşanabilecek bir dini inanç konumuna ulaşmıştır.¹¹⁸ Hıristiyanlığın M.S. 380 yılında devlet dini konumuna gelişi, dini mimaride büyük gelişmeler tecrübe edilmesine sebep olmuştur.¹¹⁹ Anadolu'da da pek çok manastır ve kilise inşa edilmiştir.

3'üncü yüzyıldan sonra Hıristiyanlıkta ziyaretler hız kazanmıştır. Başta papazlar bu duruma karşı çıksa da, destekleyenler çoğunluk konumundadır. Hakim görüş kutsal yerleri ziyaret etmenin dini duyguları kuvvetlendireceği yönündedir. "Bütün dünyaya gidin incili herkese va'z edin" cümlesi ilk seyahatin dayanak noktasını oluşturmuştur ve bu tutum yaygın hale gelmiştir.¹²⁰ İsmi Gayus olan bir Hıristiyan'ın Efes'te, dini öğretmek için yolculuk yapan kişilere yardım ettiği ve sahip çıktığı bilinmektedir.¹²¹

İncillerin sayı ve içerikleri, Hız. İsa'nın karakteri, Hıristiyanlığın dini esasları vb. konularda görüş ayrılıkları yaşayan Hıristiyanlar, bu konularda

---

¹¹⁶ Alparslan Yalduz, *Konsillerin Hıristiyanlık Tarihindeki Yeri ve İznik Konsili*, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 2003, 12(2), ss. 257-296.

¹¹⁷ Mehmet Aydın, *Hıristiyan Kaynaklarına Göre Hıristiyanlık*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1995.

¹¹⁸ Ayhan Karakaş, *Eğil İlçesi Kırsal Turizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi*, KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 2012, 14(23), s.15.

¹¹⁹ Tümer ve Küçük, *Dinler Tarihi*, s.141.

¹²⁰ Tuba Şahiner, *İnanç Turizmi Potansiyeli ve Halkın İnanç Turizmine Bakışı Açısından Karaman, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karaman, 2012, s.20.

¹²¹ Aydın, *Hıristiyan Kaynaklarına Göre Hıristiyanlık*, s.141.

çözüm üretmek adına konsil toplamıştır. (Yüksek seviyeli din adamlarının pratik ve sosyal hayat ile inanç hakkındaki sorunları gidermek için bir araya geldikleri toplantılara konsil ismi verilmiştir). Bu konsillerden hiçbirisi ortak bir karara varılmasına aracı olamamıştır.¹²²

İlk genel konsil, M.S. 325'te İznik'te bir araya gelmiştir.¹²³ Türkiye'nin bu konsillerden sekizine ev sahipliği yapmış olması, inanç turizmi açısından son derece büyük bir önem taşımaktadır. Türkiye'de toplanan konsiller aşağıdaki gibidir:¹²⁴

- I'inci İstanbul Konsili M.S 381'de bir araya gelir.
- Konsil M.S 431'de Efes'te toplanır.
- IV'üncü Genel Konsil M.S 451'de Kadıköy'de gerçekleştirilir.
- II'nci İstanbul Konsili M.S 553'de bir araya gelir.
- III'üncü İstanbul Konsili M.S 680'de toplanır.
- II'nci İznik Konsili M.S 787'de gerçekleştirilir.
- IV'üncü İstanbul Konsili M.S 869'da toplanır.

2.4.2.1. Hristiyanlık Dininin Türkiye'deki Başlıca Çekim Merkezleri

Hristiyanlıktaki gelişim sahalarından ve en mühimlerinden bir tanesi Anadolu olmuştur. Hz. İsa döneminde kilise gibi mabetler yoktur. İlk dönem Hristiyanlar kendi anlayışları kapsamında dini anlayışlarına yön vermiş, tapınaklar ve kiliseler yaparak Anadolu'da hayat sürmüşlerdir. M.S. 325 senesinde İznik içinde ilk genel konsilin toplanmış olması bu şehrin günümüzdeki Hristiyanlarca niçin önemli olduğunu göstermektedir. Efes ve İstanbul konsillerinin toplanışı da bu şekilde önemlidir.

---

¹²² Aydın, *age*, s.143.

¹²³ Karakaş, *Eğil İlçesi Kırsal Turizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi*, s.15.

¹²⁴ Kaynak, *İnanç Turizmi Kapsamında Dinlerde Seyahat*, s.77.

Yeni Ahit'in içinde Aziz Pavlus'un mektupları bulunmaktadır. Bu mektuplar genellikle Selanik, Kolose, Filipi, Efes, Galatya, Korint, Roma gibi bölge kiliselerine yönelik kaleme alınmıştır.¹²⁵

Hz. İsa'nın 12 havarisinden biri de Aziz Petrus'tur. Aziz Petrus, M.S 64 yılında ters olarak çarpmıha gerilerek öldürülmüştür.¹²⁶ Hz. İsa'nın halefi görülen papaların ilkidir. Aziz Petrus, kaleme aldığı I. Mektubu Anadolu'ya dağılmış olan Mesih İnanlılar'a (Evrensel olarak her yerde ve her çağda İsa Mesih'e gerçekten inanıp bağlanan bireylerin tümü) yazmıştır. Mektup, baskıların yoğun olduğu bir zamanda, büyük olasılıkla İmparator Neron'un egemenlik sürdüğü dönemin sonuna doğru yazıldı. Aziz Petrus'un kendisi de bu dönemin sonlarında Roma'da öldürülmüştür.¹²⁷

Dört İncil'den bir tanesini yazmış olan Yuhanna'ya ait iki mektup ise 95-100 senelerinde Efes'te kaleme alınmıştır. Yuhanna, Efes civarındaki Hristiyanların inançlarını düzeltme çabasına girmiştir. Hristiyanlar tarafından sahte kabul edilen İnciller toplanmıştır. Bunlar: Pavlus ve Telke'nin İşleri, Tomas'ın İşleri, Yuhanna'nın İşleri, Andreas'ın İşleri, Pavlus'un İşleri, Petrus'un İşleridir.¹²⁸ "*Pavlus ve Telke'nin İşleri*" adlı eserin 160-180 döneminde Anadolu'nun batısında yazıldığı düşünülmektedir.¹²⁹ Pavlus'un seyahatleri esnasında Konya'da yaşamakta olan Tekle adında bir kadının yaşam öyküsünden bahsetmektedir.

Şekil 2'de görüldüğü üzere Hristiyanlık dönemi yapı türlerinin illere göre dağılışı gösterilmiştir. Harita'da kırmızı ile boyanmış alanlar Kiliseleri, mor ile boyalı alanlar Katedralleri, mavi ile boyalı alanlar Manastırları, yeşil ile boyalı alanlar ise Şapelleri göstermektedir.

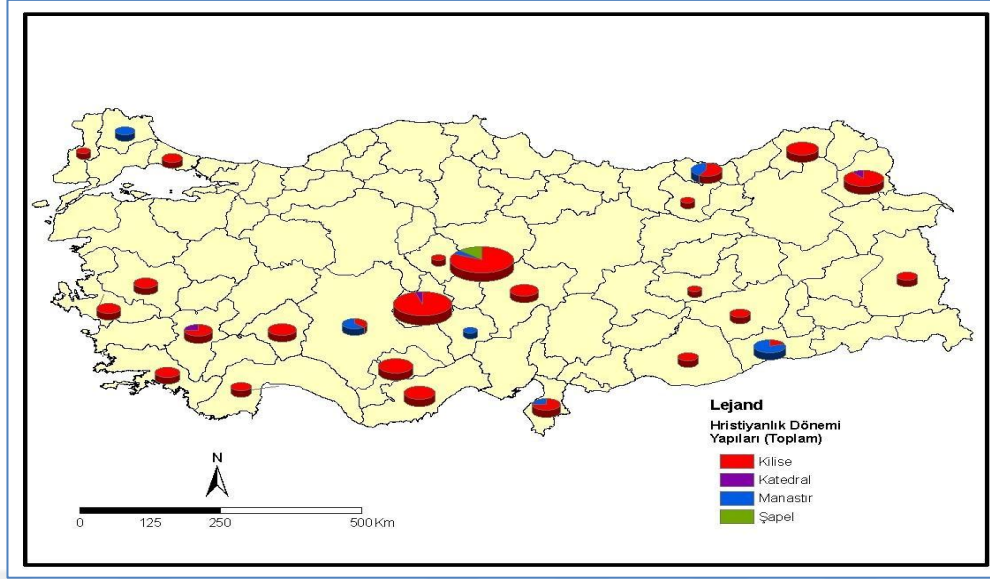
¹²⁵ <https://www.kitabimukaddes.com/kutsal-kitap-hakkinda-bilgilendirme-ve-tam-metni/> (Erişim Tarihi:19.07.2017).

¹²⁶ <https://www.makaleler.com/aziz-petrus-kimdir-petrus-haci-nedir> (Erişim Tarihi: 19.07.2017).

¹²⁷ <http://www.yolgosterici.com/incil/incil21.htm> (Erişim Tarihi: 19.07.2017).

¹²⁸ Aydın, *Hristiyan Kaynaklarına Göre Hristiyanlık*, s.144.

¹²⁹ Aydın *age*, s.144.

Şekil 2: Hristiyanlık Dönemi Yapı Türlerinin İllere Göre Dağılışı

Kaynak: Mehmet, Somuncu. Ayşe, Okuyucu. Türkiye’de İnanç turizmi: Bugünkü durum, Sorunlar ve gelecek, s.632.

İnanç turizmi projesi kapsamında Kültür ve Turizm Bakanlığı, Hristiyanlara ait olan bir envanter dökümü yapmıştır. Hristiyanlar açısından yeni hac yeri olarak görülen mekanlar şöyledir: ¹³⁰

- Ortodoks Kilisesi: Nevşehir- Derinkuyu
- Sard, Alaşehir, Akhisar Kiliseleri: Manisa
- Pisidia Antik Kenti: Isparta Yalvaç
- St. Pierre Anıt Müzesi: Hatay Merkez
- Laodikya Antik Kenti: Denizli- Pamukkale
- St. Nicola Kilisesi: Antalya Demre
- Meryem Ana Evi: İzmir Selçuk
- St. Paul Anıt Müzesi: İçel Tarsus.

¹³⁰ Erkan Dikici, Adem Sağır, *Antalya’da İnanç Turizminin Sosyolojik Çözümlemesi: Demre- Myra Örneği*, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2012, 14(22), ss. 35-43.

2.4.3. İslamiyet'te Seyahat

İslamiyet dini Hz. Muhammed (a.s) aracılığıyla Hz. Allah'tan bütün insanlığa gönderilmiş olan en son din olmuştur. Hz. Muhammed (s.a.v) milattan sonra 571'de Arabistan'da bulunan Mekke'de doğmuş ve 632 senesinde Medine'de yaşamını yitirmiştir. Soyu Hz. İbrahim'e dayanmakta olup Haşimoğullarının Kureyş kabilesine mensuptur. İslam'daki kutsal kitap olan Kuran, Hz. Muhammed'e 23 senelik bir süreçte vahiyyle inmiştir. Bu kutsal kitap 6666 ayet ve 114 sureden meydana gelmektedir. İslam dini turizmin bugünkü biçimiyle gelişimini desteklemiştir. Örneğin; İslamiyet'in yayıldığı ilk yıllarda gerçekleşen Hicret bugünkü inanç turizminin İslamiyet'teki ilk örneği olan hac gibidir. Bu ibadet her sene tüm İslam ülkelerinde organize ve güçlü bir seyahat geleneği oluşturarak gerek ağırlama gerek yolculukla alakalı kural ve kurumların gelişimini sağlamış olup hacıların ağırlanmasını da kurumsal bir yapıya kavuşturmuştur. Türkiye'den 2016'da 59 bin 200 Müslüman hac ibadetini yapmak üzere kutsal topraklara yolculuk etmiştir.¹³¹ Suudi Arabistan Hac Genel İstatistik Merkezi'nin 2016 yılında yaptığı açıklamaya göre toplamda 1 milyon 862 bin hacıdan 780.068'i kadın, 1.082.228 erkeğin hac ibadetini gerçekleştirdiği belirtilmiştir.¹³²

Hz. Ömer'in idarecilik yaptığı dönem içerisinde dahi konaklama ve yol yapılarına önem verilmiş, yol süresince gerek bineğin gerek yolcunun güvenlik ve gereksinimleri temin edilmiştir. Bir hadiste şöyle denmektedir: "Sefere çıkın ki sıhhat bulasınız, rızkınız arta."¹³³ Bir diğer hadiste ise şu ifade geçmektedir: "Kim hac yapmak isterse acele etsin. Çünkü olur ki insan hastalanır, (bineği) kaybolur, (gitmeye mani) bir iş zuhur eder."¹³⁴ Kuranda seyahat ile alakalı ayetlerin bir kısmı ise şu şekildedir:

---

¹³¹ <http://www.sabah.com.tr/ekonomi/2017/01/06/hac-kontenjani-80-bin-kisiye-cikarildi> (Erişim Tarihi:14.07.2017).

¹³² <http://www.yenibalkan.com/dunya/1-milyon-862-bin-musulman-haci-oldu-h7417.html> (Erişim Tarihi: 14.07.2017).

¹³³ <http://birkissabinhisse.blogspot.com.tr/2013/11/sefer-yolculuk-adabi-bolumu.html> (Erişim tarihi: 15.12.2016).

¹³⁴ Canan, *Hadis Ansiklopedisi Kütüb-i Sitte*, s.381.

“Yeryüzünde gezmediler mi, kendilerinden öncekilerin sonlarının nasıl olduğuna baksalar ya!”¹³⁵

“Yeryüzünde yolculuğa çıktığınız zaman, kâfirlerin size bir kötülük yapmasından korkarsanız, namazı kısaltmanızda size bir günah yoktur.”¹³⁶

“De ki: yeryüzünde gezin de bundan öncekilerin akıbetinin nasıl olduğuna bakın! Onların çoğu, müşrikti.”¹³⁷

“Yeryüzünde gezip kendilerinden öncekilerin sonlarının nasıl olduğuna bakmadılar mı?”¹³⁸

“De ki: yeryüzünde gezip dolaşın da günahkârların sonlarının nasıl olduğuna bakın!”¹³⁹

“Yeryüzünde gezin de peygamberleri yalanlayanların sonunun nasıl olduğuna bakın.”¹⁴⁰

“Biz senden önce de (peygamber olarak) çeşitli memleketlerden ancak kendilerine vahiy verdiğimiz erkekleri gönderdik. Yeryüzünde gezip dolaşmıyorlar mı ki, onlardan öncekilerin sonlarının nasıl olduğunu görsünler?”¹⁴¹

“Sizden önce kanun olmuş bazı olaylar geçti. Onun için yeryüzünde dolaşın da, peygamberleri yalanlayanların sonunun nasıl olduğuna bir bakın.”¹⁴²

“De ki: Yeryüzünde dolaşın, sonra peygamberleri yalanlayanların sonunun nasıl olduğuna bakın.”¹⁴³

---

¹³⁵ Muhammed, 10.

¹³⁶ Nisa, 101.

¹³⁷ Rum, 42.

¹³⁸ Rum, 9.

¹³⁹ Neml, 69.

¹⁴⁰ Nahl, 36.

¹⁴¹ Yusuf, 109.

¹⁴² Ali İmran, 137.

¹⁴³ Enam, 6.

2.4.3.1. Hac, Umre ve Ziyaret

Hac ibadetinin ilk insanla birlikte başladığı ve insanlık tarihi kadar eski olduğu görülmektedir. Hac ibadetinin İslam inancında çok büyük bir önemi bulunmakla birlikte bütün Müslümanların dini yaşantılarında ve hayatlarında önemli bir yer tutmaktadır.¹⁴⁴

Hac diğer ibadetlerden farklı olarak uygulama ve yerine getirilmesi gereken görevler barındıran daha zor ve sabır gerektiren bir ibadettir. Hac ibadeti farklı birçok fonksiyonu bünyesinde barındırmaktadır. Hac hem sosyal, hem ferdi, hem mali, hem bedeni, hem soyut hem de somut yönleri olan bir ibadettir.¹⁴⁵ Tarihin her döneminde çok saygı duyulan bu bölgelere yapılan yolculukların izine rastlanılmaktadır. Hac insanların dini vazifelerini yerine getirmek amacıyla yapılan bir olaydır. Hac ibadetini beş noktada incelemek mümkündür:¹⁴⁶

- Tabiat üstü bir gücün onuruna ziyaret yolculuğu yapılır.
- Hac kutsal bir mekanda gerçekleştirilir.
- Hac yolculuğuna kutsal bir tarihte (bir bayram günü) çıkılır.
- Fenomenolojik (Görüngüsel) olarak hac kolektif bir olaydır.
- Ayin ve ibadetler ile yerine getirilir.

Hac mevsiminin dışında kutsal topraklara yapılan ziyaretlere Umre denilmektedir. Umre de hac yolculuğu gibi bir yolculuktur. Umre kelimesinin anlamı ziyaret demektir. Dini bir terim olarak ise umre belirli bir zamana bağlı kalınmadan ihram giyerek Kâbe'yi tavaf etmek, Safa ile Merve arasında say yapmak ve tıraş olup ihramdan çıkarak yapılan ibadetlerdir. Umre için belirlenmiş herhangi bir zaman yoktur. İsteyen her Müslüman yılın herhangi bir döneminde umre ibadeti gerçekleştirebilir.

---

¹⁴⁴ Adem, Tutar. İslam Tarihinde Hac İbadetinin Ortaya Çıkışı ve Hz. Muhammed'in Hac Emirliğini Tesisi. Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı: 6, 2001, ss. 75-86.

¹⁴⁵ Rıfat, Geçioğlu. Hac İbadetinin Bireysel Yaşayıştaki Rolü. Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı, Adana, 2010, s.16.

¹⁴⁶ Ali, Erbaş. İslam Dışı Dinlerde Hac. Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı : 5, 2002 s.101.

Ancak Arefe günü sabahından Kurban bayramının dördüncü gününün akşamına kadar umre yapılması mekruh görülmüştür.¹⁴⁷

Alevi ve Bektaşî inancında ibadet olarak kabul edilen Hacı Bektaşî Veli ziyaretinin yanı sıra Hızır İlyas'a ait olan ziyaretler, büyük önem taşımaktadır. Halk inançlarına göre Hızır İlyas, ab-ı hayat içerek ölmezlik sırrına ulaşmış darda kalanların ve yardım dileyenlerin yardımına yetişen, iyi haber, bolluk ve bereket getiren, aksakallı ve nur yüzlü bir nebi ve bir peygamberdir. Hızır İlyas (Hıdır El-Bahir) Samandağ'dadır. Hıdırellez'in (Hızır İlyas), Arsuz/İskenderun ve Hatay'ın birçok ilçe ve köylerinde ziyaretleri ve makamları bulunmaktadır. Hızır inancı ve kültü sadece Nusayriler arasında değil Anadolu'da oldukça yaygındır. Bu nedenle de Anadolu'nun her köşesinde Hızır'a ait bir ziyarete rastlayabiliriz.¹⁴⁸

Bir diğer ziyaret örneği olarak İstanbul'da bulunan Aya Yorgi kilisesine yapılan ziyaretler örnek gösterilebilir. 1905 yılında inşa edilmiş ve 1909 yılında kullanıma açılmış olan Aya Yorgi kilisesine on binlerce insan dilek ve dualarının gerçekleşeceği ümidiyle gelmektedir.¹⁴⁹

2.5. İnanç ve Turizm İlişkisi

İnsanlığın başından bu yana batıl ya da hak mutlaka inanılan bir şeyler olmuştur. Günümüze dek pek çok farklı inanç ve din grupları oluşmuştur. Dinler, inanan insanlara belli hüküm ve kurallar sunmuştur. Bunların en mühimi ise seyahattir. Bu husus bireyleri kitle biçiminde gösterilen kutsal yerlere götürmüştür. Dolayısıyla bu hareket ekonomilere de bir hareketlilik getirmiştir.

İnanç turizminin ekonomik anlamda ciddi bir gelir kaynağı yarattığını söylemek mümkün olabilir. Dini vazifelerini yerine getirirken insanlar birtakım harcamalar yapmaktadır. Bu ise işletme ve ülkelerin turizm planlamasını tasarlamalarında inanç turizmine ciddi bir yer ayırmalarına yol

---

¹⁴⁷ Ekrem, Keleş. Umre Rehberi. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara: 2003, ss.7-12.

¹⁴⁸ Rıza Zelyut, "Hacı Bektaş Veli", <http://www.piryolu.com/forum/haci-bektas-veli/9-haci-bektas-veli-2-a.html> (Erişim Tarihi: 14.07.2017).

¹⁴⁹ <http://www.themaggar.com/aya-yorgi-kilisesi-buyukada/> (Erişim Tarihi: 14.07.2017).

açmaktadır. Toplumsal bazda ele alındığıdaysa aynı gayelerle çeşitli kültür ve milletlerden turistlerin çeşitli diller konuşuyor olmalarına karşın aynı inançlardan dolayı bir yakınlaşma içerisine girmeleri karşılıklı ilişkilerin gelişmesinde de önemli bir rol oynamaktadır.

2.5.1. İnanç Turizminin Tanımı

İnanç turizminin kavramsal bazda farklı biçimlerde ifade edildiği görülmektedir. Manevi tatmine yönelik turizm, ibadet turizmi, manevi turizm, dini turizm, inanç turizmi gibi kavramlar buna örnek verilebilmektedir. Çalışmada bu olgudan “*inanç turizmi*” terimiyle bahsedilecektir. İnanç turizminin tanımı, turizmle alakalı olarak yapılmış olan diğer tanımlamalara benzemek ile beraber bir amaç farklılığı da ihtiva etmektedir. Aslına bakılırsa turizm türlerinin pek çoğunun tanımlaması yapılırken bireylerin yaşadıkları ve ikamet ettikleri yerin dışına çıkarak turistik birtakım ürünleri talep etmeleri, konaklamaları gibi olgular turizmdeki amaçlar olarak tanımlarda geçmektedir. Turizm türlerini birbirinde ayırmakta olan diğer unsur ise farklı amaçlarının olmasıdır. Bu kapsamda inanç turizmini şöyle tanımlamak mümkündür: Bireylerin daimi olarak ikamet etmekte oldukları yerlerin haricinde bir yere dinsel inanışları gerektirdiği için ve inanç merkezlerini görebilmek adına yapmış oldukları turistik gezilerin turizm bağlamında değerlendirilmesidir.¹⁵⁰

Bir diğer tanımlamaya göreyse inanç turizmi dinler tarafından kutsal olarak görülen yerleri ziyarete gitmek, dinsel tören ve toplantılara katılım göstermek, bunları seyretme, hac benzeri dinsel görevlerin yerine getirilmesi, kutsal mekan ve ibadethaneleri görmek maksadıyla yapılmakta olan konaklama ve yolculuklardan meydana gelen turizmdir.¹⁵¹ Turizm türleri içinde inanç turizminin yeri önemlidir. Bir sonraki başlıkta ele alınacağı gibi bireylerin seyahat etmelerine neden olan başlıca nedenlerin

---

¹⁵⁰ Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2014.

¹⁵¹ Abdurrahman, Küçük, “Dönmeler(Sabatayistler) Tarihi”, Andaç Yayınları, Ankara:2003, s.767.

arasında din gelmektedir. İnsanlığın başından bu yana hem çok tanrılı hem de semavi dinler yer bulmuş ve hayatı kendine göre şekillendirmiştir.

İnanç turizmi şüphesiz ki son derece hızlı gelişim gösteren bir alandır. Dünya Turizm Örgütü'nün verilerine bakılacak olursa 2016 senesinde dünya üzerinde 1 milyar 235 milyondan fazla insanın seyahat ettiği görülmektedir. Bu kişilerin 300 milyonluk bir bölümü inanç turizmi amacıyla seyahat etmiştir. Giderek büyüme eğiliminde olan bu turizm çeşidi üzerinden elde edilen gelir ise 20 milyar dolara yaklaşmıştır.¹⁵²

2.5.2. İnanç Turizmine Katılma Nedenleri

Turizm için gidilecek olan bölge ya da ülkenin seçilmesinde bireylerin amaçları ve ilgi alanları etkili olmaktadır. Bireylerin seyahat sebepleri değişmekle beraber dini seyahatlerin yirminci asrın son çeyreğine gelindiğinde ciddi bir gelişme gösterdiği görülmektedir. Bilhassa 1990'lı senelerde ciddi gelişmelerin olduğu görülmüştür. 1994'e kadar senelik 4.4 milyon insan inanç turizmi yaparak 2006 senesinde bu sayı senelik 14.7 milyona çıkmıştır.¹⁵³ Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü'nün açıkladığı verilere göre, 2016'da dünyada seyahat eden kişi sayısı bir önceki yıla göre yüzde 3,9 artışla 1 milyar 235 milyon kişi oldu. 2016 yılında inanç turizmi kapsamında seyahat eden insanların sayısı ise 300 milyona ulaşmıştır. Dünya genelinde farklı amaçlarla seyahat edenlerin rakamlarına baktığımız zaman İnanç turizmi amacıyla seyahat edenlerin oranının da ciddi bir boyutta olduğu görülmektedir.

Yılmaz (2000:58) inanç turizmine katılma sebeplerini şu şekilde sıralamıştır:

- Hac görevini yerine getirmek,
- Günahlardan arınmak, şükranlarını sunmak ve bir adağı yerine getirmek,

---

¹⁵² Cemal Akın, <https://cemalakin.wordpress.com/2016/04/> (Erişim Tarihi:03.07.2017).

¹⁵³ F. Özlem Güzel, *Turistik Ürün Çeşitlendirmesi Kapsamında Yeni Bir Dinamik: İnanç Turizmi*, Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi, 2010, s.90.

- Belirli dini olayları kutlamak ve anmak,
- Manevi yönden üstün bir konuma ulaşmak,
- Hakikati yaymak,
- Aynı dinden olanlar ile bağlantılı olmak,
- Dini toplantılar ve konferanslar düzenlemek.¹⁵⁴

Güzel (2010:90) bireylerin inanç turizmine yönelmesinin sebeplerini şöyle sıralamaktadır:¹⁵⁵

- Allah'a isteklerini bildirme ve günahlarından arınma talebi,
- Bireylerin inandıkları dinin mühim merkezlerini görme istekleri,
- Dini görevlerini yapmak,
- Bireylerin kendileriyle aynı dindeki kişilerle buluşma, tanışma istekleri,
- Hac yapmanın vereceği manevi rahatlama.

Aksoy ise bireylerin inanç turizmine yönelmesinin sebeplerini dört şekilde gruplandırmaktadır:¹⁵⁶

- *Psikolojik Nedenler*: İnsanlığın tabiatında gerçeği keşif ve merak bulunmaktadır. İncancını pekiştirebilmek, kutsal yerleri görerek oralarda ibadet etmek gibi baskı ve etkiler sebebiyle insanların inanç turizmi gerçekleştirmesidir.¹⁵⁷
- *Dinlerin Çıkış (Arz Kaynakları) Noktalarının Zenginliği*: Hem dini hem tarihi açıdan önemli olan dünya üzerindeki dört şehir her sene dinlere mensup pek çok kişiyi kendisine çekmektedir. Roma, Kudüs,

¹⁵⁴ Burcu, Selin Yılmaz, *Türkiye'de dini turizm ve Meryem ana evi'nin Turistik potansiyelinin analizi*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2000, s.58.

¹⁵⁵ Güzel, *Turistik Ürün Çeşitlendirmesi Kapsamında Yeni Bir Dinamik: İnanç Turizmi*, 90-92.

¹⁵⁶ Mustafa Aksoy, *Türkiye'de İnanç Turizmi ve Seyahat Acentelerinin İnanç Turizmine Olan İlgilerine Yönelik Bir Uygulama*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1998, s.8-10.

¹⁵⁷ Aksoy, *age*, s.8.

Mekke, İstanbul her sene ziyaret edilen bu önemli şehirlerdir. Bunun yanında her din bakımından önemli olan dünya üzerindeki birçok bölge ve mekan da ziyaret edilmektedir.¹⁵⁸

- *Dini Gün ve Bayramlar:* İlahi dinlerin pek çoğunda dinsel önemi olan bayramlar ve günler vardır. Dinlerdeki temel felsefeye bakıldığında bu mühim bayram ve günlerde kişilerin birlikte ibadet etmeleri ve kaynaşmaları gerektiğinden bu günlerin tatil ilan edildiği görülmektedir. İslam'da Kurban ve Ramazan Bayramı tatilleri bulunmakta olup Cuma günleri kutsal gün sayılmıştır. Yine Kurban Bayramı dönemi içerisinde Hac ibadeti bulunmaktadır. Topluca ibadet yapmak, birlikte olmak bilhassa İslam ülkelerinde bir görev teşkil ettiğinden inanç turizmi açısından bu dönemler yoğun geçmektedir. Hıristiyanlardaysa Hz. İsa'nın doğum günü olması sebebiyle aralık ayındaki son hafta kutsal gündür. Yahudilerde de Cumartesi günleri kutsal gündür ve Roş Aşana adı verilen yılbaşı bayramında da inanç turizminde hareketlilik olmaktadır.¹⁵⁹

- *Dini Yayma Çalışmaları:* Hem peygamberlerin hem de inananların dinlerini yayabilme adına seyahatler yaptıkları görülmektedir. Çağımızda da misyonerlik denen bu faaliyetler devam etmekte olup inanç turizminin de sebeplerindedir.¹⁶⁰

2.5.3. İnanç Turizmi Çeşitleri

İnanç turizmini farklı şekillerde sınıflandırmak mümkündür. Ancak bu çalışmada inanç turizmine katılanların hareket alanlarına göre kendi ülkesinden başka bir ülkeye giderek mi (pasif inanç turizmi) ya da başka ülkelerden o ülkeye giderek mi (aktif inanç turizmi) gerçekleşmesine göre sınıflandırmak mümkün olmaktadır.¹⁶¹

---

¹⁵⁸ Aksoy, age, s.9.

¹⁵⁹ Ayhan Gökdeniz, *Uluslararası Turizm Hareketleri İçerisinde Dinsel Amaçlı Seyahatler ve Türkiye, Anatolia Turizm ve Kültür Sanat Dergisi*, Doruk Ofset, 1996, s.10

¹⁶⁰ Aksoy, age, s.10.

¹⁶¹ Hüseyin, Kaya, *İnanç Turizmi*, F. Özsan Matbaacılık, Bursa, 1996, s.5.

2.5.3.1. Aktif (İç) İnanç Turizmi

Bu inanç turizmi türünde bir ülkedeki insanların inançları gereği belirli bir süre zarfında başka ülkeye gitmesi ve turizm imkânlarından faydalanması; bu hareketliliğin de ağırlayan ülke tarafından değerlendirilmesi söz konusudur.¹⁶² Türkiye'den Mekke ve Medine'ye giden insanların Suudi Arabistan açısından ve Hristiyanların İzmir'in Selçuk ilçesindeki Meryem Ana Kilisesi'ni ziyaret etmek için Türkiye'ye gelmesini Türkiye açısından aktif bir inanç turizmi olmasını örnek vermek mümkündür. Bu turizmde mühim olan kutsal merkezlerin yurtdışından ziyaretçileri çekerek ülkeye ekonomik yarar sağlamasıdır. Kutsal mekânları görmek için yapılan ziyaretlerin ziyaret edilen ülke ekonomilerine katkıları ve bölgedeki turizm hareketliliğine katkıları kuşkusuzdur. Örneğin; her yıl ortalama 700 bin turist Meryem Ana Kilisesi'ni ziyaret etmektedir.¹⁶³

2.5.3.2. Pasif (Dış) İnanç Turizmi

Aktif inanç turizminin zıttı olan bu turizmde bir ülkedeki insanların dini gereklerle başka ülkedeki mekanları ziyaret etmeleri ve seyahatleri boyunca inanç turizmi faaliyetinde olup bunlardan yararlanmaları söz konusudur. Türkiye'ye her sene inançları için birtakım mekanları ziyarete gelmekte olan turistler Türkiye açısından aktif inanç turizmine, bu insanların geldikleri ülke açısından pasif inanç turizmine örnek olmaktadır. Örnek olarak bir inanç turistinin Aziz Pavlus'un doğduğu yeri görmek amacıyla Tarsus'a gelmesi kendi ülkesi açısından pasif inanç turizmidir.¹⁶⁴ 29 Haziran 2016 yılında Aziz Petrus ve Aziz Pavlus bayramı Aziz Pavlus'un doğduğu şehir olan Tarsus'da özel bir ayinle kutlandı. St. Pavlus Müzesinde, Anadolu Havarisel Vekili ve Episkoposu Paolo Bizzeti önderliğinde düzenlenen ayine İskenderun Katolik Kilisesi Pederi Lucian Abalintoaiei, Mersin Katolik Kilisesi Pederlerinden Roberto Ferrari ile Francis Dondu,

---

¹⁶² Kaya, *age*, s.5.

¹⁶³ <http://www.haberturk.com/gundem/haber/1117117-meryem-ana-evi-paylasilamiyor> (Erişim Tarihi: 14.07.2017).

¹⁶⁴ Hüseyin Kaya, *İnanç Turizmi*, F. Özsan Matbaacılık, Bursa, 1996, s.5.

İstanbul'dan Peder Carmine Donnici, İskenderun, Antakya, Mersin, Adana ve Tarsus'tan Hristiyan vatandaşlar katılım göstermiştir.¹⁶⁵

2.6. Dünyada ve Türkiye'de İnanç Turizmi

Çalışmanın bu bölümünde Dünyada ve Türkiye'de inanç turizmi ile ilgili bilgiler verilerek inanç turizmi açısından önemli ve ziyaret edilen inanç merkezleri hakkında açıklamalarda bulunulmuştur.

2.6.1. Dünya'da İnanç Turizmi

Dünya İnanç Turizm Örgütü (WRTA) inanç turizminde son 30 sene ciddi bir gelişmenin olduğunu ifade etmektedir. Bunun 1990'dan sonra bir ivme yakaladığı, 2000 yılının ardından hızlanarak 2013'teyse bu artışın sürdüğünü belirtmişlerdir. Bunun yanında hac için gerçekleştirilen seyahatlerde de ciddi bir yükseliş görülmekte olup Vatikan ziyaretleri son on sene iki kat artmıştır. Lourdes, Fatima, San Giovanni Rotondo, Asisi, Canterbury Katedrali, Cenova ile Yunanistan ve Türkiye'nin Aziz Pavlus'un misyonerlik yolculuğu içerisinde olan yerlerinde de kayda değer bir yükseliş vardır.¹⁶⁶

Şekil 3: Dünya'daki İnanç Turizmi Örnekleri

Kaynak: Zengin, (2010: 38).

¹⁶⁵ İlyas Terbiyeli, <http://haber.sat7turk.com/iskenderunda-tovbe-konferansi/> (Erişim Tarihi: 14.07.2017).

¹⁶⁶ Ebru Şaman, *Mersin İli İnanç Turizmi Potansiyelinin Değerlendirilmesi: Mersin'de İnanç Turizmine Katılanların Profili Üzerine Bir Araştırma*, Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin, 2009, s.17.

Şekil 3’de görüldüğü üzere dünyadaki pek çok yerde İslam, Hristiyanlık, Yahudilik, Hinduizm, Budizm gibi inanışların çekim merkezleri vardır. Bu şehirlerden önemli olanlardan bazıları şunlardır: Mekke ve Medine, Kudüs, Puskar, Lhasa, Beytullahim, Varanasi, Vatikan, Haifa, Olimpos Dağı, Necef, Kerbela.

Mekke ve Medine

Suudi Arabistan’daki batı bölgelerde yer alan Mekke, İslam dünyasında kutsal bir hac merkezi olmuştur. İslam kelimesi Arapçada “se-le-me” köklerinden türetilmiş olup barış manasına gelmektedir. Medine kuzeyinde, Riyad doğusunda, Asir, Cihan ve Baha ise güneyindedir. Medine ile beraber “Haremeyn” ismiyle anılmaktadır. Mekke-i Mükerrreme ya da Mekke, Arap Yarımadası’ndaki Hicaz eyaletine başkentlik yapmakta olup Suudi Arabistan’daki en büyük şehir sıfatını taşımaktadır. Bu şehir İslamiyet açısından kutsaldır. Kuran’da “Kentler Anası” (Ümmü-l Kura) olarak bahsedilmekte ve insanlara yönelik ilk evin yani Kâbe’nin Mekke’de kurulmuş olduğu bildirilmektedir.¹⁶⁷

Medine, ülkedeki en büyük dördüncü şehir olup Mekke’den sonra İslam dünyasındaki en mühim dini merkez konumundadır. Hz. Muhammed 622 senesinde Mekke’ye 338 km uzakta bulunan kuzeydeki Yesrib’e hicreti gerçekleştirdiğinde şehrin adını aydınlanmış şehir manasına gelen “Medinet-ül Münevvere” şeklinde değiştirmiştir.¹⁶⁸ Suudi Arabistan Hac Genel İstatistik Merkezi’nin 2016 yılında yaptığı açıklamaya göre toplamda 1 milyon 862 bin kişi inanç turizmi amacıyla Mekke ve Medine’yi ziyaret etmiştir.¹⁶⁹

---

¹⁶⁷ Ayşe Zengin, *Eyüp Kentsel Sit Alanının İnanç Turizmi Kapsamında Değerlendirilmesi ve Yerleşim Dokusunun Korunması Üzerine Bir Araştırma*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Ana bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, İstanbul, 2010, s.38.

¹⁶⁸ <https://www.turkcebilgi.com/medine> (Erişim Tarihi: 22.08.2017).

¹⁶⁹ <http://www.yenibalkan.com/dunya/1-milyon-862-bin-musulman-haci-oldu-h7417.html> (Erişim Tarihi: 14.07.2017).

Kudüs

Museviler, Hristiyanlar ve Müslümanlar tarafından kutsal kabul edilen ve dünyanın en eski kentlerinden biri olan Kudüs, Ölü Deniz ve Akdeniz'in kuzey sınırı arasında bugün İsrail'in başkenti olan bir şehirdir. Meydan Laroussa'ta kutsal yerler; Filistin'deki İsa'nın hatırasına bağlı tapınaklar ve yerler olarak (Golgotha, Meclis, Beytüllahm mağarası, Tabor dağı, Nasıra, Kutsal kabir -Kudüs'te İsa'nın mezarı ve Calvarium tepesine kurulan anıtlar topluluğu - Bakire Meryem'in kabri, Uruç mağarası) olarak ifade edilmiştir.¹⁷⁰ Ayrıca Mescidi Aksa Kudüs'te olduğundan İslamiyet için önemi daha da artmaktadır. 3000 sene önce Yahudiliğe merkezlik etmiş olan Kudüs'te Yahudiler açısından son derece kutsal olan Ağlama Duvarı da vardır. Özetle Kudüs şehri İslamiyet, Hristiyanlık ve Yahudilik dinlerinin ve tüm insanlığın kesişimidir.

Vatikan

İtalya'daki Roma kentinde bulunan Vatikan, Hristiyanlıktaki Katolik mezhebinin yönetim merkezliğini yapan bir devlet konumundadır. Vatikan'ın yerleşik nüfusu ortalama olarak 930 olup turistlerle beraber 1500'ü geçmektedir.¹⁷¹ Bunun yanında 44 hektar bir alandan oluşan toprakları, Vatikan bahçe, müze, saraylarını; San Pietro meydanını da içine almaktadır. Roma ve dışındaki 12 binanın toprak dokunulmazlığı vardır. Bunların içerisinde Vatikan radyosu vericisi, papanın yazlık sarayı Castel Gondolfo, San Paolo-Fuari les-Mura bazilikaları, San Giovanni in Laterano, Santa Maria Maggiore gibi yapıların arazileri vardır.¹⁷²

Fatima

Portekiz'deki kutsal mekan olan Fatima Lisbon'un 142 km kuzeyi, Coimbra'nın 67 km güneyinde yer almakta olup Querm bölgesindedir.

---

¹⁷⁰ Zengin, *Eyüp Kentsel Sit Alanının İnanç Turizmi Kapsamında Değerlendirilmesi ve Yerleşim Dokusunun Korunması Üzerine Bir Araştırma*, s.46

¹⁷¹ (<http://tr.wikipedia.org>).

¹⁷² Zengin, *Eyüp Kentsel Sit Alanının İnanç Turizmi Kapsamında Değerlendirilmesi ve Yerleşim Dokusunun Korunması Üzerine Bir Araştırma*, s.56.

Burası da Katoliklerin mühim hac merkezidir. Hristiyanlık dininde Lourdes ve Compostelle gibi hac yerleri de bulunmaktadır.

Bunun yanında Hindistan toprakları 2000 seneden bu yana hac mekânıdır.¹⁷³ Bilhassa hac yeri Ganj Nehri ve Benares olan Ortodoks Hintliler, günahlarından arınabilmek adına her sene ocak ayı içerisinde Yamuna ve Ganj ırmaklarına gitmektedirler. Bunun yanı sıra Tanrı Şiva ve Vişnu'ya adanmakta olan büyük mabetler de hac merkezi olabilmektedir. Buralara durumu olan bir Hindu senede birkaç kere gidebilmektedir. Budizmde hac, Buda'nın mekanlarına ve ondan kalanların olduğu yerlere yapılmaktadır. Budistlerin en mühim hac yeri Hindistan'da Bodhi Gaya'dır. Bunun haricindeyse Buda'nın olduğu yer Kuşinagara, Buda'nın ilk vaaz ettiği yer Benares'te bulunan Geyip Parkı ve Buda'nın doğduğu yer olan Nepal'deki Lumbini'dir.¹⁷⁴ Tibet'in başkenti Lhasa, coğrafi konumundan dolayı dünyanın ulaşılması en güç şehirlerinden biridir. 1959'dân bu yana Çin'e bağlı olan Lhasa, birçok Budist için kutsal bir yerdir. Bu kentin önemi, Buda'nın kutsal heykelinin bulunduğu bir tapınaktan ve eskiden Tibet'in rahip kralı Dalay Lama'nın yaşadığı yer olmasından kaynaklanmaktadır.¹⁷⁵

Pushkar

Hindistan'ın en eski şehirlerinden biri olan Pushkar, Hindular için kutsal kabul edilen beş hac yerinden biridir. Pushkar Hinduizm'de yaratılış tanrısı olarak bilinen Lord Brahman'ın yeryüzüne indiği yer olarak kabul edilir. Pushkar Gölü Hindular açısından ilahi bir yer olarak kabul edilir. Ekim ve Kasım aylarında bu göle girerek manevi olarak günahlarından arındıklarına inanmaktadırlar.¹⁷⁶ Pushkar şehrini ziyaret etmek için bir başka sebep ise dünyanın en büyük deve fuarının burada yapıyor olmasıdır. Her yıl 50.000

---

¹⁷³ Erbaş, *İslam Dışı Dinlerde Hac*, s.100.

¹⁷⁴ E. Özbay, E. Koç, A. Yapıcı, A. Türkan, M. Baydaş ve İ. Hemiş, *Karşılaştırmalı Dinler Tarihi*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları. Ankara, 2012, s.133-135.

¹⁷⁵ <http://www.nuveforum.net/1728-genel-kultur-1/68614-lhasa-tibet-ozerk-bolge-nin-baskenti-kutsal-sehri/?langid=1> (Erişim Tarihi:14.07.2017).

¹⁷⁶ <https://blog.prontotour.com/dunyanin-en-kutsal-yerleri/> (Erişim Tarihi:19.07.2017).

den fazla devenin katıldığı Pushkar deve festivali, 2017 yılında 23 Ekim Pazartesi günü başlayıp 4 Kasım Cumartesi günü sona erecektir.¹⁷⁷

Lhasa

Budistler için kutsal şehirler arasında yer alan Lhasa “Yasak Kent” olarak anılmaktadır. Yasak olarak anılmasının nedeni çok uzun yıllar boyunca buraya yabancıların girişinin yasak olmasıdır. Kelime anlamı “Tanrıların Ülkesi” olan Lhasa Himalaya dağlarında bir düzlüğe kurulmuştur. Budizm inancının ruhani lideri olan Dalay Lama burada yaşamıştır.¹⁷⁸

Beytullahim

Filistin topraklarında yer alan Beytullahim şehri Hz. İsa'nın doğduğu yer olarak kabul edilmekte ve Hristiyanlar için kutsal sayılmaktadır. Filistin'de bulunan Hristiyan topluluklar yoğun olarak bu bölgede yaşamaktadır. Beytullahim aynı zamanda Hz. Davud peygamberin doğduğu ve İsrail Kralı olduğu şehir olarak da kabul edilmektedir. Beytullahim şehrinde bulunan Doğu Kilisesi Hz. İsa'nın doğum yeri olarak kabul edilmekte bu nedenle Noel ve Paskalya zamanlarında şehre çok sayıda ziyaretçi gelmektedir.¹⁷⁹ 2016 yılında dünyanın farklı yerlerinden binlerce turist Filistin'in Beytullahim kentine gelerek kutlamalara katılmıştır.¹⁸⁰

Varanasi

Varanasi Hinduların hac yaptıkları kutsal yedi şehirlerinden biridir. İçinden Ganj nehrinin geçtiği ve Tanrı Şiva'nın şehri olarak kabul edilen Varanasi, 4000 yıllık tarihi ile dünyanın en eski şehirlerden biri olarak kabul edilmektedir. Bu şehir Tanrı Şiva'nın şehri olarak bilinir. Hindular Ganj nehrinde yıkanarak günahlarından arınacaklarına inandıklarından dolayı Ganj nehrine hac ibadeti için gelmektedirler. Yaşları ilerlemiş olan Hindular burada ölmek için burada yaşamayı tercih etmektedirler çünkü Hindulara

---

¹⁷⁷ <http://www.pushkarcamelair.com/dates-2017> (Erişim Tarihi: 19.07.2017).

¹⁷⁸ <https://onedio.com/haber/dunya-nin-en-kutsal-mekanlari-444544> (Erişim Tarihi: 19.07.2017).

¹⁷⁹ <https://blog.prontotour.com/dunyanin-en-kutsal-yerleri/> (Erişim Tarihi: 19.07.2017) .

¹⁸⁰ <http://tr.euronews.com/tag/beytullahim> (Erişim Tarihi: 19.07.2017).

göre ölüsünün Varanasi’de yakılması yeniden doğuş anlamına gelmektedir.¹⁸¹

Haifa

Akdeniz’de Kırmil Dağı’nın eteklerinde bir liman kıyısında kurulan Haifa kenti bir liman ve ticaret şehri olarak önem kazanmış, daha sonra ise Osmanlı döneminde demiryolu ile komşu şehirlere bağlanması da önemini arttırmıştır.¹⁸² Birçok din ve Bahai inancına sahip insanlar için önemli bir merkezdir. 1800’lü yıllarda İran’da doğmuş olan Bahai inancı bağımsız bir dünya dinidir. Haifa şehrinde bulunan Bahai Dünya merkezi ve altı kubbeli türbe Bahailer için önemli bir merkezdir. Bahai Dünya Merkezi ve Altı Kubbeli Türbe aynı zaman da UNESCO tarafından dünya kültür mirası listesinde bulunmaktadır.¹⁸³

Olimpos Dağı

Olimpos Dağı, Yunanistan’ın kuzeyinde, Tesalya ve orta Makedonya bölgeleri arasında bulunmaktadır. 2.917 metre yüksekliği ile Yunanistan’ın en yüksek noktasında yer alan dağ, Yunan mitolojisinde Tanrıların evi olarak kabul edilmektedir.¹⁸⁴ Hristiyanlar için önemli bir yere sahip olan Olimpos dağına her yıl 10 binden fazla dağcı tırmanmaktadır.¹⁸⁵

Necef

Irak’ın başkenti olan Bağdat’ın güneyinde yer alan Necef, Irak’ın iki kutsal kentinden biridir. Necef şehri M.S 791’de Halife Harun Reşid tarafından Kufe şehri çevresinde, Hz. Ali’nin mezarının bulunduğu bölgede kurulmuştur. Hz. Ali’nin gömüldüğü yer gizli tutulduğu için bu konuda değişik görüşler ortaya atılmıştır. Bazı tarihçiler Hz. Ali’nin mezarının Necef’te olmadığını buradaki mezarın Hz. Adem ya da Hz. Nuh

---

¹⁸¹ <http://www.dunyayigezmek.com/hindistana-varisganjin-kutsal-sehri-varanasi/> (Erişim Tarihi: 19.07.2017).

¹⁸² <http://www.filozof.net/Turkce/tarihi-eserler-h/13289-hayfa-sehri-nerede-ozellikleri-hakkinda-bilgi.html> (Erişim Tarihi: 19.07.2017).

¹⁸³ <https://gezimanya.com/israil/haifada-gezilecek-yerler> (Erişim Tarihi: 19.07.2017).

¹⁸⁴ https://tr.wikipedia.org/wiki/Olimpos_Da%C4%9F%C4%B1 (Erişim Tarihi: 19.07.2017).

¹⁸⁵ <https://blog.prontotour.com/dunyanin-en-kutsal-yerleri/> (Erişim Tarihi: 19.07.2017).

peygambere ait olduğunu ileri sürmektedirler. Burada bulunan İmam Ali türbesi İslam'ın Şii itikadına bağlı 200 milyon Müslüman için Suudi Arabistan'da bulunan Kabe ve Mescidi Nebevi 'den sonra üçüncü kutsal yerdir.¹⁸⁶

Kerbela

Irak'ın önemli şehirlerinden biri olan Kerbela Bağdat'ın 100 km güneybatısında bulunmaktadır.¹⁸⁷ Hz. Hüseyin'in şehit edildiği yer olan Kerbela şehrinde önemli kutsal mekanlar bulunmaktadır. Bunlar; Hz. Hüseyin'in türbesi, Hz. Hüseyin'in kardeşi Celal Abbas'ın türbesi, Hürri Riyahi'nin türbesi, Müslim'in çocukları İbrahim ve Muhammed'in türbeleri. Bunlar dışında ayrıca Kerbela'da şehit olanların öldükleri yerler, Kerbela olayı sırasında Ehl-i Beyt'in çadırlarının kurulduğu yerler gibi birçok kutsal yer bulunmakta ve bu yerler Ehl-i Beyt mensuplarınca kutsal kabul edilerek ziyaret edilmektedir.¹⁸⁸ 2016 yılında Kerbela Vali yardımcısı, aşure merasimleri dolayısıyla Kerbela'ya gelen ziyaretçilerin sayısının 3 milyona ulaştığını ifade etmiştir.¹⁸⁹

2.6.2. Türkiye'de İnanç Turizmi

Eşsiz coğrafi konumuyla Asya'yla Avrupa arasında köprü olan Türkiye, göç ve ticaret yollarına merkezlik ederek binlerce sene kültürler ev sahipliği yapmıştır. Anadolu'daki çok tanrılı dönemde birçok yerde tanrıça ve tanrılara tapınaklar inşa edilmiştir. Tek tanrılı dinlerin yayılması ile beraber yeni birtakım yapılar inşa edilerek kutsal kitaplarda bahsedilen eser ve yerlerin çoğu Türkiye'de yapılmıştır. Bu kapsamda Türkiye inançlar açısından da eşsiz bir merkezdir. Verilen bilgiler doğrultusunda Türkiye'deki mühim inanç merkezleri diğer kısımda detaylı olarak incelenecektir. Bunun öncesindeyse inanç turizminin Türkiye'de

---

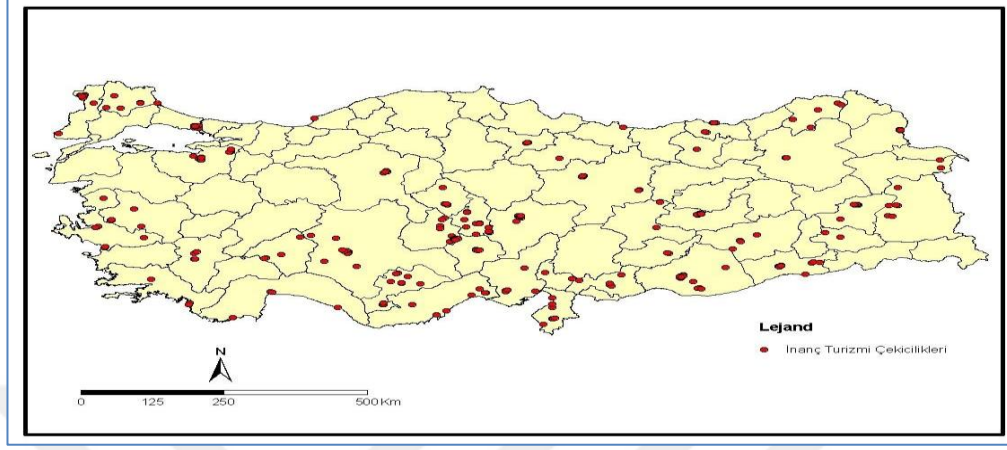
¹⁸⁶ <http://www.sabah.com.tr/galeri/dunya/sirlarla-dolu-kutsal-kent-necef/19> (Erişim Tarihi: 19.07.2017).

¹⁸⁷ <https://www.turkcebilgi.com/kerbela> (Erişim tarihi: 19.07.2017).

¹⁸⁸ <http://aliYüzyilenveliyullah.com/forum/showthread.php?t=2320> (Erişim tarihi: 19.07.2017).

¹⁸⁹ <https://rasthaber.com/imam-huseyin-in-matemini-tutan-3-milyon-kisi-kerbelada/> (Erişim tarihi: 19.07.2017).

gelişiminden söz etmek gerekmektedir. Şekil 4’de Türkiye’de Üç Semavi Din Açısından İnanç Turizmi Kapsamında Değerlendirilebilecek Yerlerin İllere Göre Dağılışı gösterilmektedir.

Şekil 4: Türkiye’de Üç Semavi Din Açısından İnanç Turizmi Kapsamında Değerlendirilebilecek Yerlerin İllere Göre Dağılışı

Kaynak: Mehmet, Somuncu. Ayşe, Okuyucu. Türkiye’de İnanç turizmi: Bugünkü durum, Sorunlar ve gelecek, s.632.

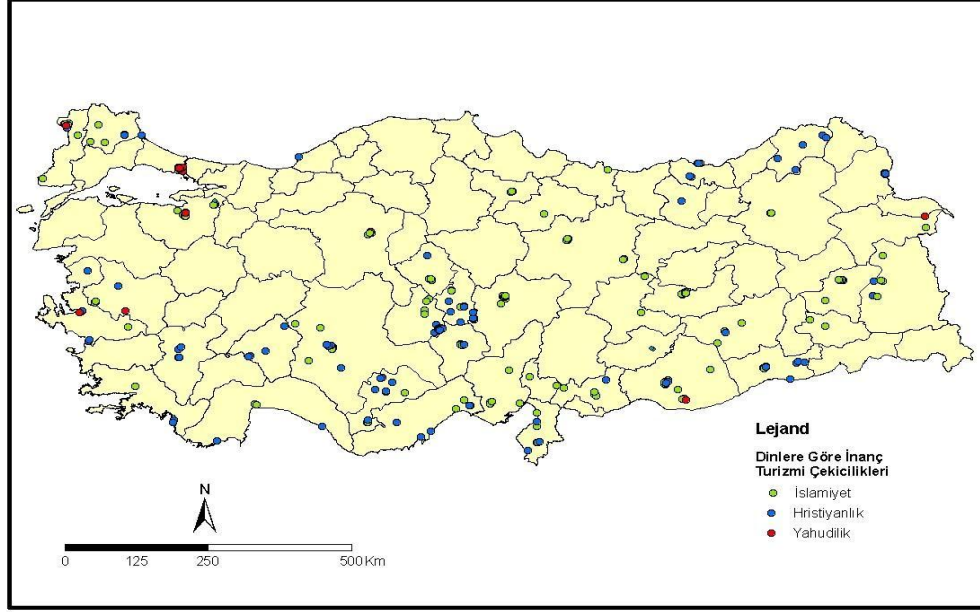
Devlet İstatistik Enstitüsü 1965 senesinde düzenlemiş olduğu bir anket ile dini turizmin sayısal verilerini elde edebilmek adına ilk çalışmayı yapmıştır. 1983 senesindeyse aynı kurum iç turizm hareketliliğiyle ilgili “Hane Halkı Eğilim Anketi” yapıp seyahat edenlerin sayılarını tespit etmeyi amaçlamıştır.¹⁹⁰ Yine Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından yapılan “Yabancı Ziyaretçi Eğilim Anketi”nden alınan bilgilere göre; 1965 – 2007 döneminde Türkiye’ye dini maksatlarla gelmiş olan turistler toplamdakilerin %1’ini bile bulmamaktadır.¹⁹¹

Bunun yanında üç dine de ev sahibi olan Mardin, Aziz Pavlus’un doğduğu yer Tarsus, Antakya’daki Saint Pierre Kilisesi, İzmir’deki Meryem Ana Evi, Hz. İbrahim’in doğduğu Şanlıurfa gibi pek çok mühim yerin Türkiye’de olmasına karşın “Dünya’daki İnanç Turizmi Örnekleri” başlığını

¹⁹⁰ Şaman, *Mersin İli İnanç Turizmi Potansiyelinin Değerlendirilmesi: Mersin’de İnanç Turizmine Katılanların Profili Üzerine Bir Araştırma*, s.19

¹⁹¹ Kurnaz, *İnanç Turizmi Kapsamında Hac ve Umre Organizasyonu Yapan Seyahat Acentalarının Pazarlama Faaliyetlerinin İncelenmesi: A Grubu Acentalara Yönelik Bir Uygulama*, s.24

taşıyan haritada Türkiye'nin yer bulmadığı görülmektedir. İnanç turizminin gelişmesi amacıyla Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından 1993 senesinde faaliyetlere başlanmıştır. İnanç Turizmi Projesi olarak isimlendirilen bu çalışmalarda üç semavi dine ait ve günümüze gelebilmiş olan mühim ziyaret yerlerine merkezden ulaşım, çevrelerinin düzenlenmesi gibi konularda çalışılarak daha fazla ziyaretçinin gelmesi amaçlanmıştır.¹⁹²

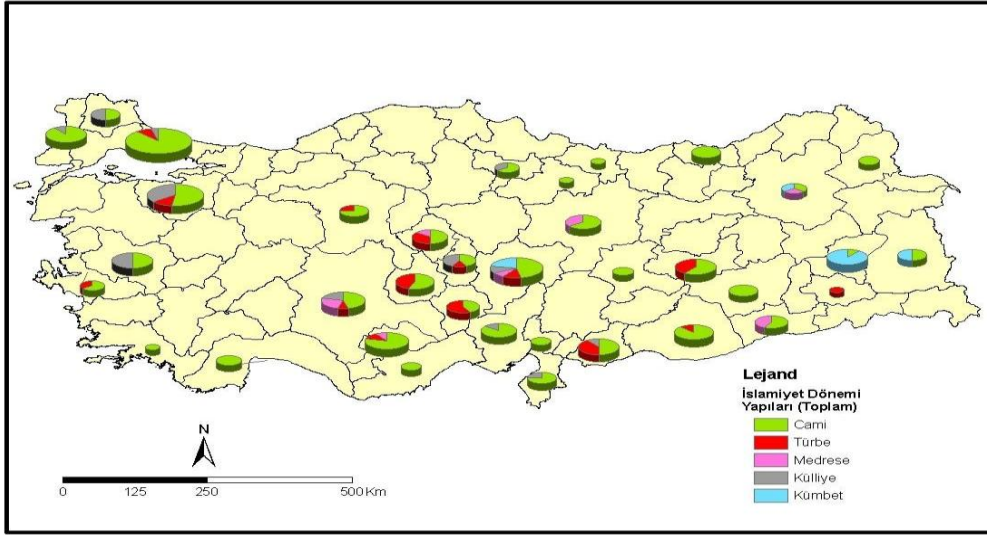
Şekil 5: Dinlere Göre İnanç Turizmi Çekiciliklerinin İllere Göre Dağılışı

Kaynak: Mehmet, Somuncu. Ayşe, Okuyucu. Türkiye’de İnanç turizmi: Bugünkü durum, Sorunlar ve gelecek, s.633.

Dinlere göre inanç turizmi çekiciliklerinin illere göre dağılışını gösteren haritada yeşil ile işaretlenmiş olan alanlar İslamiyet inancına ait çekicilikleri, mavi ile işaretlenmiş alanlar Hristiyanlık inancına ait çekicilikleri ve kırmızı ile işaretlenmiş alanlar Yahudilik inancına ait çekicilikleri göstermektedir.

¹⁹² Şaman, *Mersin İli İnanç Turizmi Potansiyelinin Değerlendirilmesi: Mersin’de İnanç Turizmine Katılanların Profili Üzerine Bir Araştırma*, s. 20

2023 Turizm Stratejisinde Türkiye “İnanç Turizmi Koridoru” ismiyle Siirt, Diyarbakır, Mardin, Gaziantep, Şanlıurfa, Hatay ve Mersin(Tarsus)’u içine alan rotada ulaşım çalışmaları yapıp bölgedeki pansiyon ve otellere destek vererek inanç turizminde ciddi bir gelişme gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır.¹⁹³

Şekil 6: İslamiyet Dönemi Yapı Türlerinin İllere Göre Dağılışı

Kaynak: Mehmet, Somuncu. Ayşe, Okuyucu. Türkiye’de İnanç turizmi: Bugünkü durum, Sorunlar ve gelecek, age, s.633.

İslamiyet dönemi yapı türlerinin illere göre dağılımını gösteren haritada yeşil alanlar camileri, kırmızı alanlar türbeleri, pembe alanlar medreseleri, gri alanlar külliyeleeri, mavi alanlar ise kumbetleri göstermektedir.

Türkiye’de inanç turizmi merkezi olarak kabul edilen bazı önemli yerler bulunmaktadır. Bu yerlerden bazıları şunlardır: Meryem Ana Evi, Saint Pierre Kilisesi, Saint Paul Kilisesi, Saint Nicholas Kilisesi, Aya Yorgi Manastırı, Fener Rum Patrikhanesi, Balıklı Göl, Ayasofya Camii, Selimiye Camii, Eyüp Sultan Camii, Telli Baba Türbesi, Mevlana Türbesi, Hacı Bektaş-i Veli Türbesi ve Abdal Musa Dergahı.

¹⁹³https://www.researchgate.net/profile/Sila_Karacaoglu/publication/312093451_Adana_Ilinin_Ekoturizm_Potansiyeli_Ekoturizm_Faaliyetleri_Yapilamama_Nedenleri_ve_Cozum_Onerileri/links (Erişim Tarihi: 28.07.2017).

Meryem Ana Evi

Hristiyanlar tarafından “Panaya Kapulu” diye bilinmekte olan bu mekanın M.S. 4. Yüzyıl’da yapıldığı düşünülmektedir. Hz. İsa’nın çarmıha gerilmesinden önce havarisi ve arkadaşı olan Aziz Jean’e annesini emanet ettiği onun da Hz. İsa’nın göğe yükselmesinin dört ila altı sene sonrasında Kudüs’te bırakmayı uygun bulmadığından Hz. Meryem’le beraber Efes’e gelip Hristiyanlığı yaymaya çalıştığı belirtilmektedir. Hz. Meryem’i şehirdeki insanlardan gizleyip Bülbül Dağı’nda buluna bir eve yerleştirmiştir. Vatikan’ın da kutsal saydığı bu evde Hz. Meryem’in son günlerini geçirdiği düşünülmektedir.¹⁹⁴ Bunun yanında 1967 senesinde Papa 6’ncı Paul, 1979 senesinde Papa 2’nci Jean Paul ve 2006 senesinde ise Papa 16. Benedictus burayı ziyaret etmiştir. Meryem Ana Evi her yıl ortalama 700 bin kişi tarafından ziyaret edilmektedir.¹⁹⁵

Saint Pierre Kilisesi

Dünyadaki ilk Katolik kilisesi konumundaki Saint Pierre, 7 metre yüksekliği, 9,5 metre genişliği ve 13 metre derinliği bulunan; Stauris Dağı’nın batısında bulunan kayalara oyularak yapılmış bir mağaradır. Burası en eski kiliselerden olup ilk dönemlerde Hristiyanlar tarafından gizlice toplanmak için kullanılmıştır. Bunun yanında İncil’deki bir bölümde Aziz Barnabas’ın Tarsus’a gidip Aziz Pavlos’u Antakya’ya getirmiş olduğu, Antakya’da bir sene beraber çalışıp Hristiyanlığı yaymış oldukları ve İnanların (Evrensel olarak her yerde ve her çağda İsa Mesih’e gerçekten inanıp bağlanan bireylerin tümü). “Hristiyan” adını almalarının burada gerçekleşmiş olduğu bilinir.¹⁹⁶ Hristiyanlar açısından hac yeri olarak kabul edilen aynı zamanda dünyanın ilk mağara kilisesi olduğuna inanılan Saint Pierre Kilisesi 2015 yılında yapılan restorasyonun ardından tekrardan ziyarete açılmıştır. Restorasyon sonrası 20 günde 3 bin 869 kişinin ziyaret

---

¹⁹⁴ Zengin, *Eyüp Kentsel Sit Alanının İnanç Turizmi Kapsamında Değerlendirilmesi ve Yerleşim Dokusunun Korunması Üzerine Bir Araştırma*, s.59.

¹⁹⁵ <https://www.neredekal.com/blog/efes-meryem-ana-kilisesine-700-bin-ziyaretci/> (Erişim Tarihi: 31.07.2017).

¹⁹⁶ <http://www.muze.gov.tr/tr/muzeler/st-pierre-anit-muzesi> (Erişim Tarihi: 20.07.2017) .

ettiği Kilise'ye yılda ortalama 500 bin ziyaretçi gelmesi hedeflenmektedir.¹⁹⁷
4'üncü Paul tarafından hac yeri olarak kabul edilen St. Pierre Kilisesi'nde
her yıl 29 Haziran'da ayin düzenlenmektedir.¹⁹⁸

Saint Paul Kilisesi

Tarsus tarih boyunca birçok farklı inanca ev sahipliği yapmış bir tarihsel ve kültürel mirasa sahip önemli bir yerdir. Her köşede gerek Krikya döneminden kalma gerekse Roma Döneminden kalma eserler bulunmaktadır. Tarsus'un inanç turizmiyle ön plana çıkan en önemli eserlerinden biri Saint Paul Kilisesidir. Hristiyanlar için önemli bir merkez olan kiliseye yılın her dönemi dünyanın farklı bölgelerinden ziyaretçiler gelmektedir.¹⁹⁹ Saint Paul'un doğum yeri olarak bilinen Tarsus, Çukurova'nın batısında yer almaktadır. Saint Paul Kilisesi ve burada bulunan Saint Paul kuyusu Hristiyanlar açısından ruhani bir merkez olarak kabul edilmektedir. Ayrıca UNESCO Dünya Miras Listesinde aday olarak gösterilmektedir.²⁰⁰ 1992-93 yılları arasında Vatikan tarafından düzenlenen Aziz Paul Sempozyumu ve ayini bu kilisenin önemini arttıran en büyük nedenlerdendir. Bu yüzden Aziz Paul Kilisesi hac amaçlı ziyaretçilerin ilgisini çekmektedir.²⁰¹ Saint Paul Kilisesi 2015 yılında 12 bin 710 kişi tarafından ziyaret edilmiştir.²⁰²

Saint Nicholas Kilisesi

Antalya ili Demre ilçesinde bulunan Saint Nicholas Kilisesi Bizans döneminden günümüze kalan mimari üslup ve özellikleri ile orta Bizans döneminin en seçkin örneklerinden birisidir. Patara'da (Antalya'nın Kaş ilçesi yakınlarında bulunan bir antik kent) doğup Myra'da (Demre)

---

¹⁹⁷ <http://www.hurriyet.com.tr/dunyanin-ilk-magara-kilisesinde-hedef-500-bin-turist-37059660> (Erişim Tarihi: 22.08.2017).

¹⁹⁸ <http://www.hurriyet.com.tr/dunyanin-ilk-magara-kilisesinde-hedef-500-bin-turist-37059660> (Erişim: 01.08.2017).

¹⁹⁹ Kemal Kaya, "Hristiyanlığın Kutsal Kilisesi Saint Paul, Tarsus", <https://yoldaolmak.com/st-paul-kilisesi-tarsus.html> (Erişim Tarihi: 20.07.2017).

²⁰⁰ www.kulturvarliklari.gov.tr (Erişim Tarihi: 20.07.2017).

²⁰¹ <https://yoldaolmak.com/st-paul-kilisesi-tarsus.html> (Erişim Tarihi:28.07.2017).

²⁰² <http://www.taderankara.org/goster.php?id=100&tur=3> (Erişim: 01.08.2017).

piskoposluk yapmış olan Aziz Nicholas öldükten sonra Aziz mertebesine ulaşarak Avrupa'nın birçok ülkesinin en bilinen ve en popüler azizi olmuştur. Çocukların koruyucusu ve çocukların sevindiricisi Noel Baba geleneği Aziz Nicholas inancı ile birleştirilerek yarı dini ve çok popüler efsanevi bir tipin yaratılmasına sebep olmuştur.²⁰³ En son 6 Aralık 2013 yılında Fener Rum Patriği Bartholomeos 10 yıl aradan sonra Aziz Nicholas Kilisesinde yapılan ayine katılmıştır. Ortodoksların ruhani lideri Bartholomeos'un yanı sıra 30 din adamının da katıldığı ayini 2 bin kişi izlemiştir.²⁰⁴ En çok Hristiyanlar tarafından ziyaret edilen Kilise 2014 yılında toplam 531.970 kişiye ev sahipliği yapmıştır.²⁰⁵

Aya Yorgi Manastırı

İstanbul Büyükkada'da yer alan Aya Yorgi Manastırı'nın inşa tarihi Fener Rum Patrikhanesinden alınan bilgilere göre 1751 yılına dayanmaktadır.²⁰⁶ Hristiyan Ortodokslar açısından çok önemli bir yere sahip olan Manastır iki kutsal günde ziyaretçi akınına uğramaktadır. 23 Nisan ve 24 Eylül tarihlerinde farklı inançlardan insanlarda burayı ziyaret etmektedirler. Ortodokslar'da 23 Nisan, Yorgo'ların "isim günü" olarak kabul edilmektedir. 24 Eylül ise Hz. İsa'nın havarisi Aziz Paulus'un yaydığı yeni dine kendini adayan ve defalarca öldürülmeye çalışılsa da mucize sonucu kurtulan Aya Thekla'nın anıldığı tarihtir. Bu tarihlerde Aya Yorgiye giden yolda çıplak ayak ile koşmadan yürüyenlerin yarı hacı olduğuna inanılmaktadır. Büyükkada da bulunan Aya Yorgi Kilisesi yılın bu dönemlerinde dilek dileyip dua etmek isteyen kişiler tarafından yoğun olarak ziyaret edilmektedir. Adını M.S. 3. yüzyılda Hristiyan inancından dolayı öldürülen Kapadokyalı Aziz Georgios'tan (Aya Yorgos - Aya Yorgi) alan bu iki katlı, kiremit örtülü küçük yapı "Eski Kilise" diye

---

²⁰³ <http://www.antalyamuzesi.gov.tr/tr/noel-baba-muzesi> (Erişim Tarihi: 20.07.2017) .

²⁰⁴ <http://www.iha.com.tr/antalya-haberleri/bartholomeos-10-yil-aradan-sonra-stitnicolaus-kilisesindeydi-antalya-619388/> (Erişim Tarihi: 20.07.2017).

²⁰⁵ <http://arkeofili.com/antalyadaki-noel-baba-muzesinin-ismi-degistirildi/> (Erişim Tarihi: 20.07.2017) .

²⁰⁶ https://tr.wikipedia.org/wiki/B%C3%BCy%C3%BCkkada_Aya_Yorgi_Manast%C4%B1r%C4%B1 (Erişim Tarihi: 20.07.2017) .

bilinmektedir.²⁰⁷ Her yıl 23 Nisan günü Aya Yorgi Manastırına gelen ziyaretçilerin sayısı günde 60-70 bin kişiye ulaşmaktadır.²⁰⁸ Her yıl olduğu gibi bu yıl da 23 Nisan 2017 yılında Aya Yorgi Manastırında yapılan törenlerde binlerce kişi buraya gelerek dua ve dileklerde bulunmuştur.²⁰⁹

Fener Rum Patrikhanesi

İslamiyet, Hristiyanlık ve Yahudilik inançlarının buluşma noktası olan İstanbul'un Ortodoks Hristiyanları için çok özel bir yeri bulunmaktadır. İstanbul'da tarihi Yarımada'da bulunan Fener Rum Patrikhanesi Ortodoks mezhebinin merkezi kabul edilmektedir. Ortodoksların manevi başkenti sayılan Fener Rum Patrikhanesinin tarihi 12. yüzyıla kadar uzanmaktadır. Bina bir rivayete göre 1701 yılında Osmanlı Padişahlarından 1. Mustafa'nın diğer bir rivayete göre ise 3. Ahmet döneminde baş vezirin emriyle yıkılmıştır. Bazilika şeklinde inşa edilmiş olan bina 1720 yılında tekrardan yapılmış ve 1800'lü yıllarda yapılan kapsamlı bir yenileme ile bugünkü görünümüne kavuşmuştur.²¹⁰ Ruhani lider Papa Franciscus 2014 yılında Fener Rum Patrikhanesine gelerek Ortodoks Kilisesi'nin kurucusu kabul edilen Aziz Andreas'ın anma ayinine katılmıştır.²¹¹

Balıklı Göl

İlk yerleşim tarihi on bir bin yıl öncesine dayanan Şanlıurfa, tarih boyunca kültür ve medeniyetin dünyaya yayıldığı yer olarak kabul görmektedir. Peygamberler şehri olarak bilinen Şanlıurfa'da birçok peygamber yaşamıştır. Hz. İbrahim'in doğduğu şehir olan Şanlıurfa, Hz. Yakup, Hz. Eyüp, Hz. Yusuf, Hz. Elyasa, Hz. Şuayp ve Hz. Musa'nın yaşadığı şehir olması sebebiyle bu unvanı almıştır.²¹² Şanlıurfa'da bulunan Balıklı Göl, şehirde bulunan tarihi ve kutsal mekânların yanında Rızvaniye

---

²⁰⁷ <http://listelist.com/aya-yorgi/> (Erişim Tarihi: 20.07.2017).

²⁰⁸ <https://m.bianet.org/biamag/azinliklar/137950-aya-yorgi-yollarinda-dilekci-manzaralari> (Erişim: 01.08.2017).

²⁰⁹ <http://www.adalargercek.com/adalar/umutlarini-aya-yorginin-kulagina-fisildadilar/16307> (Erişim Tarihi: 20.07.2017) .

²¹⁰ <http://www.istanbul.com/tadini-cikar/fener-rum-patrikhanesinin-tarihi.html> (Erişim Tarihi: 20.07.2017).

²¹¹ <http://www.ensonhaber.com/papa-fener-rum-patrikhanesini-ziyaret-etti-2014-11-30.html> (Erişim: 01.08.2017).

²¹² <http://www.siragecesi.org/urfa.php?a=3> (Erişim Tarihi: 28.07.2017)

Camii önünde bulunmaktadır. 150 metre uzunluğunda 30 metre genişliğinde olan Balıklı Göl'ün derinliği 3-5 metre arasındadır. Balıklı Göl'ün içerisinde efsanelere konu olan sazan balıkları bulunmaktadır. İslami kaynaklara göre Hz. İbrahim ateşe atıldıktan hemen sonra bir mucize gerçekleşerek etraf güllük gülistanlık olmuştur ve Hz. İbrahim herhangi bir zarar görmemiştir. Bu mucizenin gerçekleştiği Yer'in Balıklı Göl ve çevresi olduğuna inanılmaktadır.²¹³ 2016 yılının ilk 11 ayında sadece 618.567 turist ağırlayan²¹⁴ Şanlıurfa 2017 yılının ilk 5 ayında ise 350 binin üzerinde turist ağırlamıştır.²¹⁵

Aya Sofya Camii

Dünya mimarlık tarihinin en önemli eserlerinden biri olan Ayasofya Camii ihtişamı, işlevselliği ve büyüklüğü ile günümüze kadar ayakta kalmış sanat dünyası açısından da büyük önem arz eden bir eserdir. Doğu Roma İmparatorluğu tarafından İstanbul'da yapılmış en büyük kilise olan Ayasofya aynı yerde üç defa inşa edilmiştir. Doğu Roma İmparatorluğu boyunca hükümdarların taç giydiği Ayasofya, başkentte bulunan en büyük kilise olarak katedral görevi görmüştür. Fatih Sultan Mehmet'in 1453 yılında İstanbul'u fethi ile etmesiyle birlikte Ayasofya, camiye çevrilmiştir. Fetihden sonra yapı restorasyona alınarak güçlendirilmiş ve cami olarak kullanılmıştır. Ayasofya Mustafa Kemal Atatürk'ün verdiği emir ve Bakanlar Kurulu kararıyla müzeye çevrilmiş ve 1 Şubat 1935 tarihinde yerli ve yabancı ziyaretçilere açılmıştır.²¹⁶ Ayasofya 1985 yılında UNESCO

---

²¹³ <http://www.urfakultur.gov.tr/Eklenti/9979,urfanin-kalbinde-gezi.pdf?0> (Erişim Tarihi: 20.07.2017) .

²¹⁴ <http://www.balikligol.com/haber/inanc-turizminin-en-onemli-merkezlerinden-olan-sanliurfa-turizm-acisindan-son-yillarin-en-kotu-donemlerini-yasiyor-2016-yilinin-ilk-11-ayinda-kentte-618-bin-567-turist-gelirkenbolgede-artan-bombali-saldirilarin-turist-sayilar-52909.html> (Erişim Tarihi: 28.07.2017)

²¹⁵ <http://www.sanliurfagundem.com/haber/urfanin-5-aylik-ziyaretci-sayisi-rekora-ulasti-2249.html> (Erişim Tarihi: 28.07.2017)

²¹⁶ <http://ayasofyamuzesi.gov.tr/tr/content/tarih%C3%A7e> (Erişim Tarihi: 20.07.2017).

Dünya Miras Listesine alınmıştır.²¹⁷ Aya Sofya Müzesi 2016 yılında 1.436.577 kişi tarafından ziyaret edilmiştir.²¹⁸

Selimiye Camii

Mimar Sinan'ın ustalık eserim dediği yapı olan Selimiye Camii Osmanlı Türk sanatının ve dünya mimarlık tarihinin en önemli eserlerinden birisidir. Edirne - Merkez yeni mahallede bulunan Camii'nin mülkiyeti Sultan Selim Vakfi'na aittir. Osmanlı İmparatorluğunun ve Edirne şehrinin simgesi olan Selimiye Camii eskiden Sarıbayır ve Kavak Meydanı denilen yerde şehrin merkezinde bulunmaktadır. 1569-1575 yılları arasında Osmanlı padişahlarından Sultan 2. Selim'in emri ile yaptırılmıştır. Selimiye Camii mimari özelliklerinin yanında mermer, taş, çini, sedef ve ahşap süsleme özellikleriyle de son derece önemlidir. Selimiye Camii'nin mihrap ve minberi mermer işçiliğinin başyapıtlarındandır. Yapıda bulunan çini süslemelerinin de Osmanlı ve dünya sanatında ayrı bir yeri bulunmaktadır. Selimiye Camii'nin dış avlusunda Darül - Sübyan, (Çocuk medresesi) Darül - Kur-a, (Kuran okuma yöntemlerini öğreten medrese bölümü) ve Darül – Hadis (Hadis ilminin öğretildiği medrese) yapıları bulunmaktadır. Bu yapıların büyük bir bölümü medrese ve Edirne müzesinin çeşitli bölümlerini oluşturmaktadır.²¹⁹ Selimiye Camii 2011 yılında UNESCO Dünya Miras Listesine alınmıştır.²²⁰ Selimiye Camii 2016 yılında 1,5 Milyon kişi tarafından ziyaret edilmiştir.²²¹

Eyüp Sultan Camii ve Türbesi

İstanbul'un Eyüp ilçesinde bulunduğu Semte de adını veren Eyüp Sultan Camii, İstanbul'un ilk ve en eski camilerinden biri olmaktadır.²²² Osmanlı Sultanı Fatih Sultan Mehmet, Hz. Eyüp'ün türbesini yaptırdıktan

---

²¹⁷ <http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR,44425/istanbulun-tarihi-alanlari.html> (Erişim Tarihi: 28.07.2017).

²¹⁸ <http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR,180800/2016-yili-muze-istatistikleri.html> (Erişim Tarihi: 20.07.2017).

²¹⁹ <http://www.edirnevdb.gov.tr/kultur/selimiye.html> (Erişim Tarihi: 20.07.2017).

²²⁰ <http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR,44434/edirne-selimiye-camii-ve-kulliyesi-edirne.html> (Erişim Tarihi: 28.07.2017).

²²¹ <http://www.trthaber.com/etiket/Selimiye%20Camisi/> (Erişim Tarihi: 20.07.2017).

²²² http://www.ibb.gov.tr/sites/ks/tr-TR/0-Istanbul-Tanitim/Pages/Kusbakisi_Istanbul.aspx (Erişim Tarihi: 28.07.2017).

sonra Eyüp Sultan Camii'ni yaptırmıştır. Gerek yanında bulunan Türbe gerekse Osmanlı padişahlarının burada kılıç kuşanma törenleri yapmalarından dolayı Eyüp Sultan Camii büyük önem kazanmıştır. Eyüp Sultan Camisi zaman içerisinde yıpranıp harap olunca Sultan 3. Selim tarafından yalnızca minareleri kalmak üzere temellerine kadar yıktırılmış ve bugünkü şekliyle yeniden yaptırılmıştır. 1798'de başlayan inşa çalışmaları 1800'de tamamlanmıştır. Kutsal bir öneme sahip olan bu cami muhtelif çağların tanınmış sanatçılarının nefis yazıları ve renkli çinileri süslemektedir.²²³ 2011 yılında restorasyonu başlayan Eyüp Sultan Türbesine ait restorasyon çalışmaları 2015 yılında bitirildikten sonra türbe yeniden ziyarete açılmıştır. 4 yıl süren çalışmalarda türbeye ait çiniler tek tek işaretlenip numaralandırılarak sökülmüş ve onarıldıktan sonra yeniden takılmıştır.²²⁴ Restorasyon çalışmalarının sonunda açılan türbe ilk gününde 45 bin kişi tarafından ziyaret edilmiştir.²²⁵

Telli Baba Türbesi

Telli Baba Türbesi, İstanbul'un Sarıyer ilçesi Rumeli Kavağı'nda yer almaktadır. Türbenin kime ait olduğu tam olarak bilinmemektedir. Telli Baba türbesi ile alakalı birçok rivayet bulunmaktadır. Evlenmek isteyen kişiler ve dilek dilemek isteyen kişilerce türbe sık sık ziyaret edilmektedir. Telli Baba türbesinin üzeri tel ile kaplıdır ve dilek dilemek isteyen kişi bu tellerden bir tane alır ve dileği kabul olursa bu teli tekrar türbeye bırakmaktadır. Evlenmek isteyen kişilerin dileklerinin kabul edildiği rivayet edildiğinden genellikle genç kızlar Telli Baba türbesine gelerek tel almaktadır. Rivayete göre Telli Baba'yı ziyaret eden kişilerin sağlıklı evlatları olmaktadır.²²⁶

---

²²³ <http://www.nkfu.com/eyup-sultan-camii-hakkinda-bilgi/> (Erişim Tarihi: 20.07.2017) .

²²⁴ <https://www.youtube.com/watch?v=IUw1NMz5vIc> (Erişim: 01.08.2017).

²²⁵ <http://ramazan.haber7.com/ramazan/haber/1050351-eyup-sultan-turbesine-1-gunde-45-bin-ziyaretci> (Erişim: 01.08.2017).

²²⁶ <http://www.camilerveturbeler.com/turbeler/telli-baba-turbesi-telli-baba-turbesi-nerededir-nasil-gidilir.html> (Erişim Tarihi: 20.07.2017).

Mevlana Türbesi

Bugün müze olarak kullanılmakta olan Mevlana Türbesinin yeri Sultan Alaattin Keykubat tarafından Mevlana Hazretlerinin babası olan Sultânü'l-Ulemâ Bahaeddin Veled'e hediye edilmiştir. Mevlana'nın babasının ölümünden sonra kendisini sevenler Mevlana'ya gelerek burada bir türbe yaptırmak istediklerini belirtirler ancak Mevlana: "*Gök kubbeden daha iyi türbe mi olur*" diyerek bu isteklerini reddetmiştir. Daha sonra Mevlana vefat edince oğlu Sultan Veled mezarın üzerine türbe yaptırmak isteyenlerin isteğini kabul etmiştir.²²⁷ Yeşil kubbe ismi verilen türbe 4 fil ayağı (Paye, pilpaye, kubbeli yığma yapılarda kubbeleri ve kemerleri taşımak için kullanılan yüksek ve kalın ayak, ahşap, tuğla ya da taş kolon) üzerine oturtulmuştur. Türbeyi dönemin mimarlarından Mimar Tebrizli Bedrettin yapmıştır.

Mevlana Türbesi ve Dergahı 1926 yılında "Konya Âsâr-ı Âtîka Müzesi" ismi altında müze olarak hizmet vermeye başlamıştır. 1954 yılında ise müze yeniden gözden geçirilerek ismi "Mevlâna Müzesi" olarak değiştirilmiştir. Mevlana Müzesinin avlusuna "Dervîşân Kapısı" ndan girilmektedir. Avluya sonradan Yavuz Sultan Selim'in 1512 yılında yaptırdığı üzeri kapalı şadırvan ile "Şeb-i Arûs" havuzu ve avlunun kuzey yönünde yer alan selsebil adı verilen çeşme, ayrı bir renk katmaktadır.²²⁸ Konya Mevlana Müzesi 2016 yılında en çok ziyaret edilen müze olmuştur. Müze 2016 yılında 2.429.573 kişi tarafından ziyaret edilmiştir.²²⁹

Hacı Bektaş Veli Türbesi

Türbesi Nevşehir'de bulunan Hacı Bektaş Veli 13.Yüzyıl da yaşamış Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda ve Anadolu'nun Türkleşmesinde etkisi olmuş büyük bir Türk düşünürüdür. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ile örtüşen Tanrı, insan ve evren sevgisini ve hoşgörüyü esas alan öğretileri sadece Anadolu'da değil Balkanlar ve Orta Doğu'da da

---

²²⁷ http://www.bizimkonya.com/mevlana_muzesi.html (Erişim Tarihi: 22.08.2017).

²²⁸ <http://www.mevlana.gov.tr/TR,78226/mevlana-muzesi.html> (Erişim Tarihi: 20.07.2017).

²²⁹ <http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR,180800/2016-yili-muze-istatistikleri.html> (Erişim Tarihi: 20.07.2017) .

varlığını sürdüren Bektaşilik Tarikatının temellerini oluşturmaktadır. Hacı Bektaş Veli Türbesi Alevi ve Bektaşiler tarafından bu tarikatın ve öğretilerinin ortaya çıktığı yer olması sebebiyle buraya büyük bir önem vermektedirler. Uluslararası öneme sahip olan Hacı Bektaş Veli Türbesi Dünya Miras listesinde aday olarak gösterilmiştir.²³⁰ 2016 yılı Haziran ayı içerisinde Hacı Bektaş Veli Türbesi Nevşehir’de en çok ziyaret edilen yer olmuştur. Türbe 82 bin 865 kişi tarafından ziyaret edilmiştir.²³¹

Abdal Musa Dergâhı

Aslen Horasanlı olan Abdal Musa Sultan Anadolu’nun ünlü eren ve ermişlerinden olmakla birlikte aynı zamanda ünlü bir ozan ve düşünürdür. Abdal Musa Sultan Hacı Bektaş Veli’nin amcası Haydar Ata’nın oğlu Hasan Gazi’nin oğludur. Abdal Musa Sultan Horasan erenlerinden olup Hz. Peygamber soyundan gelmektedir. Abdal Musa Sultan’ın 14. yüzyılda da yaşadığı ve Osmanlıların Bursa’yı fethi sırasında Orhan Bey’in askerleri ile beraber savaşıp büyük kahramanlıklar gösterdiği rivayet edilmektedir. Aynı zamanda Hacı Bektaş Veli’nin önde gelen halifelerindendir. Abdal Musa Dergâhı Antalya ili, Elmalı Tekke köyünde bulunmaktadır. Abdal Musa’nın kerametleri Velâyetnamesi’nde anlatılmaktadır. Ali Adil Atalay tarafından Abdal Musa Velayetnamesi günümüz Türkçesi ile beş kez yayınlanmıştır.²³² Abdal Musa Dergâhı zaman içerisinde yıpranmış ancak daha sonra tekrar onarılmıştır. Abdal Musa Türbesinde aynı zamanda annesi, babası, kız kardeşi ile Kaygusuz Abdal’ın kabirleri bulunmaktadır.²³³ Bugün Abdal Musa Dergâhı ülkenin dört bir yanından ziyaretçileri ağırlamaktadır.

---

²³⁰ <http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR,45345/haci-bektas-veli-turbesi-nevsehir.html> (Erişim Tarihi: 20.07.2017)

²³¹ <http://www.iha.com.tr/haber-kapadokyada-turist-sayisi-artti-656193/> (Erişim Tarihi: 20.07.2017)

²³² <http://www.turkuler.com/ozan/abdalmusa.asp?ref=klasshop.com> (Erişim Tarihi: 28.07.2017).

²³³ <http://www.kimkimdir.gen.tr/kimkimdir.php?id=2851> (Erişim Tarihi: 21.07.2017).

3. BÖLÜM

KIRKLARELİ'NDE İNANÇ ÇEKİM MERKEZLERİ

3.1. Kırklareli'nin Coğrafi Konumu ve Özellikleri

Kırklareli Türkiye'nin Avrupa kıtasında Trakya bölümünde yer alır. 6555 kilometre kare toprak büyüklüğüne sahiptir. Kuzeyden 159 km sınır uzunluğu ile Karadeniz, güneydoğudan İstanbul, batıdan Edirne, güneyden ise Tekirdağ illeri ile çevrilidir. Topraklarının yüzde 48'i dağlık, yüzde 35'i dalgalı arazi, yüzde 17'si ise ovalıktır.²³⁴ Kırklareli orman bakımından Türkiye'nin en zengin illeri arasında yer almaktadır. Kırklareli 239.937 hektar ormanlık araziye sahiptir.²³⁵

Şekil 7: Kırklareli'nin Marmara Bölgesindeki Konumu

3.2. Kırklareli'nin Tarihsel Gelişimi

Türkler Kırklareli'ni Bizans İmparatorluğu (Doğu Roma İmparatorluğu)'ndan 1368 yılında ikinci kez aldıklarında adı Rumca da Yurttaşlar Topluluğu anlamına gelen “Saranta Ecclesia” yani “Kırk Kilise”

²³⁴ Nazif, Karaçam, *Efsaneden geleceğe Kırklareli*, Kırklareli: Belediye Başkanlığı Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü, 1995, s.23.

²³⁵ <http://www.kirklareliilozelidairesi.gov.tr/cografi-konumu> (Erişim Tarihi: 28.07.2017).

idi. Bizanslılar zamanında Kırklareli bu isimle bilinmektedir.²³⁶ Kırklareli'nin ne zaman kurulduğu tam olarak bilinmemektedir. Ancak Kırklareli yöresinin eski bir yerleşim yeri olduğu düşünülmektedir. Bu bölgede M.Ö. 4. yüzyılda Traklar'ın yaşadığı bilinmektedir. Bu bölgenin bilinen ilk resmi sahipleri Trakların bir kolu olan Astailer'dir. Yunan mitolojisinde bu halkın daha çok Ares, Dionysos ve Artemis'i tanrı olarak ön plana çıkardıkları anlaşılmaktadır. Özellikle bu halkın avcı, savaşçı, içkiye düşkün, eğlenceyi seven insanlar oldukları düşünülürse niçin bu tanrıları sevdikleri anlaşılır.²³⁷ Kırklareli diğer Trak şehirleri gibi büyük olmadığı için Roma ve Bizans dönemlerinde küçük bir merkez olarak kalmış ve Kırklareli'nin büyümesi ve gelişmesi Osmanlı Dönemi ile olmuştur.²³⁸ Tarihçi yazar Nazif Karaçam Kırklareli şehrinin bu günkü ismini nasıl aldığı ile ilgili hadiseyi şu şekilde anlatıyor; “*Osmanlı Döneminin son zamanlarında Kırk Kilise Sancağına bağlı iken Cumhuriyet Döneminde Bulgaristan sınırları içerisinde kalan Mustafa Kemal Paşa kasabasının lağvı ile ilgili tartışmaların mecliste cereyan ettiği sırada söz alan milletvekili Tunalı Hilmi'nin kilise sözünü eleştirmesi üzerine Kırklareli milletvekili Dr. Fuat Umay bir yasa önerisi ile Kırk Kilise adının Kırklareli olarak kabul edilmesini istemiştir. Bu yasa 20 Aralık 1924 yılında kabul edilerek Kırklareli bugünkü adını almıştır. İl olduğu zaman 6 ilçesi, 21 bucak merkezi, 221 köyü olan Kırklareli'nde sonraki yıllarda Pehlivanköy ve Kofçaz ilçe olmuşlardır. 1993 sonu itibariyle ilin 8 ilçesi 23 belediyesi, 180 köyü bulunuyordu. Merkez ilçe İnce, Üsküp ve Kavaklı beldeleri ile 41 köyden oluşmaktadır.*²³⁹ Kırklareli'nin ilçeleri: Babaeski, Demirköy, Kofçaz, Lüleburgaz, Merkez, Pehlivanköy, Pınarhisar ve

---

²³⁶Nazif, Karaçam *Efsaneden geleceğe Kırklareli*, Kırklareli: Belediye Başkanlığı Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü, 1995, s.110.

²³⁷ <http://traklarvetarihleri.blogspot.com.tr/> (Erişi Tarihi: 28.07.2017).

²³⁸ Ahmet Korkut, *Yakın Yurt Serhat şehri Kırklareli*, Dizerkonca Matbaası, İstanbul, 1959, s. 4-5.

²³⁹ Nazif, Karaçam *Efsaneden geleceğe Kırklareli*, Kırklareli: Belediye Başkanlığı Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü, 1995, s.116.

Vize'dir.²⁴⁰ Kırklareli'nin, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemine göre 2016 yılsonu itibari ile nüfusu 351.684'e ulaşmıştır.²⁴¹

3.3. Kırklareli'nin Sosyal ve Kültürel Özellikleri

Kırklareli coğrafi konumu gereği Türkiye'nin Balkanlara açılan kapısıdır. Nüfus mübadeleleri ile Kırklareli ye gelen muhacirler ilin farklı bölgelerinde yaşamaktadırlar. Bunun yanı sıra bölgede Kuzey Hindistan kökenli bir halk olan Romanlarda yaşamaktadır.²⁴² Romanlar gerek yaşayışları gerekse giyim-kuşamları, konuşmaları ile her zaman insanların dikkatini çekmişlerdir. Emir Kustirica ile dünya sinemasında, Türkan Şoray ve Ediz Hun ile ve daha pek çoğuyla Türk sinemasında yer almış ve göz önünde olmuşlardır. Romanların Türkiye'de yoğun olarak yaşadıkları illerin başında Kırklareli'nin yanı sıra Çanakkale, İstanbul, Adana, Tekirdağ gelmektedir.²⁴³ Aynı zamanda Alevi ve Bektaşî kültürleri de Kırklareli'nde önemli bir yer tutmaktadır. Kırklareli'nde Alevi ve Bektaşî geleneğine ait türbe ve yatırlar bulunmakta ve bu inanç varlıklarının bulunduğu köylerde belirli zamanlarda törenler yapılmaktadır.²⁴⁴ Kırklareli yöresi mutfak bakımından zengin bir yöredir. Yöreye özgü lezzetler arasında; kaymakçına, kaçamak, köfte ve kayın kıyı yemeğini gösterebiliriz. Üzüm, karpuz, dut, pancar gibi meyvelerin hemen hemen hepsinin pekmezi yapılmaktadır. Kayısı, erik ve ayvadan yapılan pestil ile üzümünden yapılan hardaliye içeceği bu yöreye has lezzetleri oluşturmaktadır.²⁴⁵

Yörede Karahalil Pehlivan Güreşleri, Kvasoğlu Pehlivan Güreşleri, Hıdırellez Kutlamaları, Nevruz Kutlamaları, Kavaklı Kültür ve Sanat Şenliği, Kakava Kültür ve Sanat Şenliği, Alpullu Geleneksel Kültür ve Müzik Şenliği, Topçu Baba Geleneksel Kurbanı, Gül Baba Geleneksel

---

²⁴⁰ <http://www.kirklareli.gov.tr/kirklareli-ilceleri> (Erişim Tarihi: 28.07.2017).

²⁴¹ <http://www.nufusu.com/il/kirklareli-nufusu> (Erişim Tarihi: 28.07.2017).

²⁴² <http://www.birtutamtilsim.com/dunya-romanlar-haftasi-kutlamalari> (Erişim Tarihi: 22.08.2017).

²⁴³ <http://www.etkiliyazar.com/kimdir-bu-romanlar/> (Erişim Tarihi: 28.07.2017).

²⁴⁴ http://www.gazetetrakya.com/Haber/KIRKLARELiNDE_HALK_VE_TURiZM_KULTURU/424111.html (Erişim Tarihi: 28.07.2017).

²⁴⁵ Ayşe Yeşim, <http://www.kirklarelikulturturizm.gov.tr/TR,64329/yoresel-mutfak-kulturu.html> (Erişim tarihi:05.03.2017).

Kurbanı, Sonbahar Hayvan ve Emtia Panayırı, Pavli Panayırı ve Atatürk'ün Kırklareli'ye Gelişi yörenin önemli sosyal etkinliklerini oluşturmaktadır.²⁴⁶ Kırklareli'nde gerçekleştirilen güreş, kutlama, şenlik, festival ve kurban törenlerinin gerçekleştirildikleri yerler ise şöyledir; Karahalil Pehlivan Güreşleri Babaeski ilçesine bağlı Karahalil Beldesinde düzenlenmektedir.²⁴⁷ Kavasoglu ve Şamdancıbaşı İbrahim Yağlı Pehlivan Güreşleri Babaeski ilçesine bağlı Büyükmandıra Beldesinde²⁴⁸ Hıdırellez ve Nevruz Kutlamaları; Kırklareli il ve ilçelerinin hemen hemen hepsinde²⁴⁹ Kavaklı Kültür ve Sanat Şenliği; Merkez ilçeye bağlı Kavaklı Beldesinde²⁵⁰ Kırklareli Karagöz Kültür Sanat ve Kakava Festivali; Kırklareli Merkez ilçe festival alanında²⁵¹ Geleneksel Alpullu Şeker Kültür ve Müzik Festivali; Babaeski Alpullu beldesinde²⁵² Topçu Baba Geleneksel Kurbanı ve Gül Baba geleneksel Kurbanı; Kofçaz ilçesinde²⁵³ Sonbahar Hayvan ve Emtia Panayırı ve Pavli Panayırı ise Pehlivanköy'de düzenlenmektedir.²⁵⁴

3.4. Kırklareli'nin Ekonomik Özellikleri

Kırklareli ekonomisi tarıma ve ormancılığa dayanmaktadır. Tarım sektöründen yılda 1,7 milyar liralık üretim değeri elde edilmektedir. Bu bakımdan Kırklareli 81 ilimiz içerisinde 41. Sırada yer almaktadır. Kişi başına düşen 5.046 lira tarımsal üretim değeri ile 10. Sırada yer almaktadır.²⁵⁵ İl'de sanayi her geçen gün artmaktadır. Orman varlığı bakımından oldukça zengin olan Kırklareli 300 bin hektar orman ve 85 bin

---

²⁴⁶ <http://www.kirklarelikulturizm.gov.tr/TR,153977/festivaller-fuarlar-yerel-etkinlikler.html> (Erişim tarihi:05.03.2017).

²⁴⁷ <http://www.trakyagundemi.com/kirklareli/16080438/karahalil-buyuk-yagli-pehlivan-guresleri-yarin-yapilacak.html> (Erişim tarihi:28.07.2017).

²⁴⁸ <https://www.haberler.com/kavasoglu-ve-samdancibasi-ibrahim-yagli-guresleri-9636153-haberi/> (Erişim Tarihi: 28.07.2017)

²⁴⁹ <http://www.kirklarelienvanteri.gov.tr/halk-kulturu.php?id=27> (Erişim tarihi:28.07.2017).

²⁵⁰ http://www.gazetetrakya.com/Haber-Bu_festival_cok_konusulacak-106507.gazetetrakya (Erişim Tarihi: 28.07.2017)

²⁵¹ <http://www.milliyet.com.tr/27-kirklareli-karagoz-kultur-sanat-ve-kirklareli-yerelhaber-2043349/> (Erişim Tarihi:28.07.2017).

²⁵² <http://lozengradhotel.com/kirklareli/12-geleneksel-alpullu-seker-kultur-ve-muzik-festivali/> (Erişim Tarihi:28.07.2017).

²⁵³ <http://www.kirklarelienvanteri.gov.tr/halk-kulturu.php?id=37> (Erişim Tarihi: 28.07.2017).

²⁵⁴ <http://www.bizevdeyokuz.com/pavli-panayiri> (Erişim Tarihi: 28.07.2017).

²⁵⁵ <http://www.kirklareli.gov.tr/ekonomik-yapi> (Erişim tarihi:08.03.2017).

hektara yakın fundalık alana sahiptir. 2013 yılında 4.228.250, 2014 yılında 3.236.650 lira TL, 2015 yılında şimdikiye kadar 1.922.000 TL Ork y (Orman Köy İşleri Genel Müdürlüğü) kredisi kullanılmıştır. 2014 yılında 300 hektar alana 900.000, 2015 yılında da 280 hektar alana 500.000 fidan dikilmiştir.²⁵⁶ Kırklareli'nde 1 tanesi özel, 4 organize sanayi bölgesi, 6 küçük sanayi sitesi ve toplamda 807 sanayi tesisi bulunmaktadır. Bu sanayi tesisleri arasında Türkiye'nin ilk şeker fabrikası olan Alpullu şeker Fabrikası, Danone gıda, Saray Bisküvi, Act Tekstil, Zentiva İlaç, Trakya Cam, Trakya Otocam, Limak Trakya imento, Traçim imento, Trakya Döküm önde gelen sanayi kuruluşlarıdır. Kırklareli il genelinde 143.672 büyükbaş, 294.408 küçükbaş, 340.000 kümes hayvanı bulunmaktadır. şehirde ki hayvancılık işletme sayısı ise 16.648'dir. Kırklareli'nde yılda 17.700 ton et, 300.000 bin ton süt, 8.482.000 adet yumurta üretilmektedir.²⁵⁷ İthalat ve ihracat Kırklareli ekonomisinde önemli bir yer tutmaktadır. Kırklareli'nde ihracat 2016 yılı Kasım ayında 2015 yılının aynı ayına göre yüzde 30,3 azalarak 14,6 milyon dolar olmuştur. 2016 yılında Kırklareli 14,6 milyon dolar ile en çok ihracat yapan iller arasında 38. sırada yer almıştır. Kırklareli'nde Ocak-Kasım döneminde toplam 176,5 milyon dolar ihracat gerçekleşmiştir. Kırklareli'nde 2016 yılı Kasım ayında ithalat ise 12,9 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Kırklareli'nde ithalat 2016 yılı Kasım ayında 2015 yılının aynı ayına göre yüzde 3,2 artarak 12,9 milyon dolar olmuştur. Kırklareli'nde 2016 yılı Ocak-Kasım döneminde toplam 360,2 milyon dolar ithalat gerçekleşmiştir.²⁵⁸

3.5. Kırklareli'nde Tarih Boyunca S regelmiş İnançlar

Ariusçular ve Paulistler: İskenderiyeli Papaz Arius'un İsa'nın Tanrı olmadığını  ne süren bu  ğreti Katolik kilisesine göre sapkınlık sayılmıştır.²⁵⁹ Katolikler Tanrılığın baba-oğul-kutsal ruh üçlüsünde bulunduğuna Hz. İsa'nın da babası gibi Tanrı olduğuna inanırlar ancak

²⁵⁶ <http://www.kirklareli.gov.tr/ekonomik-yapi> (Erişim Tarihi: 28.07.2017).

²⁵⁷ <http://www.kirklareli.gov.tr/ekonomik-yapi> (Erişim tarihi:08.03.2017).

²⁵⁸ <http://www.milliyet.com.tr/kirklareli-ihracat-azaldi-ithalat-artti-kirklareli-yerelhaber-1752224/> (Erişim Tarihi: 31.07.2017).

²⁵⁹ <https://www.estanbul.com/forum/> (Erişim tarihi:28.07.2017).

Ariusçular Oğul, Baba'dan çıkmıştır, fakat Baba'nın kendisi değildir inancını benimsemektedirler.²⁶⁰ Ariusçuların 5.Yüzyıl ve 6.Yüzyıl arası Trakya'dan yok olmaları ile birlikte Trakya Bölgesine Paulistler sürgün olarak Ermenistan'dan gönderilmiştir. Hristiyan mezhepleri olmakla birlikte gizli ve masonik yapılı tarikatlardır.²⁶¹ Ariusçular ve Paulistçilerin bu bölgeye gelmeleri ile Bogomilizmin şekillenmesinde etkili oldukları bilinmektedir.²⁶²

Bogomilizm: 10.Yüzyıldan başlayarak Bulgaristan'da Bogomiller adı altında yeni bir dinsel akım gelişmekteydi. Bu akımın kurucusu Bogomil adı verilen bir köy papazıdır. Yaklaşık olarak 930 yıllarında Papaz Bogomil kendini alçak gönüllülük, yoksulluk dua ve tövbe ile geçen bir yaşamı anlatmaya adanmıştır. Bogomiller de Ariusçular gibi kilise karşıtı bir akım başlatmışlardır. Onlarda Kilise tarafından sapkın olarak kabul edilmişlerdir.²⁶³ Bogomillere göre dünya kötüleşmişti çünkü dünya Hz. İsa'nın kardeşi ve Tanrının diğer oğlu olan Satanael (Şeytan) tarafından yaratılmıştı. Şeytan Eski Ahit'teki kıyıcı Tanrı Yehova'dan başkası değildi.²⁶⁴

Trakya bölgesinde de yaşamış olan Bogomiller et yememekte, şarap içmemekte ve evliliğe karşı çıkmaktaydılar. Zenginleri eleştirmekte, soyluları aşağılamakta ve sıradan insanları efendilerine başkaldırmaya davet etmekteydiler. 9. ve 10. Yüzyıllarda Trakya'daki koşullar feodalitenin gelişmesine elverişli olduğundan Bogomillerin bu bölgede propagandalarının yayılması daha da elverişli olmuştur. Günümüzde Kırklareli Vize ilçesi Balkaya köyünde Bogomiller dönemine ait bir kilise bulunmaktadır. Günümüzde koyun ağılı olarak kullanılan alandaki kilise kalıntısının üst kısmında Bogomil haçı bulunmaktadır.²⁶⁵

---

²⁶⁰ A. Nevzad Odyakmaz, "Dinler Sözlüğü", Babil Yayınları, İstanbul 2008, s.38.

²⁶¹ Engin Beksaç, Kişisel Görüşme(22.06.2017).

²⁶² Engin Beksaç, Kişisel Görüşme(22.06.2017).

²⁶³ <http://www.gazeteduvar.com.tr/dunya-forum/2017/07/16/bogomiller-ilk-anarsist-hristiyanlar/> (Erişim Tarihi: 22.08.2017).

²⁶⁴ <http://www.felsefetası.org/bogomiller/> (Erişim Tarihi: 22.08.2017).

²⁶⁵ Engin Beksaç, Kişisel Görüşme(22.06.2017).

Traklar: Antik çağda bugünkü Trakya, Bulgaristan ve kuzey Yunanistan'da yaşamış olan Traklar sonra ki dönemlerde büyük ölçüde asimile olmuş bir kavimdir. Heredot'a göre Traklar Hindulardan sonra dünya üzerinde ki en kalabalık halk topluluğunu oluşturmaktadırlar.²⁶⁶ Ancak Trak ulusu hiçbir zaman bütün bir bölgeyi içine alan bir devlet kuramamış genel olarak değişik kabileler halinde parçalanmış, değişik yönetimler değişik bölgelerde hâkim olmuştur.²⁶⁷ Genel itibariyle savaşçı özellikleri taşıyan Trakların birleşme sorunu yaşadıkları bilinen bir gerçektir.

Trakların M.Ö 1200'lü yıllarda Trakya'ya geldikleri bilinmektedir. Traklar Doğu Avrupa'nın en eski halklarından biridir ve çok erken devirlerden itibaren ölü yakma geleneklerinin olduğu bilinmektedir. Bu sebepten dolayı Traklarla ilgili fazla bir biyolojik malzeme bulunmamasına rağmen hâlihazırda bulunan iskelet örnekleri, sanat eserleri üzerindeki tasvirler ve Yunanlıların kayıtları bize renkli gözlü ve beyaz tenli Avrupalıları işaret etmektedir.²⁶⁸ Orta Avrupa'daki Urnolu Mezarlar Kültürü, Trak kültürü ile çok yakından ilişkilidir.²⁶⁹

Traklarda Pagan (Doğa dinleri) inanının bölgede hâkim olduğu bilinmektedir.²⁷⁰ Traklardan günümüze kalabilmiş tek yapılar kral mezarları olan yığma tepelerdir (Tümülüs). Troia (Truva) şehri Trakların bir kısmına başkentlik yapmıştır. Kral ve üst kesim burada yaşarken çiftçiler, at yetiştiricileri ve asker aileleri başkente Trakya'dan hizmet etmekteydi. Truva destanında şehirdeki üstün Trakya atlarının salıverilme operasyonundan bahsedilir. Truva savaşında ağır yara alan halkın bir kısmı buradan göç etmiştir ve kalanlar bir daha bölgeye eskisi kadar hâkim olamamıştır.²⁷¹ Istranca (Yıldız) Dağları eteklerinde kurulmuş olan

---

²⁶⁶ <http://traklarvetarihleri.blogspot.com.tr/> (Erişim Tarihi: 28.07.2017).

²⁶⁷ Engin, Beksaç, Traklar ve vize, *Sanat tarihi araştırmaları dergisi*, sayı 14, İstanbul 1998, s.74.

²⁶⁸ Afif, Erzen, İlkçağ tarihinde Trakya, İstanbul, 1994, s.31-33.

²⁶⁹ <http://traklarvetarihleri.blogspot.com.tr/> (Erişim Tarihi: 06.06.2017).

²⁷⁰ <http://traklarvetarihleri.blogspot.com.tr/> (Erişim Tarihi: 28.07.2017).

²⁷¹ <https://tr.wikipedia.org/wiki/Traklar> (Erişim Tarihi: 06.06.2017).

Kırklareli'nin Vize ilçesinin önemli bir Trak yerleşim merkezi olarak iskân edildiği bilinmektedir. Vize çevresine dağılmış bulunan çok sayıda ki Tümüls ve diğere arkeolojik kazılar bunu göstermektedir.²⁷²

Bektaşiler: Alevilik, Trakya ve Balkanlarda Türkler kadar yerli halk arasında da yaygın bir İslami inançtır. Buralarda, daha çok Bektaşilik olarak görülen Alevilik, bu bölgelerde Anadolu'dan gelen Türkmen Alevi Erenler tarafından yayılmıştır. Bu erenler kendi güçleriyle ya da Osmanlı ordusu içinde savaşa katılarak Balkanların fethinde ve katıksız bir Türkmen inancı olan Aleviliği ve Türk kültürünü yayarak Balkanların Türkleşmesinde önemli rol oynamışlardır.²⁷³ Balkanların Fetih ve Türkleşmesinde Fütuhât (Savaşta Kazanılan başarı) erlerinden olan önemli birkaç erenin yaşamı, Balkanlardaki Türkmen kültürünün oluşmasında önemli rol oynamıştır. Bu bölgede yaşamış olan bazı erenler; Sarı Saltuk, Seyyid Ali Sultan, Otman Baba, Akyazılı Sultan, Demir Baba Sultan ve Gül Baba'dır.²⁷⁴

Aleviler: Alevilik Türkiye'de Sünnilikten sonra en fazla mensuba sahip olan İslami bir itikadı mezheptir. Bu mezhebin mensupları Aleviler olarak adlandırılır. Alevilikte, Hz. Muhammed'in son peygamber olduğu, Hz. Ali'nin ise Veliliği (İmamlığı) esastır.²⁷⁵ Alevilik inanç, kültür ve toplumsal yaşamı kapsayan, üç boyutlu bir öğreti, birçok inancın kaynaşmasından oluşan kendine özgü bir inançtır. Aleviler öğreti ve inançlarını Hak-Muhammed-Ali, Hünkar Bektaş Veli kamili insanlık yolu, kısaca 'YOL' olarak tanımlarlar. Alevi-Bektaş inancın temel ilke ve ikrar namesi: Eline Diline Beline (EDEB) sahip olmaktır. Balkanlar coğrafyasında özellikle Bulgaristan, Yunanistan, Makedonya ve Arnavutluk olmak üzere Alevi-Bektaş inancına ait onlarca dergâh ve türbeye rastlanmakta olup buralar hala Alevi Bektaş inancına sahip insanlar tarafından ziyaret edilmektedirler.

---

²⁷² Engin, Beksaç, age, s.74.

²⁷³ Ali Tayyar Önder, Türkiye'nin etnik yapısı Halkımızın Kökenleri ve Gerçekler 3.baskı, Ankara: Zirve Ofset, 1999, s.26.

²⁷⁴ Önder, Türkiye'nin etnik yapısı Halkımızın Kökenleri ve Gerçekler, s.27.

²⁷⁵ <https://tr.wikipedia.org/wiki/Alevilik> (Erişim tarihi: 06.06.2017).

Balkanlar'da Alevi ve Bektaşî tekkelerine; Berat Baba Aliço Tekkesi, Berat Glava Bölgesi İsmail Baba Tekkesi, Prista Köyü Bektaşî Tekkesi, Elbasan Baba Tekkesi, Frasıri Nasibi Tahir Baba Tekkesi, Asım Baba Bektaşî Tekkesi, Gjirokaster (Ergiri) Baba Musa Bektaşî Tekkesi, Korça Mercan Bektaşî Tekkesi, Hacı Baba Horosani Tekkesi, Korça Turan Bektaşî Tekkesi, Hacı Yahya Baba Tekkesi, Leskovik Baba Abidin Tekkesi, Saru Saltuk Tekkesi, Tiran Bektaşî Tekkesi Arnavutluk'ta bulunan Alevi Bektaşî tekkelerine örnek gösterilebilir. Ayrıca, Bosna Hersek'de Blagay Bektaşî Tekkesi, Bulgaristan'da bulunan Akyazılı Sultan Bektaşî Tekkesi, Demir Baba Tekkesi, Otman Baba Tekkesi, Kıdemli Baba Tekkesi, Kızana Tekkesi, Ali Koç Baba Tekkesi, Şumnu Musa Baba Tekkesi, Voden Hüseyin Baba Tekkesi, Macaristan'da bulunan Gül Baba Tekkesi, Makedonya'da bulunan Hacı Baba Bektaşî Tekkesi, Hamza Baba Bektaşî Tekkesi, Harabati Baba Tekkesi, Hüseyin Baba Tekkesi Balkanlarda bulunan Alevi ve Bektaşî tekkelerine örnek gösterilebilir.²⁷⁶ Balkanlar'da yer alan bu tekkeler toplumsal hayatın her aşamasında etkin rol oynamıştır. Kısaca bu tekkeler kültür, sanat, ilim, musiki, edebiyat, süsleme, mimari, askerî, ziraat, toplumsal dayanışma gibi pek çok alanda hizmetler yapmış ve Bakanların Türkleşmesi ve İslamlaşmasında önemli görevler üstlenmiştir. Kırklareli'nde bulunan türbe ve yatırlara bu çalışmada detaylıca yer verilmiştir.

Ortodokslar: Ortodoksluk Hristiyanlığın üç büyük mezhebinden biridir. Ortodoks (Yunanca "Orthos" doğru ve "Doksa" inanç kelimelerinin birleşmesiyle meydana gelmiş "doğru inanç" anlamını ifade eder. "Doğu Kilisesi'nin güttüğü mezhep, bu mezhebe uyan kişi" demektir. Ortodoksluk dışındaki diğer iki mezhep, Katoliklik ve Protestanlık'tır. Ortodoksluk 1054 yılında Roma'dan ayrılmıştır. Herhangi bir alanda geleneklere sıkı sıkıya bağlı olan, vahye uygun doktrin ve düşüncelerin tümüne de Ortodoksluk adı verilir.²⁷⁷

---

²⁷⁶ <http://www.itobiad.com/download/article-file/316104> (Erişim Tarihi: 31.07.2017).

²⁷⁷ <https://www.turkcebilgi.com/ortodoksluk> (Erişim Tarihi: 28.07.2017).

Ortodoksluk, kuruluşunu Hz. İsa'ya kadar götürür. Ortodoksluk, 9. Yüzyıl'dan sonra Slavlar (Slavlar) arasında yayılmaya başlamıştır. Aynı Yüzyılda Bulgarlar ve Sırlar da Ortodoksluğu kabul etmişlerdir. Rus Ortodoks Kilisesi 1917 İhtilali'nden sonra Patriklik haline getirilmiştir. Doğu ve Batı Kiliseleri arasındaki ilişkilerin bozulması da bu döneme rastlar.²⁷⁸

Museviler: Musevilik, kurucusu Hz. Musa'ya izafetle bu adı almıştır. Yahudi, İbrani ve İsrail terimleriyle de Musevilik kastedilir. Yahudiler dünyanın en eski tarihî, dinî cemaatini meydana getirmişlerdir.²⁷⁹ Dinler Tarihi'nde özel bir yeri bulunan Yahudilik, kutsal kitapları Tevrat'ta Ahd'e (Yemin, Misak, Söz vermek) geniş yer ayırmasından dolayı bir Ahit dini olarak da telâkki edilmektedir.²⁸⁰

Daha çok günlük hayat ve ibadetlerde belirginleşen Yahudi inancını detaylı olarak Tanah'da (Tevrat ve Zebur'u da kapsayan, Musevilik dininin kutsal kitabı) bulmak mümkün değildir. Onlar için önemli olan Tevrat'ta bildirilen şeriatın (Dinsel kurallar bütünü) yaşamasıdır.²⁸¹ İnançlarına göre Tanrı'nın en sevgili milleti Yahudilerdir. Bunun en büyük delili, Tanrı'nın İsrailoğulları ile Musa'nın şahsında Mısır'da bulunan Sina'daki ahitleşmesidir (Antlaşmak). İnançlarına göre Tanrı, insanlığı aydınlatmak ve mutlu kılmak için İsrailoğulları'nı seçmiş, Nebi'lerini (Kendisine kitap verilmemiş fakat kendinden önce gelen Resulün dinini tebliğ eden peygambere verilen isim) görevlendirmiştir. Bu konuda Musa'nın önemli bir yeri vardır. Çünkü Tevrat O'na verilmiştir. Tanrı, evreni devamlı olarak idare etmektedir. O'nun gücünün yetmeyeceği hiçbir iş yoktur. Mesih'le kurulacak Tanrı'nın evrensel devletinde bütün haksızlıklar ve zulümler ortadan kalkacaktır. Bu inanç Yahudilerin ümit kaynağı olmuştur.²⁸²

1496 yıllarında İspanya ve Portekiz'den göçe zorlanan Yahudilere Osmanlı Sultanı 2. Bayezid'in kucak açması ile Osmanlı topraklarına ilk

---

²⁷⁸ <https://www.turkcebilgi.com/ortodoksluk> (Erişim tarihi: 06.06.2017).

²⁷⁹ <http://www.dinlertarihi.net/yahudi/default.asp> (Erişim Tarihi: 28.07.2017).

²⁸⁰ <http://dunyadinleri.com/musevilik.html> (Erişim Tarihi: 28.07.2017).

²⁸¹ <http://dunyadinleri.com/musevilik.html> (Erişim Tarihi: 28.07.2017).

²⁸² <http://dunyadinleri.com/musevilik.html> (Erişim tarihi: 06.06.2017).

büyük göçleri gerçekleşmiştir. Bu olayı Osmanlı topraklarına gerçekleştirilen farklı tarihlerdeki Yahudi göçlerinin takip ettiği bilinmektedir. Trakya bölgesinde Edirne, Kırklareli ve İstanbul gibi şehirlere yerleşip bu şehirlerde uzun zaman boyunca yaşamışlardır. Ancak zaman içerisinde yaşanan bazı gelişmelerden dolayı 15 bin civarında Yahudi vatandaşı yüzlerce yıldır sükûn içinde yaşadıkları Trakya'dan apar topar göç etmek zorunda kaldılar. Çoğu İstanbul'a, bir kısmı da yurt dışına gitmeyi tercih etmiştir.²⁸³ Kırklareli'nde geçtiğimiz yüzyılın başlarında sayıları 1200'ü bulan Yahudi vatandaşlarında bu "el mecbur" göç dalgasından nasiplerini aldılar. Bir arada yaşama kültürünün en güzel demlendirildiği Kırklareli kent dokusundan neredeyse tümünden siliniverdiler. Bugün Kırklareli'nde halen bulunmakta olan Yahudi vatandaşlarının sayısının çok az olduğu bilinmektedir. Şehirde Yahudilere ait Bir sinagog ve mezarlık bulunmaktadır.²⁸⁴

3.6. Kırklareli'nde İnanç Turizmi Çekim Unsurları

Kırklareli'nde tarih boyunca farklı kültürel özelliklere sahip birçok millet yaşamış ve her topluluk kendi inancı doğrultusunda yapılar inşa etmiştir. Bu yapılardan birçoğu günümüze kadar gelememiş ve yok olmuştur. Çalışma kapsamında incelenen tarihi 1310 Sene-i Hicrîyesine Mahsus Salnâme-i Vilâyet-i Edirne Salnamesinde (Osmanlı Döneminde bir senelik hadiseleri göstermek üzere tertip olunan eserler) Kırklareli il ve bazı ilçelerinde bulunan farklı millet ve dinlere ait inanç yapılarına yer verilmiş Salnamede yer alan bazı inanç varlıkları günümüze kadar korunarak halen varlığını sürdürmektedir.

Edirne salnamesinde Kırklareli merkezi, Lüleburgaz, Vize ve Babaeski ilçelerine yer verilmiştir. Edirne Salnamesine göre 1310 yılında sekiz adet camii şerif olduğu ve bu camiiler arasında en büyük ve en önemlisinin Hızır Bey (Cami-i Kebir) olduğu belirtilmektedir. İki adet

---

²⁸³ <http://www.trakyaagezi.com/kirklareli-sinagogu-hoscakal-dogdugum-sehir/> (Erişim Tarihi: 28.07.2017).

²⁸⁴ Barış Toptaş, <http://www.trakyaagezi.com/kirklareli-sinagogu-hoscakal-dogdugum-sehir/> (Erişim tarihi: 06.06.2017).

Dergâh-i şerif (Tekke) olduğu birincisinin kabristandan ibaret olan ve Hacı Ali Paşa tarafından imar edilen Meşhur Kırklar Dergâhı diğerinin ise ikincisi Tarikat-ı Aliye-i Nakşibendi'ye (Hace Muhammed Bahauddin Nakşibend tarafından kurulan bir tarikat kolu) meşâyihından (Şeyhler, Pirlar) Sinan Dede merhumun zaviyesi (Küçük Tekke) olduğu belirtilmektedir.²⁸⁵ Ayrıca Salname de bulunan Arazi ve Müsakkafat (Üzeri dam ile örtülmüş yapı) ve Hayrat bölümünde şehirde 1310 yılında mevcut bulunan 128 kilise ve manastır ve 3 havra ve metropolit hane, 83 ma'mur (İmar edilmiş) ve harap cami-i şerif ve mescit ve 23 türbe, tekke ve medrese bulunduğu anlaşılmıştır şeklinde kayıtlara geçirilmiştir.²⁸⁶

Salname de Lüleburgaz ile ilgili olan kısım Kırk Kilise Sancağı Lülebergos Kazası olarak kayıt altına alınmıştır. İncelenen bölümde Lüleburgaz'da bulunan ve günümüzde halen ayakta olan Sokollu Mehmet Paşa Camiinden bahsedilmekte ve yapının Sokollu Mehmet Paşa tarafından Mimar Sinan'a yaptırıldığı belirtilmektedir. Ayrıca Salnamede camide bulunan minber kapısının mermer bölümünde etrafı gümüş ile dolanmış Hacerül Esved (Kabe'de bulunan meşhur siyah taş) olduğu ve özel günlerde ziyaret edildiğinden söz edilmektedir. Tekke ve zaviye olarak ekserisinin harap olduğu Sancaktar Baba Dergâhı Şerifinde Tarikat-ı Aliye-i Gülşenîye (İbrahim Gülşeni tarafından kurulan Halvetiye tarikatının bir kolu) ve Hasan Efendi Camii Şerifinde Tarik-i Nakşi'ye ayini icra edildiği belirtilmiştir. Lüleburgaz'da yedi kilise ve bir havra olduğu kiliselerin birinin kasabada diğerlerinin (Kura) yani köylerde olduğu belirtilmiştir.²⁸⁷

Salnamede bir diğer ilçe olan Vize ilçesi ile ilgili bilgiler Kırk Kilise Sancağı Vize Kazası başlığı altında kayıt altına alınmıştır. Verilen bilgilere göre Vize'de biri eski sütun üzerinde kubbe, diğeri bir kubbeli ve biri de ahşap ki üç ve kuralarda (köylerde) kırk beş camii olduğu belirtilmektedir. Tekke ve zaviye ile ilgili olarak Salname de "*Karyelerde (köy) tekye yok ise de İskender Paşa Vakfından münkarız (kesilmiş) Çakıllı Tekyesi derdest-i*

---

²⁸⁵ Sene-i Hicriyesine Mahsus Salname-i Vilayet-i Edirne Tercüme: Yılmaz Akçaalan, Koleksiyon: Mustafa Gültekin, Hicri 1310, s.495.

²⁸⁶ Sene-i Hicriyesine Mahsus Salname-i Vilayet-i Edirne Tercüme: age, s.495.

²⁸⁷ Sene-i Hicriyesine Mahsus Salname-i Vilayet-i Edirne Tercüme: age, s.519-521.

(görülmekte olan) ihyâdır ve Vize kasabasında Şeyh Ballı'nın tekye şeklinde türbesi vardır." şeklinde kayıt düşülmüştür. Ayrıca Hristiyan köylerinde yirmi beş adet kilise bulunduğu da "Kilise" başlığı altında belirtilmiştir.²⁸⁸

Babaeski İlçesi Edirne Salnamesinde Baba-i Atik Kazası olarak kayıt altına alınmıştır. Burada Cevâmî-i Şerîfe başlığı altında günümüzde halen ayakta olan Cedit Ali Paşa Camii'nden söz edilmektedir. Tekke ve zaviye olarak sadece Sarı Saltuk Hazretlerinin tekkesinden söz edilmektedir. Kiliseler ile ilgili olarak tam olarak tutulan kayıt şu şekildedir; "Kasaba ile Nadirli, Doğanca, İmam pazarı, Karamesutlu Karyelerinde (köylerinde) dokuz kilise vardır."²⁸⁹ Edirne Salnamesinden de anlaşıldığı üzere Kırklareli farklı dinlere mensup milletlerin yaşadığı bir yerdir ve inanç bakımından zengin bir bölgedir. Salnamede bahsedilen varlıkların çoğu günümüze ulaşmadan yok olmuştur; ulaşanlar ve daha sonradan inşa edilmiş olan inanç varlıkları aşağıda detaylı olarak incelenmiştir.

Şekil 8'de Kırklareli'nde bulunan, günümüze kadar korunmuş ve ziyaret edilme özelliğini kaybetmemiş önemli inanç varlıkları gösterilmiştir.

Şekil 8: Kırklareli'nde Günümüzde Bulunan İnanç Varlıkları Haritası

Kaynak: Yasin Yavuz (Şekil 'de türbe ve yatırlar ziyaret yeri başlığı altında yazar tarafından şekillendirilmiştir.)

²⁸⁸ Sene-i Hicriyesine Mahsus Salname-i Vilayet-i Edirne Tercüme: age, s.528-529.

²⁸⁹ Sene-i Hicriyesine Mahsus Salname-i Vilayet-i Edirne Tercüme: age, s.545-547.

Kırklareli il ve ilçelerinde bulunan inanç varlıkları aşağıda alfabetik sıraya göre incelenecektir.

3.6.1. Babaeski

3.6.1.1. Bolca Nine

Türbesi Babaeski Mutlu Köyü'nde bulunan Bolca Nine aslen Balıkesirli olup soyunun aslen Rumeli'ye gönderilen Türkmenlere dayandığı söylenmektedir. Her yıl Hıdrellez'in ilk haftası cuma günü başlayıp üçüncü haftasının Cuma gününe kadar devam eden dilek ve adak ziyaretleri Bolca Nine türbesinde gerçekleşmektedir. Bolca Nine türbesini ziyaret edenler adak kurbanları keser, et pişirir, pilav, börek, çörek, lokma yapar ve gelen misafirlere ikram ederler. Bolca Nine ile ilgili çeşitli rivayetler bulunmaktadır.²⁹⁰ Mihail oğulları hanedanından bir Akıncı beyinin Balkan ülkelerinden toplanan vergiyi Edirne'ye götürdüğü esnada Bolca Ninenin yaşadığı köyden geçmiş ve ona âşık olmuştur. Karşılıksız değildir bu aşk, ancak Romanya'da gitmekle görevli olduğu bir görevde akıncı beyinin şehit olduğu ve Bolca Ninenin inzivaya çekildiği rivayet edilmektedir. Yine bir rivayete göre İstanbul'dan Edirne'ye gitmekte olan Fatih Sultan Mehmet Han'ın askerleri burada konaklarlar. Askerler uzun yoldan gelmişlerdir ve karınları açtır. Bu sırada Bolca Nine kulübesinde bulgur pişirmektedir. Askerlerin yemek tasları tek tek dolar. Bolca nine; “*Bolca Yiyin evlatlarım, bolca*” diyerek, hepsini yedirir. Ancak askerler yüzlerce yemek tasının ufak bir tencereden dolduğunu görünce bu kişinin ulu bir kişi olduğunu anlamıştır. Bu durum Sultan Fatih'e anlatılır. Bolca Ninenin yaşadığı yere gelen Fatih Sultan Mehmet gördüğü temizlik, saflık ve alçak gönüllülük karşısında; “*Ey muhterem kadın bundan böyle adın Bolca Nine olarak anılsın*”, diyerek evi ve çevresinde birtakım düzenlemeler yaptırmıştır. Su kaynağı genişletilir, derinleştirilir, kuyuya bilezik yapılır, üstü kapatılır. Evi küçük bir zaviye haline getirilmiştir.²⁹¹

---

²⁹⁰ Salih Güner, Kişisel Görüşme (14.03.2017).

²⁹¹ <http://www.babaeski-bld.gov.tr/WebSite/Display.aspx?ContentID=61> (Erişim tarihi:15.03.2017).

3.6.1.2. Cedit Ali Paşa Camii

Veziriazam (Sadrazam) Semiz Cedit Ali Paşa tarafından 1560 yılında Babaeski’de inşa ettirilen Cedit Ali Paşa Camii ayrıca Büyük Camii ismiyle de anılmaktadır. Cami, Mimar Sinan’ın eserlerinden biridir. Kurşun kaplı tek minaresi olan camide dış duvarlar kesme taştan yapılmıştır, çift revak ve tek kubbeden meydana gelmektedir. Çift revaklı olan son cemaat kısmı 6 sütun üstüne oturtulmuştur. Beş yönlü caminin kapı girişinin yanları kubbeden oluşmakta, üst kısmı ise çapraz tonozludur. İkinci son cemaat kısmının üstünde ise ahşap kaplama bulunmaktadır. Caminin 16 sütunlu bir avlusu bulunmaktadır. Ortada 12 köşeli bir şadırvan bulunan caminin duvarları revak sızdır. Caminin sağ tarafında bulunan kapısının üstünde bir tamir kitabesi yer almaktadır. Cami, 2’nci Mahmut’un emri üzerine, 1832 yılında tamir edilmiştir. Aynı zamanda Selimiye Camii’ni inşa etmeden evvel Mimar Sinan tarafından yapılan maket camilerden biridir. Kanuni Sultan Süleyman’ın sadrazamlarından biri olan Cedit Paşa tombul, iri ve uzun boylu bir adam olması sebebiyle halk arasında “semiz” lakabı ile anılmıştır. Bu nedenle cami aynı zamanda Semiz Ali Paşa Camii adıyla da tanınmaktadır.²⁹²

3.6.1.3. Derman Ana

Babaeski ilçe merkezinde bulunan Derman Ananın kabri (yatırı) aynı ilçede bulunan Helva Baba ve Derman Baba yatırları ile yakın mesafede bulunmaktadır. Kabir dışarıdan görünmemektedir. Ancak Derman Ana Yatırının burada olduğunu bilenler tarafından ziyaret edilmektedir. Derman Ana Yatırının hemen yanında çeşme bulunmaktadır. Rivayete göre Derman Ana’nın bu çeşmeden abdest aldığına inanılmaktadır. Mezarının üzerinde bulunan yazıdan 1999 yılında Erdoğan Demirtaş tarafından onarıldığı anlaşılmaktadır. Derman Ana yatırının bulunduğu Ev’in sahibi aynı zamanda bakımını yapmaktadır. Bölgede yaşayan insanlar buraya hasta

---

²⁹² <http://www.babaeski-bld.gov.tr/WebSite/Display.aspx?ContentID=51> (Erişim tarihi:09.03.2017).

kişilerin şifa bulmak için gelerek dua ettiklerini ifade etmiştir. Yatırı ziyaret eden insanlar adak kurbanlarını kesip dualarını etmektedirler.²⁹³

3.6.1.4. Derman Baba

Babaeski ilçe merkezinde bulunan Derman Baba kabri Helvacı Baba yatırının yakınlarındaki bir evin bahçesinde bulunmaktadır. Kabrin başında mum yakmak için kullanılan bir mazgal bulunmaktadır. Kim olduğu tam olarak bilinmemekte ancak Helvacı Baba ve Derman Ana ile kardeş oldukları rivayet edilmektedir. Yapılan görüşmelerde Derman Baba yatırının bakımını üstlenen kişinin aynı zamanda Ocaklı (Yatırın bakımını yapan ve yatır ile rüyada görüştüğüne inanılan, kişilerin şifa bulması için dualar ve bir takım inanç ritüelleri uygulayan kişiler) olduğunu ve Derman Baba ile manevi olarak rüyasında görüştüğünü ve çocukların yatır üzerinde oyun oynadıkları için rahatsız olduğunu dile getirmesi üzerine kabrin yeri belirgin hale getirilmiştir. Derman Baba yatır hakkında bilgi sahibi olan komşu ve esnaf ile yapılan görüşmelerde yatır ziyaret eden kişilerin yatır yanında bulunan ağaca eskiden tülbent asıldığını, gelenlerin bozuk para atarak dilek dilediklerini ve tespih bırakarak adak adadıklarını belirtmektedirler.²⁹⁴ Bilindiği üzere ağaçlara tülbent ve çaput bağlamak Anadolu'da sık rastlanan bir inanç ritüelidir ve bu geleneğin halen devam ettiği görülmektedir.

3.6.1.5. Eskici Baba

Babaeski ilçesinin isminin Fatih Caddesi'nde yer alan Eskici Baba Türbesi'nde yatır olan Eskici Baba'dan geldiği söylenmektedir. Rivayete göre Fatih Sultan Mehmet yaşlı bir eskici ile Eski Cami önünde karşılaşır ve kendisine kasabanın ne zaman kurulduğunu sorar. Eskici Baba'dan "Çok eski" yanıtını alan Fatih Sultan Mehmet "Baba Eski" diye mırıldanır. Bölge o tarihten itibaren Babaeski ismiyle anılmaya başlanır.²⁹⁵ Eskici Babanın tam olarak kim olduğu ile ilgili herhangi bir yazılı kaynak bulunmamaktadır.

---

²⁹³ Reşat Ermiş, Kişisel Görüşme (10.05.2017).

²⁹⁴ Salih Güner, Kişisel Görüşme (10.05.2017).

²⁹⁵ Doğukan Kuşkusuz, Kişisel Görüşme (10.05.2017).

Mezarın etrafı demir korkuluklar ile çevrilidir. Eskici Baba Mezarını bölgede yaşayan birçok kişi bilmemektedir. Bilenler ise bu mezarın başına gelerek dua etmektedir.

3.6.1.6. Gül Veren Baba

Babaeski ilçe merkezinde Hacı Hasan Mahallesi'nde bulunan Gül Veren Baba yatırını bölgede bulunan eski yatırlardan kabul edilmektedir. Bölgede yaşayan insanlar ile gerçekleştirilen görüşmeler Gül Veren Baba yatırını ziyaret etmek için İl dışından da ziyaretçilerin geldiklerini ortaya koymaktadır. Bölgede yaşayan kişiler Gül Veren Baba'nın tam olarak kim olduğunu bilmediklerini ancak buraya gelerek edilen duaların kabul olduğuna inandıklarını belirtmektedirler. Gül Veren Baba yatırına gelen ziyaretçiler burada dilek dileyip adak adamakta ve dua okunmaktadır.²⁹⁶

3.6.1.7. Helvacı Baba

Babaeski ilçe merkezinde Hacı Hasan mahallesinde bulunan Helvacı Baba türbesinin etrafı mermer ile çevrilidir ve baş kısmında mum yakmak için bir mazgal bulunmaktadır. Helvacı Baba'nın kim olduğu tam olarak bilinmemektedir ancak aynı mahallede bulunan Derman Ana ve Derman Baba ile kardeş oldukları rivayet edilmektedir. Türbeye gelen kişiler, yürümeye yeni başlayan çocuklarını buraya getirmekte yürürken düşmemesi dileğinde bulunmaktadır. Türbeye gelenler helva yaptırmakta, yemekte ve mahallede bulunan çocuklara dağıtmaktadırlar. Çocuklar aynı yerde yürütüldükten sonra yine burada helva ve ekmek yenmektedir.²⁹⁷

3.6.1.8. Osman Baba

Babaeski ilçesi Hacı Hasan mahallesinde bulunan Osman Baba yatırını mahalle arasında kaldırım kenarında bulunmaktadır. Yaklaşık olarak 1 metre yüksekliğinde beton ve tuğladan yapılmıştır. Üstü yeşile boyanmış olan mezarda muhtemelen mum yakmak amacıyla zerinde bacası olan ocak şeklinde bir bölüm bulunmaktadır. Ocağın üzerinde bulunan mermer

---

²⁹⁶ Reşat Ermiş, Kişisel Görüşme (28.04.2017).

²⁹⁷ Zekeriya Kurtulmuş, *Kırklareli'nde Ziyaret Yerleri*, Kırklareli İl Ve Kültür Turizm Müdürlüğü, 2010.

levhada şöyle yazmaktadır; “*Vatan millet uğruna şehit olmuş şu yerde, ermiş bir insansın ki türben zaten bu yerde, Cengaver Osman Baba gözükürsün her yerde, türben sanki bir cennet lafın olur her yerde. Yaptıran adam Mustafa'nın damadı Sadık Ercinler.*”²⁹⁸ Çeşitli illerden türbeyi ziyaret eden kişiler türbenin başında dualar etmekte, dilekler dilemekte ve kurban kesmektedirler.

3.6.1.9. Sinan Baba

Sinan Baba yatırı Babaeski ilçesi Sinanlı beldesinde bulunmaktadır. Sokollu Mehmet Paşa'nın yaverlerinden olduğu rivayet edilmektedir. Bunun dışında kim olduğu ile ilgili resmi bir kaynak bulunmamaktadır.²⁹⁹ Refik Engin'e (2010) göre Sinan Baba, Osmanlı Askerleri Uzunköprü, Alpullu ve Sinanlı beldeleri üzerinden sefere çıkarken onlara katılmış bir mücahittir.³⁰⁰ Mimari özelliği olmayan türbenin etrafı demir parmaklıklar ile çevrilmiştir. Mum yakmak için mazgal bulunan türbede koyun ve horoz adak kurbanları kesilmektedir. Sinan Baba'nın geceleri abdest alarak namaz kıldığı rivayet edilmektedir. Türbenin bakımını Sinanlı Belediyesi üstlenmektedir. Sinan Baba Türbesi yılın her dönemi çeşitli bölgelerden insanlar tarafından ziyaret edilmekte ve dua okunmaktadır.

3.6.2. Demirköy

3.6.2.1. Derviş Ali Baba

Derviş Ali Baba türbesi Demirköy ilçesi Avcılar Köyünde bulunmaktadır. Derviş Ali Babanın kim olduğu ile ilgili yazılı belge bulunmamaktadır. Türbenin Osmanlı İmparatorluğu döneminden kaldığı ve Derviş Ali Baba'nın Osmanlı zamanında Müslümanlığı yaymak için buralara kadar geldiği rivayet edilmektedir. Daha sonralardan İstanbul'dan gelen bir kişi tarafından yaptırılan türbenin bakımını Demirköy ilçesi Avcılar Köyünde yaşayan Ali Akça isimli kişinin yıllarca Derviş Ali Baba Türbesinin bakımını üstlenmiştir. Ali Akça İstanbul'a göç ettikten sonra

---

²⁹⁸ www.kirklarelienvanteri.gov.tr (Erişim tarihi: 15.03.2017).

²⁹⁹ Ayhan Sertgün, Kişisel Görüşme (17.05.2017).

³⁰⁰ <http://www.refikengin.com/> (Erişim Tarihi: 22.08.2017).

kimse türbe ile ilgilenmeyince Derviş Ali Baba türbesinin bakımını Avcılar Köyü muhtarlığı üstlenmiştir. Yaz, kış köylüler tarafından ziyaret edilmekte ve dualar edilip dilekler dilenmektedir.³⁰¹

3.6.2.2. Liman Baba

Kırklareli'nin Demirköy ilçesinde bulunan Liman Baba yatırını İğneada Beldesine bağlı liman ve balıkçı barınağının içinde bulunmaktadır. Kim olduğu ile ilgili resmi bir kaynak bulunmamaktadır. Liman Baba'nın Demirköy Erenler Köyü'nde bulunan Ali Baba ve İstanbul Sarıyer'de bulunan Telli Baba ile kardeş oldukları rivayet edilmektedir. Bir katlı sarı ile boyanmış ve içerisinde Liman Baba yatırının bulunduğu türbenin hemen yan tarafında bir mescit bulunmaktadır. Abdest alıp namaz kılabilmek için yapılmış olan mescit düzenli olarak temizlenmekte ve bakımı yapılmaktadır. Liman Baba Türbesinin içinde seccadeler, tespihler ve Kuran-ı Kerimler bulunmaktadır. Buraya gelen ziyaretçiler hediye olarak türbe içine seccade ve tespih bırakmaktadırlar. Liman Baba Türbesini ziyarete gelenler burada bulunan mescitte namaz kılmakta daha sonra türbede dua edip Kuran okumaktadırlar.³⁰²

3.6.3. Kofçaz

3.6.3.1. Gül Baba

Rivayetlere göre aslen Amasyalı bir Bektaşî Babası olan Gül Baba'nın adına birçok yerde yatır bulunmaktadır. Kofçaz ilçesi Ahmetler köyünde bulunan Gül Baba Türbesi köy mezarlığının yakında yüksek bir tepede bulunmaktadır. Yüksekliği 4 metre olan türbenin 6 adet camı bulunmaktadır. Ziyaretçiler bu türbeye gelerek sandukaya 3 kez el sürmekte ve nefes okumakta, çıkarken ise Alevî Bektaşî inancına göre yatırdaki Eren'e olan saygı ve sevgiden dolayı sırtlarını dönmemek için arka arkaya doğru çıkmaktadırlar. Gül Babanın asıl mezarı Macaristan'ın Budin şehrindeki türbede bulunmaktadır. Fatih Sultan Mehmet zamanında birtakım savaşlara katıldığı bilinen Gül Baba miladi 11 Eylül 1541 yılında Budin

---

³⁰¹ İsmet Büyükbüce, Kişisel Görüşme (10.05.2017).

³⁰² Kurtulmuş, *Kırklareli'nde Ziyaret Yerleri*, 2010.

şehrinde vefat etmiştir. Mehmet Serez Tekirdağ'ın yerel gazetesi Yeni İnan'da yayımladığı Macaristan yollarında adlı yazısından Türbenin bugün halen ayakta olduğu anlaşılmaktadır. Gül Baba ile ilgili kuşaktan kuşağa gelen bir rivayette şöyle anlatılmaktadır; tahmini olarak 250 veya 300 sene önce her yer kar ile kaplı iken köye yaşlı bir ihtiyar gelir. Bu ihtiyarın kucağı güllerle doludur. Ona bu gülleri nereden bulduğu sorulduğunda dede cevap olarak şimdi ki mezarının bulunduğu yeri gösterir. Köylüler buna inanmazlar ve tepeye giderek her yerin gül açtığını görürler geri döndüklerinde dede ölmüştür. Dedeyi oraya defnederler. O günden sonra her yıl Haziran ayında Tekirdağ, İstanbul ve çevre şehirlerden gelen insanların da katılımıyla burada adak kurbanlar kesilmekte ve topluca yenmektedir.³⁰³ Topçu Babayı Anma Etkinlikleri için gelenler yine dua etmek için Gül Baba türbesini de ziyaret etmektedirler.

3.6.3.2. Höyük Baba

Höyük Baba yatırı Kırklareli Kofçaz ilçesinin Malkoçlar köyünde bulunmaktadır. Höyük Baba'nın Horasan Erenlerinden olduğu rivayet edilmektedir. Höyük Baba Tepesinin bulunduğu tepe 2. Dünya savaşı sırasında Bulgaristan ve Almanya işgaline uğradığı için bu tepeye savunma amaçlı olarak makineli tüfek mevzii yaptırılmış ve tepe biraz düzeltilmiştir. Bugün Höyük Baba tepesinin bulunduğu alanda bir ceviz ağacı yükselmektedir. Her yıl İlkbahar ve Sonbahar zamanlarında Höyük Baba'yı anma etkinlikleri düzenlenmekte adaklar adanıp kurbanlar kesilmektedir. Höyük Baba mezarının yanında bulunan bazı mezar taşları okutulup tercüme ettirilmiş ve üzerinde Kırmımlı Mehmet Ağa yazdığı ifade edilmiştir.³⁰⁴ Köy halkı tarafından bilinen, adına kurbanlar kesilip törenler düzenlenen Höyük Baba hakkında resmi bir kaynak bulunmamaktadır.

---

³⁰³ www.kirklarelienvanteri.gov.tr (Erişim tarihi:28.03.2017).

³⁰⁴ http://sarantalikoylum.com/index.php?option=com_content&view=article&id=581:malkoclar-koeyue-kofcaz-krklareli&catid=51:koeylelerimiz&Itemid=176 (Erişim Tarihi: 29.07.2017).

Mezar taşı incelenmek üzere alınarak Kırklareli müzesine götürülmüş ve üzerinde Osmanlıca olarak yazan metinler Türkçeye çevrilmiştir.³⁰⁵

3.6.3.3. *Mercan Baba*

Kofçaz ilçesi Topçular köyünde bulunan Mercan Babanın türbesi Topçu Babanın bulunduğu tepenin tam karşısında yer almaktadır. Mercan Baba Türbesi tek katlı bir odadan oluşmaktadır. Kofçaz ilçesinde yıllarca Topçu Baba'nın gölgesinde kalan Mercan Baba'nın da Topçu Baba gibi Horasan Erenlerinden olduğu tahmin edilmektedir. Ayrıca Mercan Baba Türbesinin önünde bir Dolmen mezarı bulunmaktadır. Mercan Baba mezarının ön tarafında bulunan delikten geçebilen insanların günahlarından arındığına ve bu delikten sadece kalbi temiz ve içinde kötülük taşımayan insanların geçebileceğine dair inanç günümüzde halen yaşatılmaktadır.³⁰⁶ Bazı şişman insanların geçip, zayıf bazı insanların bu delikten geçememesi Mercan Baba efsanesine olan inancı güçlendirmektedir. Mercan Baba'nın kim olduğu tam olarak bilinmemektedir.³⁰⁷ Buraya gelen ziyaretçiler Mercan Baba'nın ruhu için mum yakmakta dua edip dilek dilemektedirler.

3.6.3.4. *Topçu Baba*

Topçu Baba Türbesi Kofçaz ilçesi Topçular köyünde bulunmaktadır. Asıl adının Şeyh Mahmut olduğu rivayet edilen Topçu Babanın 14.Yüzyıl sonu ve 15.Yüzyıl başlarında yaşadığı rivayet edilmektedir.³⁰⁸ Efsaneden Gerçeğe Kırklareli kitabında araştırmacı-yazar Nazif Karaçam Topçu Baba'yı şöyle anlatmaktadır; *“Topçular Köyü'nün simgesi Topçu Baba'dır. Kendisiyle alakalı pek çok yaygın bilgi ve söylence mevcuttur. Topçu Baba'yı konu alan halk edebiyatı da zamanla gelişmektedir. Kendisine duyulan saygı geçmişte olduğu gibi bugün de devam etmektedir. Anlatılanlara göre Pınarhisar'ın Tekke (Erenler) köyünden Ahmet Baba'nın kardeşi ve Horasan Erenlerinden olan Topçu Baba iki kez yürüyerek Hacca*

---

³⁰⁵ Kurtulmuş, *Kırklareli'nde Ziyaret Yerleri*, 2010.

³⁰⁶ http://sarantalikoylum.com/index.php?option=com_content&view=article&id=787:topcu-lar-koeuyue&catid=51:koeuylerimiz&Itemid=176 (Erişim Tarihi: 29.07.2017).

³⁰⁷ Mehmet Balcı, Kişisel Görüşme (03.05.2017).

³⁰⁸ Mehmet Balcı, Kişisel görüşme (03.05.2017).

*gitmiş, irşat (Doğru yolu gösterme) için Rumeli'ye gönderilmiştir.*³⁰⁹ Her yıl haziran aylarında Kırklareli Topçular köyünde Topçu Babayı Anma Etkinliği düzenlenmektedir. Bu etkinliklere farklı ilçe ve illerden gelen ziyaretçiler dualar etmekte, Topçu Babayı ziyaret etmekte ve kurban kesmektedirler. Bu anma etkinliğinden Refik Engin şöyle söz etmektedir; “*Kırklareli'nin Kofçaz ilçesine bağlı Topçular Köyü'nde Topçu Baba Kurbanı yapılmaktadır. Topçu Baba Kurban'ının yapıldığı gün çerağlar (Yol gösterici, Rehber) uyarılmakta, adaklar kesilmekte, niyazlar edilmekte, gün boyunca Kur'an okunmakta ve dilekler dilenmektedir. Geleneksel kurbanlar arasında en çok ziyaretçi çeken Topçu Baba'dır. Kimi yıllarda aynı gün yüze yakın sayıda adağın kurban edildiği görülür. Bahsi geçen geleneksel kurban belirlenen bir Pazartesi günü, Haziran ayında gerçekleştirilmektedir.*”³¹⁰ Halen devam eden Topçu Baba etkinliklerine her yıl başta Alevi ve Bektaşî inancına sahip insanlar olmak üzere yurt içi ve yurt dışından binlerce misafir katılmaktadır. Gelen misafirler Topçu Baba türbesini ziyaret ederek dualar etmekte, kurbanlar kesmekte dilekler dilemektedirler.

3.6.4. Lüleburgaz

3.6.4.1. Garip Baba

Garip Baba Lüleburgaz Dere Mahallesi Bahçeler sokakta bulunmaktadır. Kim olduğu tam olarak bilinmemekte ancak Murat Baba ile kardeş çocukları oldukları söylenmektedir. Garip Baba'nın halk arasındaki söylentiye göre 93 harbi şehitlerinden olduğu rivayet edilmektedir.³¹¹ Garip Baba'nın türbesinin eskiden ziyaret edildiği burada dualar okunup adaklar adandığı bilinmektedir, ancak Mustafa Yapın yatırı gibi Garip Baba yatırı da günümüzde ziyaret edilme özelliğini kaybetmiştir.

---

³⁰⁹ Nazif Karaçam, *Efsaneden geleceğe Kırklareli*, Kırklareli: Belediye Başkanlığı Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü, 1995, ss.54.

³¹⁰ Refik Engin, *Topçu Baba ve Geleneksel Kurbanı*, t.y.

³¹¹ Nesrin ışık, Kişisel Görüşme (10.05.2017).

3.6.4.2. Hıdır Baba

Hıdır Baba yatırı Lüleburgaz ilçe merkezinde bulunmaktadır. 93 Harbi şehitlerinden olduğu bilinmektedir. Hıdır Baba ile ilgili Trakya bölgesinde ve Balkanlarda aynı isimle yatırlar olduğu bilinmektedir. Edirne’de ve Makedonya’da bulunan Hıdır Baba isimli türbelerin Kırklareli’nde bulunan Hıdır Baba ile aynı kişi olup olmadıkları tam olarak bilinmemektedir. Yatırın eskiden halk tarafından ziyaret edilip, dualar okunduğu bir yer olduğu ancak günümüzde ziyaret edilme özelliğini kaybettiği bilinmektedir.³¹²

3.6.4.3. Kurt Baba Yatırı

Kurt Baba Yatırından 1653 yılında Havsa ve Lüleburgaz yolu üzerinden İstanbul’a seyahat eden Evliya Çelebi de bahsetmektedir. Evliya Çelebi Burgaz’ın kiremitli, küçük eserlerini sıralarken Sokullu İmaretinin yanı sıra, onun yanında duran Hafsa Hatun Hanı ile tekkesi olmayan, kubbesiz bir yapı olarak betimlediği Kurt Baba ziyaret yerinden söz etmektedir. Kurt Baba’nın Horasan Erenlerinden olduğu rivayet edilmektedir. Ancak kim olduğu ile ilgili kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Günümüzde Lüleburgaz’da anlatıldığı gibi bir yapı mevcut değildir.³¹³ Kurt Baba Yatırını da bu özelliği ile ziyaret edilme özelliğini kaybetmiş olan türbeler arasında değerlendirmek mümkündür.

3.6.4.4. Murat Baba

Murat Baba Türbesi Lüleburgaz’da Dere Mahallesi Kürkçüler sokağında bulunmaktadır. Halk arasındaki söylentiye göre Murat Baba 93 Harbi şehitlerindedir. Mezar sonradan kapatılarak Ziyaret yeri haline getirilmiştir. Türbenin bakımı belirli dönemlerde hayırsever kişiler tarafından yaptırılmaktadır. Kırklareli’nde bulunan türbelerin birçoğunda rastlanan kardeş motifine Murat Baba Türbesi’nde de rastlanılmaktadır. Murat Baba’nın aynı mahallede bulunan Tezveren Baba ve Garip Baba ile kardeş oldukları rivayet edilmektedir. Murat Baba Türbesinin içinde sürekli

---

³¹² Hüseyin Sezgin, Kişisel Görüşme (10.05.2017).

³¹³ Kurtulmuş, *Kırklareli’nde Ziyaret Yerleri*, 2010.

olarak abdest almak için ibrik ve havlu bulundurulmaktadır. Murat Baba'nın burada abdest aldığına inanılmaktadır. Diğer birçok türbede görüldüğü üzere burada da aynı özelliği görmek mümkündür. Murat Baba Türbesini ziyaret edenler dua okuyup dilekte bulunmaktadırlar.³¹⁴

3.6.4.5. Mustafa Yapın Yatırı

Türbesi Lüleburgaz'da Özerler Mahallesi Hasan Ağa sokakta bulunan Mustafa Yapın'ın Balkan Harbi şehitlerinden olduğu rivayet edilmektedir. Hakkında fazlaca bir bilgi bulunmamaktadır. 2006 yılında restore edilmiş olan mezarı demir parmaklıklar ile çevrilmiştir. Mezarın üzerinde isminin yazılı olduğu bir mezar taşı bulunmaktadır. Kırklareli'nde bulunan türbe ve yatırlardan bazıları halen ziyaret edilmekte bazıları ise artık ziyaret edilmemektedir. Mustafa Yapın Yatırı günümüzde ziyaret edilme özelliğini kaybetmiştir.³¹⁵

3.6.4.6. Sokollu Mehmet Paşa Külliyesi

1569-1570, ya da Hicri takvime göre 977, yıllarında inşa ettirilen Sokollu Mehmet Paşa Külliyesi Lüleburgaz'da bulunmaktadır. Ticaret, eğitim ve ibadet amaçlı inşa edilmiş külliye içinde bulunan cami, hamam, han, medrese ve kemerli dükkanlar ile birlikte bir kompleks yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bugün birbirinden ayrı, müstakil yapıları andıran bir görüntüye sahip olan külliye tarihi boyunca çeşitli tahribatlar tecrübe etmiştir. Külliye Osmanlı döneminde Sancak Beyliği, Rumeli Beylerbeyliği, Vezirlik ve Kaptan-ı Deryalık görevlerini üstlenen Sokollu Mehmet Paşa inşa ettirmiştir. Külliyenin Lüleburgaz'da inşa ettirilmesinin sebebinin Osmanlı İmparatorluğu'nun 16'ncı yüzyıldaki ticari, ulaşım, haberleşme, siyasi ve askeri politikaları olduğuna inanılmaktadır. Lüleburgaz'ın da dâhil olduğu İstanbul-Edirne-Belgrad bölgesinin önemi Kanuni Sultan Süleyman döneminde Balkanlar'a düzenlenen seferlerin yoğunlaşması ile birlikte artmış; bu durum bahsi geçen güzergâhta iyileştirme çalışmaları yapılmasını zorunlu hale getirmiştir. Lüleburgaz'da

---

³¹⁴ Kurtulmuş, *Kırklareli'nde Ziyaret Yerleri*, 2010.

³¹⁵ Kurtulmuş, *Kırklareli'nde Ziyaret Yerleri*, 2010.

bir kervansaray ihtiyacının ortaya çıkmasını sağlayan etkenler arasında Trakya ve İstanbul ile Balkan şehirleri arasındaki canlı hayvan, kumaş, buğday ve tahıl malları taşıyan kervanların konaklayacağı bir tesis ihtiyacı da yer almaktadır. Evliya Çelebi bu panayırı notlarında “Sığır Panayırı” olarak aktarmaktadır. Ayrıca payitahttan Balkanlar’a gönderilen mektup, ferman ve berat gibi önemli evrakların teslim edilmesi için aralarında Lüleburgaz’ın da bulunduğu ana yollar üzerindeki kimi önemli menzillerde çok sayıda ata ev sahipliği yapan haneler kurulmuş; böylelikle posta Tatarlarının yorulan atlarını zinde atlarla değiştirip hedeflerine vaktinde varmaları sağlanmıştır. Yaklaşık 40 bin metrekarelik bir alan üzerine kurulu olan külliye Mimar Sinan’ın imzasını taşımaktadır. Külliye meydana getiren unsurlar arasında; kervansaray, imaret, cami, medrese, arasta, dua kubbesi, hazire, sübyan mektebi, tabhane, köprü, suyolları, çifte hamam, çeşme, sosyal meskenler, sarnıç, tuvalet, kaldırım, dış avlu ve kapılar bulunmaktadır. Külliye’nin batı yüzü aynı zamanda dönem padişahı için yapılmış Hünkâr Sarayı’na da ev sahipliği yapmıştır.³¹⁶

3.6.4.7. Tezveren Baba

Tezveren Baba yatırı Lüleburgaz Dere mahallesinde bulunmaktadır. 93 Harbi şehitlerinden olduğu rivayet edilen Tezveren Baba’nın tam olarak kim olduğu ile ilgili kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Murat Baba ve Garip Baba ile kardeş oldukları rivayet edilmektedir. İstanbul’da aynı isimle bir türbe daha bulunmaktadır. Çocuğu olmayan kadınların ve bir dileği olan kişilerin sürekli ziyaret ettiği türbe Cuma günleri insanlar tarafından yoğun olarak ziyaret edilmektedir. Kırklareli’nde bulunan Tezveren Baba Yatırının bakımını bulunduğu yerdeki evin sahipleri yapmaktadır. Yatıra gelen kişiler dualar edip dilekler dilemektedirler.³¹⁷

3.6.4.8. Topçu Binbaşı Ermiş

Topçu Binbaşı Ermiş yatırı Lüleburgaz ilçesinde Özerler Mahallesi Çalı Çeşme sokakta bulunmaktadır. Topçu Binbaşı Ermiş’in 93 Harbi

³¹⁶ www.kültürportali.gov.tr (Erişim tarihi:09.03.2017).

³¹⁷ Erdem Karabudak, Kişisel Görüşme (10.05.2017).

şehitlerinden olduğu bilinmektedir. Aynı zamanda Ermiş olduğuna inanılan Topçu Binbaşı Ermiş ile ilgili fazla bilgi bulunmamaktadır. Halk tarafından mezarı ziyaret edilmekte ve dualar okunmaktadır.³¹⁸ Lüleburgaz'da bulunan yatır hakkında yerli halk ve esnafın yeterince bilgi sahibi olmadığı ve bölgede oturan yaşlı insanların yatır hakkında bilgi sahibi oldukları anlaşılmıştır. Topçu Binbaşı Ermiş yatırını gibi hakkında yazılı belge olmayan türbe ve yatırlar hakkında günümüze ulaşmış bilgiler bu bölgelerde genel olarak bölgeyi iyi bilen yaşlı insanlar tarafından elde edilmektedir.

3.6.4.9. Zindan Baba

Zindan Baba Türbesi Lüleburgaz İlçe Merkezi Hükümet Konağı'nın yanında bulunmaktadır. Türbe, Bursa tipi türbelere benzemektedir ve bugün hala ayakta bulunmaktadır. Dikdörtgen prizma biçiminde inşa edilmiş kulenin üzerinde silindirik biçiminde bir kasnak durmaktadır. Kare tabanlı tek bir hacim her katta yer almaktadır. Türbe kısmı yapının bodrum katındadır ve beşik tonoz örtülüdür. Boyutları ise 3.70 x 3.90 metre biçimindedir.³¹⁹ Türbe kısa bir süre önceye kadar saat kulesi olarak kullanılmıştır. Türbenin Çelebi Mehmet Dönemi'nde inşa edildiği rivayet edilirken, içinde yatanın ise Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda büyük hizmetleri bulunan ve Rumeli kıtasının büyük bir kısmını fetheden Gazi Evrenos Bey'in bayraktarı olduğu söylenmektedir. Zindan Baba'yı konu alan bir başka rivayet ise idam mahkûmu bir kişinin türbeye hapsedildiğini söylemektedir. Bu mahkûm asılacağı zaman ortaya çıkan ve kimsenin tanımadığı bir şahıs kan ter içinde halkın arasında kendini göstermiş, suçlunun kendisi olduğunu ve mahkûmun serbest bırakılması gerektiğini söylemiştir. Serbest bırakılan kişi yerine hapsedilen kimliği meçhul kişi idam edileceği gün türbe içinde ölü olarak bulunur. Gerçekleştirilen araştırmalar sonucunda suçsuz bir âlim olduğu ortaya çıkan kişi oraya defnedilir. O zamandan günümüze binlerce kişi

---

³¹⁸ Ersin Özkul, Kişisel Görüşme (10.05.2017).

³¹⁹ www.kulturportali.gov.tr (Erişim tarihi:07.04.2017).

tarafından ziyaret edilen türbede dualar okunmaktadır. Kimi ziyaretçiler ise türbenin dış yüzeyine mum dikip dua ederek dileklerini dilemektedir.³²⁰

3.6.5. Merkez

3.6.5.1. Ariz Baba

Bektaşî tarikat mensubu olan Ariz Baba'ya ait türbe bugünkü adı ile anılan Ariz Baba Köyünde bulunmaktadır. Nazif Karaçam Efsaneden Gerçeğe isimli kitabında Ariz Baba ile ilgili şunları söylemektedir; “1960'lı yıllara kadar her yıl mayıs ayının 7.ci günü, Hıdırellez'in 2.ci günü etraf köyler ve Havsa halkı toplanır, çeşmenin etrafında bulunan ulu ağaçlara salıncaklar kurarlardı. Salıncaklarda kızlar ve oğlanlar sallanır şarkılar, türküler, söyleyerek oynar ve eğlenirlerdi. Kuzular kesilir, çevirmeler yapılır ve çeşit çeşit yemekler pişirilerek yenir, kahve, çay içilirdi. İçki içenler de bulunurdu. Dilek ve adaklarda da bulunurlardı”³²¹ diye belirtilmektedir.

3.6.5.2. Balaban Baba

Türk akıncı beylerinden olduğuna inanılan Balaban Baba Kırklareli şehrinin doğusunda bir tepede bulunmaktadır. Balaban Baba Yatırı'nın bulunduğu alan eskiden mesire alanı olarak kullanılmaktaydı ancak günümüzde bu özelliğini korumamaktadır. Balaban Baba Türbesi 1912-1913 yıllarında ortaya çıkan Balkan Harbi döneminde kısmen zarar görmüştür. Ancak daha sonra tekrar inşa edildiği bilinmektedir. Hakkında yazılı bir belge bulunmamaktadır.³²² Balaban Baba Türbesi günümüzde ziyaret edilme özelliğini korumaktadır. Buraya gelen kişiler dua etmekte mum yakarak dilek dilemektedirler.

3.6.5.3. Ferah Baba

Ferah Baba mezarı Kırklareli il merkezinde bulunmaktadır. Ferah Baba ile ilgili olarak herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır. Bölgede yaşayan kişiler

---

³²⁰ Kurtulmuş, *Kırklareli'nde Ziyaret Yerleri*, 2010.

³²¹ Karaçam, *Efsaneden geleceğe Kırklareli*, s. 54.

³²² Seyfi Ulaş, *Kişisel Görüşme* (30.04.2017).

ile yapılan görüşmeler sonucunda Ferah Baba'nın hastası olan kişiler tarafından eskiden sık sık ziyaret edildiği ve gelen kişilerin şifa bulduğu ve ferahladığı rivayet edilmektedir. Ancak günümüzde eskisi kadar ziyaret edilmediği ifade edilmiştir. Ferah Baba'nın bulunduğu çevrede ermiş bir kişi olduğuna inanılmaktadır.³²³

3.6.5.4. Hamza Baba

Hamza Baba Türbesi il merkezindeki Hacı Zekeriya mahallesinde bulunmaktadır. Hamza Baba Camisinin avlusunda tek mezar şeklindedir. Mezar, dikdörtgen planlı kesme taş ile yapılmıştır. Üstü iki yöne meyilli sanduka şeklinde seramik kaplıdır. Sokağa bakan cephesinde bulunan mermer levhada Miladi:1360, Hicri:785 tarihleri yazılmaktadır ancak bu tarihlerden Hamza Baba'nın doğum yılı mı ölüm yılı mı olduğu anlaşılamamaktadır. Hamza Baba Türbesi Balkan Harbi sırasında yıkılmış daha sonra Binbaşı Aziz Bey tarafından tekrar yaptırılmış ve aynı zamanda yatırın bulunduğu yere ismini taşıyan bir cami inşa edilmiştir.³²⁴ Hamza Baba Türbesi ziyaret edilme özelliğini kaybetmiş olmasına rağmen namaz kılmak için camiye gelen kişiler burada dua etmektedirler. Caminin tam önünde bulunan Hamza Baba mezarının yanında mum yakılması gibi inanç ritüellerinin yapılmaması için Kırklareli Müftülüğü tarafından bir levha asılmıştır.

3.6.5.5. Hızır Bey Camii ve Külliyesi

Hızır Bey Camii, 1383 yılında Kırklareli'nin Demirtaş mahallesinde, Mihalzede Hızır Bey tarafından inşa ettirilmiş; yaşanan bir deprem neticesinde yıkılan cami 1824 yılında Aydoslu Hacı Yusuf Paşa tarafından tamir ettirilmiştir. 1887 yılında bu kez Tosunoğlu Ali Efendi tarafından bir kez daha tamir edilen caminin tek şerefeli, kesme taştan yapılan minaresi külah kurşundan kütük kare biçiminde inşa edilmiştir. Osmanlı'nın Trakya'da yapmış olduğu ilk eser olması itibarıyla önem taşımaktadır. Aynı anda 1000 kişinin ibadet yapabileceği cami hâlihazırda ibadete açıktır.

³²³ Bahattin Erşen, Kişisel Görüşme (30.04.2017).

³²⁴ www.kirklarelienvanteri.gov.tr (Erişim tarihi:06.04.2017).

Erken dönem Osmanlı mimarisinin izlerini taşıyan camii son olarak 2007 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından onarılmıştır. Hızır Bey Camii 15 x 15 m. ölçüleriyle Kabe-i Muazzama ile benzeşmektedir.³²⁵

3.6.5.6. Hüseyin Baba

Kırklareli il merkezinde Çamlık bölgesinin içinde bulunan Hüseyin Babanın kim olduğu ile ilgili yazılı belge bulunmamaktadır. Türbe yeşile boyanarak etrafı demir parmaklıklarla çevrilmiştir. Bölgede yaşayan insanlarla yapılan görüşmelerde Hüseyin Babanın orada yattığına inanmayan bir kişinin rüyasına girmesi ile mezar o kişi tarafından onarıldığı ve belirgin hale getirildiği söylenmektedir.³²⁶ Hüseyin Baba Türbesi bölgede yaşayan kişiler tarafından pek bilinmemekle birlikte buraya gelen insanlar mezar başında dua etmektedirler. Türbeye gelen kişiler mezarın toprağına ve demirlerine el sürerek dualar etmekte ve bu şekilde burada yatan kişinin onlar için iyi dileklerde bulunduğu inandıklarını belirtmektedirler.

3.6.5.7. İdris Kalfa Yatırı

Kara Hamza Köyü Sakal Tepe yolu üzerinde bulunan İdris Kalfa Yatırı 1980'li yıllarda hazine arayan kişiler tarafından talan edilmiş ve ortadan kaldırılmıştır. İdris Kalfa Yatırı'nın mezar taşı delikli olup bu deliklerin içine dilek dileyen kişiler bozuk para atmaktadırlar. Buraya para bırakan kişiler dileklerini dileyerek gitmekte ve daha sonra geri geldiklerinde para alınmışsa dileklerinin kabul olacağına inanmaktadırlar.³²⁷ Köylülerden alınan bilgiye göre mezar 1400'lü yıllardan kalma olup hakkında yazılı kaynaklarda bilgi bulunmamaktadır.³²⁸

3.6.5.8. Kırklareli Sinagogu

Kırklareli'nde Yahudilerin yaşadığı bilinmektedir. Bununla birlikte Kırklareli'nde Karakaş mahallesinde bulunan ilk Sinagog 17. Yüzyılın

---

³²⁵ www.kirklarelienvanteri.gov.tr (Erişim tarihi:08.03.2017).

³²⁶ Mehmet Gider, Kişisel Görüşme (02.05.2017).

³²⁷ http://www.sarantalikoylum.com/index.php?option=com_content&view=article&id=1185:karahamza-koeuyue&catid=51:koeylelerimiz&Itemid=227 (Erişim Tarihi: 29.07.2017).

³²⁸ Nazif Karaçam, Kişisel Görüşme (28.04.2017).

başlarında bugün Kasaplararası olarak bilinen mevkide yaptırılmıştır. 300 yıllık bir geçmişi olan sinagog basit ve tek bir kat odasında bir haham tarafından ders verilen bir sıbyan mektebi (Osmanlı Döneminde anaokul) bulunmaktaydı.³²⁹ 1913 yılında kapatılan sinagogun yerine gelir getirmesi amacıyla dükkânlar yapılmıştır. Karakaş Mehmet Bey Vakfına ait olan dükkânlar ve sinagog daha sonra Musevi Vakfının himayesine geçmiştir.³³⁰ Ağaç kirişler ve tuğla malzeme ile kargir olarak yapılmış daha sonraki yıllarda çimento ile sıvanmıştır. Sinagogun üst kısımlarında bulunan küçük pencerelerin yanı sıra içerisi dört köşeli altı pencere ile aydınlatılmıştır. Bu pencerelerden birinde altı köşeli Davut yıldızı motifli vitray bulunmaktadır. Zemini karo taş döşemesinden oluşmaktadır. Sinagogun giriş kısmında bulunan yan cephelerde kadınların ibadet edebilmesi için ayrılmış olan bir bölüm bulunmaktadır.

3.6.5.9. Koyun Baba Kilisesi

Bir Rum kilisesi olan Koyun Baba Kilisesi Osmanlı Döneminde Bulgarlar ve Türklerin beraber yaşamış oldukları merkez ilçeye bağlı Koyun Baba Köyü'nde bulunmaktadır. Kısmen sağlam durumda olan kilise 19.Yüzyıl ikinci dönemi mimari özellikleri taşımaktadır. Çatı kısmı çökmüş olan kilisenin cephe duvarları halen ayaktadır. Bulgarların Kırklareli'nde yaşadığı zamanlarda ibadet yapmak için kullandıkları kilise mübadeleden (Lozan Antlaşmasından) sonra değirmen olarak kullanılmış daha sonra ise kendi haline terk edilmiştir.³³¹

3.6.5.10. Koyun Baba

Kırklareli merkez ilçeye bağlı Koyun Baba Köyünde bulunan türbenin 1993 yılında tekrar yapılarak bugünkü halini aldığı bilinmektedir. Türbeyi ziyarete gelen kişiler dua etmekte, mum yakmakta ve dilek dilemektedirler. Efsaneden Gerçeğe Kırklareli isimli kitabında Nazif Karaçam Koyun Babadan şöyle söz etmektedir; “Köy ismini 13. Yüzyıl. ve 14. Yüzyıl.’da

---

³²⁹ Ali Rıza Dursunkaya, *a.g.e.*, c. 2, s. 93.

³³⁰ Erol Haker, *Bir Zamanlar Kırklareli'nde Yahudiler Yaşardı*, İstanbul 2006, s. 301.

³³¹ www.kulturportali.gov.tr (Erişim tarihi:15.03.2017).

Anadolu'dan Rumeli'ye geçen derviş ulularından Koyun Babadan almaktadır.” Türbenin içinde aynı zamanda bir kadın sandukası bulunmakta ve bu sandukada Koyun Babanın eşinin yattığı rivayet edilmektedir.³³²

3.6.5.11. Mahya Baba

Türkiye'nin birçok ilinde olduğu gibi Kırklareli'nde de halk arasında kulaktan kulağa dolaşan bazı efsaneler bulunmaktadır. Bu efsanelerden biri de Mahya Baba'dır. Mahya Baba'nın Türklerin Balkanlara ilk geçiş dönemlerindeki akıncı beylerinden olduğu bilinmektedir. Mahya Baba'nın kim olduğu tam olarak bilinmemekle birlikte inanç ve kanaat önderlerinden olduğu rivayet edilmektedir. Mahya Baba'nın Kırklareli'nin kurtuluşu sırasında büyük kahramanlıklar göstermiş ve büyük mucizeleri olan bir ermiş olduğu rivayet edilmektedir. Kişiliğinden dolayı Mahya Tepeyi arkadaşları ve Kırklareli Halkı Mahya Baba Tepesi olarak tarif etmişlerdir.³³³ İl merkezinin güneyinde yer alan Mahya Baba yatırını, civara hâkim bir tepenin üzerindedir. Ermişlerden olduğuna inanılmaktadır.³³⁴

3.6.5.12. Trak Tapınakları

Trakya Bölgesinin adını aldığı Traklar, bilindiği üzere birden fazla topluluktan oluşmaktadırlar. Ancak bir bütünlük oluşturamadıkları için hiçbir zaman bir devlet olamadıkları bilinmektedir. Traklar'dan günümüze kalan Trakya ve özellikle Kırklareli il sınırları içerisinde bulunan en önemli eserler Tümülüslerdir. Tümülüsler kral mezarları olarak bilinen yığma tepelerdir. Genel olarak bütün Tümülüsleri Traklara ait olarak görmenin önemli bir sakınca arz ettiği bu genel oluşum içinde pek çok Tümülüs buluntusundaki iskelet buluntularını da kesin deliller olmadan belli kişilere atfetmek çok büyük bir yanılma olur.

Trakya'da sadece Trakların değil Galatların ve Makedonyalıların da Tümülüs tipi gömüleri bulunmaktadır. Kırklareli Merkez İlçesi Yoğuntaş

---

³³² Kurtulmuş, *Kırklareli'nde Ziyaret Yerleri*, 2010.

³³³ http://www.gazetetrakya.com/Haber-Mahya_Tepenin_durumu_icler_acisi-731565.gazetetrakya (Erişim Tarihi: 29.07.2017).

³³⁴ Nazif Karaçam, Kişisel Görüşme (28.04.2017).

köyünde bulunan Polos Kalesi, bölgenin farklı medeniyetlere ev sahipliği yaptığını göstermektedir. Polos Kalesi, Makedonya Kralı II. Philip döneminde, M.Ö. 4. yüzyılda yaptırıldığı, Helenistik, Roma, Bizans, Yunan ve Pers İmparatorluğu dönemlerinde kullanıldığı ileri sürülmektedir. Tümülüsler Kral mezarları olarak bilinmekle beraber bütün Tümülüslerin de mezar olarak değerlendirilmemesi gerekmektedir. Gerçek anlamdaki bir mezar olarak oluşturulmuş bir Tümülüs ile törensel veya sosyal işlevi ön plana çıkan bu tip bir oluşum çok farklı şeylerdir.³³⁵ Kırklareli sınırları içinde yoğun olarak bulunan Tümülüsler her geçen gün tahrip edilmektedir. Çoğu defneciler tarafından soyulmuş veya ağır biçimde tahribata uğramışlardır. Tümülüslerin dini ve defn ritüelleri dışında diğer bir yönleri ise onların peyzaj ve topluluk yaşam alanı ve kutsal bölge ile sınır belirleyici rollerinin olmasıdır.³³⁶

Trak ruhu ve dini inanışlarını anlamamızda en önemli bir diğer etken ise Sunaklar ve Kutsal alanlardır. Dini ayinler için kullanılan kayadan oyma merdivenler ve yüksek kayalıklar ve tepeler üzerine inşa edilmiş platformlarla gök ile yer arasında ilişki sembolize edilerek rahipler ve krallar tarafından kullanıldıkları bilinmektedir. Bu törenler ve ayinler için kaya yüzeylerine yapılan niş örneklerinin yanında kaya yüzeylerine oluşturulmuş güneş sembollerine de rastlanılmaktadır.³³⁷ Beksaç (2007)'a göre Traklar Döneminden kalan pek çok eser yok olup gitme tehlikesi ile karşı karşıyadır ve bu döneme ait çok bilgi yoktur.

Trakya'nın kültür ve turizm açısından çok zengin olduğunu belirten Beksaç verdiği röportaja şunları söylemiştir:

“Edirne ve Kırklareli ilinde doğal kayalar üzerine şekillendirilmiş önemli Trak tapınakları var. Yaptığımız çalışmalarda birçok tapınak ortaya çıkardık. Şu an bu tapınakların hiçbiri turizme açılmadığı gibi tanıtımı da

---

³³⁵ Engin, Beksaç, Doğu Trakyada Traklar, Aktuel Arkeoloji, Sayı 3, 2007, s. 25-41.

³³⁶ http://www.academia.edu/27375461/Dogu_Trakyada_Traklar (Erişim Tarihi: 29.07.2017).

³³⁷ Engin, Beksaç, Doğu Trakyada Traklar, Aktuel Arkeoloji, Sayı 3, 2007, s. 25-41.

gerçekleştirilmedi. Tahribata açık durumdadır. Romanya ve Bulgaristan gibi ülkelerde aynı özelliği taşıyan yapılar turizme açıldı."³³⁸

Bununla birlikte Kırklareli il sınırları içerisinde yer alan irili ufaklı kültistik kaya anıtları içinde bazı örnekler ön plana çıkmaktadır. Bunlar arasında önemli ve dikkat çekici kült anıtları bulunmaktadır. Bunlardan bazıları; Pınarhisar ilçe merkezinin arkasında bulunan Ambarkaya, yakın çevresinde bulunan Pekmezdere Kült mağarası bulunmaktadır. Pekmezdere kült mağaraları ve kaya oyma mezar odacıklarına Pınarhisar çevresinde çok sık olarak rastlanmaktadır.

Üsküp yakınlarında bulunan diğer bir kaya anıtı olan Deliktaş ilginç ve önemli özellikler taşımayan anıt bir Altar, bir kült odası ve bir kaya oyma mezar odasından ve kaya üzerindeki oyma deliklerden oluşmaktadır. Kırklareli Vize ilçesi kaya oyma kült anıtları açısından zengin bir alandır. Soğucak köyü civarında bulunan Gemikaya Trakya'da bulunan en önemli anıtlardan birini oluşturmaktadır.³³⁹ Bir gemiyi andıran bu anıt bir Trak ibadet mekânı olarak göz doldurmaktadır. Yine Vize ilçesinde bulunan Karakoçaktepe Trak dönemi Oppidası (Sağlamlaştırılmış, istihkam edilmiş) olarak dikkatleri üzerine çekmektedir.³⁴⁰ Mecidiye benzeri bir düzenlemeye sahip olan Karakoçaktepe'nin bir Trak idare merkezi olduğu fark edilmektedir.

Yine Vize ilçesi Küçükyayla Köyü Çeşmeler bölgesinde kaya oyma mezar çukurları ile ilişkili bir kaya oyma kült alanı bulunmaktadır. Vize ilçesine bağlı Kıyıköy'de bulunan bir diğer anıt ise deniz ile iç içe geçmiş bir kült oluşumu göstermektedir. Anlaşıldığı üzere Ana Tanrıça ile beraber deniz ve su kültleri ile ilişkili bir işlevi bulunmaktadır. Diğer ilginç kaya anıtlarından biri ise Demirköy ilçesinde Tahırağa mevki olarak bilinen mahallede bulunan kayalık alan içinde yer almaktadır. Trakya bölgesinde genişçe bir alana yayılan kaya oyma ve kült alanları Trak dünyasından bize

---

³³⁸ www.haberler.com (Erişim tarihi:15.03.2017).

³³⁹ Engin Beksaç, Kişisel görüşme (22.06.2017).

³⁴⁰ Candan, Keskin, 34.Araştırma sonuçları toplantısı, 1.cilt, 2016, s.614-615.

kalan ve Trak dünyasının en önemli anıtlarını oluşturmaktadır. Bu anıtlar bize Trakların dinini, dünya görüşlerini, gelenek göreneklerini ve yaşam biçimlerini anlamamız açısından büyük öneme sahiptir. Bu kutsal alanların Ana Tanrıça ve güneş kültleri ile yakın bağlarının olduğu ve maddi manevi olarak da geniş bir bütünün en önemli parçası oldukları netlikle gözlenebilmektedir.³⁴¹

3.6.6. Pınarhisar

3.6.6.1. Binbir Oklu Ahmet Bey

Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından koruma altında bulunan Binbir Oklu Ahmet Bey Türbesi Pınarhisar'a bağlı Erenler köyünde bulunmaktadır. Binbir Oklu Ahmet Bey Türbesi Özellikle İğneada'ya gitmek için İl'e gelen yerli ve yabancı turistler tarafından ziyaret edilmektedir. Kırklareli'nde bulunan kültür varlıklarının tanıtılması ve pazarlanması açısından önemli bir yeri bulunan Binbiroklı Ahmet Bey'in Osmanlı Devleti'nin Balkanlara geçiş dönemindeki ilk Akıncı kumandanlarından olduğu bilinmektedir. Rivayete göre düşmanla giriştiği savaşta üstünlükler göstermiş ve düşman tarafından ancak bin bir ok ile şehit edilebilmiştir. Bunun üzerine dönemin padişahlarından Sultan Murat tarafından Binbir Oklu Ahmet Bey için bir türbe inşa ettirilmiştir. Haydar Baba ve Topçu Baba ile kardeş oldukları da rivayetler arasındadır. Binbir Oklu Ahmet Bey Türbesi sekiz köşeli ve kapı büyüklüğünde yedi penceresi olan, duvarları kalın muntazam kesme küfeki taşı kaplamalı bir yapıdır. Kubbesi ise sekiz köşeli tambur üzerine oturtularak üzeri kurşun kaplanmıştır.³⁴² Binbir Oklu Ahmet Bey Türbesi başta Erenler Köyü vatandaşları olmak üzere çevre halk ve il dışından gelen insanlar tarafından ziyaret edilmektedir.

3.6.6.2. Haydar Baba

Haydar Baba Yatırı Pınarhisar ilçesi Beylik mahallesinde bulunmaktadır. Haydar Babanın kim olduğu tam olarak bilinmemektedir. Haydar Babanın da Binbiroklı Ahmet Bey gibi Pınarhisar Osmanlı Devleti

³⁴¹ Keskin, 34.Araştırma sonuçları toplantısı, s.616-617.

³⁴² www.greencorridors.burgas.bg (Erişim tarihi:27.03.2017).

tarafından alındıktan sonra burada tekke kurduğu ve bölgenin Türkleşmesi ve Müslümanlaşmasına hizmet ettiği söylenmektedir.³⁴³ Haydar Baba Yatırı günümüzde ziyaret edilme özelliğini kaybetmiştir. Haydar Baba Yatırının bir diğer özelliği Tümülüs yapısı üzerinde bulunmasıdır. 10-12 metre yüksekliğinde, 30-35 metre çapında olan Tümülüs üzerinde Haydar Baba yatırı mezar yapısı bulunmaktadır.³⁴⁴

3.6.6.3. Kaynarca Kilisesi (Manastırı)

Kırklareli Kaynarca Beldesinin güneybatısında bulunan Kilise doğal kaya kitlesinin içi oyularak şekillendirilen bir yapıdır. 1107 senelik tarihi kilise kalıntısı Bizanslılara aittir.³⁴⁵ Belediye Restoranı'nın bulunduğu yerde kilisenin bir duvarı hala ayaktadır. Duvar moloz taş ve kireç harcı kullanılarak örölmüş olup, üst kısmında kesme taş ile örölü kemer yer almaktadır. Bu duvar üzerinde ayrıca mazgal penceresi şeklinde bir pencere boşluğu yer almaktadır.³⁴⁶ İki bölümden oluşan kilisenin duvarlarında haç motiflerine rastlanılmıştır. Ayrıca duvarlarda çok sayıda irili ufaklı nişler bulunmaktadır.³⁴⁷ Kaynarca Kilisesi bölgeye gelen yerli ve yabancı turistler tarafından ziyaret edilmektedir.

3.6.7. Vize

3.6.7.1. Aya Nikola Ayazma ve Manastırı

Papuçdere yolu üzerinde bulunan Aya Nikola Manastırı Kıyıköy merkezine 700 km uzaklıktadır. Bizans Dönemi kaya manastırlarının en iyi örneklerindedir. Üç bölümden oluşan manastır zemin katta bulunan kilise, daha aşağıda ayazma ve üst bölümde keşişlere mahsus bölümlerden oluşmaktadır. Tümöyle kaya kütesinin içi oyularak biçimlendirilmiştir. Kuzey tarafından merdivenle ayazmaya inilen kilisenin doğu tarafında

---

³⁴³ Nazif Karaçam, Kişisel Görüşme (28.04.2017).

³⁴⁴ <http://www.kirklarelienvanteri.gov.tr/sitler.php?id=249> (Erişim Tarihi: 29.07.2017).

³⁴⁵ <http://www.kaynarca.bel.tr/Sayfa-Tarihcemiz-598353.html> (Erişim Tarihi: 29.07.2017).

³⁴⁶ <http://www.kirklarelienvanteri.gov.tr/anitlar.php?id=176> (Erişim Tarihi: 29.07.2017).

³⁴⁷ www.kirklarelienvanteri.gov.tr (Erişim tarihi: 15.03.2017).

ikinci bir girişi daha bulunmaktadır. Halen yöreye gelen turistler tarafından ziyaret edilmektedir.³⁴⁸

3.6.7.2. Gazi Süleyman Paşa Camii (Küçük Ayasofya Kilisesi)

6'ncı yüzyılda Jüstinyen Dönemi'nde kilise olarak inşa ettirilen yapı iç ve dış surların arasında, Vize Kale Mahallesinde yer almaktadır. Bugün hala ibadete açık olan yapı, 14'üncü yüzyılın ikinci yarısında cami olarak tekrar düzenlenmiştir. 16 köşeli bir tambur üzerine oturtulmuş olan caminin üç apsisi bulunmaktadır ve dikdörtgen planlıdır. Caminin kubbeyi ayakta tutan ayaklar ve aralarında yer alan sütunlarla üç bölümü bulunmaktadır. Korint nizamında başlıkları bulunan sütunlar mermerden yapılmıştır. Tuğla ve taştan inşa edilmiş olan binada bir dönem kırık yazılar ve kadın heykelleri yer almıştır. Kilise havasının hâkim olduğu yapıda minber bulunmamaktadır. T.Ü. Arkeoloji ve Sanat Tarihi Bölümü ve Kırklareli Müzesi tarafından 1997 yılında müşterek yürütülen bir çalışma sonucunda kısmi temizlik ve bakımı yapılmış, Vakıflar Genel Müdürlüğü 2007 yılında yapıyı aslına uygun biçimde restore ettirmiştir.³⁴⁹

3.6.7.3. Karakoçak Baba

Kırklareli Vize ilçesinde bulunan Karakoçak Tepe genel özelliklerinden dolayı Trakya bölgesinin en ilginç ve önemli erken kült alanlarından biri olarak dikkat çekmektedir. Bölgenin manevi olarak öneminin sonraki süreçlerde de devam etmiş olduğu anlaşılmaktadır. Bunun en güzel örneği bölgede bulunan Karakoçak Baba Yatırıdır.³⁵⁰ Karakoçak Baba Yatırı, Vize ilçesinde Karakoçak Tepesi'nde bulunmaktadır. Karakoçak Babanın kim olduğu tam olarak bilinmemektedir ancak Otman Baba Velayetnâmesi'nde Karakoçak Baba'dan ve mucizelerinden bahsedilmektedir. Karakoçak Baba Yatırı etrafında uygulanan herhangi bir inanç ritüeli bulunmamaktadır.³⁵¹

---

³⁴⁸ greencorridors.burgas.bg (Erişim tarihi:11.03.2017).

³⁴⁹ yigm.kulturturizm.gov.tr (Erişim tarihi:09.03.2017).

³⁵⁰ http://www.academia.edu/11652042/Vizenin_Sunaklar%C4%B1 (Erişim Tarihi: 29.07.2017).

³⁵¹ Mine Erel, Kişisel Görüşme (17.05.2017).

3.6.7.4. Mağara Manastırları

Kırklareli Vize ilçesinin Asma Kaya bölgesinde bulunan Mağara Manastırları Bizans dönemi eserleridir. Taş ustalarının şekillendirmesiyle meydana gelen bu mağaraların yakın çevresinde yine benzer özellikler taşıyan kaya mezarlarının varlığı da göze çarpmaktadır. Kaya Manastırları'nın en ilgi çekici bölümü şapel (küçük kilise) oldukça küçüktür.³⁵²

3.6.7.5. Şeyh Gazanfer Efendi Ziyaret Yeri

Kırklareli'nin Vize ilçesinde bulunan Şeyh Gazanfer Efendi ziyaret yerinden Evliya Çelebi Seyahatnamesinde bahsetmektedir. Kırklareli'nde araştırmalar yapan araştırmacı yazar Nazif Karaçam'da Efsaneden Geleceğe Kırklareli isimli kitabına Şeyh Gazanfer Efendi'den bahsetmekte; yöreye gelen ziyaretçilerin Şeyh Gazanfer Efendi ziyaret yerinde dua ettiklerini ve dilekler dilediklerini belirtmiştir. Şeyh Gazanfer Efendi ziyaret yeri günümüzde ziyaret edilme özelliğini kaybetmiş bulunmaktadır.³⁵³

3.6.7.6. Vize Şeyh Bali Türbesi

Şeyh Bali, Şeyh Gazanfer Efendi'nin talebesidir ve Melâmiyye-yi Bayrâmiyye tarikatının önde gelen velilerinden birisidir. Şeyh Gazanfer Efendi (H.974/M.1566–67) tarihlerinde vefat ettiğinden dolayı Şeyh Bali'nin bu dönemlerde yaşadığı düşünülmektedir. Şeyh Bali Türbesine 1310 yılında kaleme alınmış Edirne Salnamesinde yer verilmiştir. Salname'de Şeyh Bali Türbesi ile ilgili olarak “*Karyelerde (köy) tekye yok ise de İskender Paşa Vakfından münkarız (kesilmiş) Çakıllı Tekyesi derdest-i (görülmekte olan) ihyâdır ve Vize kasabasında Şeyh Ballı'nın tekye şeklinde türbesi vardır.*” şeklinde kayıt düşülmüştür. Şeyh Bali Türbesi Kırklareli Vize ilçesinde bulunmaktadır. Şeyh Bali Türbesi günümüzde ziyaret edilme özelliğini kaybetmiş durumdadır.³⁵⁴

---

³⁵² yigm.kulturturizm.gov.tr (Erişim tarihi: 11.03.2017).

³⁵³ Kurtulmuş, *Kırklareli'nde Ziyaret Yerleri*, 2010.

³⁵⁴ Muzaffer Yılmaz, Kişisel Görüşme (17.05.2017).

Kırklareli il ve ilçelerinde ziyaret özelliğini kaybetmiş ve hakkında yazılı bilgi olmayan yatır ve türbelerde bulunmaktadır. Çalışmanın asıl amacı Kırklareli’nde en çok bilinen türbe ve yatırları tespit etmek ve ziyaret edilenleri ön plana çıkarmaktır. Ancak bilinmesi açısından tablo 2’de Kırklareli’nde varlığı tespit edilmiş olan bütün Türbe ve Yatırlara yer verilmiştir. Bunun yanı sıra günümüze ulaşamadan yok olmuş Türbe ve yatırlara da tabloda yer verilmiştir.³⁵⁵

---

³⁵⁵ Zekeriya Kurtulmuş.

Tablo 2: Kırklareli’nde Bulunan Türbe ve Yatırlar

ZİYARET YERİ	İL	İLÇE	KÖY - MAHALLE
Ahmet Baba	Kırklareli	Kofçaz	Topçular
Ahmet Baba	Kırklareli	Kofçaz	Ahmetler
Akyazılı Nazarlaması	Kırklareli	Kofçaz	Ahmetler
Ariz Baba	Kırklareli	İnece	Tekke Şeyhler
Arzu Baba	Kırklareli	Kofçaz	Ahmetler
Balaban Baba	Kırklareli	Merkez	Balaban Baba Mevki
Bedir Baba	Kırklareli	Lüleburgaz	Eski Bedir Köyü
Binbir Oklu Ahmet Bey	Kırklareli	İnece	Erenler
Bolca Nine	Kırklareli	Babaeski	Mutlu Köy
Devşeli Baba	Kırklareli	Demirköy	Avcılar
Delikli Kaya Ziyareti	Kırklareli	Kofçaz	Kocatarla
Erenler Baba	Kırklareli	Merkez	Eriklice
Erenler Bayırı Babası	Kırklareli	Kofçaz	Ahmetler
Erikli Baba	Kırklareli	Kofçaz	Malkoçlar
Eskici Baba ve Türbesi	Kırklareli	Babaeski	Gazi Kemal
Garip Baba	Kırklareli	Lüleburgaz	Dere Mahallesi
Gül Baba	Kırklareli	Kofçaz	Ahmetler
Gülveren Baba	Kırklareli	Babaeski	Hacı Hasan
Hamza Baba	Kırklareli	Merkez	Hacı Zekeriya
Haydar Baba	Kırklareli	Pınarhisar	Beylik
Helva Baba	Kırklareli	Babaeski	Hacı Hasan
Hıdır Baba	Kırklareli	Lüleburgaz	Dere Mahallesi
Höyük Baba	Kırklareli	Kofçaz	Malkoçlar
Hüseyin Baba	Kırklareli	Kofçaz	Tatlıpınar
İbrahim Baba	Kırklareli	Kofçaz	Tatlıpınar
İskender Baba	Kırklareli	Vize	Çakıllı
Kalfa Baba	Kırklareli	Kofçaz	Tatlıpınar

Kaynak: Zekeriya Kurtulmuş’un “Kırklareli’nde bulunan türbe ve yatırlar” isimli araştırmasından alınarak yazar tarafından derlenmiştir.

Kırklareli’nde Bulunan Türbe ve Yatırlar (Devamı)

ZİYARET YERİ	İL	İLÇE	KÖY - MAHALLE
Kamber Baba	Kırklareli	İnce	Tekkeşeyhler
Kanlı Kaya Babası	Kırklareli	Koçaz	Terzidere
Kapak Baba	Kırklareli	Dereköy	Kapaklı
Kara Baba	Kırklareli	Koçaz	Ahmetler
Kayacık Baba	Kırklareli	Lüleburgaz	Kumrular
Koru Baba	Kırklareli	Dereköy	Koruköy
Koyun Baba	Kırklareli	İnce	Koyun Baba
Kurt Baba	Kırklareli	Lüleburgaz	Ahmetler
Kurt Baba Nazarlaması	Kırklareli	Koçaz	Ahmetler
Kuru Baba	Kırklareli	Koçaz	Ahmetler
Liman Baba	Kırklareli	İğne ada	Liman
Mahya Baba	Kırklareli	Merkez	Asilbeyli
Mercan Baba	Kırklareli	Koçaz	Topçular
Murat Baba	Kırklareli	Lüleburgaz	Dere Mahallesi
Mustafa Yapın Yatırı	Kırklareli	Lüleburgaz	Özerler
Nazar Baba	Kırklareli	Koçaz	Tatlıpınar
Osman Baba	Kırklareli	Babaeski	Fevzi Çakmak
Otman Baba	Kırklareli	Koçaz	Malkoçlar
Otman Baba	Kırklareli	Havsı	Musulca
Pullu Baba	Kırklareli	Lüleburgaz	Çeşmekolu
Selim Ana	Kırklareli	Koçaz	Çağlayık
Sinan Baba	Kırklareli	Alpullu	Sinanlı
Şah Otman Baba	Kırklareli	Koçaz	Tatlıpınar
Tatar Baba Çırağı	Kırklareli	Koçaz	Karaabalar
Topçu Binbaşı Ermiş	Kırklareli	Lüleburgaz	Özerler Mahallesi
Topçu Baba	Kırklareli	Koçaz	Topçular
Veysel Karani Çırağı	Kırklareli	Koçaz	Topçular
Şeyh Bali	Kırklareli	Vize	Mimar Sinan
Şeyh Gazanfer Efendi	Kırklareli	Vize	Mimar Sinan
Yağmurlu Baba	Kırklareli	Koçaz	Ahmetler
Yeşil Baba	Kırklareli	Babaeski	Hacı Hasan
Zindan Baba	Kırklareli	Lüleburgaz	Kocasınan
Zindan Baba Çırağı	Kırklareli	Koçaz	Yörükler Bayırı

Kaynak: Zekeriya Kurtulmuş’un “Kırklareli’nde bulunan türbe ve yatırlar” isimli araştırmasından alınarak yazar tarafından derlenmiştir.

Kırklareli’nde bulunan Türbe ve Yatırlar ile ilgili uzun yıllardır araştırmalar yapan Zekeriya Kurtulmuş’a göre aynı isimde türbe ve yatırların bulunması farklı bölgelerde yaşamış olan aynı isimli Veli (Allah dostu) kişilerin olmasından kaynaklanmaktadır. Tablo 3’de Kırklareli’nde yaşadığı bilinen ancak haklarında günümüze kadar ulaşmış yeterli bilgi olmayan ve Kırklareli’nde yaşadıkları İlçe ve Köyler tam olarak bilinmeyen Türbe ve Yatırlara yer verilmiştir.

Tablo 3: Kırklareli’nde Bulunduğu İlçe ve Köyler Tam Olarak Bilinmeyen Türbe ve Yatırlar

ZİYARET YERİ	İL	İLÇE	KÖY - MAHALLE
Arap Şeyh Baba	Kırklareli		
Baba Bayırı Yatırı	Kırklareli		Erikler
Baba Sultan	Kırklareli	Babaeski	
Çirkince Baba	Kırklareli		
Çömlek Baba	Kırklareli		
Gazi Timurtaş Zaviyesi	Kırklareli	Vize	
Hızır Baba	Kırklareli		Karahıdır
Huzur Baba	Kırklareli	Merkez	Terziciler Sitesi
İbrahim Baba	Kırklareli		
İbrahim Ethem Nazarlaması	Kırklareli		
Kamber Baba	Kırklareli	Babaeski	
Kara Baba	Kırklareli		
Kara Hıdır Baba	Kırklareli		
Kaygusuz Tekkesi	Kırklareli	Babaeski	
Keşkek Baba	Kırklareli		Bayramdere
Kızılıklı Baba	Kırklareli		
Koca Hıdır Baba	Kırklareli		
Mehmet Terfi Baba	Kırklareli	Lüleburgaz	
Sancaktar Ali Baba	Kırklareli		
Sarı Saltık Zaviyesi	Kırklareli	Babaeski	
Şeyh Mahmut Şühüdi Türbesi	Kırklareli	Babaeski	
Vize Bektaşî Dergahı	Kırklareli	Vize	

Kaynak: Zekeriya Kurtulmuş’un “Kırklareli’nde bulunan türbe ve yatırlar” isimli araştırmasından alınarak yazar tarafından derlenmiştir.

4. BÖLÜM

İNANÇ TURİZMİ POTANSİYELİ AÇISINDAN KIRKLARELİ İL VE İLÇELERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİNE YÖNELİK ARAŞTIRMA

4.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Turizm sektörünün ülke ekonomisine doğrudan katkısı olduğu bilinen bir gerçektir. Bu sebeple gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler turizm faaliyetlerine her geçen gün biraz daha fazla önem vermektedirler. Deniz-kum-güneş turizmi kapsamında gerçekleştirilen turizm faaliyetlerinin avantajları olduğu kadar dezavantajları da bulunmaktadır. Günümüzde farklı turist tipleri ve talepleri turizm sektörünü çeşitlendirmeye yönlendirmektedir. Ülkemiz deniz-kum-güneş turizmi dışında yapılabilecek turistik zenginliklere sahiptir.

Turizm türlerinin çeşitlenmesi ile ülkemizin tek bir pazardan pay almak yerine birçok pazardan pay alması olağan görülmektedir. Alternatif turizm çeşitleri olarak bilinen turizm türleri yılın 12 ayında yapılabilecek turistik etkinlikleri içermektedir. Bu turizm türleri arasında kültür turizmi, kongre turizmi, spor turizmi, sağlık turizmi, yat turizmi, deniz turizmi, vb. bulunmaktadır. Alternatif turizm çeşitlerinden bir diğeri ise inanç turizmidir. Bu araştırmanın temel amacı Kırklareli’nde bulunan inanç turizmi açısından önemli varlıkların belirlenmesi ve bu değerlerin kullanma ve koruma kapsamında nasıl değerlendirildiğinin tespit edilmesi ve ilgili alandaki yazın boşluğunun doldurulması hedeflenmiştir.

4.2. Araştırmanın Yöntemi

Kırklareli ili doğal zenginliği, kültürel, tarihi ve inanç varlıkları açısından Trakya Bölgesinin önemli inanç turizmi potansiyeline sahip illerinden biridir. İnanç turizmi potansiyeli açısından Kırklareli il ve ilçelerinin değerlendirilmesi isimli araştırmada nitel araştırma

yöntemlerinden mülakat tekniği kullanılmıştır. Mülakatlar bir olgu hakkında anketlerle elde edilemeyecek derinlikteki veriye ulaşmayı sağlar.³⁵⁶ Araştırmada yarı yapılandırılmış mülakat formu ile veriler toplanmıştır. Kırklareli il ve ilçelerinde bulunan Belediye Başkanları, Belediye Başkan Yardımcıları, Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü Yöneticileri, muhtarlar, öğretmenler, otel ve acentaların müdürleri, yerel halk, esnaf ve kanaat önderleri ile görüşmeler yapılmıştır. Kanaat önderleri fertlerin ve toplumların anlama ve kavrama farklılıklarından ötürü, bir gruba veya topluluğa sosyal mesajları veya sosyal olayları, onların anlayacağı ve kavrayacağı dilde anlatan liderlerdir.³⁵⁷ Görüşmeler ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınmıştır. Kayıt altına alınan ses kayıtları yazıya dökülerek incelenmiştir. Katılımcılardan elde edilen verilerin çözümlenmesinde içerik analizi kullanılmıştır. Elde edilmek istenen verilerin sözel olması ve nicel araştırma yöntemleri ile elde edilemeyecek olmasından dolayı içerik analizi tercih edilmiştir. İçerik analizi; sözel, yazılı ve diğer materyallerin içerdiği mesajı; dilbilgisi veya anlam açısından sistematik ve nesnel olarak sınıflandırma, sayılara dönüştürme ve çıkarımda bulunma yoluyla sosyal gerçeği araştıran bilimsel bir yaklaşımdır.³⁵⁸ Araştırmada kullanılan mülakat soruları Kırklareli il ve ilçelerindeki inanç turizmi potansiyelini ortaya koymak için literatür taraması, içerik analizi ve gözlem yapılarak ve önceden belirlenen temalar ışığında oluşturulmuştur. Bu kapsamda 7 ana tema ve 20 soru belirlenerek bu mülakat soruları katılımcılara sorulmuştur. Araştırmaya katılan katılımcı profilinin değerlendirilmesi amacıyla katılımcılara ait demografik bilgiler frekans analizi yapılarak çözümlenmiştir. Daha sonra katılımcılarla yapılan görüşmeler sonrasında elde edilen görüşler ana temalar başlığında yorumlanmıştır.

---

³⁵⁶ Remzi, Altunışık. (2009). Turizm İşletmeleri (2. Baskı). İstanbul: Değişim Yayınları, 2010, s. 93

³⁵⁷ https://tr.wikipedia.org/wiki/Kanaat_%C3%B6nderi (Erişim Tarihi: 25.08.2017).

³⁵⁸ https://www.turkcebilgi.com/i%C3%A7erik_analizi (Erişim Tarihi: 27.08.2017).

4.3. Araştırmanın Evren ve Örnekleme

Sosyal Bilimler alanında gerçekleştirilen bu çalışmanın evreni Kırklareli il ve ilçeleri olup; araştırmada il sınırları içerisinde inanç turizmi potansiyeline konu olan cami, kilise, sinagog, türbe, yadır, tapınak, manastır gibi somut inanç varlıklarının tespiti ve turizmde değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Araştırma; nitel araştırma yöntemlerinin tercih edilmesi sebebiyle ana evren içerisinde *çalışma evreni* seçilmiştir. Bu çalışmanın çalışma evreni (hedef evren), çalışmada yer alan ulaşılabilmemiş somut inanç varlıklarıdır. Araştırma kapsamında Kırklareli il ve ilçelerinde var olan ya da sözü edilen inanç varlıkları yazılı doküman ve belgelerden tespit edilmiş, ilgili kişi ve makamlarla görüşülmüş ve bu yerler bizzat ziyaret edilerek saha araştırması yapılmıştır. Mülakat gerçekleştirmek için evren içerisinde seçilen kişilerin konuya vakıf kişiler olmasına dikkat edilmiştir. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinin kullanılması sebebiyle amaçlı örneklem alınmıştır. Amaçlı örneklem, araştırmacının tesadüfi örnekleme yapmadan oluşturmaya çalıştığı, genelleyebilme özelliği taşıyan örnekleme yöntemidir.³⁵⁹ Amaçlı örneklemin en yaygın kullanımı, daha geniş bir bölgeyi temsil edecek bir grup coğrafi alanın seçimidir. Kırklareli il ve ilçelerinde bulunan yerel yönetim kurumları, özel işletmeler ve inanç merkezlerinin temsilcilerine mülakat uygulanarak verilerin değerlendirilebilmesi için gerekli olan yeterli sayıya ulaşılması hedeflenmiştir. Bu amaç doğrultusunda 32 kişi ile mülakat gerçekleştirilerek sonuçlar değerlendirilmiştir.

4.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

İnanç turizmi potansiyeli açısından Kırklareli il ve ilçelerinin değerlendirilmesi başlıklı çalışmanın sınırlılıkları şu şekildedir;

- İnanç turizmi potansiyelini ortaya koymak amacıyla yapılan bu çalışmanın amacı itibari ile Kırklareli il ve ilçelerini

---

³⁵⁹ http://www.istatistikanaliz.com/ornekleme_turlerine_karar_verilmesi.asp (Erişim Tarihi: 27.08.2017).

kapsamaktadır. Benzer çalışmalar ulusal ve uluslararası coğrafyalarda yapılmaktadır.

- Birçok çalışmada olduğu üzere bu çalışmanın da zaman ve maddi kaynak yönünden sınırları bulunmaktadır.
- Araştırma inanç turizmi açısından önem arz eden kaynakların tarihi ve ziyaret boyutuyla sınırlıdır.
- Nitel araştırma yöntemleri kullanılması sebebiyle gözlem sayısının sınırlılığı, gözlem sayısının az olması sebebiyle araştırma sonuçlarının genelleştirilememesi araştırmanın sınırlılıklarını oluşturmaktadır.
- Yazılı kaynaklarda tespit edilmesine rağmen ziyaret özelliğini kaybetmiş ve günümüzde herhangi bir kalıntısı kalmamış olan ve hakkında yeterli bilgi sahibi olunmayan inanç varlıkları araştırmanın diğer bir sınırlılığını oluşturmaktadır.

4.5. Araştırma Verilerinin Analizi ve Değerlendirilmesi

Sosyal bilimler alanında yapılan ve nitel araştırma yöntemlerinden mülakat tekniğinin kullanıldığı bu çalışmada verilerin analizi konusunda ilk olarak sesli kayıt sistemi ile kayıt altına alınan mülakatlar, araştırmacı tarafından yazılı metne dönüştürülmüştür. Daha sonra ise elde edilen metinler değerlendirilerek temel analiz konuları (ana temalar) belirlenmiştir. Mülakat tekniğinin geçerliliğini sınamak amacıyla içerik analizi ile belirlenen temaların benzerlik derecesi de analiz edilmiştir.

4.5.1. Katılımcı Profiline Değerlendirilmesi

Katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin bilgilere ait frekans analizi sonuçları aşağıda verilmiştir.

Tablo 4: Katılımcıların³⁶⁰ Cinsiyet Değişkenine Ait Bulguları

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Erkek	24	75,0	75,0	75,0
Kadın	8	25,0	25,0	25,0
Toplam	32	100,0	100,0	100,0

Araştırma kapsamında mülakat uygulanan katılımcıların büyük çoğunluğu erkeklerden oluşmaktadır. Katılımcıların 24'ü %75,0 erkek ve 8'i %25,0 Kadınlardan oluşmaktadır.

Tablo 5: Katılımcıların Eğitim Durumu Değişkenine Ait Bulguları

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
İlköğretim	1	3,1	3,1	3,1
Lise	5	15,6	15,6	18,8
Önlisans	2	6,3	6,3	25,0
Lisans	20	62,5	62,5	87,5
Lisansüstü	4	12,5	12,5	100,0
Toplam	32	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan katılımcıların eğitim durumu değerlendirildiğinde ise 1 katılımcı (%3,1) ilköğretim, 5 katılımcı (%15,6) lise, 2 katılımcı (%6,3) ön lisans, 20 katılımcı (%62,5) lisans ve 4 katılımcının (%12,5) Lisansüstü mezunu olduğu anlaşılmaktadır. Diğer bir ifade ile katılımcıların %81,3'ü en az ön lisans düzeyinde eğitime sahiptir. Buradan hareketle mülakat gerçekleştirilen grubun konuyla ilgili yeterli bilgi ve donanıma sahip olduğu ve mülakatların nitelikli olarak gerçekleştirildiği söylenebilir.

³⁶⁰ Görüşme yapılan katılımcıların listesine Ek-2'de yer verilmiştir.

Tablo 6: Katılımcıların Meslek Değişkenine Ait Bulguları

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Esnaf	3	9,4	9,4	9,4
Müdür	5	15,6	15,6	25,0
İmam	3	9,4	9,4	34,4
Başkan	3	9,4	9,4	43,8
Başkan Yrd	3	9,4	9,4	53,1
Öğretmen	5	15,6	15,6	68,8
Yazar	1	3,1	3,1	71,9
T. İşletmecisi	3	9,4	9,4	81,3
Memur	2	6,3	6,3	87,5
Akademisyen	2	6,3	6,3	93,8
Muhtar	2	6,3	6,3	100,0
Toplam	32	100,0	100,0	

Araştırma kapsamında mülakat uygulanan katılımcıların meslek dağılımı incelendiğinde 3 katılımcının (%9,4) esnaf, 5 katılımcının (15,6) müdür, 3 katılımcının (9,4) imam, 3 katılımcının (9,4) Başkan, 3 katılımcının (9,4) Başkan Yardımcısı, 5 katılımcının (15,6) öğretmen, 1 katılımcının (3,1) araştırmacı yazar, 3 katılımcının (9,4) turizm işletmecisi, 2 katılımcının (6,3) memur, 2 katılımcının (6,3) akademisyen, 2 katılımcının (6,3) ise muhtar olduğu tespit edilmiştir. Genel olarak katılımcıların bu bölgeyi bilen kanaat önderlerinden oluştuğunu söylemek mümkündür.

Tablo 7: Katılımcıların Yaş Değişkenine Ait Bulguları

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
26-30	1	3,1	3,1	3,1
31-35	6	18,8	18,8	21,9
36-40	7	21,9	21,9	43,8
41-45	4	12,5	12,5	56,3
46-50	3	9,4	9,4	65,6
51-55	5	15,6	15,6	81,3
56-60	3	9,4	9,4	90,6
60 Yaş üzeri	3	9,4	9,4	100,0
Total	32	100,0	100,0	

Araştırma kapsamında mülakat uygulanan katılımcıların yaş dağılımları incelendiğinde 26-30 yaş arasında (%3,1) katılımcı, 31-35 yaş arasında (%18,8) 6 katılımcı, 36-40 yaş arasında (21,9) 7 katılımcı, 41-45 yaş

arasında (%12,5) 4 katılımcı, 46-50 yaş arasında (%9,4) 3 katılımcı, 51-55 yaş arasında (%15,6) 5 katılımcı, 56-60 yaş arasında (%9,4) 3 katılımcı ve 60 yaş ve üzeri (%9,4) 3 katılımcı olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 8: Katılımcıların Kırklareli’nde İkamet Etme Sürelerine Ait Bulgular

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
6-10 Yıl	8	25,0	25,0	25,0
15 Yıldan fazla	24	75,0	75,0	100,0
Toplam	32	100,0	100,0	

Katılımcıların Kırklareli’nde ikamet ettikleri süre değerlendirildiğinde ise 6-10 yıl arasında (%25,0) 8 katılımcı 15 yıldan fazla (%75,0) 24 katılımcının olduğu tespit edilmiştir.

4.5.2. Araştırmanın Ana Temalarının Belirlenmesi

Araştırmada 7 ana tema belirlenmiş ve bu temalar arasında bağlantılar ve benzerlikler tespit edilmiştir. Buradan hareketle araştırmada geçerliliğin sağlandığı öngörülerek aşağıda belirtilen ana temalar doğrultusunda bulguların yorumlanmasına karar verilmiştir.

- **Tema 1:** İnanç varlıkları ile ilgili yöre halkının bilgi ve düşüncelerinin analizi
- **Tema 2:** Bölgedeki inanç varlıklarının korunması ve restorasyonuna ilişkin görüşlerin analizi
- **Tema 3:** Gelen turistlerin bölgedeki yöre halkının istihdamına ve gelir durumuna ilişkin görüşlerinin analizi
- **Tema 4:** Gelen turistlerin doğal çevre üzerindeki etkilerine ilişkin görüşlerin analizi
- **Tema 5:** Gelen turistlerin bölgenin sosyo-kültürel yapısına etkisinin analizi
- **Tema 6:** Bölgenin inanç turizmine açılması oluşumunda alt yapı gelişimine ilişkin görüşlerin analizi
- **Tema 7:** Bölgenin Tanıtımı Ve Turistik Destinasyon Olabilmesi İle İlgili Görüşlerin Analizi

Tablo 9: Temaları Oluşturan Soruların Frekans ve Yüzdeler Dağılımları

Tema	Soru	Frekans	Yüzde
Tema 1	Bölgenizde bulunan inanç varlıkları hakkında bilgi sahibi misiniz (Cami, kilise, sinagog, türbe)?	Evet: 29 Hayır: 3	90,6 9,4
	Burası ile ilgili bildiğiniz herhangi bir rivayet ve uygulanan bir inanç ritüeli var mıdır?	Evet: 28 Hayır: 4	87,5 12,5
	Bölgenizdeki İnanç varlıklarının turizme açılması ve turistler tarafından ziyaret edilmesi sizi rahatsız eder mi?	Evet: - Hayır: 32	- 100,00
	Bölgenizde bulunan inanç varlıkları en çok kimler tarafından ziyaret edilmektedir?	Yerel Halk: 15 Marmara Bölgesi: 10 Balkan Ülkeleri: 2 Diğer: 5	46,9 31,3 6,3 15,6
	Bu ziyaretlerin inanç kültürümüze ve insani değerlerimize katkısı olduğunu düşünüyor musunuz?	Evet: 30 Hayır: 0	93,8 6,3
	Tema 2	Bölgenizde bulunan inanç varlıklarının yeterince korunduğunu düşünüyor musunuz?	Evet: 5 Hayır: 27
Sizce Bölgenizdeki inanç varlıklarına en fazla tahribatı kimler veriyor? Ziyaretçiler mi yoksa yerel halk mı?		Ziyaretçiler: 7 Yerel Halk: 25	21,9 78,1
Burası ile ilgili daha önce bir restorasyon çalışması yapıldı mı ya da yapılması düşünülüyor mu?		Evet: 5 Hayır: 27	15,6 84,4
Tema 3		İnanç turizminin Bölgenizde başta kadınlar olmak üzere istihdama etkisi olduğunu düşünüyor musunuz?	Evet: 4 Hayır: 28
	Bölgenizde inanç turizminin gelişmesiyle bölgeye yönelik yatırımların artabileceği konusundaki görüşleriniz nelerdir?	Olumlu: 32 Olumsuz: -	100,00
	Bölgenizde inanç turizminin gelişmesi Bölge esnafını ne yönde etkiler?	Olumlu: 32 Olumsuz:-	100,00
	Bölgenizde inanç turizminin gelişmesi bölgedeki mal ve hizmetlerin fiyatlarında artışa sebep olur mu?	Evet: 3 Hayır: 29	9,4 90,6
	Bölgenizde inanç turizminin gelişmesi ile bölgeden göçün engelleneceğine inanıyor musunuz?	Evet: 17 Hayır: 15	53,1 46,9
	Tema 4	Bölgenize gelen turistlerin doğal çevre üzerinde olumlu veya olumsuz etkileri var mıdır?	Olumlu: 30 Olumsuz: 2
Sizce Bölgenize gelen ziyaretçiler sayesinde doğal çevre daha iyi mi korunmaktadır?		Evet: 30 Hayır: 2	93,8 6,3

Temaları Oluşturan Soruların Frekans ve Yüzdeler Dağılımları (Devamı)

Tema	Soru	Frekans	Yüzde
Tema 5	Bölgenizde inanç turizminin gelişmesinin barış ve huzur ortamına etkisi olabileceğini düşünüyor musunuz?	Evet: 32 Hayır: -	100,00
	Bölgenizin turistler tarafından ziyaret edilmesinin yerel kültürünüze olumsuz etkilerinin olabileceğini düşünüyor musunuz?	Evet: 7 Hayır: 25	21,9 78,1
	Bölgenizin turistler tarafından ziyaret edilmesinin aile ve yaşam şekliniz üzerinde olumlu veya olumsuz etkisinin olacağını düşünüyor musunuz?	Evet: 7 Hayır: 25	21,9 78,1
Tema 6	Bölgenizde inanç turizminin gelişmesiyle yerel ulaşımın gelişeceğini ve hizmet kalitesinin artabileceği konusundaki görüşleriniz nelerdir?	İnanıyorum: 25 İnanmıyorum: 7	78,1 21,9
	Bölgenizde inanç turizminin gelişmesiyle bölgedeki alt yapı hizmetlerinin (elektrik, su, doğalgaz vs.) de gelişeceğine inanıyor musunuz?	İnanıyorum: 25 İnanmıyorum: 7	78,1 21,9
Tema 7	Bölgedeki inanç varlıklarının tanıtılması ve pazarlaması konusunda ki görüşleriniz nelerdir?	Olumlu: 5 Olumsuz: 27	21,9 78,1
	Bölgenizdeki inanç varlıklarını sosyal medyadan paylaşır mısınız ve çevrenize bölgenizi ziyaret etmelerini tavsiye eder misiniz?	Evet: 32 Hayır: -	100,00
	Bölgenizdeki inanç varlığı sizin inancınıza ters düşse dahi buranın tanıtılmasını ve turizme kazandırılmasını arzu eder miydiniz?	Evet: 32 Hayır: -	100,00

Kaynak: Yazar tarafından derlenmiştir.

4.5.3. Temaların Yorumlanması

1. İnanç Varlıkları İle İlgili Yöre Halkının Bilgi Ve Düşüncelerinin Analizi

“Bölgenizde bulunan inanç varlıkları (Cami, kilise, sinagog, türbe vs.) hakkında bilgi sahibi misiniz?” sorusuna katılımcıların %90,6’sı “Evet” demiştir. Katılımcılardan bazılarının anlatımı Bölge için önemli öneriler sunmaktadır. Örneğin;

Katılımcı-14; “Tabi ki Kırklareli’nde bulunan inanç varlıkları hakkında bilgi sahibiyim. Camilerimiz, kiliselerimiz ve türbelerimiz en önemli inanç varlıklarımızı oluşturmaktadırlar. Rivayetler konusunda bilgi sahibi değilim ancak kiliseler ile ilgili şunları söylemek istiyorum. Kırklareli’nde bulunan kiliselerimizden bir tanesini Bulgaristan Hükümeti Kültür Bakanı bizzat gelerek yerini gördü ve bu kiliseyi ayağa kaldırmak istiyorlar. Onlar burada kiliseyi inşa ederken bizde bunun karşılığında

orada bir camii inşa ederek inanç kültürüne katkıda bulunmak adına böyle bir girişimimiz bulunmaktadır.’’ şeklinde görüşlerini ifade etmiştir. Kırklareli’nde ve Balkan ülkelerinden karşılıklı olarak muhacir ve göçmenlerin yaşadıkları düşünüldüğünde ülkelerarası ve sınır ötesi iş birlikleri önem kazanmaktadır. Nitekim Katılımcı 14’ün karşılıklı olarak ibadethane açma fikri hem karşılıklı inançlara saygı hem de kültürlerin korunması açısından önem kazanmaktadır.

Katılımcı-12; *“Kırklareli Merkez ilçesi Kasaplararası olarak bilinen et ve balık ticaretinin gerçekleştirildiği yerde bir sinagog olduğunu biliyorum. 17.Yüzyıl başlarında inşa edildiğini biliyorum. 1934 yılında meydana gelen ve Trakya olayları olarak bilinen olaylar sonucu Yahudi karşıtı ayaklanmalar başlamış ve Yahudiler şehrimizi terk ederek İstanbul’a göç etmişlerdir. Bununla birlikte Yahudi nüfusu giderek azalmış ve sinagogda kullanılamaz hale gelmiştir. Şu an şehirde yaşayan Yahudiler tarafından kullanılmaktadır. Bu sinagogun 300 yıllık bir mazisinin olduğunu biliyoruz ve şu an Musevi Vakfının tasarrufunda bulunduğunu söyleyebilirim. Bununla birlikte Kıyıköy’de bulunan Aya Nikola Manastırı hakkında birkaç şey söylemek isterim. Papuçdere yolu üzerinde Bizans Döneminden kaldığını ve kayalar oyularak meydana getirilmiş hücrelerden oluştuğunu biliyorum. Hatta girişinin bulunduğu kemerin altında Yunan harfleri ile o Ayios Nikolaos yani (Aziz Nikolas, St. Nicholas Aya Nikola) yazmaktadır. Ancak zamanla yağmalanıp tahrip edilmiştir. Şehrimize gelen Bulgarlar ve Yunan vatandaşları tarafından sıkça ziyaret edilmektedir.”* şeklinde görüş belirtmiştir. Katılımcı 12, elde kalan somut kültürel inanç varlıklarının korunması konusuna vurgu yapmıştır. Anlatımda; bu varlıkların korunması sorumluluğunun ilk evvela bulunduğu ülkeye ait olduğuna, kültürel bir değere gerektiğinde farklı bir kültürün sahip çıkması gerekliliğine işaret etmektedir.

Katılımcı-5; *“Kırklareli merkezde yaşadığım için burada bulunan inanç varlıkları hususunda camii ve birkaç türbe hakkında bilgi sahibiyim. Hızır Bey Camiinin tarihi bir cami olduğunu ve inanç turizmi kapsamında*

ziyaret edildiğini söyleyebilirim. Kırklareli merkezde çarşı içinde bulunmaktadır. Kâbe mimarisine benzer şekilde 1383 yılında Hızır Bey tarafından inşa edilmiştir. 631 yıllık tarihi olan bu camimiz Osmanlının Trakya'da yapmış olduğu ilk eser olması itibariyle bizim için çok değerlidir. Bunun dışında Kırklareli şehir merkezinde bulunan Balaban Baba, Hüseyin Baba, Koyun Baba isimli yatırların olduğunu biliyorum. Bilmediğim de birçok yatır ve inanç varlığı kalıntısı olabilir çünkü eskiden beri defîne arayanlar tarafından bu takım varlıklar çok fazla tahrip edildiği için günümüze ulaşmadan yok olmuş olabilirler.” şeklinde görüşlerini belirtmiştir. Katılımcı 5’de Katılımcı 12 gibi inanç varlıklarının korunması gerekliliğine işaret etmiştir. Bunun yanında hala ibadete açık olan Hızır Bey Camiinin 631 yıllık tarihine işaret etmektedir. Belki de bu caminin koruma altına alınarak ülke kültür ve turizme müze olarak kazandırılması düşünülebilir. Bunun yanında çeşitli yatır ve türbelerinde koruma altına alınması ve ziyarete açılmaları inanç turizmi kapsamında düşünülebilir.

“Bölgenizde bulunan inanç varlıkları (Cami, kilise, sinagog, türbe vs.) ile ilgili bildiğiniz herhangi bir rivayet ve uygulanan inanç ritüeli var mıdır?” sorusuna katılımcıların %87,5’i “Evet” demiştir. Katılımcılardan birinin anlatımı dikkat çekmektedir. **Katılımcı-10;** Kırklareli il ve ilçelerinde bulunan birçok türbe ve ziyaret yerini gezdiğini ve bu yatırların ziyareti sırasında kişilerin yapmış oldukları birtakım ritüel olduğunu ifade etmiş ve şu şekilde görüşlerini bildirmiştir. “Kırklareli’nde ziyaret ettiğim türbe ve yatırların bazılarında gelen ziyaretçiler mum yakmakta ve türbenin belirli bir bölgesine bu mumu dikmektedirler. Kişilere neden böyle bir şey yaptıklarını sordum ve inanışları gereği mum eriyip bitene kadar dileklerinin gerçekleşeceğine inandıklarını söylediler. Yine bazı yerlerde türbe demirlerine çaput bağlanmakta ya da türbenin bulunduğu yere suibriği ve terlik bırakılmakta burada da orada yatmakta olan yatırın abdest aldığına inanıldığını belirtmiştir.” Dünyada ve Türkiye’nin çeşitli Bölgelerinde hala süregelen inanç ritüelleri vardır. İnsanlar gerek inançları gerekse kültür gezilerinde bu ritüellere katılmak için ibadethaneleri, türbe ve yatırları ziyaret etmektedirler. Bu yerlerin korunması ve bölgenin

tanınırlığının sağlanması inançlara saygı ile birlikte yöre ve ülke prestijine de saygı kazandıracaktır.

“Bölgenizde bulunan inanç varlıklarının turizme açılması ve turistler tarafından ziyaret edilmesi sizi rahatsız eder mi?” sorusuna araştırmaya katılan katılımcıların hepsi “**Kesinlikle böyle bir şey biz Kırklarelilileri rahatsız etmez**” şeklinde cevap vermiştir. Verilen cevaplardan Kırklareli Halkı’nın inançlara ve onlara ait olan değerlere saygılı olduğu ve bu değerlerin herkes tarafından görülmesi gerektiği konusunda hemfikir oldukları anlaşılmaktadır.

Çalışmanın ilk temasını oluşturan son soru kapsamında katılımcılara;

“Bölgenizde bulunan inanç varlıkları en çok kimler tarafından ziyaret edilmektedir?” sorusuna katılımcıların %49,9’u yerel halk, %31,3’ü Marmara Bölgesi illeri, %6,3’ü Balkan ülkeleri, %15,6’sı ise diğer şeklinde cevap vermiştir. Bu ziyaretlerin inanç kültürümüze ve insani değerlerimize katkısı olduğunu düşünüyor musunuz?” sorusuna ise katılımcıların %93,8’i “Evet” cevabını vermiştir. Verilen cevaplardan anlaşıldığı üzere Kırklareli’nde bulunan inanç varlıklarını çeşitli bölgelerden insanlar ziyaret etmektedirler. Katılımcıların verdiği cevaplardan bu ziyaretlerin Kırklareli’nin inanç kültürüne ve insani değerlerine katkısı olduğunu düşündükleri anlaşılmaktadır. Katılımcı 15 ve Katılımcı 7’nin anlatımları bu cevapları destekler niteliktedir.

Katılımcı-15; “*Bölgemizde yer alan inanç varlıklarına hem Marmara bölgesinde bulunan illerden hem de bazı inanç varlıkları gereği Anadolu’nun bazı illerinden ziyaretçiler sık sık gelmektedir. Alevi-Bektaşî inancına sahip olan ziyaretçiler buraya gelerek ziyaretler gerçekleştirmektedirler. Bu ziyaretler sırasında burada yemek yemekte, konaklamaktadırlar. Kimileri ilçemizde yerel halk tarafından misafir edilmekte ya da Merkez’de bulunan bazı konaklama tesislerinde kalmaktadırlar. Bizde ziyaretçilerle doğal olarak iletişime geçiyoruz ve gerçekten güzel kardeşlik köprüleri kuruluyor. Önyargılar yıkılıyor ve saygı*

çerçevesinde her inanişaya ait insanla kucaklaşabiliyoruz. Bu anlamda ben insani değerlerimize gerçekten olumlu yönde çok fazla etkisinin olduğunu düşünüyorum.” şeklinde görüşlerini bildirmiş; Kırklareli’nde bulunan inanç varlıklarını görmeye gelen ziyaretçilerin ağırlıklı olarak Marmara Bölgesi, İç Anadolu Bölgesi ve Doğu Anadolu Bölgesinden geldiklerini ve bu ziyaretler sırasında türbe ziyaretleri, kurban kesimi, dua, yemek pişirilmesi ve dağıtılması gibi yapılan faaliyetler hakkında açıklamalarda bulunmuştur.

Katılımcı-7; *“Şehrimiz Bulgaristan’a sınır kapısı olması sebebiyle Balkanlara çok yakın bir coğrafya içerisinde yer almaktayız. Yunanistan ile aynı şekilde çok yakınız. Bu sebeple şehirde bulunan kilise, manastır ve sinagog gibi varlıklar yurt içinden gelen turistler kadar yurt dışından gelen ve daha çok dediğim gibi Bulgaristan ve Yunanistan’dan gelen turistler tarafından ziyaret edilmektedirler.”* Katılımcı 7 Katılımcı 15’den farklı olarak Kırklareli’nde bulunan inanç varlıklarına Balkan ülkelerinden yapılan ziyaretler hakkında bilgiler vermiştir.

Araştırma bulguları katılımcıların genel olarak inanç turizmi ve Kırklareli’nde bulunan inanç varlıkları konusunda bilgi sahibi oldukları ve bu varlıkların inanç turizmi ve Kırklareli açısından önem arz ettiğinin bilincinde olduklarını ortaya koymuştur. Çalışmada görüşlerini ifade eden Kırklareli il ve ilçelerinde yaşayan her katılımcı öncelikli olarak yaşadığı bölgede bulunan ve yeterince bilgi sahibi olduğu inanç varlığı hakkında görüş bildirmiştir.

2. Bölgedeki İnanç Varlıklarının Korunması Ve Restorasyonuna İlişkin Görüşlerin Analizi

“Bölgenizde bulunan inanç varlıklarının yeterince korunduğunu düşünüyor musunuz?” sorusuna katılımcıların %84,4’ü **“Bölgemizde bulunan inanç varlıklarının yeterince korunduğunu düşünmüyorum.”** şeklinde yanıt verirken, katılımcıların %15,6’sı geçmişe nazaran bir takım restorasyon ve koruma çalışmalarının yapıldığını ancak eskiye oranla bu çalışmaların şimdi daha sık gerçekleştiğini belirtmişlerdir.

“Bu alanların korunması ve turizme kazandırılması için kamu ve özel sektörden beklentileriniz ne olurdu?” sorusuna Katılımcı 9’un verdiği cevap dikkat çekicidir.

Katılımcı-9; *“Bu konunun sadece bir tarafın gayret ve girişimleri ile çözülebilecek bir konu olduğunu düşünmüyorum. Kamu ya da özel sektör bu alanların korunması ve restore edilmesi açısından ne kadar çalışma yaparsa yapsın eğer bu bilinç şehirde genel itibariyle oluşturulamıyorsa tam olarak çözüm sağlamış olunmaz. Hem kamu hem özel sektör ve özellikle yerel halk elini taşın altına koymalıdır. İnsanlara gerekli eğitimler doğrultusunda bu bilinç aşılmalıdır ki yapılan çalışmalar uzun süreli ve kapsayıcı olsun. Herkes bu konuda üstüne düşeni yapmalı. Ben Kırklareli’nde Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü’nün yeterince aktif olduğunu düşünmüyorum. Ama ısrarla söylüyorum bu sadece Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü ile çözülebilecek bir mesele değil. Bu varlıkların kıymetini herkes bilmeli ve el birliği ile kamu ve özel sektör kendi üzerlerine düşen görevleri yapmalı yerel halkında desteği ile bu varlıklar korunarak bizden sonraki nesillere de aktarılarak bu varlıklarımızı onlarında görmesine öncülük etmiş olabiliriz diye düşünüyorum.”*

“Sizce Bölgenizdeki İnanç varlıklarına en fazla tahribatı kimler veriyor? Ziyaretçiler mi yoksa yerel halk mı?” sorusuna Katılımcıların %78,1’i yerel halk şeklinde cevap verirken %21,9’u ise gelen ziyaretçilerin bu alanlara daha fazla tahribat yaptıklarını ifade etmiştir. Yerel halk ile ilgili görüşlerini bildiren Katılımcı 4 Sahip olunan değerleri korumanın bir kültür olduğunu ve bu kültürün yerel halk tarafından benimsenirse uygulanabilir olduğunu ifade ederek şunları söylemiştir.

Katılımcı-4; *“Bölgemize gelen turistler aslında bilinçli olarak ziyaretlerini gerçekleştirmektedirler. İnanç varlıklarının önemli kültürel miras olduğunun bilincinde olan ziyaretçiler bu varlıkların bizim bir sonraki nesillere taşımamız gereken kültür varlıklarımız olduğunun bilincinde olarak dikkat etmekte ve çok fazla hassasiyet göstermektedirler. Onlardan bu konuda öğrenecek çok şeyimiz olduğunu düşünüyorum. Yine*

aynı şekilde Bulgaristan ve Yunanistan'dan gelerek bölgemizdeki inanç varlıklarını ziyaret eden turistler aynı hassasiyeti göstermektedirler. Bence bu farklı bir kültür ve buna gerçekten çok fazla ihtiyacımız var. Eğer bu kültürü benimsemezsek bu varlıkların ömrü çok daha kısa olacaktır.”

Katılımcı-8; “Ben yerel halkın zarar verdiğini kabul ediyorum ancak bu tek taraflı bir olay değildir. Çalışmalarımız esnasında gelen turistlerinde bölgede uygunsuz hareketler ederek orada bulunan yapının hem yapı hem maneviyatına zarar verdiğini düşünüyorum. Bu belki sayıca az bir örnek olabilir ama tamamen yerel halkın bu alanlara zarar verdiğini düşünmüyorum.” diyerek bölgeye zararın daha çok ziyaretçiler tarafından verildiğini ileri sürmüştür.

Katılımcı 4 ve Katılımcı 8'in cevaplarından hareketle denebilir ki ilgili yasaların ve politikaların kişiler ve kurumlar tarafından anlaşılabilir olması ve sorumluluk bilincinin de herkes için oluşturulması düşünülmesi gereken diğer bir husustur.

3. Gelen Turistlerin Bölgedeki Yöre Halkının İstihdamına Ve Gelir Durumuna İlişkin Görüşlerinin Analizi

“İnanç turizminin bölgemizde başta kadınlar olmak üzere istihdama etkisi olduğunu düşünüyor musunuz?” sorusuna katılımcıların %87,5'i **“İnanç Turizminin bölgemizde başta kadınlar olmak üzere istihdama etkisi olduğunu düşünmüyorum.”** şeklinde görüş bildirmişlerdir. Katılımcılardan %12,5'i istihdama etkisi yoktur demek yerine bu etkinin şu an için elle tutulur bir oranda olmadığını etmişlerdir.

“Bölgenizde inanç turizminin gelişmesiyle bölgeye yönelik yatırımların artabileceği konusunda ki görüşleriniz nelerdir?” sorusuna katılımcıların tamamı **“İnanç turizminin gelişmesiyle bölgeye yönelik yatırımların artacağı.”** görüşünde birleştiler. Bu görüşe örnek olarak Katılımcı 6 şu ifadeleri kullanmıştır:

Katılımcı-6; “Edirne Kırklareli’ye 60 km. uzaklıkta bir yer ve bize komşu bir il. Edirne’de bulunan Selimiye Camii örnek vermek gerekirse orada bulunan Selimiye Camii’sine gelen ziyaretçilerin sayısının her geçen yıl artması hem özel hem kamu olmak üzere girişimcileri yatırım yapma yönünde teşvik etmiştir. Turist sayısının artması üzerine Edirne Belediyesi, Camii’ye çıkan yolları yenilemiş, yeni otopark alanları yaratmış ya da var olanları genişletmiş, yeni planlama ile girişimcilerin Camii çevresinde konaklama ve yeme-içme tesisleri yapmasına olanak sağlamıştır. Şunu demek istiyorum; Kırklareli Belediyesi ve ilgili Kurumlar şehrimizin inanç varlıklarını değerlendirerek turizme kazandırabilirlerse, şehre yatırımlar artacaktır. Bunda şüphe yoktur.”

“Bölgenizde İnanç Turizminin gelişmesi Bölge esnafını ne yönde etkiler?” sorusuna katılımcıların tamamı “**Bölgemizde inanç turizminin gelişmesi bölge esnafını kesinlikle olumlu yönde etkiler.**” şeklinde görüşlerini ifade etmişlerdir. İnanç turizmi kapsamında yapılacak çalışmaların artması ile bölgeye gelen ziyaretçilerin de artması düşünülmektedir. Gelen ziyaretçi sayısının artmasının Kırklareli esnafı için gelir getirici bir etki yaratacağı öngörülmektedir.

“Bölgenizde inanç turizminin gelişmesi bölgedeki mal ve hizmetlerin fiyatlarında artışa sebep olur mu?” sorusuna katılımcıların %90,6’sı “**İnanç turizminin gelişmesi bölgede ki mal ve hizmetlerin fiyatlarında artışa sebep olmaz.**” yönünde görüşlerini ifade etmişlerdir. İki katılımcının bu soruya verdiği cevaplar genel bir probleme vurgu yaptığından önemlidir. Şöyleki;

Katılımcı-16; “Bu konuda her zaman fırsatçılık yapacak olanlar olacaktır. Turizm hareketinin ülkemizde hızlandığı yıllar bazı simsarlar insanları kandırmak ve bir malı değerinden çok daha fazla bir ücretle satmak gibi ülkemize ve bizim kültürümüze yakışmayan hareketler içine girdiler. Bu belki hala devam etmektedir. Ancak şuan insanımız anladı ki bu turistleri bir kere kandırabiliriz ve bir daha ki seferde aynı insanlara bir şey satamayız düşüncesi zaman içerisinde oluşunca bu insanların sayısı biraz

daha arttı. Kırklareli esnafı için bunu genele yorumlamak mümkün değildir ve bu haksızlık da olur ancak muhakkak böyleleri olacaktır bu faaliyetlerin gelişmesiyle birlikte.”

Katılımcı-22; *“Şehrimizde ki bazı esnaflar genel olarak esnaf kelimesinin hakkını ne yazık ki verememektedirler. Turizm hareketinin şehirde güçlenmesi için güçlü bir esnaf algısı yaratmak gerekmektedir. Örneğin bu ili gezmeye gelen birisi bir dükkanı ziyaret etmek istediği zaman dükkanın girişinde oturan esnaf “bir şey satın alacaksan içeriye geleyim” tarzında bir yaklaşımda bulunursa biz daha çok uğraşırız. Bu konuda esnafın bilinçlendirilmesi gerektiğini düşünüyorum. İnanç turizminin gelişmesi ve buraya insanların yoğun olarak gelmesi ile mal ve hizmet fiyatlarının onlara karşı artacağını düşünüyorum.”* şeklinde görüş bildirmiştir.

Katılımcı 16 ve Katılımcı 22 bir turizm destinasyonunda olabilecek genel bir probleme vurgu yapmaktadırlar. Turizm destinasyonlarında ticari faaliyet gösteren esnafın desteklenmesi, bilinçlendirilmesi ve ticari faaliyetlerinin kalite ve fiyat açısından denetlenmesi yöre ve ülke prestiji açısından önem arz etmektedir. Ziyaretçiler artık daha bilinçli ve ödedikleri miktarın karşılığını bekleyen velinimetlerdir.

“Bölgenizde inanç turizminin gelişmesi ile bölgeden göçün engellenebileceğine inanıyor musunuz?” Sorusuna katılımcıların %53,1’i **“Bölgemizde inanç turizminin gelişmesi ile bölgeden göçün engellenebileceğini düşünüyorum.”** şeklinde cevap verirken katılımcıların % 46,9’u inanç turizminin bölgeden göç hareketini engellemeyeceğini düşünmektedir. Katılımcılar Kırklareli’nde inanç turizmi potansiyeli olduğunu ancak inanç turizmi bağlamında bu varlıkların yeterince kullanılmadığını söylemiş, inanç turizminin geliştirilmesi ve istihdam üzerinde olumlu etkilerinin görülmesiyle bölgeden göçün engellenebileceğine etki edeceği aksi halde şuan için bu faaliyetlerin göçün engellenmesi üzerine bir etkisinin olmadığını” vurgulamışlardır.

4. Gelen Turistlerin Doğal Çevre Üzerindeki Etkilerine İlişkin Görüşlerin Analizi

“Bölgenize gelen turistlerin doğal çevre üzerinde olumlu veya olumsuz etkileri var mıdır?” Sorusuna katılımcıların %93,8’i **“Olumlu yönde etkileri bulunmaktadır.”** şeklinde cevap verirken katılımcıların %6,3’ü “Bölgemize gelen turistlerin doğal çevre üzerinde olumsuz etkileri vardır.” görüşünde birleşmişlerdir.

“Sizce bölgenize gelen ziyaretçiler sayesinde doğal çevre daha iyi mi korunmaktadır?” Katılımcıların büyük çoğunluğu %93,8’i **“Bölgemize gelen ziyaretçiler sayesinde doğal çevre daha iyi korunmaktadır.”** yönünde görüş bildirmişlerdir. Katılımcıların %6,3’ü ise olumsuz yönde görüş bildirmiştir. Katılımcı 17’nin bu soru ile ilgili yapmış olduğu açıklamalar dikkat çekmektedir.

Katılımcı-17; *“Ziyaretçiler bölgemizde bulunan inanç varlıklarını ziyaretleri esnasında titiz ve dikkatli davranmaktadırlar. Ziyaret ederken doğal çevreye zarar vermemek için çaba sarf etmektedirler. Özellikle gözlemlediğim bir olaydan söz etmek istiyorum. Babaeski ilçemizde güzel bir piknik alanımız var burada insanlar piknik yaparlar. Akşama doğru herkes evine gitmek için toparlanırken bir aile bütün çöplerini piknik alanında bıraktı ve arabasına doğru yol alırken hemen ardından bir başka kişi çöpleri toplayarak hızlı bir şekilde poşete koyup çöpleri bırakan adamın aracının içine koydu. Gerginliğe sebep olan bu hareketten sonra neden böyle bir şey yaptın? sorusuna oraya gelen ziyaretçi kişilerin şivelerinden Kırklarelili olmadıkları çok belliydi verdiği cevap gerçekten dikkat edilmesi gereken bir cevaptı. Çöpleri arabaya bırakan adam; bu çöpleri doğaya bırakıp gidiyorsun ama arabana koyulunca kızılıyorsun, emin ol bu ağaçlar ve bu alan senin arabandan çok daha önemli eğer bu çocukların da ileride çocuklarıyla piknik yapsın burada istiyorsan dedi. Bunun üzerine o gergin ortam kısa sürede yumuşadı o adam da kişiye hak verdi ve ortalıkta olan çöpleri toplayarak oradan ayrıldılar. İşte bu bilinç çok önemli, bu bilince sahip turistler doğal çevre üzerinde tabi ki olumlu etkileri olacaktır.”*

5. Gelen Turistlerin Bölgenin Sosyo-Kültürel Yapısına Etkisinin Analizi

“Araştırmada bölgenizde inanç turizminin gelişmesinin barış ve huzur ortamına etkisi olabileceğini düşünüyor musunuz?” sorusuna katılımcıların tamamı **“Bölgemizde inanç turizminin gelişmesinin barış ve huzur ortamına olumlu yönde etkisi olacaktır.”** şeklinde görüş cevap vermişlerdir. Bütün katılımcıların olumlu yönde cevap verdiği soru da Katılımcı 11, Katılımcı 15 ve Katılımcı 14’ün vermiş olduğu cevaplar özet niteliği taşımaktadır.

Katılımcı-11; *“Muhakkak inanç turizmi faaliyetlerinin bölgemizde çeşitlenmesi ve inanç turizmi kapsamında Kırklareli’nin daha fazla anıldığını düşünecek olursak kesinlikle barış ve huzur ortamına etkisi olacaktır. Şunu belirtmek isterim ki İslam barış dinidir ve biz her dine hoşgörü içerisinde yaklaşırız. Herkes kendi inancını yaşamakta serbesttir. İşte bu yaklaşım ile bakıldığı zaman buraya farklı dinlere mensup ve farklı inanışlara ait ziyaretçiler geldiğinde hepsinin bir arada bulunduğu bir ortam neden olmasın ki; Kırklareli barış ve huzur konusunda gayet güzel bir kent, insanlarımızın barışçıl ve huzurlu olduğunu rahatlıkla söyleyebilirim. Birkaç senedir Türkiye’nin en güvenli illeri arasında Kırklareli başı çekmektedir. Bununla da gurur duyuyoruz.”*

Katılımcı-15; *“Ben bu konu ile ilgili şöyle bir örnek vermek istiyorum. Burada bulunan türbe ve yatırları Alevi-Bektaşî inancına sahip olan kişiler ziyaret etmektedirler. Bizler onların bu ziyaretleri sırasında onlara hoş geldiniz demekte, onları ağırlamakta, programlarına katılmakta, onlara yardımda bulunmaktayız. Bundan hem biz hem de ziyaretçiler mutluluk duyuyoruz. Bu tür etkinlikler ile bizim gidip gelmemiz onların bu inanç varlıklarını ziyaret etmeleri çok güzel gönül ve kültür köprüleri kurmakta barış ve huzur ortamına çok güzel katkılar sağlamaktadır.”*

Katılımcı-14; *“Bu ziyaretlerin artması önyargıları yok edecektir. Farklı inanışlara ait insanlarla ne kadar çok bir araya gelirsek biz onların onlar da bizim kültürümüzü öğreneceklerdir. O beni ne kadar sabırla*

dinlerse bende onu o kadar sabırla dinlemeyi öğreneceğim. Böylelikle kavga değil barış ortamı gelişecek ve hâkim olacak ve böyle ilişkiler kurulduğunda İstanbul'a gider gibi Sofya'ya gideceksin orada bir dostun bir arkadaşın olacak. Demek istediğim şudur; biz zaten birbirimizle her anlamda iç içeyiz. Bakınız bugün Yunanca ile Türkçe arasında 3000 ve Bulgarca ile Türkçe arasında 1800 ortak kelime var. Böylesine harmanlanmış kültürlerle ait insanların bir araya gelmesi ve ortak insani değerlerde buluşması tabii ki barış, huzur, sevgi ve saygının olumlu yönde gelişmesine katkı sağlayacaktır."

"Bölgenizin turistler tarafından ziyaret edilmesinin yerel kültürümüze olumsuz etkilerinin olabileceğini düşünüyor musunuz?" sorusuna katılımcıların %78,1'i "**Bölgemizin turistler tarafından ziyaret edilmesinin yerel kültürümüze olumsuz etkilerinin olabileceğini düşünmüyorum.**" yönünde görüş bildirmişlerdir. Bu görüşe destek olarak Katılımcı 4 şunları söylemiştir:

Katılımcı-4; *"Bizim çok güçlü bir inanışımız ve kültürümüz var bu yüzden hiçbir şekilde bu kadar kuvvetli kültür ve inanışa sahip olan insanların olumsuz yönde etkileneceğini düşünmüyorum."* şeklinde görüş belirtmiştir.

Katılımcılardan %21,9'u ise olumsuz etkilerin olabileceği yönünde cevap vermiştir. Olumsuz etkilerinin olabileceğine örnek olarak **Katılımcı-2;** ise şu ifadeleri kullanmıştır: *"Bizim kendimize has bir yaşam kültürümüz var. Eğer bu ziyaretler kontrollü olmazsa aile yapısının çocuklarımızın olumsuz yönde etkilenebileceğini düşünüyorum. Sonuçta herkes iyi niyetli olmayabiliyor eğer bu ziyaretler sadece inanç turizmi bağlamında olmayıp farklı amaçlar doğrultusunda ilerleyecek olursa işte bu bize zarar verir. Burada anlatmak istediğim aslında bazı insanların farklı amaçlarla misyonerlik faaliyetleri yürüttükleridir. Yani bunlarla karşılaşmıyor değil ve her zaman ufak ufak başlar bu takım şeyler. Her şeyden önce bu ziyaretlerin kontrollü bir şekilde olması bence bu soru işaretlerini ortadan kaldıracaktır."*

“Bölgenizin turistler tarafından ziyaret edilmesinin aile ve yaşam şekliniz üzerinde olumlu veya olumsuz etkileri etkilerinin olabileceğini düşünüyor musunuz?” sorusuna bir önceki soru gibi katılımcıların %78,1’i **“Bölgemizin turistler tarafından ziyaret edilmesinin aile ve yaşam şeklimiz üzerinde olumsuz etkilerinin olabileceğini düşünmüyorum.”** şeklinde cevap verirken; katılımcıların %21,9’u **“Bu ziyaretlerin aile ve yaşam şeklimiz üzerinde olumsuz etkilerinin olabileceğini düşünüyorum.”** yönünde görüş belirtmişlerdir. Kırklareli’nde yaşadığı bir olaydan örnek veren Katılımcı 4 konuyla alakalı çarpıcı ifadeler kullanmaktadır:

Katılımcı-4; *“Kırklareli’nde bulunan tarihi bir kilise ziyaretimiz sırasında orada bulunan yabancı turistlerin gayri samimi hareketler içinde bulduklarını fark ettim. Yanımızda çocuklarımızın olması beni çok daha fazla kızdırdı. Kendi inançlarına ait bir ortamda iki sevgilinin bu denli yakınlaşması ve orada bizim olduğumuzu umursamamaları gerçekten kötü bir tavidir. Bunu genele yormak istemem haksızlık olur ancak böyleleri yüzünden çocuklar kötü etkilenebiliyor ve ahlaki değerlerimiz sarsılıyor bu yüzden ne kadar az da olsa aile ve yaşam şeklimiz üzerinde özellikle bu ziyaretler arttığında daha fazla olumsuz yönde etkiler görülecektir.”*

6. Bölgenin İnanç Turizmine Açılması Oluşumunda Alt Yapı Gelişimine İlişkin Görüşlerin Analizi

“Bölgenizde inanç turizminin gelişmesiyle bölgedeki alt yapı hizmetlerinin (elektrik, su, doğalgaz vs.) de gelişeceğine inanıyor musunuz?” sorusuna katılımcıların %78,1’i **“İnanç turizminin gelişmesiyle bölgemizde alt yapı hizmetlerinin de gelişeceğine inanıyorum.”** yönünde görüş bildirmiştir. Bununla birlikte katılımcıların %21,9’u olumsuz yönde görüş bildirirken alt yapı hizmetleri gelişmeden zaten inanç turizmi faaliyetlerinin de gelişme göstermeyeceğini öncelikli olarak olması gerekenin alt yapı hizmetlerini geliştirmek olduğunu ifade etmişlerdir.

Katılımcı-13; *“İnanç turizmi kapsamında Kırklareli'nin çok zengin olduğunu ama istediğimiz yerde olmadığımızı biliyoruz. Bunun sebebi alt yapı hizmetlerinin yeterince gelişmemiş olması dolayısıyla bu faaliyetlerin de gelişmesinin önünde en büyük engel olarak karşımıza çıkmasıdır. Bence çözülmesi gereken öncelikli konu budur. Bu konunun çözümünde en büyük pay yerel yönetimlere düşmektedir. Yerel yönetimler şehirde bulunan bu turizm potansiyelinin önünü açmak için ellerini taşın altına koymalıdır.”*

Katılımcıların şehrin alt yapısı ile ilgili düşünceleri yerindedir. Çünkü bir bölgenin turizm destinasyonu olarak kabul görmesinin (çekiciliğinin) gerekliliklerinden birisi alt yapı sorunlarının olmamasıdır. Kırklareli ilinin sadece inanç turizmi için değil genel olarak önce kendi yerleşik halkı için alt yapı sorunlarını çözmesi gerekmektedir. Turizmin alt yapı sorunlarından arındırılmış yerlerde daha hızlı gelişeceği kuşkusuzdur.

7. Bölgenin Tanıtımı Ve Turistik Destinasyon Olabilmesi İle İlgili Görüşlerin Analizi

“Bölgenizde bulunan inanç varlıklarının tanıtılması ve pazarlaması konusunda ki görüşleriniz nelerdir?” sorusuna Katılımcıların %78,1'i **“Olumsuz”** yönde görüş bildirmişlerdir. Araştırmaya katılan katılımcıların birçoğu Kırklareli'nde bulunan inanç varlıklarının tanıtılması ve pazarlaması konusunda çok geride olduğumuzu ve şu an bu konu ile ilgili yapılan ya da yapılmış çalışmaların yetersiz olduğu düşüncesindedir.

Katılımcı-8; ve **Katılımcı-9;** *“Benzer birçok il'de tanıtım amaçlı filmler, broşürler sosyal medya çalışmaları yapılmakta ve başarı sağlanmaktadır. Kırklareli'ye baktığımız zaman yapılmış birkaç çalışma olduğunu ancak bunların istenilen karşılığı verdiğini sanmıyorum.”*

Katılımcı 8 ve Katılımcı 9; tanıtım ve pazarlama konusunda Kırklareli'nin yetersiz olduğunu diğer illerle kıyaslama yaparak iddia etmişlerdir. Katılımcı 17, Katılımcı 19 ve Katılımcı 14 bu konu ile alakalı yapılabileceklere dikkat çekmek amacıyla önerilerde bulunmuştur. Şöyleki;

Katılımcı-17; “Bazen ufak şeyler bile insanlarda çok büyük etkiler yaratabilir. Şehrimizde bulunan birçok turistik ve inanç turizmi kapsamında varlık var. Bunlardan benzeri minyatür süs eşyaları yapılabilir ve şehrin tanıtımı sağlanabilir. Kırklareli’ni ziyaret edenler Kırklareli ile ilgili hediyelik eşya örneğın küçük bir magnet dahi bulamıyorlar. Şehirde turistler için böyle bir pazar yaratılması iyi olurdu. Oysaki bu çok basit bir şey özel ya da kamu girişimiyle buna benzer şeyler yapılabilir. Bugün Edirne’nin aynalı süpürgesi ve kokulu sabunu Edirne’ye özgü bir hediyelik eşya olarak pazarlamakta; biz neden Aya Nikola Kilisesi ile ilgili bir magnet, hediyelik eşya ya da onun bir heykelini yapıp satmayalım? Yine aynı şekilde Hızır Bey Camii maket ya da magnetleri, bence bunlar da düşünölmeli; pazarlama ve tanıtım her şeyden önce gelir.”

Katılımcı-19; “Kırklareli’imizin inanç anlamında ne kadar zengin olduğunu biz biliyoruz. Ancak en büyük sorun bence herkesin “biz biliyoruz” düşüncesinde olması. Sizce inanç turizmini geliştirmek için sadece bizim bilmemiz yeterli mi? Dünyada ki en iyi turistik değerler elinizde olsa bile o varlığı tanıtıp, marka değeri haline getirip, reklamını yapamıyor o varlığı görme arzusu ile o bölgeye turist çekemiyorsanız varlıkları heba ediyorsunuz demektir ve burada da inanç turizminden konuşmak çok zor olur; üzücü ama gerçek bu ve bu doğrultuda Bölgemizin hak ettiğı kadar tanıtılmadığı düşüncesindeyim.”

Katılımcı-14; ”Kesinlikle yeteri kadar bu varlıkları tanıtıp pazarlayabildiğimizi düşünmüyorum, Türk insanının bir huyu vardır; kendimizle olan şeyleri anlatırken biraz utanırız. Sanırım bunu biraz görgüsüzlük olarak algılıyoruz. Hâlbuki öyle değil; bu varlıklarımız sonuna kadar anlatılmalı. Biz şu an bunu yapmaya çalışıyoruz. Bir proje kapsamında Trakya Bölgesinde bulunan 3 ilin Belediyesi, üniversiteleri Kültür ve Turizm İl Müdürlükleri ve Trakya Kalkınma Ajansı ile birlikte bir proje hazırladık. Rotalar oluşturarak tanıtım filmleri çektik. Yetersiz de olsa bir yerden başladık. Şimdi en azından buraya gelen bir turist nerede yemek yiyeceğini, nereleri gezebileceğini ortaya koyan broşürler hazırlattık. Ancak

dediğim gibi yeterli olduğunu düşünmüyorum çünkü İğneada gibi bir yeri yarım günde geçtik öylesine tabiat harikası bir yerin yarım günde geçilebileceğini düşünmüyorum. Ama bu bir başlangıçtı umarım daha iyi şeyler olur.”

Olumlu görüş bildiren 5 katılımcı arasından; **Katılımcı-1**; “Biz son 2 yılda İzmir’de bir, İstanbul’da iki ve Ankara’da bir olmak üzere toplamda beş fuara katıldık ve bu fuarların hepsinde bastırılmış olduğumuz ve içinde inanç varlıklarımızın da bulunduğu 7 çeşit farklı broşürler dağıttık. Burada olmayan insanların da bu alanları tanınması için gayret gösteriyoruz. Ayrıca 2006 ve 2010 da olmak üzere ve inanç merkezlerinin de içinde olduğu tanıtım filmleri yaptık. Ayrıca sosyal medyadan ve kendi web sayfamız üzerinden inanç merkezlerimiz ve varlıklarımızın tanıtımını yapmaktayız.”

“Bölgenizdeki inanç varlıklarını sosyal medyadan paylaşır mısınız? Çevrenize bölgenizi ziyaret etmelerini tavsiye eder misiniz?” sorusuna katılımcıların tamamı **“Bölgemizdeki inanç varlıklarını sosyal medyadan paylaşırım ve çevremize bölgemizi ziyaret etmelerini tavsiye ederim.”** görüşünde birleştiler. İki Katılımcının görüşleri genel ortak görüşü onaylar niteliktedir:

Katılımcı-7; “Kesinlikle tavsiye ederim. Çevremizdeki herkesin Kırklareli’ni görmesini ve tanınmasını isteriz. Hangi dine mensup olursa olsun bu bir şey değiştirmez. Turizmin siyaseti ve dini olmaz. Bizler birleştirici ve kaynaştırıcı bir yaklaşımla onlara yaklaşmalıyız. Biz eğer gelen ziyaretçileri kazanır ve sürekliliklerini sağlarsak şehirde kazanır halk da kazanır. Kırklareli ismi bildiğiniz üzere Kırk Kilise’den gelmektedir. İsmi itibarıyla bile burada inanç turizmi potansiyeli olduğunu rahatlıkla ifade edebilirim. Hatta şunu da söyleyebilirim ki bu şehirde gastronomiden bile önce daha çok tanıtılıp pazarlamasının yapılması gereken şey tarihi kültür turizmi ve inanç turizmidir çünkü tarihi M.Ö 6200’lü yıllara dayanan bir yerden söz ediyoruz. Bu varlıkların daha da üstüne düşülmelidir. Birkaç öneri sunmak istiyorum. Bu varlıkları tanıtıp pazarlamak için en azından bir ya da iki kiliseyi aktif hale getirmeli ve bu kiliselere papaz

görevlendirmeliyiz. Bildiğim kadarıyla Belediyenin karşılıklı olarak gerçekleştirmek istediği bir proje var onlar burada bir kilise yapacaklar ve bizde karşılığında bir cami yapacağız Bulgaristan'da, umarım bu gerçekleşir böylelikle Yunanistan ve Bulgaristan'dan daha fazla turist alacağımıza yürekten inanıyorum.”

Katılımcı-15; *“Şimdi bizim burada her sene gerçekleştirilen Topçu Baba'yı Anma Etkinliğimiz olmaktadır. Henüz davetiyelerimiz çıkmadı; davetiyelerimiz basıldığı zaman sosyal medyadan biz bu davetiyeleri paylaşıyoruz ve misafirlerimizi bu etkinliğe kimseyi ayırım yapmaksızın davet ediyoruz. Kofçaz ilçesinde Topçu Baba Türbesi'nin bulunduğu yerde yapmış olduğumuz bu etkinliğimize yoğun katılım olmaktadır. Bizde hem burada hem de Kırklareli'nde olan bütün inanç varlıklarımızı ziyaret edenler ile bu varlıkları paylaşıyoruz ve yakınlarımıza da bu bölgeleri ziyaret etmelerini şiddetle tavsiye ediyoruz.”*

Katılımcıların tamamı pazarlama ve tanıtımın önemine dikkat çekmekle birlikte bu alanda yeterince çalışılmadığı konusunda da hemfikirler. Varlıklara sahip olunması ve korunması kadar bu değerlerin tanıtılması ve Bölgeye sosyal, kültürel ve ekonomik katkı sağlayan değerlere dönüştürülmesi de önemlidir. Bu nedenle bölge tanıtım stratejilerinin tüm paydaşlar (Valilik, Belediyeler, Üniversite, Kalkınma Ajansı, STK'lar, kamu ve özel kuruluşlar, yerel kanaat önderleri vs.) ile hazırlanıp uygulamaya geçilmesi gerekir.

Son soru olarak katılımcılara yöneltilen “Bölgenizdeki inanç varlığı sizin inancınıza ters düşse dahi buranın tanıtılmasını ve turizme kazandırılmasını arzu eder misiniz?” sorusuna Katılımcıların yine tamamı **“Bölgemizdeki inanç varlığı inancımıza ters düşse dahi buranın tanıtılmasını ve turizme kazandırılmasını kesinlikle arzu ederim.”** görüşünde birleştiler. Verilen cevaplardan Kırklareli'nde yaşayan halkın tüm inançlara ve bu inançlara ait varlıklara saygılı oldukları ve turizm faaliyetlerinin Kırklareli'nde gelişmesi için istekli oldukları görülmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

İnanç turizmi potansiyeli açısından Kırklareli il ve ilçelerinin değerlendirilmesi isimli bu tez çalışmasında Kırklareli’nde bulunan dini inanç merkezlerinin temsilcileri, turizm işletmelerinin temsilcileri, yerel yönetimlerin temsilcileri, esnaflar ve kamu/özel kurumların temsilcilerinden oluşan 32 kişilik bir grup ile yarı yapılandırılmış mülakat formu tekniği kullanılarak yüz yüze gerçekleştirilen mülakatlar neticesinde Kırklareli il ve ilçeleri ile ilgili önemli sonuçlara ulaşılmıştır. Bunun yanında çeşitli yazılı kaynak ve belgelere ulaşılmış, belge ve kaynaklarda belirtilen inanç merkezleri ziyaret edilmiş ve gözlemlenmiştir. Saha araştırması ile bu yerlerin bugünkü ve geleceği ile ilgili yapılması gereken koruma, tanıtım ve inanç turizmine katkısının neler olabileceği konuları kanaat önderlerinin fikirleri alınarak derinlemesine incelenmiştir. Çalışma, Kırklareli’nin inanç varlıklarının tespiti, inanç turizminin potansiyeli ve geliştirilmesi konularında alan yazına katkı sağlayacak nitelikte olduğu söylenebilir.

Araştırmanın en önemli sonuçlarından biri olarak araştırmaya katılan bütün katılımcıların Kırklareli’nde bulunan inanç varlıkları ve bu varlıklara ait rivayetler ile buralarda uygulanan inanç ritüelleri konusunda bilgili oldukları, Kırklareli il ve ilçelerinde bulunan cami, kilise, sinagog, türbe, yadır, manastır, vs. inanç varlıklarının bulunduğu yerlerde yaşayan halkın farklı kültür ve inanışları temsil eden bu yerlere saygılı ve olumlu yaklaştığı tespit edilmiştir. Ayrıca Kırklareli’ni başta Marmara Bölgesi şehirleri olmak üzere Bulgaristan, Yunanistan ve diğer Balkan ülkelerinden ziyaretçi aldığı da tespit edilmiştir. Genel olarak bu yerlere yapılan ziyaretlerin özellikle inanç çekim merkezlerinin bulunduğu yerel halkın inanç ve insani değerlerine katkısı olduğu görüşülen kişilerce belirtilmiştir. Araştırmada elde edilen bir diğer önemli sonuç ise bölgede bulunan inanç varlıklarının korunması ve restorasyonuna ilişkin olarak bu varlıkların yeterince korunup restorasyonunun yapılmadığı belirlenmiştir. Turistik değerlerin geleceğe aktarılabilmesi ve gelecek nesiller tarafından da görülebilmesi için en önemli unsurlardan biri olan koruma ve restorasyon çalışmalarının yeterince

ve gerektiği gibi yapılmadığı araştırmaya katılan katılımcılar tarafından ortak olarak belirtilmiştir.

Araştırma kapsamında kamu ve özel sektörün koruma ve restorasyon faaliyetleri için daha çok ve beraber çalışmaları gerektiği ve yerel halkında içinde bulunduğu ortak bir hareketle başarılı olunabileceği ifade edilmiştir. Restorasyon ve koruma çalışmalarına ilişkin olarak ortaya çıkan bir diğer sonuç ise Kırklareli’nde bulunan inanç varlıklarına daha çok yerel halk tarafından zarar verildiği ve tahrip edildiğinin ifade edilmiş olmasıdır. Bu sonuç araştırılmış ve bu kişilerin daha çok Kırklareli’nde define ve hazine arayıcıları oldukları ve bu sebeple bu değerleri tahrip ettikleri tespit edilmiştir.

Araştırma sonucunda Kırklareli’nde inanç turizmi faaliyetlerinin istihdama olumlu yönde bir etkisinin olmadığı ancak inanç turizmi faaliyetlerinin geliştirilebilmesi durumunda gözle görülür olumlu bir etkinin ortaya çıkabileceği düşüncesi ağırlık kazanmıştır. Benzer şekilde inanç turizmi faaliyetlerinin geliştirilmesi durumunda bölgeye olacak yatırımların artabileceği ve bölge esnafının da bu durumdan olumlu yönde etkilenebileceği tespit edilmiştir. Kırklareli’nde bulunan genç nüfusun iş imkânlarının daha iyi olduğu bölgelere göç ettikleri bilinmektedir. Hâlihazırda bulunan inanç turizmi faaliyetlerinin bu göç hareketini engellemek üzerinde etkisinin çok az olduğu ancak faaliyetlerin geliştirilmesi durumunda bu hareketin azalacağı ortaya koyulmuştur. Araştırmada elde edilen bir diğer sonuç ise bölgeye gelen ziyaretçiler tarafından inanç varlıklarının değerinin daha iyi bilindiği ve bu sayede gelen ziyaretçiler sayesinde doğal çevre üzerinde olumlu etkilerinin olduğu ve doğal çevrenin daha iyi korunduğu da tespit edilmiştir.

Araştırmaya katılan kişilerin ortak görüşleri doğrultusunda Kırklareli’nde barış ve huzur ortamının bulunduğu ancak inanç turizmi faaliyetleri ile bu güzelliklerin pekişeceği ifade edilmiştir. Bölgeye inanç turizmi amacıyla gerçekleştirilen ziyaretlerin yerel kültür ve aile yapısı üzerinde olumsuz bir etkinin olmayacağı da yine araştırmacıların görüşleri doğrultusunda ortaya koyulmuştur. Katılımcıların Kırklareli’nde bulunan

herkesin köklü bir kültür ile güçlü aile bağlarına sahip olduklarını belirtmeleri bu sonuca destek olarak ifade edilmiştir.

Bölgenin alt yapı hizmetlerine ilişkin olarak inanç turizmi faaliyetlerinin gelişmesi ile birlikte doğal olarak alt yapı hizmetlerinin de gelişme göstereceği belirtilmiştir. Ancak ortaya çıkan bir diğer sonuç ise katılımcıların bazılarının öncelikle alt yapı hizmetlerinin geliştirilmesi gerektiği bu sayede ziyaretçilerin bu yerleri kolaylıkla ve daha sık ziyaret edebilecekleri yönünde düşüncelerinin bulunmasıdır. Eğer alt yapı hizmetlerinin yeteri kadar iyi olmaması durumunda inanç turizmi faaliyetlerinin istenilen düzeyde olmayacağı araştırmacıların görüşleri doğrultusunda ortaya koyulmuştur.

Bölgenin tanıtımı ve turistik destinasyon olabilmesine ilişkin olarak katılımcıların büyük çoğunluğu inanç turizmi potansiyeli açısından Kırklareli il ve ilçelerinin yeterince zengin olduğunu ancak bu varlıkların tanıtılması ve pazarlaması konusunda çok geride bulduklarını belirtmiş ve bunun sebebi olarak Kırklareli’nde bulunan kamu ve özel sektörlere ait temsilcilerin yeteri kadar çalışmadıkları ve birlikte hareket etmedikleri katılımcıların görüşleri doğrultusunda ortaya koyulmuştur. Bilindiği üzere sosyal medyanın gücü her geçen gün artmaktadır. Potansiyel olarak değerlendirilmek istenilen turistik değerler ve inanç varlıkları tanıtıcı çalışmaların daha fazla yapılması ile ulusal düzeyde tanıtıcıların kullanılması hedeflenmelidir. Tanıtıma yönelik bu tür faaliyetlerin gerçekleştirilmesine paralel olarak yöre halkıda bu yapılan tanıtım çalışmaları hakkında bilgi sahibi olmalı ve turizmin faydaları hakkında mutlaka bilinçlendirilmelidir.

İnanç turizminin Kırklareli’nde daha etkin olabilmesi açısından birtakım öneriler geliştirilmiştir;

- Kırklareli’nde bulunan inanç varlıklarının envanterinin çıkartılması ve coğrafi işaretlemelerinin yapılması gerekir.
- Bölgedeki inanç varlıklarının yer aldığı broşür, katalog vb. belgelerin turizm ofislerinde ve başta İstanbul olmak üzere Marmara Bölgesi illeri ve Balkan ülkeleri turizm ofislerinde,

turizm tesislerinde, seyahat acentalarında, konsolosluklarında vb. yerlerde bulunulmasını temin etmek.

- Bölgenin inanç merkezleri ile ilgili belgesel ve tanıtım programlarının hazırlanması, şehrin farklı yerlerinde, inanç varlıklarının bulunduğu mekanlarda, kiosklarda ve internette yayınlanmasını sağlamak.
- Kırklareli Valiliği ve Kırklareli Belediyesi tarafından yöreye özgü el işi ve yörenin tanıtımında kullanılabilecek her türlü hediyeelik ve süs eşyasının yapımı ve satılmasına ilişkin alanlar belirlenmeli ve bu konuda yerel halk ve esnaf desteklenmelidir.
- Devlet, Bölge'de inanç turizmine katkı yapacak girişimcileri destekleyecek programları ve teşvikleri hazırlanıp uygulanmasını sağlamalıdır.
- Kırklareli'nde bulunan inanç varlıklarının ziyaret edilebileceği tur güzergâhları tespit edilmeli seyahat acentalarının bu güzergâhları kullanmaları sağlanmalıdır.
- Yörede bulunan inanç turizmi varlıklarının restorasyonuna ilişkin olarak düzenli kontroller sağlanmalı ve tahrip edilmiş inanç varlıkları restorasyon çalışmaları ile turizme kazandırılmalıdır.
- Kaynak yetersizliği nedeniyle restorasyon yapılamayan ören yerlerinde en azından harabe görüntüsünün ortadan kaldırılarak düzenli olarak bakım ve temizliğinin yapılması ve bu konuda istihdam yapılması gerekmektedir.
- İnanç varlıklarının bulunduğu bölgelerde otopark, aydınlatma, yön tabelalarının kullanımı arttırılmalıdır.
- Yörede eğitim seminerleri düzenlenerek turistik değerlerin önemi ve korunmasıyla ilgili olarak yerel halk bilinçlendirilmelidir.
- Yörede bulunan alt yapı hizmetlerinin eksiklikleri Sivil Toplum Kuruluşları, Trakya Kalkınma Ajansı, Kırklareli Üniversitesi,

kamu ve özel kurumların ortak çalışmaları ile projeler üretilerek finansman sorunları çözümlenmelidir.

- Kırklareli'nin doğal tabiat güzellikleri, tarihi varlıkları ve gastronomisi kullanılmalı ve alternatif turizm çeşitlerinden kültür turizmi ve eko turizm için de çalışmalarda bulunulmalıdır. İnanç turizmi amacıyla gelen turistlerin boş zamanlarını değerlendirme alternatifi olarak bu turizm çeşitlerinin geliştirilmesi aynı zamanda geliştirilmesi amaçlanan inanç turizmine sinerji kazandıracaktır.
- Kırklareli ilini ziyarete gelen yabancı turistlerin konaklamaları sürecinde doğan dini gereksinimleri için ibadet etmelerini sağlamak maksadıyla Hristiyan toplumunun ibadethanesi olan kilise açılması için Fener Rum Patrikhanesi'yle bağlantı kurulmalı, bu imkânın onlara tanınması dış aktif turizm talebini hem özendirici hem de yönlendirici olacaktır.
- İnanç turizmi konusunda profesyonelleşmiş ulusal ve uluslararası tur operatörleri ve seyahat acentaları ile görüşme sağlanarak Kırklareli'nin inanç turizmi potansiyelinin değerlendirilmesi için girişimlerde bulunulmalıdır. Yurt içi pazar olarak İstanbul, yurtdışı pazar olarak ilk akla gelen ülkeler ise Bulgaristan ve Yunanistan'dır.
- Hristiyanlar için bir diğer dini öneme sahip manastır ve kilise kalıntılarının tamamen gün yüzüne çıkarılması ve koruma altına alınması ziyarete gelecek yabancı turistler için ibadet olanaklarının sağlanması gerekmektedir.
- Yörede bulunan inanç varlıklarının temizlikleri arttırılmalı ve düzenli denetime tabi olmaları sağlanmalıdır.
- Yörede bulunan turizm işletmelerinde Kırklareli'ye özgü ürünlerin (köfte, sucuk, peynir, yoğurt, ayçiçeği, hardaliye, vs.) tanıtımı ve satışının yapılması için girişimcilerde bulunulmalı ve desteklenmelidir.

Kırklareli'yi turizm alanında daha iyi yerlere taşımak, hem Kırklareli ilinin gelişimi açısından hem de Türkiye turizminde geniş bir yer almak açısından oldukça önemli bir faktördür. Bütün bunların yanında Kırklareli'yi inanç varlıkları başta olmak üzere sahip olduğu bütün değerleri ile bütünleşik bir sistemde tanıtımını yapmak bundan sonra yapılacak olan bir gelişme olmalıdır. Kırklareli halkının da bu konuda bilinçlenmesi gerekmektedir. Kırklareli'nde bulunan zenginliklere sahip çıkıp bunu bir avantaja çevirmek ise bu bilinç sayesinde olacaktır.

İnanç turizmi potansiyeli açısından Kırklareli il ve ilçelerinin değerlendirilmesi isimli bu tez çalışmasında elde edilen sonuçlar bakımından önem arz etmekle birlikte kapsam ve yöntem olarak çeşitli sınırlılıklar içermektedir. Çalışma amacı itibari ile Kırklareli il ve ilçelerini kapsamaktadır. İnanç varlıklarına konu olan isim ve yerlerin kültürel ve tarihsel boyutları da düşünüldüğünde çalışmanın genişletilmesi, farklı coğrafyalarda bu isimlerin izlerini takip etmeyi gerekli kılmaktadır. Kırklareli il ve ilçelerinde bulunan inanç çekim merkezleri bu tezde yazılı olan kaynaklarla sınırlıdır. Araştırmalar devam ettirilmeli ve farklı inanç varlıklarına ulaşılmaya çalışılmalıdır. Özellikle isimlerine ulaşılmamasına rağmen somut varlıkları (yerleri) tespit edilemeyen inanç önderlerine ait yatırımlar hala mevcuttur. Bu tür araştırmalar da farklı disiplinler (örneğin, tarih, antropoloji, sanat, dil bilim vs.)'den yararlanılması gereklidir. Ayrıca nitel ve nicel çok yönlü analiz teknikleriyle detaylı sonuçlara ulaşılması hedeflenmelidir.

KAYNAKÇA

- AKSOY, Mustafa. *Türkiye’de İnanç Turizmi ve Seyahat Acentelerinin İnanç Turizmine Olan İlgilerine Yönelik Bir Uygulama*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1998. Yüksek Öğretim Kurulu: Ulusal Tez Merkezi (Tez No. 73954).
- ALBAYRAK, Aslı. *Alternatif Turizm*, Ankara: Detay Yayıncılık, 2013.
- ALLES, Gregory D. *Religion (Further Considerations) md., Encyclopedia of Religion*, (Edt., L. Jones), Thomson, Gale, USA, 2005.
- ALLPORT, Gordon. *Birey ve Dini*, (Çev. Bilal Sambur), Elis Yayınları, Ankara, 2004.
- ALPAR, Özer. *İnanç Turizminin Bölgesel Ekonomik Kalkınmadaki Rolü Ve Yalvaç İlçesi Örneği*, Isparta: Göller Bölgesi Sempozyumu Bildirileri Kitabı, 2001.
- ALTUNIŞIK, Remzi. *Turizm İşletmeleri* (2. Baskı). İstanbul: Değişim Yayınları, 2010.
- AVCIKURT, Cevdet. *Turizm sosyolojisi*. İstanbul: Detay Yayıncılık, 2007.
- AYDIN, Mehmet. *Hıristiyan Kaynaklarına Göre Hıristiyanlık*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1995.
- AYDIN, Mehmet. *Yezidler ve İnanç Esasları*, *Belleten Dergisi*, 1987.
- BALCI, Mehmet. Kişisel görüşme (03.05.2017).
- BEKSAÇ, Engin. *Traklar ve vize*, Sanat tarihi araştırmaları dergisi, *Sanat tarihi araştırmaları dergisi*, sayı 14, İstanbul 1998.
- BEKSAÇ, Engin. <http://traklarvetarihleri.blogspot.com.tr/> (Erişim: 28.07.2017).
- BEKSAÇ, Engin. Kişisel Görüşme (22.06.2017).
- BİLGİSEVEN, A. Kurtkan. *Eğitim Sosyolojisi*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul, 1987.
- Binbir Oklu Ahmet Baba Türbesi’ne Ziyaretler Sürüyor. *Gazete Trakya*. http://www.gazetetrakya.com/HaberBinbir_Oklu_Ahmet_Baba_Turbesine_ziyaretler_suruyor-801067.gazetetrakya (Erişim: 29.07.2017).
- BOZ, Mustafa. *Turizmin Gelişmesinde Alternatif Turizm Pazarlamasının Önemi*, (Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2004. Yüksek Öğretim Kurulu: Ulusal Tez Merkezi (Tez No. 149038).
- Bu Festival Çok Konuşulacak. *Gazete Trakya*. http://www.gazetetrakya.com/Haber-Bu_festival_cok_konusulacak-106507.gazetetrakya (Erişim: 28.07.2017).
- BÜYÜKBÜCE, İsmet. Kişisel Görüşme (10.05.2017).
- CANAN, İbrahim. *Hadis Ansiklopedisi Kütüb-i Sitte*, İstanbul: Akçağ Yayınevi, 2011.

- CENGİZ, Funda ve KANTARCI, Kemal Üçüncü Yaş Turistlere Yönelik Turistik Ürün Önem-Performans Analizi, *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi*, 5(2), 2013.
- CHARLS Y. Glock. *Dindarlığın Boyutları Üzerine, Din Sosyolojisi* (Derl., Y. Aktay; M. E. Köktaş), Vadi Yayınları, Ankara, 1998.
- CLARK, Walter Houston. *İman Problemi*, (Çev. Ali Rıza Aydın, "Birey ve Diri" (içinde)), Der. A. Rıza Aydın, İnsan Yayınları, İstanbul, 2004.
- COLLINS, Noga. *Researching Pilgrimage Continuity and Transformations*, *Annals of Tourism Research*, 2010.
- ÇAĞLAYAN, Artun. *Deniz Turizmi*, 3. İzmir İktisat Turizm Kongresi: 21. Yüzyıla Doğru Türkiye, Marina Yatırım İşletmecileri Derneği Çalışma Grupları Bildirileri, 1992.
- ÇİMAT, Ali ve BAHAR, Ozan. Turizm Sektörünün Türkiye Ekonomisi İçindeki Yeri Ve Önemi Üzerine Bir Değerlendirme. *Akdeniz Üniversitesi İİBF Dergisi*. 6, 1-18, 2003.
- D. ALLES, Gregory. *Religion (Further Considerations) md.*, *Encyclopedia of Religion*, (Edt., L. Jones), Thomson, Gale, USA, 2005.
- DEMİRCİ, Kemal. *GÜMÜŞTEKİN*, Gülten Eren. ERGUN ÖZLER, Derya. ve GİDERLER ATALAY, Ceren. *Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi Bildiriler Kitabı*, Dumlupınar Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, 30 Mayıs-1 Haziran, Kütahya, 2013.
- DİKİCİ, Erkan. SAĞIR, Adem, *Antalya'da İnanç Turizminin Sosyolojik Çözümlemesi: Demre- Myra Örneği*, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2012.
- DURGUN, Ayşe. *Bölgesel Kalkınmada Turizmin Rolü: Isparta Örneği*, (Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Isparta, 2006. Yüksek Öğretim Kurulu: Ulusal Tez Merkezi (Tez No. 187384).
- DURKHEİM, Emile. *Dini Hayatın İlk Biçimleri*, (Çev: F. Aydın), Ataç Yayınları, İstanbul, 2005.
- ELİADE, Mircea. *Dinler Tarihine Giriş*, (Çev: L. Arslan), Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2000.
- ELİOT, Thomas Stearns. *Kültür Üzerine Düşünceler*, (Çev: Sevim Kantarcıoğlu), Ankara, 1987.
- ENGİN, Refik *Topçu Baba ve Geleneksel Kurbanı*, t.y.
- ENGİN, Refik. http://sarantalikoylum.com/index.php?option=com_content&view=article&id=787:topcular-koeyue&catid=51:koeylerimiz&Itemid=176 (Erişim: 29.07.2017).

- ENGİN, Refik. http://sarantalikoylum.com/index.php?option=com_content&view=article&id=581:malkoclar-koeyue-kofcaz-krklareli&catid=51:koeylerimiz&Itemid=176 (Erişim: 29.07.2017).
- ENGİN, Refik. http://www.sarantalikoylum.com/index.php?option=com_content&view=article&id=1185:karahamza-koeyue&catid=51:koeylerimiz&Itemid=227 (Erişim: 29.07.2017).
- ERBAŞ, Ali. *İslam Dışı Dinlerde Hac*, “İslam Dışı Dinlerde Hac”, Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2002.
- EREL, Mine. Kişisel Görüşme (17.05.2017).
- ERMİŞ, Reşat. Kişisel Görüşme (28.04.2017).
- ERŞEN, Bahattin. Kişisel Görüşme (30.04.2017).
- ERZEN, Afif. İlkçağ tarihinde Trakya, İstanbul, 1994.
- EŞER, Hatice. *Üniversite Öğrencilerinde Dini İnanç ve Benlik Saygısı İlişkisi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Din Psikolojisi Bilim Dalı*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa, 2005. Yüksek Öğretim Kurulu: Ulusal Tez Merkezi (Tez No. 188687).
- GEÇİOĞLU, Rıfat. *Hac İbadetinin Bireysel Yaşayıştaki Rolü*. Yayımlanmamış Yüksek Lisan Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı, Adana, 2010. Yüksek Öğretim Kurulu: Ulusal Tez Merkezi (Tez No 294418).
- GİDER, Mehmet. Kişisel Görüşme (02.05.2017).
- GÖKDENİZ, Ayhan. *Uluslararası Turizm Hareketleri İçerisinde Dinsel Amaçlı Seyahatler ve Türkiye, Anatolia Turizm ve Kültür Sanat Dergisi*, Doruk Ofset, 1996.
- GÜNER, Salih. Kişisel Görüşme (14.03.2017).
- GÜZEL, F.Özlem. *Turistik Ürün Çeşitlendirmesi Kapsamında Yeni Bir Dinamik: İnanç Turizmi*, Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi, 2010.
- HAZAR, Atila. *Meslek Yüksek Okulları İçin Genel Turizm* (1.Baskı), Ankara: Nobel Yayıncılık, 2010.
- HÖKELEKLİ, Hayati. *Gençlik ve Din İhtiyacı*, Milli Kültür Dergisi, Ankara, 1998.
- HURÇ, Ramazan. *Dinler Arası diyalog Bağlamında Hz. Muhammed'in Hıristiyanlarla İlişkileri*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2002.
- HUSSEİN, Tunç Azize ve SAÇ, Firuzan *Genel Turizm Gelişimi-Geleceği*, Ankara: Siyasal Yayınevi, 2008.
- IŞIK, Nesrin. Kişisel Görüşme (10.05.2017).

İNCİL. http://www.incil.com/doc/incil_html/1Pe.0.html (Erişim: 19.07.2017).

İRİ, Ruhan. *Niğde İlinin Turizm Açısından Pazarlanması*, (Yüksek Lisans Tezi), Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Üretim Yönetim ve Pazarlama Bilim Dalı, Niğde, 2009. Yüksek Öğretim Kurulu: Ulusal Tez Merkezi (Tez No. 235547).

Kapadokya'da Turist Ziyaretçi Sayısı Arttı. Milliyet Gazetesi. <http://www.milliyet.com.tr/kapadokya-da-turist-ziyaretci-sayisi-nevsehir-yerelhaber-2150962/> (Erişim: 20.07.2017).

KARABACAK, O. http://www.ibb.gov.tr/sites/ks/tr-TR/0-Istanbul-Tanitim/Pages/Kusbakisi_Istanbul.aspx (Erişim: 28.07.2017).

KARABUDAK, Erdem. Kişisel Görüşme (10.05.2017).

KARAÇAM, Nazif. *Efsaneden geleceğe Kırklareli*, Kırklareli: Belediye Başkanlığı Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü, 1995.

KARAÇAM, Nazif. Kişisel Görüşme (28.04.2017).

KARAÇAM, Nazif. http://www.gazetetrakya.com/Haber/KIRKLARELİNDE_HALK_VE_TURİZM_KULTURU/424111.html (Erişim: 28.07.2017).

KARAKAŞ, Ayhan. *Eğil İlçesi Kırsal Turizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi*, KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 2012.

KARAKÜÇÜK, Suat. *Rekreasyon: Boş Zamanları Değerlendirme*, Ankara: Gazi Kitabevi, 2008.

KARTOPU, Ayşe. *Dinler Tarihinde Dinin Tarifi ile İlgili Farklı Görüşler*, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana, 2009. Yüksek Öğretim Kurulu: Ulusal Tez Merkezi (Tez No. 241444).

KATER, Emre. *Türkiye'nin Turizm Potansiyeli ve Geliştirilebilecek Turizm Alanları: Ankara İli Örneği*, (Uzmanlık Tezi), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü, Ankara, 2008.

KAYA, Hüseyin. *İnanç turizmi*, Bursa: F. Özsan Matbaacılık, 1996.

KAYA, Kemal. <https://yoldaolmak.com/st-paul-kilisesi-tarsus.html> (Erişim: 20.07.2017).

KAYNAK, İ Hakkı, SEZGİN, Mete, *İnanç Turizmi Kapsamında Dinlerde Seyahat*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi, 2004.

KELEŞ, Ekrem. *Umre Rehberi*. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara: 2003.

KILIÇ, Recep. "Yahya Kemal'de Din-Kültür ilişkisi", 4 Kasım 1998'de Türk ocakları genel merkezi tarafından Ankara'da yapılan "Ölümünün 40. Yılı münasebetiyle Türk kimliği ve Yahya Kemal Sempozyumu'nda sunulan

- bildiri metni, Bildiri metinlerini yayına hazırlayan: Yücel Hacaloğlu, Türk yurdu yayınları, Ankara, 1999.
- KIRKLARELİ Belediyesi, 8. Kırklareli Karagöz Kültür Sanat ve Kakava Festivali, Kırklareli, 1998.
- KIRKLARELİ il özel idaresi strateji planı, Kırklareli, 2009.
- KIRKLARELİ İl yıllığı, Kırklareli Valiliği, Kırklareli, 2000.
- KIZILIRMAK, İsmail ve ERTUĞRAL, Suna. *Sosyal Turizmin Gelişiminde Yerel Yönetimlerin Rolü ve Yapılan Uygulamalar*, Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi, 1(2), 2012.
- KİTABI-I Mukaddes. <https://www.kitabimukaddes.com/kutsal-kitap-hakkinda-bilgilendirme-ve-tam-metni/> (Erişim: 19.07.2017).
- KORKUT, Ahmet. Yakın Yurt Serhat şehri Kırklareli, Dizerkonca Matbaası, İstanbul, 1959.
- KOZAK, Metin. Bilimsel Araştırma: Tasarım, Yazım ve Yayım Teknikleri, Ankara, 2015.
- KOZAK, Metin. *Turizm Ekonomisi*, (2. Baskı), Ankara: Turhan Kitapevi, 2002.
- KOZAK, Metin. *Turizm Ekonomisi*, Ankara: Detay Yayıncılık, 2006.
- KOZAK, Nazmi. *Genel Turizm Bilgisi*, Eskişehir: Web-Ofset, 2012.
- KOZAK, Nazmi. KOZAK, Meryem ve KOZAK, Metin *Genel Turizm: İlkeler, Kavramlar*, Ankara: Detay Yayıncılık, 2009.
- KUR'AN-I Kerim. Diyanet İşleri Başkanlığı, Ankara, 2014.
- KURNAZ, H.Bilgehan. *İnanç Turizmi Kapsamında Hac ve Umre Organizasyonu Yapan Seyahat Acentalarının Pazarlama Faaliyetlerinin İncelenmesi: A Grubu Acentalara Yönelik Bir Uygulama*, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir, 2013. Yüksek Öğretim Kurulu: Ulusal Tez Merkezi (Tez No. 335172).
- KURTULMUŞ, Zekeriya. *Kırklareli'nde Ziyaret Yerleri*, Kırklareli İl Ve Kültür Turizm Müdürlüğü, 2010.
- KUŞKUSUZ, Doğukan. Kişisel Görüşme (10.05.2017).
- KUTLUAY, Hakan. <https://www.makaleler.com/aziz-petrus-kimdir-petrus-hacinedir> (Erişim: 19.07.2017).
- KÜÇÜK, Abdurrahman. "Dönmeler (Sabatayistler) Tarihi", Andaç Yayınları, Ankara:2003.

- Mahya Tepe'nin Durumu İçler Acısı. Gazete Trakya. http://www.gazetetrakya.com/Haber-Mahya_Tepenin_durumu_icler_acisi-731565.gazetetrakya (Erişim: 29.07.2017).
- MANSEL, Ali Müfit. Trakya'nın Kültür Tarihi, Edirne ve Yöresi Eski Eserleri Sevenler Kurumu Yayın", İstanbul, 1938.
- MCLNTOSH, Robert ve GOLDNER, Charles R. *Tourism Principles, Practices, Philosophies*, USA: Wiley& Sons Inc., 1990.
- MELDİK, S. *Otel işletmeciliği* (Çev. Ömer L. Met), Bursa: Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Yayınları, 1997.
- ODYAKMAZ, A. Nevzad. "Dinler Sözlüğü", Babil Yayınları, İstanbul 2008.
- OKTAYER, Nagihan. SUSAM, Nazan, ÇAK, Murat *Türkiye'de Turizm Ekonomisi*, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, İstanbul: Elma Basım, 2007.
- OLALI, Hasan ve TİMUR, Alp. *Turizm Ekonomisi*. İzmir: Ofis Matbaacılık, 1998.
- ONGUN, Utku. *Krizlerin Antalya Turizmine Etkileri*, (Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 2004. Yüksek Öğretim Kurulu: Ulusal Tez Merkezi (Tez No. 148526).
- ORUÇ, Onur. *Bir Alternatif Turizm Türü Olan Doğa-Atlı Spor Turizminin Kastamonu Örneği Üzerinde İrdelenmesi*", (Yüksek Lisans Tezi), Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 2004. Yüksek Öğretim Kurulu: Ulusal Tez Merkezi (Tez No. 154392).
- OVALI, Kısa Pınar. *Kitle Turizmi ve Ekolojik Turizmin Kavram, Mimari ve Çevresel Etkiler Bakımından Karşılaştırılması*, YTÜ Mim. Fak. E-Dergisi, 2(2), 2007.
- ÖNDER, Ali Tayyar. Türkiye'nin etnik yapısı Halkımızın Kökenleri ve Gerçekler 3.baskı, Ankara: Zirve Ofset, 1999.
- ÖZBAY, E,KOÇ, E, YAPICI, A, TÜRKAN, A, M. Baydaş ve İ. Hemiş, *Karşılaştırmalı Dinler Tarihi*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları. Ankara, 2012.
- ÖZCAN, Hanifi. *Epistemolojik Açından İman*, İ.F.A.V Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 1997.
- ÖZKUL, Ersin. Kişisel Görüşme (10.05.2017).
- PAZARLI, Osman. *Din Psikolojisi*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1993.
- POLAT, Derya. *Türkiye'nin Sağlık Turizmi Tanıtımında Perspektifler: Almanya ve Hindistan Örnekleri*, Müdürlüğü (Uzmanlık Tezi), Kültür ve Turizm

- Bakanlığı Tanıtma Genel, Ankara, 2008. Yüksek Öğretim Kurulu: Ulusal Tez Merkezi (Tez No. 386512).
- SALNAME-i Vilayet-i Edirne Tercüme: Yılmaz Akçaalan, Koleksiyon: Mustafa Gültekin, 1310.
- SARGIN, Sevil. *Yalvaç'ta İnanç Turizmi*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2006.
- SARKIM, Mehmet. *Değişen Seyahat Eğilimleri Kapsamında Sürdürülebilir Turizm Anlayışının Turizm Politikaları Üzerine Etkileri*, İzmir: 2. Ulusal İktisat Kongresi, 2008.
- SERTGÜN, Ayhan. Kişisel Görüşme (17.05.2017).
- SEZEN, Yümnü. Sosyoloji Açısından Din, M.Ü. İ. Vakfı Yayınları, İstanbul, 1988.
- SEZER, İbrahim. *Kruvaziyer Turizmde Dikkat Çeken Bir Nokta: Kuşadası Limanı*, Doğu Coğrafya Dergisi, 19(32), 2010.
- SEZGİN, Hüseyin. Kişisel Görüşme (10.05.2017).
- Sırlarla dolu Kutsal Kent Necef . Sabah Gazetesi.
<http://www.sabah.com.tr/galeri/dunya/sirlarla-dolu-kutsal-kent-necef/12>
(Erişim: 19.07.2017).
- SNIADEK, Joanna. Yaşlıların yaşları - turizm ve eğlence sektörü için bir mücadele, *Fiziksel kültür ve turizm araştırmaları*, 2006, ss. 103 –105.
- SUAT, Ahmet. <http://www.etkiliyazar.com/kimdir-bu-romanlar/> (Erişim: 28.07.2017).
- ŞAHİNER, Tuba. İnanç Turizmi Potansiyeli ve Halkın İnanç Turizmine Bakışı Açısından Karaman, *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Karaman, 2012. Yüksek Öğretim Kurulu: Ulusal Tez Merkezi (Tez No. 320267).
- ŞAMAN, Ebru. *Mersin İli İnanç Turizmi Potansiyelinin Değerlendirilmesi: Mersin'de İnanç Turizmine Katılanların Profili Üzerine Bir Araştırma*, Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin, 2009. Yüksek Öğretim Kurulu: Ulusal Tez Merkezi (Tez No. 253322).
- TATLIOĞLU, Durmuş. “Kültür ve Din İlişkisi”, Somuncu Baba Dergisi, <http://somuncubaba.net/dergi/70-sayi/kultur-ve-din-iliskisi/> (Erişim Tarihi:03.07.2017)
- TEKELİ, Hasan. Turizm Pazarlaması ve Planlaması, Ankara: Detay Yayıncılık, 2001.
- TEVRAT, 1. Krallar, X. 22.

- TILSON, Donn James , *Religious Tourism, Public Relation And Church-State Partnerships, Public Relations Quarterly, fall, 2001.*
- TOLSTOY, Lev Nikolayeviç. *Din Nedir?*, (Çev., M. Çiftkaya), Kaknüs Yayınları, İstanbul, 1999.
- TOPTAŞ, Barış. <http://www.trakyaagezi.com/kirklareli-sinagogu-hoscakal-dogdugum-sehir/> (Erişim: 28.07.2017).
- TUİK, seçilmiş göstergelerle Kırklareli, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara, 2013.
- TUTAR, Adem. İslam Tarihinde Hac İbadetinin Ortaya Çıkışı ve Hz. Muhammed'in Hac Emirliğini Tesisi. Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı: 6, 2001.
- TÜMER, Günay ve KÜÇÜK, Abdurrahman , *Dinler Tarihi*, Ankara, 1988.
- TÜRSAB, 2014.
- ULAŞ, Seyfi. Kişisel Görüşme (30.04.2017).
- USTA, Öcal. *Turizm- Genel ve Yapısal Yaklaşımı*, Ankara: Detay Yayıncılık, 2008.
- VERGOTE, Antoine. *Din, İnanç ve İnançsızlık*, (Çev: Veysel Uysal), İFAV Yayınları, İstanbul, 1999.
- WATCH, JOACHİM. *Din Sosyolojisine Giriş*, (Çev: B. İnandı), A.Ü.İ.F. Yayınları, Ankara, 1987.
- YALÇIN, Pınar. *(Türkiye'de Sağlık Turizminde Altyapı Oluşturulma Gereği ve Sağlık Kurumlarına Yönelik Bir Araştırma)*, Yayınlanmamış (Yüksek Lisans) Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006. Yüksek Öğretim Kurulu: Ulusal Tez Merkezi (Tez No. 186840).
- YALDUZ, Alparslan. *Konsillerin Hıristiyanlık Tarihindeki Yeri ve İznik Konsili*, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 2003.
- YAŞAR, Okan. Saroz Körfezi Kıyılarında Su Altı Dalış Turizmi, *Zeitschrift für die Welt der Tüken, Journal of Word of Turks*, 2011.
- YEŞİLYURT, Temel. *Kuşkuyu Dışlayıcı Bir Süreç Olarak İman, Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Elazığ, 2000.
- YILDIRIM, Ali ve ŞİMŞEK, Hasan, "Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri", 7.b. , Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2008.
- YILMAZ, Burcu Selin. *Türkiye'de dini turizm ve Meryem ana evi'nin Turistik potansiyelinin analizi*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2000. . Yüksek Öğretim Kurulu: Ulusal Tez Merkezi (Tez No.99770).

YILMAZ, Muzaffer. Kişisel Görüşme (17.05.2017).

ZENGİN, Ayşe. *Eyüp Kentsel Sit Alanının İnanç Turizmi Kapsamında Değerlendirilmesi ve Yerleşim Dokusunun Korunması Üzerine Bir Araştırma*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Ana bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, İstanbul, 2010. Yüksek Öğretim Kurulu: Ulusal Tez Merkezi (Tez No. 284103).

<http://aliYüzyilnveliyullah.com/forum/showthread.php?t=2320> (Erişim: 19.07.2017).

<http://arkeofili.com/antalyadaki-aziz-nikolaos-anit-muzesinde-kazilar-suruyor/> (Erişim: 20.07.2017).

<http://arkeofili.com/antalyadaki-noel-baba-muzesinin-ismi-degistirildi/> (Erişim: 20.07.2017).

<http://ayasofyamuzesi.gov.tr/tr/content/tarih%C3%A7e> (Erişim: 20.07.2017).

<http://birkissabinhisse.blogspot.com.tr/2013/11/sefer-yolculuk-adabi-bolumu.html> (Erişim: 19.07.2017).

<http://dunyadinleri.com/musevilik.html> (Erişim: 28.07.2017).

<http://greencorridors.burgas.bg/tr/objects/view/70> (Erişim: 15.03.2017).

<http://greencorridors.burgas.bg/tr/objects/view/76> (Erişim: 17.03.2017).

<http://haber.sat7turk.com/iskenderunda-tovbe-konferansi/> (Erişim: 19.07.2017).

<http://listelist.com/aya-yorgi/> (Erişim: 20.07.2017).

<http://lozengradhotel.com/kirklareli/12-geleneksel-alpulu-seker-kultur-ve-muzik-festivali/> (Erişim: 28.07.2017).

<http://ramazan.haber7.com/ramazan/haber/1050351-eyup-sultan-turbesine-1-gunde-45-bin-ziyaretci> (Erişim: 01.08.2017)

<http://tr.euronews.com/tag/beytullahim> (Erişim: 19.07.2017).

http://www.academia.edu/27375461/Dogu_Trakyada_Traklar (Erişim: 29.07.2017).

<http://www.adalargercek.com/adalar/umutlarini-aya-yorginin-kulagina-fisildadilar/16307> (Erişim: 20.07.2017).

<http://www.antalyamuzesi.gov.tr/tr/noel-baba-muzesi> (Erişim: 20.07.2017).

<http://www.babaeski-bld.gov.tr/WebSite/Display.aspx?ContentID=51> (Erişim: 28.07.2017).

<http://www.babaeski-bld.gov.tr/WebSite/Display.aspx?ContentID=61>
(Erişim: 14.03.2017).

<http://www.balikligol.com/haber/inanc-turizminin-en-onemli-merkezlerinden-olan-sanliurfa-turizm-acisindan-son-yillarin-en-kotu-donemlerini-yasiyor-2016-yilinin-ilk-11-ayinda-kentte-618-bin-567-turist-gelirkenbolgede-artan-bombali-saldirilarin-turist-sayilar-52909.html> (Erişim: 28.07.2017).

<http://www.birtutamtilsim.com/dunya-romanlar-haftasi-kutlamalari> (Erişim: 22.08.2017).

<http://www.bizevdeyokuz.com/pavli-panayiri> (Erişim: 28.07.2017).

http://www.bizimkonya.com/mevlana_muzesi.html (Erişim: 22.08.2017).

<http://www.camilerveturbeler.com/turbeler/telli-baba-turbesi-telli-baba-turbesi-nerededir-nasil-gidilir.html> (Erişim: 20.07.2017).

<http://www.dinlertarihi.net/yahudi/default.asp> (Erişim: 28.07.2017).

<http://www.dunyayigezmek.com/hindistana-varisganjin-kutsal-sehri-varanasi/> (Erişim: 19.07.2017).

<http://www.edirnevdb.gov.tr/kultur/selimiye.html> (Erişim: 20.07.2017).

<http://www.ensonhaber.com/papa-fener-rum-patrikhanesini-ziyaret-etti-2014-11-30.html> (Erişim: 01.08.2017).

<http://www.felsefetası.org/bogomiller/> (Erişim: 22.08.2017).

<http://www.gazeteduvar.com.tr/dunya-forum/2017/07/16/bogomiller-ilk-anarsist-hristiyanlar/> (Erişim: 22.08.2017).

http://www.gazetetrakya.com/Haber/Baskandan_turbe_ziyareti/711977.html
(Erişim: 31.07.2017).

<http://www.haberler.com/trak-tapinaklari-yok-olma-tehlikesiyle-karsi-5781089-haberi/> (Erişim: 14.03.2017).

<http://www.hurriyet.com.tr/dunyanin-ilk-magara-kilisesinde-hedef-500-bin-turist-37059660> (Erişim: 01.08.2017).

<http://www.ıha.com.tr/antalya-haberleri/bartholomeos-10-yil-aradan-sonra-stanticolaus-kilisesindeydi-antalya-619388/> (Erişim: 20.07.2017).

<http://www.ıha.com.tr/haber-kapadokyada-turist-sayisi-artti-656193/>
(Erişim: 20.07.2017).

<http://www.istanbul.com/tadini-cikar/fener-rum-patrikhanesinin-tarihi.html>
(Erişim: 20.07.2017).

<http://www.itobiad.com/download/article-file/316104> (Erişim: 31.07.2017).

<http://www.kaynarca.bel.tr/Sayfa-Tarihcemiz-598353.html> (Erişim: 29.07.2017).

<http://www.kimkimdir.gen.tr/kimkimdir.php?id=2851> (Erişim: 20.07.2017).

<http://www.kirklareli.gov.tr/ekonomik-yapi> (Erişim: 01.04.2017).

<http://www.kirklareli.gov.tr/kirklareli-ilceleri> (Erişim: 28.07.2017).

<http://www.kirklarelienvanteri.gov.tr/anitlar.php?id=156> (Erişim: 15.03.2017).

<http://www.kirklarelienvanteri.gov.tr/anitlar.php?id=176> (Erişim: 29.07.2017).

<http://www.kirklarelienvanteri.gov.tr/anitlar.php?id=209> (Erişim: 15.03.2017).

<http://www.kirklarelienvanteri.gov.tr/anitlar.php?id=299> (Erişim: 07.04.2017).

<http://www.kirklarelienvanteri.gov.tr/anitlar.php?id=311> (Erişim: 15.03.2017).

<http://www.kirklarelienvanteri.gov.tr/halk-kulturu.php?id=27>

<http://www.kirklarelienvanteri.gov.tr/halk-kulturu.php?id=36> (Erişim: 07.04.2017).

<http://www.kirklarelienvanteri.gov.tr/halk-kulturu.php?id=37> (Erişim: 07.04.2017).

<http://www.kirklareliilozelidaresi.gov.tr/cografi-konumu> (Erişim: 28.07.2017).

<http://www.kirklarelikulturturizm.gov.tr/TR,153977/festivaller-fuarlar-yerel-etkinlikler.html> (Erişim: 19.07.2017).

<http://www.kirklarelikulturturizm.gov.tr/TR,64329/yoresel-mutfak-kulturu.html> (Erişim: 01.04.2017).

<http://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/kirklareli/gezilecekyer/koyunbaba-koyu-kilisesi> (Erişim: 15.03.2017).

<http://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/kirklareli/gezilecekyer/luleburgaz-zindan-baba-turbesi> (Erişim: 07.04.2017).

<http://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/kirklareli/gezilecekyer/luleburgaz-sokullu-mehmet-pasa-kervansarayi> (Erişim: 19.07.2017).

<http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR,180800/2016-yili-muze-istatistikleri.html> (Erişim: 20.07.2017).

<http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR,44415/st-paul-kilisesi-st-paul-kuyusu-ve-cevresi-mersin.html> (Erişim: 20.07.2017).

<http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR,44425/istanbulun-tarihi-alanlari.html> (Erişim: 28.07.2017).

<http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR,44434/edirne-selimiye-camii-ve-kulliyesi-edirne.html> (Erişim: 28.07.2017).

<http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR,45345/haci-bektas-veli-turbesi-nevsehir.html> (Erişim: 20.07.2017).

<http://www.mevlana.gov.tr/TR,78226/mevlana-muzesi.html> (Erişim: 20.07.2017).

<http://www.muze.gov.tr/tr/muzeler/st-pierre-anit-muzesi> (Erişim: 20.07.2017).

<http://www.nkfu.com/eyup-sultan-camii-hakkinda-bilgi/> (Erişim: 20.07.2017).

<http://www.nuveforum.net/1728-genel-kultur-l/68614-lhasa-tibet-ozerk-bolgesi-nin-baskenti-kutsal-sehri/?langid=1> (Erişim: 19.07.2017).

<http://www.piryolu.com/forum/haci-bektas-veli/9-haci-bektas-veli-2-a.html> (Erişim: 19.07.2017).

<http://www.pushkarcamelfair.com/dates-2017> (Erişim: 19.07.2017).

<http://www.sabah.com.tr/ekonomi/2017/01/06/hac-kontenjani-80-bin-kisiye-cikarildi> (Erişim: 19.07.2017).

<http://www.sabah.com.tr/galeri/dunya/sirlarla-dolu-kutsal-kent-necef/19> (Erişim: 19.07.2017).

<http://www.sanliurfagundem.com/haber/urfanin-5-aylik-ziyaretci-sayisi-rekora-ulasti-2249.html> (Erişim: 28.07.2017).

<http://www.siragecesi.org/urfa.php?a=3> (Erişim: 28.07.2017).

<http://www.taderankara.org/goster.php?id=100&tur=3> (Erişim: 01.08.2017).

<http://www.themaggar.com/aya-yorgi-kilisesi-buyukada/> (Erişim: 19.07.2017).

<http://www.trthaber.com/etiket/Selimiye%20Camisi/> (Erişim: 20.07.2017).

<http://www.trthaber.com/haber/yasam/selimiye-camisi-dunyanin-dort-bir-yanindan-ziyaretci-akinina-ugruyor-294637.html> (Erişim: 20.07.2017).

<http://www.turkuler.com/ozan/abdalmusa.asp?ref=klasshop.com> (Erişim: 28.07.2017).

<http://www.urfakultur.gov.tr/Eklenti/9979,urfanin-kalbinde-gezi.pdf?0> (Erişim: 20.07.2017).

<http://www.yenibalkan.com/dunya/1-milyon-862-bin-musluman-haci-oldu-h7417.html> (Erişim: 14.07.2017).

<http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR,9860/turizm-belgeli-tesisler.html> (Erişim: 22.08.2017).

<http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR,9978/kirklareli.html> (Erişim: 17.03.2017).

<https://blog.prontotour.com/dunyanin-en-kutsal-yerleri/> (Erişim: 19.07.2017).

<https://gezimanya.com/israil/haifada-gezilecek-yerler> (Erişim: 19.07.2017).

<https://m.bianet.org/biamag/azinliklar/137950-aya-yorgi-yollarinda-dilekci-manzaralari> (Erişim: 01.08.2017).

<https://onedio.com/haber/dunya-nin-en-kutsal-mekanlari-444544> (Erişim: 19.07.2017).

<https://rasthaber.com/imam-huseyin-matemini-tutan-3-milyon-kisi-kerbelada/> (Erişim: 20.07.2017).

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Alevilik> (Erişim: 19.07.2017).

https://tr.wikipedia.org/wiki/B%C3%BCy%C3%BCkada_Aya_Yorgi_Manast%C4%B1r%C4%B1 (Erişim: 20.07.2017).

https://tr.wikipedia.org/wiki/Olimpos_Da%C4%9F%C4%B1 (Erişim: 19.07.2017).

<https://www.haberler.com/bartholomeos-10-yil-aradan-sonra-st-nicolaus-5393735-haberi/> (Erişim: 20.07.2017).

<https://www.neredekal.com/blog/efes-meryem-ana-kilisesine-700-bin-ziyaretci/> (Erişim: 31.07.2017).

https://www.turkcebilgi.com/i%C3%A7erik_analizi (Erişim: 27.08.2017).

<https://www.turkcebilgi.com/kerbela> (Erişim: 19.07.2017).

<https://www.turkcebilgi.com/medine> (Erişim: 22.08.2017).

<https://www.youtube.com/watch?v=IUw1NMz5vIc> (Erişim: 01.08.2017).

27. Kırklareli Karagöz Kùltür Sanat Ve Kakava Festivali 17 Mayıs'ta Başlıyor. Milliyet Gazetesi. <http://www.milliyet.com.tr/27-kirklareli-karagoz-kultur-sanat-ve-kirklareli-yerelhaber-2043349/> (Erişim: 28.07.2017).

EKLER

EK 1: Araştırma Mülakat Formu

T.C.

KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TURİZM İŞLETMECİLİĞİ ANABİLİM DALI

İNANÇ TURİZMİ POTANSİYELİ AÇISINDAN KIRKLARELİ İL VE
İLÇELERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİNE YÖNELİK MÜLAKAT FORMU

EK-1: ARAŞTIRMA MÜLAKAT FORMU

1). Cinsiyetiniz:

Bay Bayan

2). Eğitim Durumunuz:

İlköğretim Lise Ön lisans (2yıl) Lisans (4yıl) Lisansüstü Doktora

3). Mesleğiniz:

4). Yaşınız:

21-25 26-30 31-35 36-40 41-45 46-50 51-55 56-60 60 yaş ve üzeri

5). Kaç yıldır Kırklareli'nde ikamet etmektesiniz

1 yıldan az 1-5 yıl 6-10 yıl 11-15 yıl 15 yıldan fazla

II. BÖLÜM (İNANÇ TURİZMİ POTANSİYELİ AÇISINDAN KIRKLARELİ İL VE İLÇELERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ)

1. Bölgenizde bulunan inanç varlıkları hakkında bilgi sahibi misiniz (Cami, kilise, sinagog, türbe)? Burası ile ilgili bildiğiniz herhangi bir rivayet ve uygulanan bir inanç ritüeli var mıdır?
2. Bölgenizdeki İnanç varlıklarının turizme açılması ve turistler tarafından ziyaret edilmesi sizi rahatsız eder mi?
3. Bölgenizde bulunan inanç varlıkları en çok kimler tarafından ziyaret edilmektedir? Bu ziyaretlerin inanç kültürümüze ve insani değerlerimize katkısı olduğunu düşünüyor musunuz?
4. Bölgenizde bulunan inanç varlıklarının yeterince korunduğunu düşünüyor musunuz? Buranın korunması ve turizme kazandırılması için kamu ve özel sektörden beklentileriniz nelerdir ve siz neler önerirsiniz?
5. Sizce Bölgenizdeki inanç varlıklarına en fazla tahribatı kimler veriyor? Ziyaretçiler mi yoksa yerel halk mı? Burası ile ilgili daha önce bir restorasyon çalışması yapıldı mı ya da yapılması düşünülüyor mu?

6. İnanç turizminin Bölgenizde başta kadınlar olmak üzere istihdama etkisi olduğunu düşünüyor musunuz?
7. Bölgenizde inanç turizminin gelişmesiyle bölgeye yönelik yatırımların artabileceği konusundaki görüşleriniz nelerdir?
8. Bölgenizde inanç turizminin gelişmesi Bölge esnafını ne yönde etkiler?
9. Bölgenizde inanç turizminin gelişmesi bölgedeki mal ve hizmetlerin fiyatlarında artışa sebep olur mu?
10. Bölgenizde inanç turizminin gelişmesi ile bölgeden göçün engelleneceğine inanıyor musunuz?
11. Bölgenize gelen turistlerin doğal çevre üzerinde olumlu veya olumsuz etkileri var mıdır?
12. Sizce Bölgenize gelen ziyaretçiler sayesinde doğal çevre daha iyi mi korunmaktadır?
13. Bölgenizde inanç turizminin gelişmesinin barış ve huzur ortamına etkisi olabileceğini düşünüyor musunuz?
14. Bölgenizin turistler tarafından ziyaret edilmesinin yerel kültürünüze olumsuz etkilerinin olabileceğini düşünüyor musunuz?
15. Bölgenizin turistler tarafından ziyaret edilmesinin aile ve yaşam şekliniz üzerinde olumlu veya olumsuz etkisinin olacağını düşünüyor musunuz?
16. Bölgenizde inanç turizminin gelişmesiyle yerel ulaşımın gelişeceğini ve hizmet kalitesinin artabileceği konusundaki görüşleriniz nelerdir?
17. Bölgenizde inanç turizminin gelişmesiyle bölgedeki alt yapı hizmetlerinin (elektrik, su, doğalgaz vs.) de gelişeceğine inanıyor musunuz?
18. Bölgedeki inanç varlıklarının tanıtılması ve pazarlaması konusunda ki görüşleriniz nelerdir?
19. Bölgenizdeki inanç varlıklarını sosyal medyadan paylaşır mısınız ve çevrenize bölgenizi ziyaret etmelerini tavsiye eder misiniz?
20. Bölgenizdeki inanç varlığı sizin inancınıza ters düşse dahi buranın tanıtılmasını ve turizme kazandırılmasını arzu eder miydiniz?

EK 2: Görüşme Kayıt Tutanağı

GÖRÜŞME YAPILAN KİŞİ	GÖRÜŞME YERİ
K1	İL KÜLTÜR VE TURİZM MÜDÜRLÜĞÜ
K2	ROYAL BİLGİÇ HOTEL
K3	MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ
K4	KIRKLARELİ UYGULAMA OTELİ
K5	HIZIRBEY CAMİİ
K6	GÖRÜŞME YAPILAN KİŞİNİN EVİ
K7	SEYAHAT ACENTESİ
K8	SEYAHAT ACENTESİ
K9	KİPA
K10	OTOGAR
K11	MESLEKİ VE TEKNİK ANADOLU LİSESİ
K12	LÜLEBURGAZ
K13	BP
K14	KIRKLARELİ BELEDİYESİ
K15	KOFCAZ BELEDİYESİ
K16	BİLAL YAPICI LİSESİ
K17	BABAESKİ
K18	VİZE
K19	TELEFON GÖRÜŞMESİ
K20	BABAESKİ
K21	İĞNEADA
K22	DEMİRKÖY
K23	LİMAN BABA TÜRBESİ
K24	KAYNARCA BELEDİYESİ
K25	BABAESKİ BELEDİYESİ
K26	BABAESKİ
K27	KIRKLARELİ
K28	KIRKLARELİ
K29	VİZE
K30	VİZE
K31	LÜLEBURGAZ
K32	EDİRNE

EK 3: Kırklareli İl ve İlçelerinde Bulunan İnanç Varlıklarına Ait Bazı Fotoğraflar

Fotoğraf 1: Kırklareli Merkez Hızır bey Camii, Kaynak: (<http://www.kirklarelienvanteri.gov.tr/anitlar.php?id=311>, 2017)

Fotoğraf 2: Lüleburgaz ilçesi Sokullu Mehmet Paşa Camii Ve Külliyesi, Kaynak: (www.mustafacambaz.com, 2016)

*Fotoğraf 3: Lüleburgaz ilçesi Sokullu Mehmet Paşa Camii Ve Külliyesi,
Kaynak: (www.mustafacambaz.com, 2016)*

*Fotoğraf 4: Babaeski ilçesi Cedit Ali Paşa Camii, Kaynak: (Yusuf İNCE,
2017)*

Fotoğraf 5: Vize ilçesi Gazi Süleyman Paşa Camii (Küçük Ayasofya Kilisesi), Kaynak: (<http://www.kirklarelikulturturizm.gov.tr>, 2017)

Fotoğraf 6: Vize ilçesi Aya Nikola Ayazma ve Manastırı, Kaynak: (<http://www.kirklarelienvaneri.gov.tr/sitler.php?id=143>, 2017)

Fotoğraf 7: Vize ilçesi Mağara Manastırı, Kaynak:
(<http://www.kirklarelienvaneri.gov.tr/sitler.php?id=143>, 2017)

Fotoğraf 8: Kırklareli Merkez Kırklareli Sinagogu, Kaynak:
(<http://wowturkey.com/forum/viewtopic.php?t=54868>, 2017)

Fotoğraf 9: Kırklareli Merkez Koyun baba Kilisesi, Kaynak: (<http://www.kirklarelienvanteri.gov.tr>, 2017)

Fotoğraf 10: Pınarhisar İlçesi Kaynarca Kilisesi, Kaynak: (Yusuf İNCE, 2017)

Fotoğraf 11: Babaeski ilçesi Bolca Nine Türbesi, Kaynak: (Yusuf İNCE, 2017)

Fotoğraf 12: Pınarhisar İlçesi Binbir Oklu Ahmet bey Türbesi, Kaynak: (Yusuf İNCE, 2017)

Fotoğraf 13: Kofçaz İlçesi Gül Baba Türbesi, Kaynak: (<http://www.kirklarelienvanteri.gov.tr>, 2017)

Fotoğraf 14: Demirköy İlçesi Liman Baba Türbesi, Kaynak: (Yusuf İNCE, 2017)

Fotoğraf 15: Kofçaz İlçesi Topçu Baba Türbesi, Kaynak: (<http://www.kirklarelienvanteri.gov.tr>, 2017)

Fotoğraf 16: Lüleburgaz İlçesi Zindan Baba Türbesi, Kaynak: (<http://www.kulturportali.gov.tr>, 2013)

*Fotoğraf 17: Kırklareli Merkez Hamza Baba Türbesi, Kaynak,
(<http://www.kirklarelienvanteri.gov.tr>, 2017)*

*Fotoğraf 18: Babaeski İlçesi Eskici Baba Türbesi, Kaynak:
(<http://www.kirklarelienvanteri.gov.tr>, 2017)*

Fotoğraf 19: Kırklareli Merkez Ariz Baba Türbesi, Kaynak:
(<http://www.kirklarelienvanteri.gov.tr>, 2017)

Fotoğraf 20: Pınarhisar İlçesi Haydar Baba Türbesi, Kaynak:
(<http://www.kirklarelienvanteri.gov.tr>, 2017)

Fotoğraf 21: Babaeski İlçesi Osman Baba, Kaynak:
(<http://www.kirklarelienvanteri.gov.tr>, 2017).

EK 4: Dünyada ve Türkiye’de ki İnanç Merkezlerine Ait Fotoğraflar

Fotoğraf:22 Suudi Arabistan Mekke ve Kâbe’den bir görünüm, Kaynak: (<http://www.umrevakti.com>, 2017)

Fotoğraf:23 Suudi Arabistan Medine, Kaynak: (kutsaltopraklar.co, 2016)

Fotoğraf 24 İsrail Kudüs, Kaynak: (www.gencdoku.com, 2016)

Fotoğraf 25: Vatikan, Kaynak: (http://www.tarihigercekler.com, 2013)

Fotoğraf 26: Portekiz Fatima, Kaynak: (www.travel-in-portugal.com, 2015)

Fotoğraf 27: Hatay Saint Pierre Kilisesi, Kaynak: (http://www.otelkurdu.com, 2013)

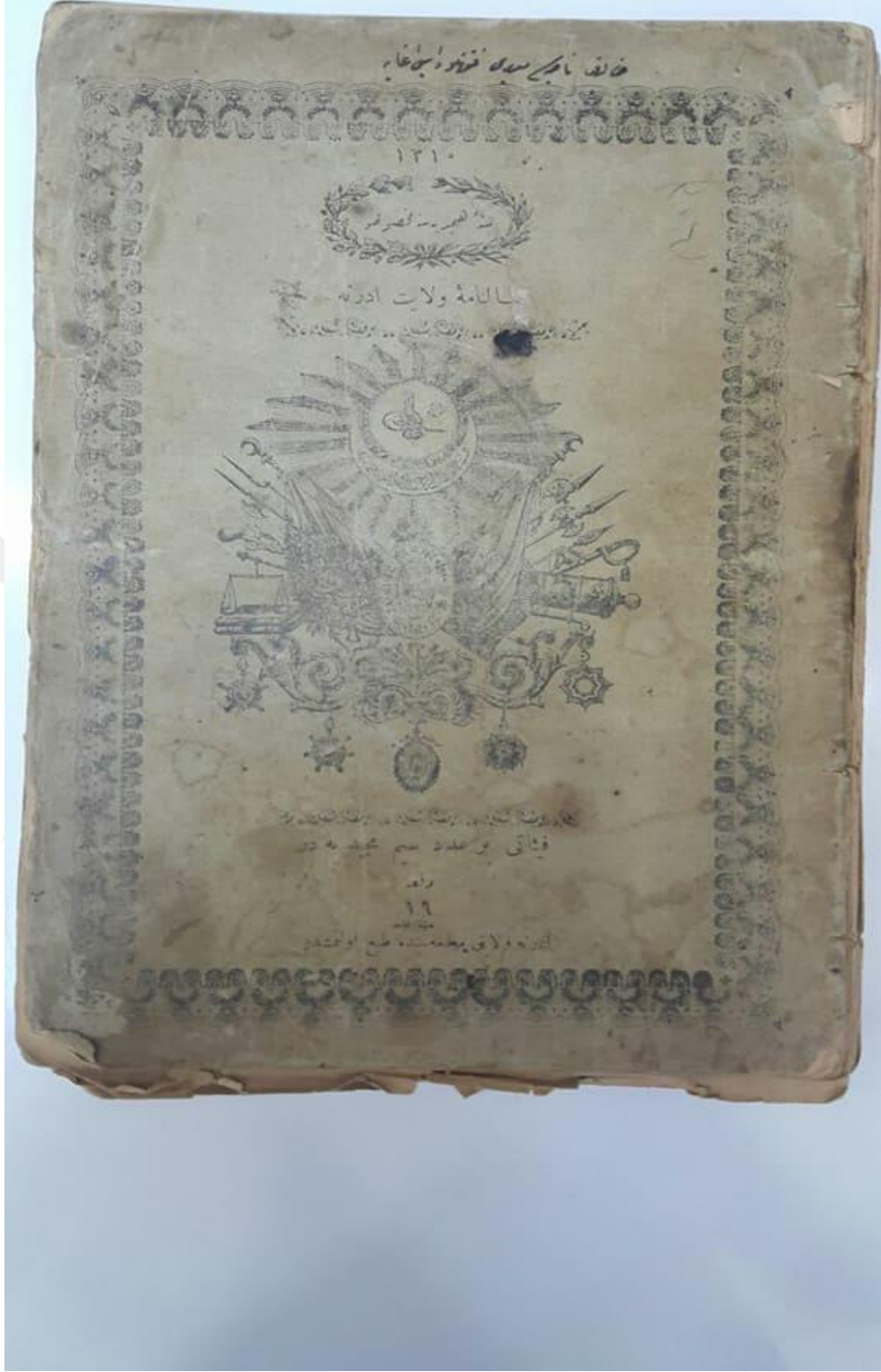

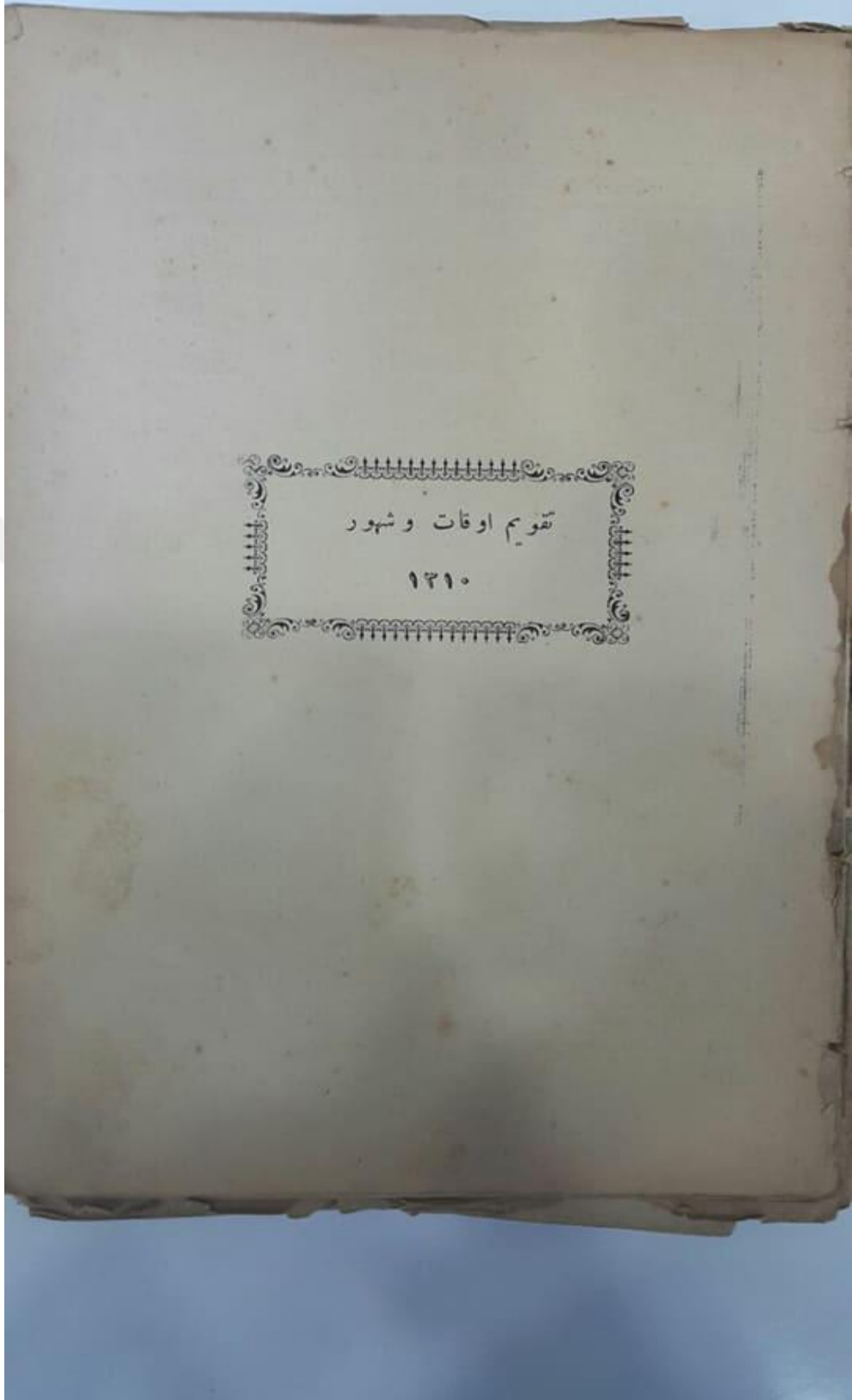
Fotoğraf 28: İzmir Meryem ana evi, Kaynak: (<http://www.otuzbeslik.com>, 2017)

Fotoğraf 29: Mersin ST Paul Anıt Müzesi, Kaynak: (<http://www.fotografurk.com>, 2017)

Fotoğraf 30: 1310 Sene-i Hicrîyesine Mahsus Salnâme-i Vilâyet-i Edirne, Kapak sayfası, Kaynak: (Mustafa Gültekin, 2017)

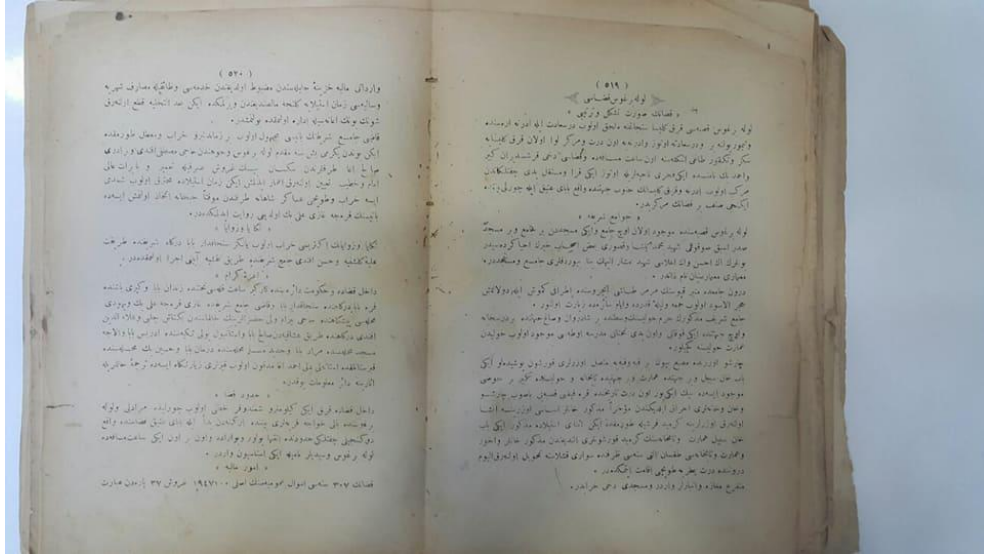

Fotoğraf 31: 1310 Sene-i Hicrîyesine Mahsus Salnâme-i Vilâyet-i Edirne, İç Kapak sayfası, Kaynak: (Mustafa Gültekin, 2017)

(فهرست)			
صفحه	صفحه		
چوکه	۲۹۲	۱	تقوم
اطه	۲۹۴	۱۳	سیارانه دائر اعمش معلومات
مصطفی پاشا قضاسی	۲۹۸	۲۰	سزین مشهوره
قرجه علی	۳۱۶	۳۰	یاقوب کندینک غره نامه سی
دیتوقه	۳۳۴	۳۱	ایام مشهوره
جدرارکنه	۳۵۴	۳۲	عره نامه
اورته کوی	۳۷۶	۳۳	
حوصه	۳۹۲	۳۴	سلاطین عظام حضرتانی
کوملینه	۴۰۸	۶۴	ادرنه والیری
سامطان بری	۴۴۸	۶۷	رتب رسمیه
اسخی چلی	۴۵۸	۷۶	مرکز ولایت
اسکیبه	۴۶۴	۱۰۸	ایکتیمی اردوی همایون
اکری دره	۴۷۲	۱۳۱	اطبا واجراحیین
داری دره	۴۷۷	۱۳۶	ادرنه نکت قضی حقدده
رو چچوز	۴۸۲	۱۵۱	ادرنه نامه و توقعات اخیره ستمه دائر
قرق کایسا	۴۸۵	۱۶۴	ادرنه قضاسی
طونزه	۵۰۹	۱۷۰	جوامع شریعه
لوله پرفوس	۵۱۵	۱۸۶	عشارتلر
ویزه	۵۲۳	۱۸۷	مدرسه لر
اخته یزلی	۵۳۱	۱۸۹	کتابخانه
مدیره	۵۳۶	۱۹۲	تکایا و زوایا
بابای عتیق	۵۴۱	۲۰۰	اعزیه کرام
دده افاج	۵۴۹	۲۲۳	مکتبیلر
قره چک ناحیه سی	۵۷۲	۲۳۰	سرای همایون
سنادرک	۵۷۳	۲۳۳	دوائر امیری
مکری	۵۷۹	۲۵۷	اماکن و دوائر عسکریه
صوقیاقو قضاسی	۵۸۲	۲۷۳	کایسا و حوره و مکتبیلر
ایتوز	۵۹۰	۲۷۴	قلعه خرابیه سی
کایبوی	۵۹۷	۲۷۶	علی پاشا و حقائق چارخوس
کشان	۶۲۵	۲۷۷	خانلر
مرقنه	۶۳۱	۲۷۸	سامان
شارکوی	۶۳۷	۲۸۰	کوی یلر
اجه آباد	۶۴۴	۲۸۵	انبار
تکفور طاقی	۶۴۷	۲۸۶	قاریقلر
چوزلی	۶۷۵	۲۸۷	مسیره لر
معلقره	۶۸۰	۲۸۸	مخلات
خیزه بولی	۶۸۸	۲۹۱	اسکدار ناحیه سی

Fotoğraf 32: 1310 Sene-i Hicrîyesine Mahsus Salnâme-i Vilâyet-i Edirne, İçindekiler sayfası, Kaynak: (Mustafa Gültekin, 2017)

Fotoğraf 33: 1310 Sene-i Hicriyesine Mahsus Salnâme-i Vilâyet-i Edirne, Lüleburgaz bölümü , Kaynak: (Mustafa Gültekin, 2017).